

AL CINCILEA AVIZ PRIVIND REPUBLICA MOLDOVA

COMITETUL CONSULTATIV PENTRU CONVENȚIA CADRU PENTRU PROTECȚIA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

Adoptată la 7 iunie 2023

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

ACFC/OP/V(2023)3

Publicată la 18 octombrie 2023

Secretariatul Convenției-cadru pentru protecția
minorităților naționale Consiliul Europei

F-67075 Strasbourg Cedex Franța

www.coe.int/minorities

Cuprins

SINTEZA CONSTATĂRILOR	4
RECOMANDĂRI	6
Recomandări de acțiune imediată	6
Recomandări suplimentare	7
Urmărirea ulterioară a acestor recomandări	7
PROCEDURA DE MONITORIZARE	8
Activități de urmărire ulterioară aferente recomandărilor celui de-al patrulea Aviz al Comitetului Consultativ	8
Pregătirea raportului de stat pentru cel de-al cincilea ciclu	8
Vizita de țară și adoptarea celui de-al cincilea Aviz	8
CONSTATĂRI PE FIECARE ARTICOL ÎN PARTE	9
Domeniul de aplicare personal (articolul 3)	9
Colectarea datelor și recensământul populației și al locuințelor (articolul 3)	10
Cadrul juridic, instituțional și politic pentru combaterea discriminării și asigurarea accesului egal la drepturile omului al persoanelor aparținând minorităților naționale (articolul 4)	12
Cadrul instituțional și politic privind protecția minorităților naționale (articolul 4)	15
Strategia Națională și planurile de acțiuni pentru incluziunea populației de etnie romă (articolul 4)	17
Sprijin pentru păstrarea și dezvoltarea identităților și culturilor minoritare (articolul 5)	19
Promovarea dialogului intercultural și a respectului reciproc (articolul 6)	21
Protecția persoanelor aparținând minorităților naționale împotriva rasismului și a discursului de instigare la ură, inclusiv în mass-media, și organele de aplicare a legii și respectarea egalității și a drepturilor omului (articolul 6)	24
Dreptul oricărei persoane de a-și manifesta convingerile religioase (articolul 8)	27
Mijloacele de radiodifuziune și presa scrisă în limbile minorităților (articolul 9)	28
Utilizarea limbilor minoritare în viața publică la nivel central și local și în instanțe (articolul 10)	30
Numele personale (articolul 11)	32
Semnele și indicațiile topografice (articolul 11)	34
Materiale educaționale, formarea profesorilor și educația interculturală (articolul 12)	35
Acces egal al romilor la educație, inclusiv în timpul pandemiei Covid-19 (articolul 12)	36
Predarea în și a limbilor minoritare (articolul 14)	37
Învățarea limbii de stat (articolul 14)	39
Consultarea și participarea la procesele decizionale și reprezentarea în organismele alese și în administrația publică (articolul 15)	41
Participarea efectivă la viața socio-economică - Accesul romilor la asistență medicală, locuri de muncă și servicii sociale, inclusiv în timpul pandemiei Covid-19 (articolul 15)	44
Participarea efectivă la viața socio-economică - accesul la locuințe și la infrastructură (articolul 15)	46

SINTEZA CONSTATĂRILOR

1. Republica Moldova este o țară multiethnică, iar diversitatea etnică face parte din istoria și cultura sa, cu peste 150 de grupuri etnice diferite care locuiesc în țară și trăiesc în armonie și bună înțelegere. Relațiile interetnice din Republica Moldova continuă să fie, în general, caracterizate ca fiind stabile, armonioase și pașnice.

2. Acestea rămân așa chiar și la nivelul populației, în ciuda conflictului din apropierea granițelor țării ca urmare a agresiunii Federației Ruse împotriva Ucrainei și a aflului de câteva sute de mii de refugiați. Din februarie 2022, peste o sută de mii dintre aceștia au solicitat protecție temporară. Trebuie lăudată gestionarea cu succes de către Republica Moldova a diversității sale etnice, inclusiv în circumstanțe dificile. Faptul că elevii și studenții ucraineni refugiați și-au putut continua educația în școli cu limba rusă ca limbă de predare, fără niciun fel de tensiuni sau dificultăți, este un alt exemplu al acestei capacități. Ținând cont de situația excepțională din apropierea granițelor sale, este, de asemenea, lăudabil faptul că al cincilea ciclu de monitorizare a putut avea loc în continuare, în septembrie 2022, și cu o cooperare excelentă cu autoritățile moldovenești, pe tot parcursul procesului de monitorizare.

3. Toate acestea arată potențialul societății moldovenești de a dezvolta o identitate civică comună, care este încă o activitate în desfășurare. De aceea, este regretabil faptul că incidente și dezbateri aprinse își găsesc ecou în Republica Moldova, ca o consecință indirectă a agresiunii Federației Ruse împotriva Ucrainei, în primul rând la nivel politic și, din fericire, într-o măsură limitată.

Domeniul de aplicare

4. Autoritățile continuă să aplice o abordare incluzivă și pragmatică în ceea ce privește aplicarea domeniului de aplicare a Convenției-cadru. Pentru a avea acces la drepturile minorităților nu este necesară nicio dovadă de cetățenie sau certificat de naștere, ceea ce este binevenit. Organizațiile care reprezintă grupuri religioase ar putea fi invitate să participe la Consiliul de coordonare a organizațiilor etnoculturale pentru a avea posibilitatea de a exprima preocupările specifice ale comunităților lor respective.

Colectarea datelor și recensământul populației

5. Având în vedere diversitatea etnică a populației moldovenești, este binevenită intenția autorităților de a oferi respondenților recensământului din 2024 posibilitatea de a declara mai multe afilieri etnice și lingvistice, precum și de a recruta persoane aparținând minorităților naționale, în calitate de interviuatori. Rezultatele recensământului trebuie să afișeze date separate privind afilierile etnice și lingvistice multiple. Trebuie urmărite bunele practici ale Etnobarometruului și de cartografiere a populației rome.

Cadre juridice, instituționale și politice pentru combaterea discriminării

6. Cadrele juridice în materie de combatere a discriminării și de egalitate sunt cuprinzătoare și au fost adoptate modificări ale Codului penal și ale Codului contravențional în ceea ce privește discursul de instigare la ură și incitarea la discriminare. În perioada de raportare au existat inițiative repetate din partea autorităților de a consolida cadrul politic în această privință, prin elaborarea unui nou Plan Național de Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului. Crearea unui post de consilier al Primului Ministru pentru drepturile omului, ocupat de o persoană aparținând unei minorități naționale, a fost o altă bună practică care merită să fie urmată. Atât Consiliul pentru Egalitate, cât și Avocatul Poporului sunt activi în combaterea discriminării și au primit recent resurse umane suplimentare pentru a-și îndeplini mandatele, în mod eficace, în special în ceea ce privește oferirea de ajutor persoanelor aparținând minorităților naționale și comunităților religioase aflate în cele mai vulnerabile situații. Totuși, acestea se confruntă cu dificultăți în ocuparea posturilor vacante din cauza salariilor prea mici. Se preconizează o punere în aplicare mai consecventă de către autorități a legislației și a deciziilor Consiliului pentru Egalitate în ceea ce privește „limba” ca motiv protejat împotriva discriminării.

Cadre instituționale și de politică pentru protecția minorităților naționale și incluziunea populației de etnie romă

7. În perioada de monitorizare au avut loc mai multe evoluții politice. Recent, a avut loc o redistribuire a rolurilor și a competențelor, care afectează elaborarea, finanțarea, punerea în aplicare și monitorizarea politicilor de incluziune a minorităților naționale și a romilor, în special între Ministerul

Educației și Cercetării, Ministerul Culturii și Agenția Relații Interetnice. Este necesară clarificarea urgentă a noului cadru pentru reprezentanții minorităților naționale și ai autorităților locale. Agenția Relații Interetnice trebuie să primească suficiente resurse umane și financiare pentru a-și îndeplini eficient mandatul. Institutul Patrimoniului Cultural și Centrul de Etnologie al acestuia trebuie, de asemenea, să primească finanțare suficientă și durabilă și libertate academică pentru a-și continua activitățile. Deși a fost remarcat, în mod pozitiv, sprijinul puternic acordat programului de mediacii din cadrul comunității rome, inclusiv prin asigurarea finanțării de stat pentru recrutarea acestor mediacii, acești mediacii tind să aibă prea multe responsabilități, care sunt dificil de gestionat. Trebuie puse în aplicare, de asemenea, și alte măsuri prevăzute în „Programul național pentru susținerea integrării populației de etnie romă” și în planurile de acțiune. Trebuie luată în considerare introducerea practicii „asistenților școlari pentru romi”, a „clinicilor juridice” care oferă asistență și consiliere juridică gratuită, precum și înființarea unui grup de lucru care să discute necesitatea și fezabilitatea recunoașterii rasismului împotriva romilor, ca formă specifică de rasism, în legislație.

Sprijin pentru păstrarea și dezvoltarea identităților, culturilor și mijloacelor de comunicare ale minorităților

8. Deși autoritățile continuă să ofere sprijin financiar pentru organizațiile etno-culturale și activitățile acestora, în general, această finanțare rămâne limitată în comparație cu necesitățile. Sprijinul acordat festivalurilor etno-culturale este foarte apreciat de către reprezentanții minorităților naționale, însă dezvoltarea unor expresii mai contemporane ale culturilor minoritare trebuie să fie promovată, în egală măsură. Specificitatea limbii ruse, care a fost mult timp considerată „limba de comunicare interetnică” între minoritățile naționale, numărul tot mai mare de vorbitori de limbă ucraineană și, de asemenea, necesitatea de a promova și a proteja mai bine limbile vorbite de minoritățile mai mici din punct de vedere numeric, trebuie avute în vedere în contextul ratificării preconizate a Cartei Europene a Limbilor Regionale sau Minoritare Trebuie promovate și îmbunătățite disponibilitatea presei scrise în limbile minorităților și un mediu mediatic pluralist.

9. Din păcate, nu s-a înregistrat niciun progres, în ciuda recomandărilor anterioare ale Comitetului Consultativ în acest sens, în ceea ce privește recunoașterea oficială și utilizarea numelor personale

complete, inclusiv a patronimelor, în documentele de identitate și administrative. Această lacună împiedică persoanele aparținând mai multor minorități naționale din Republica Moldova să își vadă respectată identitatea etnică, culturală, lingvistică sau religioasă.

Respect reciproc și dialog intercultural

10. În pofida progreselor considerabile constatate pe parcursul ciclului de monitorizare, în special în domeniul sprijinirii învățării limbii române și al acceptării acesteia ca limbă de stat atât de către autorități, cât și de către persoanele aparținând minorităților naționale, o identitate civică comună rămâne o provocare în Republica Moldova. O promovare mai activă a mării diversități culturale și lingvistice a țării, inclusiv a numeroaselor minorități mai mici din punct de vedere numeric, ar putea contribui, în mod semnificativ, la dezvoltarea sentimentului unei identități civice comune în rândul tuturor cetățenilor, ca elemente integrante ale societății. Acesta este un proces cu două fețe, care nu trebuie să se limiteze la a arăta loialitate față de stat, ci și la a respecta diversitatea, limbile, culturile, tradițiile și credințele religioase etnice. A fost observat un element de suspiciune privind

lipsa de loialitate și resentimente față de unele comunități minoritare naționale din partea autorităților din cauza sprijinului electoral scăzut și s-a manifestat prin dezavantaje în practicile de lungă durată de reprezentare a minorităților în cadrul structurilor instituționale și în ceea ce privește drepturile minorităților.

Discriminare și intoleranță rasială

11. Societatea moldovenească rămâne, în mare parte, tolerantă și sunt raportate puține atacuri rasiste. Cu toate acestea, au fost raportate unele cazuri de creare de profile etnice rasiale la controalele de frontieră, câteva atacuri împotriva romilor, graffiti-uri antisemite și un tratament diferit al refugiaților romi, care trebuie prevenite, condamnate și sancționate mai sistematic. Stigmatizarea și stereotipurile rămân larg răspândite în societate și în rândul funcționarilor publici, alimentând atitudinile discriminatorii față de romi și alte minorități. Romii continuă să se confrunte cu obstacole majore în ceea ce privește accesul lor egal la drepturi și servicii de bază, în special în domeniile educației, ocupării forței de muncă și locuințelor.

Educație

12. De-a lungul anilor, s-au depus eforturi pentru a spori nivelul de cunoaștere a limbii române în rândul persoanelor aparținând minorităților naționale. În general, totuși, barierele lingvistice există încă, în special pentru generațiile mai în vârstă, împiedicând astfel accesul la drepturi și la participarea la serviciile publice. De exemplu, limbile minoritare sunt încă predate, în principal, în școlile de limbă rusă. Prin urmare, persoanele care aparțin minorităților naționale întâmpină dificultăți în a dobândi o cunoaștere deplină a limbii române. Pentru a satisface toate nevoile și solicitările de învățare a limbii române, ar putea fi avută în vedere o cooperare bilaterală cu România vecină și, în același timp, trebuie introduse stimulente pentru profesorii din Republica Moldova pentru a contacta unitățile administrativ-teritoriale și zonele rurale locuite de persoane aparținând minorităților naționale.

Participarea la procesul decizional și la viața socio-economică

13. Autoritățile moldovenești dau dovadă de un angajament continuu față de protecția drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale, promovând, în același timp, participarea efectivă a acestora la viața publică. Cu toate acestea, reprezentarea minorităților naționale trebuie garantată nu numai în chestiuni culturale, ci și în alte politici și legislații care le afectează, în mod nemijlocit. Revitalizarea economică și modernizarea infrastructurii trebuie să fie sprijinite în continuare, inclusiv prin intermediul finanțării din partea Uniunii Europene și al investițiilor străine.

RECOMANDĂRI

14. Comitetul Consultativ consideră că prezentele observații finale și recomandări ar putea servi drept bază pentru rezoluția care urmează să fie adoptată de Comitetul de Miniștri cu privire la punerea în aplicare a Convenției-cadru de către Republica Moldova.

15. Autoritățile sunt invitate să ia în considerare observațiile și recomandările detaliate cuprinse în prezentul aviz al Comitetului Consultativ. În mod special, acestea trebuie să ia următoarele măsuri pentru a îmbunătăți în continuare punerea în aplicare a Convenției-cadru:

Recomandări de acțiune imediată

16. Comitetul Consultativ îndeamnă autoritățile să continue, în strânsă consultare cu reprezentanții minorităților naționale și cu autoritățile locale în cauză, eforturile lor de a sprijini și promova o identitate civică comună bazată pe interese comune și de a continua să protejeze și să promoveze diversitatea etnică, lingvistică și religioasă ca parte integrantă și valoroasă a societății.

17. Comitetul Consultativ îndeamnă autoritățile să adopte, ca răspuns la solicitarea reprezentanților minorităților naționale, măsuri cuprinzătoare și pe termen lung pentru a spori substanțial disponibilitatea și calitatea predării în și a limbii române în învățământul public, de la învățământul preșcolar la cel superior, inclusiv prin metodologii de predare bi- și trilingve, pentru persoanele aparținând tuturor minorităților naționale, cu scopul mai larg de a sprijini și promova o identitate civică comună și de a asigura egalitatea de șanse. Aceste măsuri trebuie să fie completate simultan cu alte măsuri menite să consolideze predarea și utilizarea limbilor minorităților naționale.

18. Comitetul Consultativ îndeamnă autoritățile să abordeze în continuare obstacolele în calea accesului egal la educație cu care se confruntă copiii romi, în cooperare cu ministerele și autoritățile locale relevante și în strânsă consultare cu reprezentanții minorităților, părinții și administrația școlară. De asemenea, autoritățile trebuie să ia în considerare înființarea postului de „asistenți școlari de etnie romă” pentru a-i ajuta pe elevii romi în vederea creșterii performanțelor școlare și a diminuării abandonului școlar.

Recomandări suplimentare 1

19. Comitetul consultativ solicită autorităților să se asigure, prin acțiuni de informare relevante, în special în zonele rurale, că legislația antidiscriminare, cadrele instituționale și căile de atac disponibile împotriva discriminării existente sunt cunoscute, pe scară largă, în rândul publicului, în special în rândul persoanelor aparținând minorităților naționale și grupurilor religioase care sunt cele mai expuse la astfel de discriminări.

20. Comitetul Consultativ solicită autorităților de la toate nivelurile să asigure finanțarea durabilă și punerea în aplicare cuprinzătoare a măsurilor prevăzute în cadrul Programului național pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2022-2025 și a planurilor de acțiuni naționale și locale ale acestuia și să se asigure că punerea în aplicare a acestor planuri de acțiuni este evaluată, în mod periodic, de asemenea, și din perspectiva de gen, cu implicarea reprezentanților romilor, și este coordonată, în mod eficient, în cadrul tuturor ministerelor de resort, al instituțiilor publice și al autorităților locale relevante.

21. Comitetul Consultativ solicită autorităților să sporească sprijinul financiar disponibil pentru activitățile culturale ale persoanelor aparținând minorităților naționale, să asigure accesul la resursele disponibile pentru toate minoritățile, în special pentru cele mai mici din punct de vedere numeric și să includă mai multe expresii contemporane ale culturilor minoritare. Reprezentanții minorităților naționale trebuie să fie implicați îndeaproape în procesele decizionale relevante privind alocarea de fonduri.

22. Comitetul Consultativ își reiterează apelul adresat autorităților de a lua toate măsurile necesare pentru a se asigura că persoanele aparținând minorităților naționale pot avea, la cerere, numele lor personal complet, inclusiv patronimele, utilizate în documentele lor de identitate și administrative, în grafie latină. În acest sens, standardele internaționale privind transliterarea și transcrierea numelor, a numelor de familie și a patronimelor trebuie să fie pe deplin respectate. De asemenea, autoritățile trebuie să ia în considerare posibilitatea de a introduce documente de identitate bilingve, în limbile română și rusă, utilizând atât alfabetul latin, cât și cel chirilic.

23. Comitetul Consultativ invită autoritățile să intre într-un dialog strâns cu reprezentanții minorităților, părinții și administrațiile școlare pentru

a spori oportunitățile disponibile de a studia în limbile minorităților, asigurând învățarea de înaltă calitate a diferitelor limbi, în medii educaționale integrate. De asemenea, autoritățile trebuie să își intensifice eforturile pentru a elabora o programă corespunzătoare sau pentru a pregăti profesorii și asistenții educaționali pentru studiul limbii romani și în limba romani.

24. Comitetul Consultativ solicită autorităților să se asigure că persoanele aparținând minorităților naționale sunt consultate, în mod sistematic, și participă, în mod efectiv, la toate procesele de luare a deciziilor, nu numai în ceea ce privește aspectele culturale, ci și în ceea ce privește alte politici și legislații cu relevanță imediată pentru accesul lor la drepturile minorităților, inclusiv în ceea ce privește orice reformă preconizată a administrației publice.

25. Comitetul Consultativ invită autoritățile să acorde în continuare prioritate revitalizării economice și modernizării infrastructurii din zonele în care locuiesc persoane aparținând minorităților naționale, în strânsă consultare cu acestea. Autoritățile trebuie să asigure accesul la locuințe adecvate pentru persoanele aparținând minorității rome, pentru a depăși tiparele existente de marginalizare și sărăcie extremă. De asemenea, acestea trebuie să își continue eforturile de atragere a finanțării din partea Uniunii Europene, precum și a sprijinului economic financiar și a investițiilor străine pentru îmbunătățirea condițiilor de viață și a infrastructurii în unitățile administrative teritoriale, comunele și satele locuite de minorități naționale, în strânsă consultare cu persoanele aparținând minorităților naționale.

Urmărirea ulterioară a acestor recomandări

26. Comitetul Consultativ încurajează autoritățile să organizeze un eveniment de urmărire ulterioară după publicarea acestui Aviz din ciclul al cincilea. Acesta consideră că ar fi benefic un dialog de urmărire ulterioară pentru a revizui observațiile și recomandările formulate în prezentul Aviz. În plus, Comitetul Consultativ este pregătit să sprijine autoritățile în identificarea celor mai eficiente modalități de punere în aplicare a recomandărilor cuprinse în prezentul Aviz.

PROCEDURA DE MONITORIZARE

Activități de urmărire ulterioară aferente recomandărilor celui de-al patrulea Aviz al Comitetului Consultativ

27. Cel de-al patrulea Aviz a fost tradus în limbile română și rusă, a fost publicat pe site-ul web al Agenției Relații Interetnice și a fost distribuit ministerelor de resort, autorităților publice relevante și membrilor Consiliului Coordonator al organizațiilor etnoculturale ale minorităților naționale. Acesta a fost discutat în cadrul unei Conferințe Naționale organizate la 22 decembrie 2016 cu ocazia celei de-a 15-a aniversări de la adoptarea Legii nr. 382-XV cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor. Rezoluția CM/ResCMN(2021)16 privind implementarea Convenției-cadru de către Republica Moldova, adoptată de Comitetul de Miniștri la 7 iulie 2021, a fost, de asemenea, tradusă în limbile română și rusă și discutată în cadrul mesei rotunde „Toleranța - parte integrantă a respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului”, organizată de Agenția Relații Interetnice, la 16 noiembrie 2021, cu ocazia Zilei Internaționale a Toleranței.

Pregătirea raportului de stat pentru cel de-al cincilea ciclu

28. Raportul de stat trebuia să fie prezentat la 1 februarie 2019 și a fost primit la 22 mai 2019. Acesta a fost completat cu informații suplimentare primite de la autorități, la 22 decembrie 2021. Proiectul celui de-al cincilea raport de stat a fost discutat în cadrul unei mese rotunde organizate la 6 decembrie 2018, la care au participat membrii grupului de lucru intersectorial și membrii Consiliului Coordonator al organizațiilor etnoculturale. Raportul de stat a fost publicat pe site-ul Guvernului² pentru consultare publică cu societatea civilă. În raportul de stat au fost abordate unele aspecte referitoare la gen în ceea ce privește drepturile minorităților.³

Vizita de țară și adoptarea celui de-al cincilea Aviz

29. Prezentul Aviz din ciclul al cincilea privind punerea în aplicare a Convenției-cadru pentru

protecția minorităților naționale (denumită în continuare „Convenția-cadru”) de către Republica Moldova a fost adoptat în conformitate cu articolul 26 alin. (1) din Convenția-cadru și cu Regula 25 din Rezoluția (2019)49 a Comitetului de Miniștri. Constatările se bazează pe informațiile conținute în cel de-al cincilea raport de stat și pe informațiile suplimentare prezentate de autorități, pe alte surse scrise, precum și pe informațiile obținute de Comitetul Consultativ din surse guvernamentale și neguvernamentale în timpul vizitei sale la Chișinău, Briceni, Edineț, Comrat/Komrat/Комрат și Ceadir-Lunga/Çadır-Lunga/Чадыр-Лунга, în perioada 19-23 septembrie 2022. Comitetul Consultativ își exprimă recunoștința față de autorități pentru excelența lor cooperare înainte, în timpul și după vizită, precum și față de ceilalți interlocutori cu care s-a întâlnit în timpul vizitei, pentru contribuțiile lor valoroase. Proiectul de aviz, astfel cum a fost aprobat de Comitetul Consultativ la 17 februarie 2023, a fost transmis autorităților din Republica Moldova la 21 februarie 2023 pentru observații, în conformitate cu Regula 37 din Rezoluția (2019)49. Comitetul Consultativ salută observațiile primite de la autoritățile din Republica Moldova, la 2 mai 2023.

30. O serie de articole din Convenția-cadru nu sunt abordate în prezentul Aviz. Pe baza informațiilor de care dispune în prezent, Comitetul Consultativ consideră că punerea în aplicare a acestor articole nu dă naștere la niciun fel de observații specifice. Această afirmație nu trebuie înțeleasă ca un semnal că au fost luate acum măsuri adecvate și că eforturile, în acest sens, pot fi diminuate sau chiar oprite. Mai degrabă, Comitetul Consultativ consideră că obligațiile prevăzute de Convenția-cadru necesită un efort susținut din partea autorităților. În plus, o anumită stare de fapt care poate fi considerată acceptabilă în această etapă, poate să nu fie, în mod necesar, așa, în ciclurile ulterioare de monitorizare. În cele din urmă, este posibil ca problemele care par a fi de interes relativ minor, în acest stadiu, să se dovedească în timp că au fost subestimate.

31. Din cauza faptului că regiunea transnistreană rămâne în afara controlului efectiv al autorităților din Republica Moldova, Comitetul Consultativ nu poate adresa acestora recomandări în vederea unei implementări mai eficiente a Convenției-cadru, în

² A se vedea [site-ul guvernului](#).

³ Cel de-al cincilea raport de stat face referire la legislația privind egalitatea de gen și la strategia națională (p. 26-28), la echilibrul de gen (p. 37), la expoziția de costume populare ale femeilor ucrainene (p. 30) și la poveștile de succes ale femeilor de etnie romă în mass-media (p. 41).

acea regiune. Cu toate acestea, Comitetul Consultativ subliniază preocuparea sa cu privire la accesul la drepturile cuprinse în Convenția-cadru al persoanelor aparținând minorităților naționale care locuiesc în regiunea transnistreană și va atrage atenția asupra unor aspecte specifice în cadrul articolelor relevante. Comitetul Consultativ își reiterează apelul adresat tuturor părților implicate de a adopta o abordare constructivă în vederea asigurării accesului la drepturile minorităților ca parte integrantă a drepturilor omului universal aplicabile, pe întreg teritoriul Republicii Moldova.

CONSTATĂRI PE FIECARE ARTICOL ÎN PARTE

Domeniul de aplicare personal (articolul 3)

32. De la cel de-al patrulea ciclu de monitorizare, nu a existat nicio schimbare a cadrului legislativ privind domeniul de aplicare al Convenției-cadru. În conformitate cu Legea nr. 382 din 19 iunie 2001 cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor, protecția oferită de Convenția-cadru se extinde, în mod formal, doar la cetățenii Republicii Moldova.⁴ În practică, însă, această limitare continuă să nu fie luată în considerare, deoarece, în viața de zi cu zi, nu este necesară nicio dovadă de cetățenie pentru a avea acces la drepturile minorităților.

33. Conform Registrului de Stat al Populației, pe teritoriul Republicii Moldova locuiesc peste 150 de grupuri etnice. Conform datelor ultimului recensământ al populației și locuințelor din 2014,

etnia majoritară reprezintă puțin peste 80% din totalul populației.⁵ Minoritățile naționale mai numeroase din punct de vedere numeric sunt ucrainenii (6,6% din totalul populației), găgăuzii (4,6%), rușii (4,1%), bulgarii (1,9%) și romii (0,3%).⁶ Organizațiile care apără interesele minorităților naționale ucraineană, rusă, găgăuză, bulgară, evreiască, romă, poloneză, belarusă, germană, armeană, azeră, georgiană, osetiană, lituaniană, estonă și greacă continuă să facă parte din Consiliul de coordonare a organizațiilor etnoculturale, înființat în cadrul Agenției Relații Interetnice, în conformitate cu articolul 25 din Legea nr. 382/2001. În plus, o serie de organizații care nu sunt strict asociații ale minorităților culturale, etnice sau lingvistice au fost, de asemenea, acreditate de Agenția Relații Interetnice și participă la acest Consiliu de coordonare.⁷

34. În timp ce comunitatea evreiască este considerată o minoritate națională în Republica Moldova, reprezentanții grupurilor religioase musulmane, luterane și romano-catolice au indicat că, din cauza faptului că formează o minoritate numerică în raport cu majoritatea creștin-ortodoxă, au posibilități limitate de a influența procesele decizionale care îi afectează sau de a ridica probleme care privesc persoanele ce aparțin acestor comunități (a se vedea, de asemenea, articolul 8). Aceștia ar saluta posibilitatea de a fi considerați minorități naționale și, în cele din urmă, de a face parte din structurile consultative existente.

35. Comitetul Consultativ salută abordarea incluzivă și pragmatică a autorităților în ceea ce privește aplicarea domeniului de aplicare a Convenției-cadru și faptul că nu se solicită nicio dovadă de cetățenie pentru a avea acces la drepturile minorităților. Comitetul consideră că această abordare este cu atât mai laudabilă cu cât mai există câteva mii de persoane ce locuiesc în Republica Moldova, care sunt fie apatrizi de fapt, inclusiv persoane aparținând minorității rome din cauza lipsei documentelor de identitate sau a

4 Articolul 1 din Legea nr. 382/2001 are următorul cuprins: „În sensul prezentei legi, persoanele aparținând minorităților naționale includ persoanele care locuiesc pe teritoriul Republicii Moldova, au cetățenie moldovenească, posedă trăsături etnice, culturale și lingvistice diferite de majoritatea populației (moldoveni) și se consideră a fi de altă origine etnică”.

5 Conform [rezultatelor recensământului populației și al locuințelor din 2014, publicate de Biroul Național de Statistică](#), în august 2017, 73,7% dintre respondenții s-au autoidentificat ca fiind moldoveni și 6,9% ca români. Biroul Național de Statistică consideră în analiza rezultatelor sale atât „moldovenii”, cât și „românii” ca fiind o singură etnie. Pornind de la această bază, „populația majoritară” poate fi estimată la 80,6% din totalul populației.

6 Cifra referitoare la rome trebuie însă luată cu prudență, deoarece multe persoane aparținând minorității rome nu se identifică ca atare, iar estimările locale variază. De exemplu, numărul de persoane aparținând minorității rome înregistrat de Serviciul de Statistică din Bălți nu corespunde cu cel înregistrat de Serviciul de Sănătate al Primăriei Bălți (a se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), p. 54-55). Conform Cartografiei populației de etnie romă pentru anul 2021, în Republica Moldova trăiesc 27.074 de rome.

7 [Lista celor 74 de asociații etnoculturale acreditate la Agenția Relații Interetnice](#) include, de asemenea, două asociații care reprezintă comunitățile afro-asiatice, o asociație care reprezintă refugiații, două asociații care reprezintă interesele copiilor străini și una pe cele ale femeilor străine.

certificatelor de naștere valabile, fie cu cetățenie nedeterminată.⁸

36. Comitetul Consultativ subliniază faptul că există o practică existentă în Europa de a considera persoanele aparținând grupurilor religioase care formează o minoritate numerică în raport cu credința religioasă majoritară, drept „minorități naționale” și observă, în acest sens, că comunitatea evreiască din Republica Moldova este deja considerată atât un grup religios, cât și o minoritate națională. În plus, având în vedere că autoritățile din Republica Moldova urmează o abordare deschisă și flexibilă în ceea ce privește domeniul de aplicare a Convenției-cadru și subliniind faptul că Agenția Relații Interetnice acreditează deja organizații care nu sunt strict asociații ale minorităților culturale, etnice sau lingvistice, Comitetul Consultativ este de părere că Consiliul de coordonare a organizațiilor etnoculturale ar putea lua în considerare această solicitare prin asocierea reprezentanților grupurilor religioase la activitatea sa.

37. Comitetul Consultativ încurajează autoritățile să continue să urmărească o abordare pragmatică și flexibilă, de la caz la caz, a cererilor de exercitare a drepturilor minorităților și să aplice prevederile Convenției-cadru persoanelor aparținând grupurilor religioase pe baza unei abordări de tip articol cu articol.

Colectarea datelor și recensământul populației și al locuințelor (articolul 3)

38. Următorul recensământ al populației și al locuințelor va fi efectuat în 2024 și va fi reglementat de un cadru normativ permanent, spre deosebire de practica din trecut, când pentru fiecare recensământ se elaborau noi reglementări. Vor fi introduse noi metode de colectare a datelor, cum ar fi utilizarea metodei interviului personal asistat de un dispozitiv

electronic mobil, utilizarea tabletelor GPS pentru monitorizarea și urmărirea interviuitorilor, precum și utilizarea datelor administrative din bazele de date ale entităților juridice publice și private pentru efectuarea recensământului. Pentru a evita repetarea participării insuficiente la recensământul din 2014⁹ și pentru a îmbunătăți colectarea de date calitative și cantitative cu privire la persoanele care se autoidentifică ca aparținând minorităților naționale, Biroul Național de Statistică are în vedere, de asemenea, activități de sensibilizare menite să informeze, în mod special, asociațiile minorităților naționale cu privire la modul în care se va desfășura recensământul populației și al locuințelor și la necesitatea ca persoanele aparținând minorităților naționale să participe la recensământ.¹⁰ Acest Birou a mai declarat că chestionarul de recensământ va fi elaborat în limbile română și rusă și tradus în limbile bulgară, găgăuză, romani și ucraineană.

39. Comitetul Consultativ a fost informat de către un reprezentant al Biroului Național de Statistică că chestionarul de recensământ a fost deja pregătit și va fi similar cu formularul de recensământ din 2014 și va include întrebări despre „etnie”, „limba maternă” și „limba principală de comunicare”. Pentru a răspunde criticilor din trecut potrivit cărora respondenții nu au fost informați în timpul ultimului recensământ cu privire la posibilitatea de a indica mai multe afilieri, ceea ce a dus la faptul că puține persoane au făcut acest lucru, și că unii interviuitori ar fi completat singuri formularele, pe baza propriilor presupuneri cu privire la numele sau înfățișarea respondentului,¹¹ Biroul Național de Statistică a indicat că respondenții ar avea posibilitatea de a declara mai multe afilieri etnice și de a enumera mai multe afilieri lingvistice. Acesta a declarat că interviuitorii pentru recensământ vor fi instruiți pentru a evita incidentele din trecut și vor fi recrutate temporar, în calitate de interviuitori pentru recensământ, persoane aparținând minorităților naționale, inclusiv mediatori ai comunității rome.

8 Potrivit ICNUR, „în baza cifrelor guvernului, la sfârșitul anului 2021, Republica Moldova găzduia 1.909 de persoane apatride și 1.434 de persoane de naționalitate nedeterminată”. Numărul de adulți romi apatridi rămâne scăzut. Cu toate acestea, problema apatridiei a crescut în ultimii ani din cauza migrației și revenirii familiilor de romi din țările din Europa de Vest. Procedura de înregistrare a copiilor romi care nu au certificate de naștere valabile, născuți în alte țări sau veniți ca refugiați din Ucraina, este dificilă, necesită timp și este costisitoare. În plus, accesul la înregistrarea nașterii și la un certificat de naștere este îngreunat în practică de obligația ca părinții să aibă documente pentru a înregistra nașterea. În acest sens, romii sunt mai expuși riscului de a rămâne neînregistrați.

9 Numai în capitală, peste 145.000 de persoane nu au fost numărate (a se vedea [cel de-al patrulea Aviz al Comitetului Consultativ privind Republica Moldova](#), adoptat la 25 mai 2016 și publicat la 7 februarie 2017, nota de subsol 7).

10 [Informații suplimentare ale autorităților din Republica Moldova cu privire la minoritățile naționale \(iunie 2019 - august 2021\)](#), furnizate în decembrie 2021, p. 6. Unul dintre obiectivele Strategiei de comunicare și promovare a recensământului din 2024 este de a spori participarea minorităților etnice la recensământ. În acest context, a fost elaborat un plan de comunicare cu scopul de a mobiliza persoanele aparținând minorităților naționale din întreaga țară să participe la recensământ. Acest plan va fi implementat prin intermediul materialelor de informare și promovare în limbile minorităților.

11 A se vedea [cel de-al patrulea Aviz al Comitetului Consultativ privind Republica Moldova](#), alin. 16.

40. Comitetul Consultativ subliniază importanța evitării unor întâzieri semnificative¹² în ceea ce privește analiza și publicarea datelor recensământului din 2024 și subliniază importanța audierii feedback-ului reprezentanților minorităților cu privire la desfășurarea recensământului, în special cu privire la variabilele recensământului, chestionarele și planul de tabulare (indicatori ai rezultatelor preconizate), înainte de analiza datelor recensământului, în special atunci când aceste date constituie o bază pentru accesul la drepturile minorităților. De asemenea, acesta reiterează faptul că datele de recensământ nu pot fi invocate, în mod exclusiv; acestea trebuie completate cu informații colectate prin intermediul unor cercetări independente.¹³ Comitetul Consultativ consideră că este deosebit de relevantă colectarea de date dezagregate privind condițiile de viață și exercitarea efectivă a drepturilor minorităților de către persoanele aparținând minorității naționale rome, care tind să se abțină de la declararea afilierii lor etnice în timpul recensămintelor, prin intermediul unor cercetări sau sondaje calitative și cantitative independente, cu implicarea reprezentanților romilor și, dacă este posibil, a mediatorilor din cadrul comunității rome. În acest sens, Comitetul Consultativ salută Cartografierea populației rome realizată în 2021 la cererea Ministerului Educației și Cercetării și Agenției Relații Interetnice și cu sprijinul financiar al donatorilor.¹⁴

41. În acest sens, Comitetul Consultativ salută inițiativa unui „Etnobarometru Moldova - 2020”, care a fost întreprinsă în perioada 2019-2020 cu participarea Agenției Relații Interetnice și cu sprijinul financiar al partenerilor internaționali¹⁵, în vederea furnizării de date referitoare la situația

actuală privind protecția minorităților și a identificării oricărui provocări și eventuale riscuri. Acest studiu a explorat diverse aspecte ale vieții în rândul diferitelor grupuri etnice, modul în care funcționează societatea moldovenească multietică și rolul statului ca manager al diversității. Comitetul Consultativ ia act cu satisfacție de intenția de a repeta acest studiu în 2024.¹⁶

42. Reglementările legislative prevăd că rubrica „naționalitate și/sau origine etnică” poate fi inserată în certificatele de naștere la cererea părinților.¹⁷ În acest sens, Comitetul Consultativ salută faptul că termenul „rom” a fost introdus în clasificarea etniei în Registrul de Stat al Populației, ceea ce face posibil ca persoanele aparținând minorității naționale rome să se autoidentifice ca „romi” și să își înregistreze identitatea etnică respectivă în documentele de stare civilă, dacă doresc acest lucru. Deoarece termenul „Țigan” a fost, de asemenea, păstrat în Registrul de Stat al Populației pentru acele persoane care ar putea prefera să se autoidentifice ca atare, nu este clar pentru Comitetul Consultativ cum va fi gestionat acest aspect în scopul obținerii de date statistice sau al exercitării drepturilor minorităților. Pentru conceperea politicilor și măsurilor menite să sprijine incluziunea populației de etnie romă și implicațiile financiare ale acestora, și în vederea cuprinderii în practică a unei populații țintă cât mai largi, autoritățile vor considera autoidentificarea drept „rom” sau „țigan” ca fiind aceeași etnie (așa cum fac pentru „moldovean” și „român”, în analiza datelor lor de recensământ - a se vedea mai sus).

43. Comitetul Consultativ salută intenția autorităților de a continua practica de a oferi

12 În conformitate cu legislația națională, termenul de publicare a rezultatelor finale nu trebuie să depășească 27 de luni de la momentul de referință al recensământului. Rezultatele recensământului din 2014 au fost publicate la opt luni după acest termen, din cauza resurselor financiare insuficiente și inoportune, pentru prelucrarea datelor.

13 A se vedea [Comentariul tematic nr. 3 al Comitetului Consultativ](#) - Drepturile lingvistice ale persoanelor aparținând minorității naționale în temeiul Convenției-cadru, adoptat la 24 mai 2012, alin. 21.

14 [Raportul 2021 privind cartografierea localităților dens populate de romi din Republica Moldova](#) a fost elaborat la solicitarea Ministerului Educației și Cercetării și a Agenției Relații Interetnice, cu asistența proiectului, Consilierea Guvernului Republicii Moldova în politici economice”, pus în aplicare de GIZ1 Moldova cu sprijinul financiar al Guvernului Germaniei și Elveției.

15 „[Etnobarometru Moldova – 2020](#)” a fost elaborat cu sprijinul financiar al Biroului Înaltului Comisar pentru Minorități Naționale al OSCE pentru a asista Guvernul Republicii Moldova în punerea în aplicare a Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice și a Planului de acțiuni aferent pentru anii 2017-2020. Obiectivul principal al acestei cercetări a fost de a măsura, monitoriza și analiza percepțiile, atitudinile și convingerile grupurilor etnice mai mari din punct de vedere numeric (și anume, moldoveni/români, ruși, ucraineni, găgăuzi, bulgari și romi) cu privire la: (1) propria autoidentificare; (2) relația cu Republica Moldova; (3) relația cu „statele-înrudite”; (4) relația cu alte grupuri etnice; (5) „integrarea în societatea moldovenească”, inclusiv utilizarea limbilor și (6) relația cu mass-media. În total, au fost interviuate 2.622 de persoane, cu excepția regiunii transnistrene.

16 Potrivit informațiilor primite de la Ministerul Educației și Cercetării, un alt Etnobarometru este planificat pentru anul 2024 în proiectul Planului de acțiuni pentru anii 2023-2025 al Programului de implementare a Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice pentru anii 2017-2027.

17 A se vedea Legea nr. 248 din 24 octombrie 2013 pentru modificarea și completarea Legii nr. 100-XV din 26 aprilie 2001 cu privire la actele de stare civilă. În plus, în virtutea reglementării legislative a dreptului la autoidentificare etnică, o persoană cu vârsta de peste 16 ani are dreptul de a solicita înscrierea naționalității sale în certificatul de naștere, în urma declarației sale pe propria răspundere, dacă acest lucru nu a fost făcut de către părinții săi, la naștere.

respondenților la recensământ posibilitatea de a declara mai mult de o etnie, deoarece aceasta încurajează, printre altele, persoanele aparținând minorităților naționale cele mai expuse la prejudecăți și discriminare să furnizeze apartenența lor etnică respectivă în combinație cu alta. Comitetul Consultativ salută, de asemenea, intenția autorităților de a oferi respondenților la recensământ posibilitatea de a declara mai multe afilieri lingvistice. Acesta subliniază că declarațiile de afiliere multiplă, nu numai etnice, ci și lingvistice, ar putea, dacă sunt numărate și publicate, în mod corespunzător, să reprezinte un avantaj potențial pentru consolidarea dialogului interetnic și pentru demonstrarea diversității în cadrul societății. Prin urmare, acesta consideră că este important ca datele privind astfel de afilieri multiple să fie, de asemenea, prezentate în rezultatele recensământului publicate. Comitetul Consultativ reiterează, de asemenea, importanța ca interviewerii de la recensământ să beneficieze de o formare adecvată pentru a evita afilierea unei persoane la un anumit grup pe baza prezumției caracteristicilor vizibile sau lingvistice și ca persoanele aparținând minorităților naționale să fie recrutate printre interviewerii de recensământ. Comitetul Consultativ salută intenția autorităților de a îndeplini și aceste două cerințe.

44. Comitetul Consultativ solicită autorităților să numere și să publice rezultatele recensământului atât cu privire la apartenența etnică multiplă, cât și la afilierea lingvistică, precum și să desfășoare o campanie de sensibilizare cu privire la relevanța recensământului pentru persoanele aparținând minorităților naționale. De asemenea, autoritățile trebuie să se asigure, conform planificării, că chestionarul electronic de recensământ este disponibil în limbile minorităților, că interviewerii de recensământ sunt instruiți, în mod adecvat, astfel încât să se asigure dreptul respondenților la autoidentificare liberă, că persoanele aparținând minorităților naționale sunt recrutate printre interviewerii de recensământ și că opțiunea de a declara afilieri etnice și lingvistice multiple este comunicată, în timp util, tuturor respondenților la recensământ.

45. Comitetul Consultativ încurajează cu tărie autoritățile să efectueze sondaje etno-barometrice periodice privind percepțiile, atitudinile și convingerile persoanelor aparținând comunităților etnice. De asemenea, autoritățile

trebuie să colecteze, în mod periodic, date defalcate privind condițiile de viață și exercitarea efectivă a drepturilor minorităților de către persoanele aparținând minorității naționale rome, prin intermediul unor cercetări calitative și cantitative independente, care ar putea completa datele de recensământ, cu implicarea reprezentanților acestei minorități și, după caz, a mediatorilor din cadrul comunității rome.

Cadrul juridic, instituțional și politic pentru combaterea discriminării și asigurarea accesului egal la drepturile omului al persoanelor aparținând minorităților naționale (articolul 4)

46. Cadrul juridic antidiscriminare interzice discriminarea bazată, printre altele, pe criteriile de „rasă”, culoare, naționalitate și religie. „Limba” este, de asemenea, menționată, în mod specific ca motiv protejat împotriva discriminării, la articolul 1 din Legea nr. 121/2012, astfel cum a fost modificată în 2023, cu privire la asigurarea egalității.¹⁸ În perioada de raportare, principiile nediscriminării și tratamentului egal în ceea ce privește minoritățile naționale și includerea acestora în diverse sfere ale vieții publice au fost consolidate prin diverse inițiative juridice, instituționale și de politică.

47. În 2018, Parlamentul a aprobat Planul Național de Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului pentru perioada 2018-2022 (denumit în continuare „PNADO 2018-2022”).¹⁹PNADO 2018-2022 a fost conceput pe baza recomandărilor adresate Republicii Moldova de către organismele internaționale de monitorizare a drepturilor omului. Acesta acoperă 16 domenii de intervenție, inclusiv drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale. În general, PNADO 2018-2022 valorifică diversitatea etnică, culturală, lingvistică și religioasă a societății moldovenești, precum și recunoaște faptul că persoanele pot avea identități multiple.

48. Ca urmare a adoptării PNADO 2018-2022 și în vederea realizării obiectivelor stabilite în Planul Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova–Uniunea Europeană în perioada 2017–2019, Guvernul a instituit Consiliul Național pentru Drepturile Omului (CNDO), Secretariatul permanent al CNDO, structurile locale ale CNDO și coordonatorii pentru drepturile omului la nivel central și local, pentru a asigura un mecanism

¹⁸ [Legea nr. 121/2012 cu privire la asigurarea egalității](#) astfel cum a fost modificată în 2023.

¹⁹ Hotărârea Parlamentului nr. 89 din 24 mai 2018.

eficient de elaborare și evaluare a documentelor de politică în domeniul drepturilor omului, punerea în aplicare eficace a drepturilor internaționale ale omului și monitorizarea respectării standardelor și angajamentelor internaționale. Mandatul și competențele CNDO includ, printre altele, coordonarea și punerea în aplicare a unei politici de stat uniforme în domeniul drepturilor omului, precum și examinarea și aprobarea rapoartelor semestriale privind punerea în aplicare a PNADO 2018-2022, care include un capitol extins dedicat măsurilor referitoare la minoritățile naționale.²⁰ Secretariatul permanent al CNDO este însărcinat cu monitorizarea anuală a punerii în aplicare a PNADO. Rapoartele sale de progres privind implementarea sunt prezentate Parlamentului și publicate pe site-ul oficial al Cancelariei de Stat. În plus, a fost aprobat un nou document de politică în domeniul drepturilor omului în cadrul Planului de acțiuni al guvernului pentru 2023.

49. De asemenea, în 2020, a fost creat un post de „consilier al Primului Ministru privind drepturile omului și relațiile interetnice”, care, la momentul vizitei, era ocupat de o persoană aparținând minorității rome. Ulterior, în 2022, această titlatură a fost schimbată în „consilier al Primului Ministru privind drepturile omului”. O serie de reprezentanți ai minorităților naționale cu care s-a întâlnit Comitetul Consultativ au regretat această schimbare; aceștia au perceput-o ca pe un semnal al unei priorități mai reduse acordate de către autorități problemelor minorităților (a se vedea, de asemenea, articolul 6). Din februarie 2023, acest post este vacant.

50. Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității (denumit în continuare „Consiliul pentru egalitate”) este o autoritate publică centrală independentă, care raportează Parlamentului.²¹ Mandatul acestuia acoperă persoanele fizice și juridice din sfera publică și privată. Consiliul pentru egalitate este responsabil de examinarea plângerilor privind presupusa discriminare pe toate temeiurile protejate și de

emiterea deciziilor, care sunt obligatorii din punct de vedere juridic, cu excepția cazului în care sunt contestate în instanță; de evaluarea cadrului juridic existent și de elaborarea de legi din perspectiva standardelor de egalitate și nediscriminare; și de sensibilizarea cu privire la egalitatea de șanse. O a treia încercare de a include în legislație posibilitatea Consiliului pentru egalitate de a iniția proceduri în fața Curții Constituționale (la fel ca Avocatul Poporului) a fost respinsă atât de Guvernul Republicii Moldova, cât și de Parlament, în 2022. Adoptarea Legii nr. 2/2023 de modificare a unor acte normative a consolidat capacitățile funcționale ale Consiliului pentru Egalitate și a mărit numărul de personal al acestuia de la 20 la 33 de unități. În plus, în baza noilor reglementări, Președintele Consiliului pentru egalitate poate fi asistat de personal care acționează în conformitate cu Legea nr. 80/2010 privind statutul funcționarilor publici. A fost înființată o funcție de secretar general al Consiliului pentru Egalitate și au fost introduse garanții juridice suplimentare pentru membrii Consiliului pentru egalitate, astfel încât aceștia să nu poată fi persecutați sau trași la răspundere juridică pentru opiniile pe care le exprimă și pentru competențele pe care le exercită în conformitate cu legea.

51. În 2021, Consiliul pentru Egalitate a primit 310 plângeri²² (82% primite în limba română și 18% în limba rusă), a soluționat 282 de cazuri, a inițiat două investigații din oficiu și a emis 255 de decizii.²³ Discriminarea a fost constatată în 49 de cazuri (19%), iar principalele domenii pentru care s-a constatat discriminarea se referă la încălcarea demnității umane (25%), discriminarea la locul de muncă (25%), în accesul la bunuri și servicii disponibile publicului (18%), precum și în accesul la justiție (14%). Doar 4 % dintre decizii se refereau la discriminarea în învățământ. Consiliul pentru egalitate raportează că atitudinile negative ale oamenilor se manifestă cel mai puternic față de „musulmani”, „romi” și „persoanele de origine africană”, în timp ce „rușii” și „persoanele care nu vorbesc limba română”²⁴ sunt cele mai acceptate.²⁵

20 Pentru detalii suplimentare, consultați [Informațiile suplimentare ale autorităților moldovenești cu privire la minoritățile naționale](#), p. 6.

21 Consiliul pentru egalitate este compus din cinci membri numiți de Parlament pentru un mandat de cinci ani.

22 Plângerile pot fi depuse, de asemenea, de către un reprezentant sau în interesul unei alte persoane sau al unui grup de persoane. Majoritatea plângerilor (90 %) au fost soluționate prin decizii (4% au fost soluționate pe cale amiabilă; 5% au condus la un aviz consultativ; 1% au fost retrase). 73% dintre decizii se refereau la discriminarea în domeniul public. A se vedea [Consiliul pentru egalitate Raportul Consiliului pentru egalitate privind discriminarea în Republica Moldova-2021](#), pp. 7 și 9.

23 De asemenea, a formulat 100 de recomandări, a examinat 12 acte normative, a emis 20 de avize consultative asupra proiectelor de legi și a pregătit 1.511 persoane (a se vedea [Raportul Consiliului pentru egalitate privind discriminarea în Republica Moldova-2021](#), p. 3).

24 În conformitate cu solicitarea autorităților moldovenești de a reaminti Hotărârea Curții Constituționale nr. 36 din 5 decembrie 2013, care stipulează că „limba de stat a Republicii Moldova este limba română” (poziție reafirmată în [Hotărârea Curții Constituționale nr. 4 din 21 ianuarie 2021](#)), prezentul Aviz se referă la „limba română” ca fiind limba oficială a Republicii Moldova.

25 A se vedea [Raportul Consiliului pentru egalitate privind discriminarea în Republica Moldova-2021](#), p. 2.

52. În 2017, Titlul II din Constituția Republicii Moldova a fost completat cu Capitolul III intitulat „Avocatul Poporului”.²⁶ Mandatul acestuia este de a asigura protecția drepturilor și libertăților omului prin prevenirea încălcării acestora de către autoritățile publice, organizații și companii, precum și de către organizațiile necomerciale și factorii de decizie de la toate nivelurile. Acesta primește și analizează plângerile și prezintă autorităților și/sau persoanelor aflate în poziții cheie recomandări privind repararea drepturilor persoanelor ale căror drepturi și libertăți ale omului au fost încălcate. Avocatul Poporului poate iniția cauze în fața Curții Constituționale și a instanțelor obișnuite,²⁷ prezenta o opinie la cererea Curții Constituționale și iniția investigații din oficiu. În februarie 2023, Legea nr. 52/2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) a fost modificată: alături de creșterea numărului de angajați din cadrul Oficiului Avocatului Poporului de la 65 la 72.²⁸ Avocatul Poporului pentru drepturile copilului - cu care Comitetul Consultativ s-a întâlnit în timpul vizitei sale - asigură protecția drepturilor și libertăților copiilor de către autoritățile publice centrale și locale și de către funcționarii cu putere de decizie de la toate nivelurile, în conformitate cu prevederile Convenției Organizației Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului.

53. Potrivit „Etnobarometrului Moldova 2020”,²⁹ cu excepția notabilă a romilor, percepția discriminării în rândul respondenților este scăzută. Persoanele aparținând minorității ruse se confruntă cu cel mai semnificativ nivel de discriminare pe piața muncii, în timp ce persoanele aparținând minorității găgăuze se simt mai discriminate în sectorul sănătății. Cu toate acestea, persoanele aparținând minorității rome se simt discriminate în toate sferele vieții, în special în contactele cu funcționarii publici sau în sectorul sănătății și al ocupării forței de muncă. Presupusele victime ar putea raporta cazul lor la poliție; cu toate acestea, birocrăția împovărătoare le împiedică să meargă mai departe. Acest lucru este valabil în special pentru persoanele de etnie romă, care, în plus, par să nu cunoască cadrul legal și instituțional de combatere a discriminării pentru a-și raporta

cazurile. Mai mulți reprezentanți ai acestei minorități au semnalat necesitatea de a avea acces la consiliere juridică profesională - și, în cele din urmă, la asistență juridică - pentru a-și duce cazul mai departe. De asemenea, Comitetului Consultativ i s-a raportat că discriminarea de gen (prin urmare, putând constitui o discriminare multiplă în cazul femeilor și fetelor aparținând minorităților naționale) poate apărea în regiunea transnistreană.³⁰

54. Comitetul Consultativ ia act de faptul că atât Consiliul pentru egalitate, cât și Avocatul Poporului joacă un rol important în asigurarea egalității și a drepturilor omului pentru persoanele aparținând minorităților naționale.

- deși regretă faptul că extinderea competențelor Consiliului pentru egalitate a fost respinsă atât de Guvernul, cât și de Parlamentul Republicii Moldova și constată că ar fi de dorit să se depună mai multe eforturi de informare cu privire la rolul și mandatul acestuia, în zonele rurale și reprezentanții minorităților naționale ar saluta efectuarea mai frecventă a unor investigații din oficiu din partea lor cu privire la chestiuni legate de minoritățile naționale. Ambele instituții par să primească mijloace financiare suficiente pentru a-și îndeplini mandatul; cu toate acestea, principala lor preocupare rămâne ocuparea posturilor vacante. Deși salută măsurile de muncă suplimentare acordate în februarie 2023 atât Consiliului pentru egalitate, cât și oficiilor respective ale Avocatului Poporului, Comitetul Consultativ se așteaptă ca aceste posturi vacante să fie ocupate în curând. În acest sens, Comitetul Consultativ a fost informat că există, în general, foarte puțini candidați care aplică la ambele instituții, se pare că din cauza salariilor mici oferite. Pe lângă eforturile de sensibilizare depuse de Consiliul pentru egalitate și de Avocatul Poporului, Comitetul Consultativ este de părere că sprijinirea proiectelor care oferă servicii de consiliere și asistență juridică cu prag scăzut și gratuite persoanelor aparținând minorităților naționale, în special persoanelor aparținând minorității rome, ar putea ajuta aceste persoane să își sporească cunoștințele cu privire la cadrele

26 A se vedea Legea nr. 70 din 13 aprilie 2017.

27 A se vedea articolele 11, 16, 25 și 26 din [Legea cu privire la Avocatul Poporului](#) (în limba română).

28 Modificările au prevăzut, de asemenea, imunitatea acordată Avocatului Poporului și privilegiul pentru funcționarii care acționează în numele Avocatului Poporului în timpul exercitării sarcinilor stabilite, o procedură specială de selecție a Avocatului Poporului și modificări ale procedurii de numire a adjuncților acestuia, precum și instituirea unor garanții și protecții suplimentare în procedura de revocare din funcție a Avocatului Poporului.

29 A se vedea, [Etnobarometrul Moldova – 2020](#), p. 6.

30 În regiunea transnistreană, „legile” de segregare profesională interzic femeilor accesul la peste 300 de locuri de muncă. Printre ocupațiile interzise se numără o mare varietate de ocupații considerate „prea periculoase sau prea solicitante” pentru femei, inclusiv sudarea, turnarea, șofatul, îndepărtarea zăpezii, extracția de gaze și alpinismul. A se vedea [Raportul privind drepturile omului Moldova 2021](#), p. 59.

juridice și instituționale de combatere a discriminării și să primească asistență cu privire la modul de soluționare a cazurilor lor.³¹

55. Deși salută faptul că „limba” este un motiv de protecție în legislația națională privind egalitatea, Comitetul Consultativ este îngrijorat de o punere în aplicare neconformă a prevederilor legale existente și de reticența autorităților de a pune în aplicare deciziile Consiliului pentru egalitate în acest sens (a se vedea articolul 10).

56. Comitetul Consultativ solicită autorităților să se asigure, prin acțiuni de informare relevante, în special în zonele rurale, că legislația antidiscriminare existentă, cadrele instituționale și căile de atac disponibile împotriva discriminării sunt cunoscute pe scară largă în rândul publicului, în special în rândul persoanelor aparținând minorităților naționale și grupurilor religioase care sunt cele mai expuse la astfel de discriminări.

57. Comitetul Consultativ solicită autorităților să ia orice măsuri care ar putea facilita ocuparea posturilor vacante în cadrul Consiliului pentru egalitate și al Oficiului Avocatului Poporului, făcând aceste posturi mai atractive din punct de vedere financiar. Autoritățile trebuie, de asemenea, să acorde atenție și să dea curs în timp util deciziilor, rapoartelor și interpelărilor Consiliului pentru egalitate și ale Avocatului Poporului referitoare la minoritățile naționale.

58. Comitetul Consultativ încurajează autoritățile să pună în aplicare pe deplin legislația existentă și deciziile Consiliului pentru egalitate atunci când este vorba despre „limbă” ca motiv protejat împotriva discriminării.

59. Comitetul Consultativ invită autoritățile să ia în considerare posibilitatea de a sprijini proiectele care oferă servicii de consiliere și asistență juridică gratuite și cu un prag scăzut pentru persoanele aparținând minorităților naționale, în special cele aparținând minorității rome, cum ar fi „clinicile juridice” ușor accesibile.

Cadrul instituțional și politic privind protecția minorităților naționale (articolul 4)

60. La nivel instituțional, au avut loc mai multe evoluții și au fost adoptate noi cadre politice importante pentru problemele minorităților naționale. În 2022, Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030” a fost aprobată de Parlament și dotată cu resurse bugetare și instituționale. Pentru a îndeplini obiectivele stabilite pentru patru piloni de bază până în 2030,³² guvernul a stabilit 10 Obiective de Dezvoltare Durabilă la nivel național, inclusiv asigurarea unui învățământ de calitate, a unei guvernări eficiente, creșterea accesului populației la infrastructură și îmbunătățirea condițiilor de muncă.

61. Reprezentanții minorității găgăuze, ai Adunării Populare a Găgăuziei și ai Biroului Bașkanului (guvernatorului), întâlniți în timpul vizitei, s-au plâns de lipsa unei implementări efective a Legii privind statutul juridic special al Găgăuziei (Legea nr. 344 din 23 decembrie 1994). Aceștia consideră că autoritățile publice și sistemul judiciar din Chișinău au o înțelegere limitată a ceea ce înseamnă autonomia teritorială, ceea ce face ca legislația sau deciziile adoptate de Adunarea Populară să fie, în mod regulat, contestate de Guvernul și Parlamentul Republicii Moldova sau de Curtea de Apel Comrat (a se vedea un exemplu recent în acest sens la articolul 6).

62. De asemenea, autoritățile au înființat 14 grupuri de lucru intersectoriale între Chișinău și Tiraspol.³³ Autoritățile moldovenești au regretat, totuși, că Tiraspolul nu manifestă deschidere față de discutarea problemelor minorităților, în ciuda apelurilor lor repetate în această direcție. Comitetul Consultativ ia notă cu satisfacție de intenția autorităților centrale de a spori cooperarea între cele două maluri ale Nistrului, în special în ceea ce privește chestiunile referitoare la minoritățile etnice și ar saluta înființarea unui grup de lucru intersectorial care să se ocupe, în mod special, de problemele minorităților sau, alternativ, includerea acestora în grupul de lucru deja existent privind drepturile omului.

63. Comitetul Consultativ a fost informat, de asemenea, cu privire la o redistribuire a rolurilor în

31 Astfel de servicii de consiliere și asistență juridică pot fi oferite de profesioniști în domeniul juridic și/sau studenți la drept. Mediatorii din cadrul comunității rome ar putea juca un rol în a ajuta persoanele de etnie romă să interacționeze cu aceste clinici juridice (pentru mai multe informații, a se vedea programul comun al Consiliului Europei/Comisiei Europene [JUSTROM](#)).

32 Acești patru piloni sunt: a) o economie durabilă și favorabilă incluziunii; b) un capital uman și social solid; c) instituții oneste și eficiente; și d) un mediu sănătos.

33 A se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), p. 7.

cea ce privește problemele minorităților, pe de o parte, între Agenția Relații Interetnice și Ministerul Educației și Cercetării și, pe de altă parte, între Ministerul Educației și Cercetării și Ministerul Culturii. În timp ce autoritățile au indicat că nu au constatat dificultăți sau neînțelegeri în ceea ce privește atribuțiile lor respective, interlocutorii Comitetului Consultativ au fost oarecum confuzi cu privire la noua distribuție a rolurilor și competențelor. Autoritățile au confirmat că elaborarea politicilor privind minoritățile naționale, limbile minoritare și incluziunea populației de etnie romă, precum și coordonarea la nivel interministerial a punerii în aplicare a acestora sunt, în prezent, responsabilitatea Ministerului Educației și Cercetării. Agenția Relații Interetnice rămâne responsabilă de asigurarea punerii în aplicare a politicilor de stat în domeniul relațiilor interetnice, cum ar fi „Strategia de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017-2027”, „Programul național pentru susținerea integrării populației de etnie romă” și planurile de acțiuni ale acestora, precum și de supravegherea și gestionarea anumitor structuri.³⁴ Cu toate acestea, Comitetul Consultativ este profund îngrijorat de lipsa recurentă a capacității umane și financiare a Agenției Relații Interetnice de a-și îndeplini, în mod eficient, mandatul de a pune în aplicare aceste politici și de a supraveghea aceste structuri.

64. În plus, există confuzie în rândul cercetătorilor în ceea ce privește problemele minorităților naționale și interetnice cu privire la rolul și competențele Ministerului Culturii, inclusiv cele financiare. În 2018, Institutul Patrimoniului Cultural, care pe atunci se afla în subordinea Academiei de Științe a Moldovei, a fost transferat în subordinea Ministerului Educației, Culturii și Cercetării și inclus în lista organizațiilor publice din domeniul cercetării și inovării.³⁵ În 2021, guvernul a decis să creeze un Minister al Culturii separat care, potrivit autorităților, nu are competențe în domeniul relațiilor interetnice.³⁶ Cu toate acestea, în urma Hotărârii Guvernului nr. 485/2022 privind reorganizarea prin fuziune (absorbție) a

unor instituții din domeniile educației, cercetării și inovării,³⁷ Institutul Patrimoniului Cultural,³⁸ care include, printre altele, Centrul de Etnologie, a fost trecut în portofoliul Ministerului Culturii. Dincolo de confuzia lor, academicienii au exprimat un anumit grad de teamă cu privire la statutul prezent și viitor al cercetării privind minoritățile interetnice și naționale, în Republica Moldova. Aceștia sunt îngrijorați de faptul că Institutul Patrimoniului Cultural și Centrul de Etnologie al acestuia ar putea să nu mai fie pe picior de egalitate în ceea ce privește posibilitățile de finanțare și autonomia în comparație cu institutele de cercetare din alte domenii științifice care au rămas sub supravegherea universităților. În acest sens, Comitetul Consultativ ar considera că este necesar să se asigure o finanțare pe termen lung de la bugetul de stat pentru Institutul Patrimoniului Cultural și centrele sale respective și să se încurajeze și, în plus, să se faciliteze acestor institute de cercetare și cadre universitare din domeniul etnologiei dezvoltarea de proiecte cu institute de cercetare partenere din străinătate.

65. Având în vedere cele de mai sus, Comitetul Consultativ consideră că este necesară o mai bună comunicare cu reprezentanții și organizațiile minorităților naționale, precum și cu autoritățile locale, cu privire la repartizarea rolurilor și competențelor instituțiilor menționate mai sus, la prioritățile și posibilitățile de finanțare ale acestora. De asemenea, Comitetul Consultativ consideră extrem de relevant să se asigure că Agenția Relații Interetnice și Ministerul Educației și Cercetării dispun de suficiente resurse financiare și umane, precum și de părgihii politice, pentru a le permite să își îndeplinească, în mod eficient, mandatul.

66. Comitetul Consultativ solicită autorităților să clarifice rolul și competențele instituțiilor guvernamentale respective, în special cele ale Agenției Relații Interetnice, ale Ministerului Educației și Cercetării și ale Ministerului Culturii și

34 În conformitate cu Hotărârea Guvernului nr. 593 din 25 iunie 2018 privind organizarea și funcționarea Agenției Relații Interetnice, Agenția gestionează și supraveghează activitățile Casei Naționalităților (care acționează ca centru cultural și de documentare a organizațiilor etnoculturale), ale „Memoriei Holocaustului și toleranței interetnice” și ale Consiliului Coordonator al organizațiilor etnoculturale.

35 Ca urmare a Hotărârii Guvernului nr. 50 din 16 ianuarie 2018 privind reforma administrației publice.

36 Hotărârea Guvernului nr. 147/2021 cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Culturii.

37 [Hotărârea Guvernului nr. 485 din 13 iulie 2022](#) (în limba română). Din punctul de vedere al autorităților, reforma este orientată spre consolidarea universităților și modernizarea acestora și trebuie să contribuie la creșterea competitivității și atractivității acestora. De asemenea, reforma are în vedere reorientarea fondurilor dedicate administrației către educație și cercetare, astfel încât să consolideze sistemul de cercetare și să sporească interconectarea dintre știință și educație. Guvernul se așteaptă ca, prin această reformă, universitățile, în calitate de centre de formare și cercetare, să acorde mai multă atenție transferului de cunoștințe și tehnologii, precum și cooperării cu mediul de afaceri, asigurând astfel relevanța studiilor și a cercetării pentru economie și societate, în general.

38 A se vedea [site-ul web al Institutului Patrimoniului Cultural](#) pentru mai multe informații (în limba română).

să crească gradul de conștientizare, în consecință, în rândul reprezentanților minorităților naționale și autorităților locale. De asemenea, autoritățile trebuie să se asigure că Agenția Relații Interetnice, precum și Institutul Patrimoniului Cultural și Centrul de Etnologia al acestuia, primesc resurse financiare suficiente și sustenabile pentru a-și îndeplini mandatul, în mod eficient.

Strategia Națională și planurile de acțiuni pentru incluziunea populației de etnie romă (articolul 4)

67. Din 2011, Republica Moldova pune în aplicare un program național specific și planuri de acțiuni pentru incluziunea populației de etnie romă. După cum au recunoscut chiar autoritățile,³⁹ Planul național de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă 2011-2015 a avut ca rezultat o punere în aplicare deficitară, din cauza reformei de descentralizare, care a transferat responsabilitatea pentru implementarea unui număr mare de activități către autoritățile publice locale. În timp ce unul dintre rezultatele pozitive ale acestui Plan de acțiuni fusese înființarea postului de „mediator din cadrul comunității rome” (denumit în continuare „mediator rom” sau „mediator comunitar”)⁴⁰ în, pe atunci, 40 de localități dens populate de persoane aparținând minorității rome, situația privind angajarea mediatorilor rome a început să se deterioreze după intrarea în vigoare, în 2015, a noilor prevederi privind finanțarea descentralizată. Autoritățile publice locale trebuiau să aloce fonduri din bugetele proprii pentru o serie de servicii locale, inclusiv pentru activitățile mediatorilor rome, dar nu dispuneau de bugetul necesar pentru a face acest lucru. Ca urmare, procesul de angajare a mediatorilor rome de către autoritățile locale a fost oprit. Pentru a remedia situația, guvernul, prin modificările introduse

în legislația relevantă, a decis, în mai 2018, să aloce fonduri de stat pentru mediatorii rome, de la bugetul de stat. În același timp, Agenția Relații Interetnice a preluat competențele de a elabora propuneri privind numărul de mediatorii rome angajați de autoritățile publice locale și de a calcula mijloacele financiare necesare pentru a asigura funcționarea acestora.⁴¹

68. „Planul național de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pe anii 2016-2020”⁴² a stabilit cinci obiective prioritare.⁴² Acesta a consolidat în continuare funcționalitatea mediatorilor rome, crescând numărul localităților la 48 și creând sinergii între acestea.⁴³ Agenția Relații Interetnice a primit mandatul de a aloca sprijin financiar din partea statului și de a monitoriza și coordona necesitățile locale. Acest Plan de acțiuni a încurajat, de asemenea, autoritățile locale să elaboreze planuri de acțiuni locale pentru a sprijini populația romă care locuiește pe teritoriul unității administrativ-teritoriale respective și a tras la răspundere autoritățile locale pentru punerea în aplicare a acestora. Astfel de planuri locale de acțiune pentru rome au fost elaborate, aprobate și implementate, de exemplu, în municipiile Chișinău și Bălți.

69. La momentul vizitei, Ministerul Educației și Cercetării, în consultare cu instituțiile publice relevante și cu reprezentanți și organizații ale minorității rome, elabora un nou Program național de susținere a populației de etnie romă pentru anii 2022-2025 și Planul de acțiuni al acestuia. Acesta a fost adoptat la 3 august 2022 și a stabilit opt domenii prioritare⁴⁴, iar la 17 octombrie 2022, Ministerul Educației și Cercetării a convocat prima reuniune a grupului de lucru interinstituțional responsabil de co-ordonarea și monitorizarea punerii în aplicare a acestui program. Eficientizarea cooperării și

39 A se vedea nota de subsol 28 din [cel de-al cincilea raport de stat](#), p. 13.

40 A se vedea Hotărârea Guvernului nr. 557 din 17 iulie 2013 pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea activității mediatorilor comunitari.

41 În conformitate cu Legea nr. 289 din 15 decembrie 2017 privind bugetul de stat, în bugetul de stat pentru 2018, au fost alocate 2.239.600 MDL (108.000 EUR) pentru remunerarea mediatorilor rome. Această sumă a fost estimată pe baza costului unui mediator - 46.600 lei moldovenești (MDL) sau 2.200 euro și a numărului total de localități beneficiare (48). 42 Hotărârea Guvernului nr. 734 din 9 iunie 2016.

42 Principalele obiective au fost următoarele: crearea unui sistem educațional incluziv și eficient, bazat pe principiile echității, nediscriminării și respectării diversității; creșterea gradului de ocupare a forței de muncă de către rome pe piața muncii, precum și a bunăstării economice a acestora, într-o măsură semnificativă; îmbunătățirea stării de sănătate a romilor și asigurarea accesului nediscriminatoriu al acestora la servicii medicale; asigurarea unor condiții de trai decente pentru rome și îmbunătățirea calității vieții acestora; îmbunătățirea participării romilor și reducerea discriminării.

43 În decembrie 2017 și, respectiv, 2018, primul și al doilea Forum al mediatorilor rome au avut loc la Chișinău, de asemenea, cu participarea liderilor organizațiilor etno-culturale ale romilor, a primarilor municipiilor dens locuite de rome, a reprezentanților administrației publice locale și a organizațiilor internaționale.

44 Hotărârea Guvernului nr. 576 din 3 august 2022. Cele opt domenii prioritare sunt: educația; asistența medicală; dezvoltarea forței de muncă și antreprenariatului; protecția socială și locuințele; participarea romilor la viața publică; combaterea discriminării; cultura și mass-media; și activitatea mediatorilor comunitari rome.

intensificarea dialogului dintre autoritățile publice centrale și locale, precum și consolidarea capacității mediatorilor romi pentru a pune în aplicare cu succes activitățile Planului de acțiuni, au fost principalele domenii prioritare identificate în cadrul reuniunii.⁴⁵ Mai mult, obiectivul de a proteja drepturile minorității naționale rome a fost reflectat în Capitolul 15 din Planul Național de Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului 2018-2022, sub titlul „Etnia romă își exercită pe deplin drepturile ce îi revin, fără discriminare.”

70. În timpul vizitei sale, Comitetul Consultativ s-a întâlnit cu mai mulți mediatorii comunitari, atât bărbați, cât și femei, nu toți fiind ei înșiși romi. Primarii din comunele vizitate de Comitetul Consultativ - Briceni, Edineț și Ceadr Lunga - și-au exprimat cu toții satisfacția cu privire la activitatea mediatorilor comunitari și au subliniat efectul pozitiv al activităților acestora în consolidarea cooperării cu autoritățile locale, precum și cu instituțiile de învățământ și de sănătate, contribuind astfel la o mai bună integrare a societății în ansamblu. În timp ce mediatorii romi sunt de ajutor în stabilirea de contacte între familiile rome și cadrele didactice, aceștia nu au dreptul de a fi prezenți fizic în sălile de clasă, spre deosebire de asistenții școlari romi⁴⁶ din alte state.⁴⁶ Asistența acordată elevilor romi de către mediatorii comunității rome - datorită faptului că aceștia au responsabilități tematice extinse - este, prin urmare, limitată la reducerea, în cele din urmă, a absenteismului școlar, dar are un efect redus asupra performanțelor școlare ale elevilor romi și asupra abandonului școlar timpuriu. În Edineț, atât primarul, cât și mediatorii romi s-au plâns de lipsa mediatorilor comunitari, indicând faptul că, din cauza numărului mare de locuitori romi din localitate, numărul actual de mediatorii comunitari (doi) era insuficient. Acest lucru a fost cu atât mai surprinzător cu cât, în paralel, Comitetul Consultativ a fost informat de către Agenția Relații Interetnice că nu toate posturile comunitare erau ocupate și că finanțarea anuală pentru mediatorii romi era încă disponibilă în septembrie 2022.⁴⁷ În ultima zi a vizitei, Comitetul Consultativ a fost încântat să audă că primarul din Edineț contactase deja agenția, solicitând mediatorii comunitari suplimentari și că agenția va analiza această chestiune.

71. Deși a lăudat voința politică a autorităților și eforturile financiare depuse pentru a consolida poziția mediatorilor romi și pentru a crește numărul acestora

și pentru că au luat rapid măsuri pentru a remedia efectele negative ale procesului de descentralizare în ceea ce privește angajarea unor astfel de mediatorii, Comitetul Consultativ este totuși îngrijorat de lipsa unei viziuni generale a Agenției Relații Interetnice cu privire necesitatea de mediatorii comunitari, la nivel local. Deși personalul Agenției se deplasează, uneori, în anumite municipalități pentru a monitoriza situația, aceasta nu dispune de suficiente capacități umane și financiare pentru a face acest lucru, într-un mod mai sistematic. Comitetul Consultativ este, de asemenea, de părere că distribuția mediatorilor comunitari nu trebuie să fie fixă și limitată ca număr între municipalități, ci municipalitățile cu comunități de romi mai mari din punct de vedere numeric sau municipalitățile deja angajate în îmbunătățirea situației populației locale de romi trebuie să primească mai mult sprijin financiar de la bugetul de stat pentru a recruta mediatorii comunitari. În același timp, toate municipalitățile în care există o astfel de necesitate trebuie să fie încurajate să recruteze mediatorii comunitari.

72. În plus, Comitetul Consultativ consideră că ar putea fi realizată o reflecție în cadrul Programului național de susținere a populației de etnie romă pentru anii 2022-2025 și a Planului său de Acțiuni cu privire la fezabilitatea introducerii în Republica Moldova a practicilor de „asistenți școlari romi” și de „clinici juridice” (a se vedea recomandările aferente la articolele 12 și, respectiv, 4).

73. Comitetul Consultativ solicită autorităților de la toate nivelurile să asigure finanțarea durabilă și punerea în aplicare cuprinzătoare a măsurilor prevăzute în cadrul Programului național pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2022-2025 și a planurilor de acțiuni naționale și locale ale acestuia și să se asigure că punerea în aplicare a acestor planuri de acțiuni este evaluată, în mod periodic, de asemenea, și din perspectiva de gen, cu implicarea reprezentanților romilor, și este coordonată, în mod eficient, în cadrul tuturor ministerelor de resort, al instituțiilor publice și al autorităților locale relevante.

74. Comitetul Consultativ încurajează cu tărie autoritățile să continue recrutarea și finanțarea mediatorilor din comunitățile de romi, asigurându-se în același timp că aceste posturi sunt distribuite

45 A se vedea [știrile](#) publicate (în limba română) pe site-ul Ministerului Educației și Cercetării, la 18 octombrie 2022.

46 Pentru diferența dintre „mediatorii școlari romi” și „asistenți școlari romi”, a se vedea Consiliul European, [Educația copiilor romi în Europa - Formarea mediatorilor și asistenților școlari romi](#) (2004), pp. 7-8.

47 În 2018, au fost angajați 31 de mediatorii comunitari. A se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), p. 17.

geografic în funcție de mărimea populației locale de romi și de necesitățile municipalităților. De asemenea, autoritățile trebuie să își intensifice eforturile de sensibilizare a municipalităților cu privire la oportunitățile de finanțare disponibile pentru mediatorii din comunitățile de romi.

Srijin pentru păstrarea și dezvoltarea identităților și culturilor minoritare (articolul 5)

75. Srijinul financiar acordat organizațiilor minorităților naționale prin intermediul Casei Naționalităților, care funcționează în cadrul Agenției Relații Interetnice, s-a dublat între 2015 și 2018.⁴⁸ Cu toate acestea, bugetul Agenției Relații Interetnice rămâne limitat în comparație cu necesitățile, ceea ce face ca multe proiecte și evenimente (peste 1.000) să fie srijinite fiecare cu o finanțare foarte mică. Aceste finanțări limitate se referă, în principal, la conservarea muzicii tradiționale sau a folclorului, la festivaluri, concerte și expoziții, la traducerea, tipărirea și prezentarea de cărți, la conferințe, precum și la evenimente de omagiere și comemorare sau la celebrarea unor zile speciale pentru minoritățile naționale și pentru limbile acestora.⁴⁹

76. De asemenea, sunt raportate și unele acțiuni mai inovatoare: în 2021, a fost organizată o masă rotundă virtuală privind promovarea diversității lingvistice și culturale, la care au participat reprezentanți ai Cancelariei de Stat, Ministerului Educației și Cercetării, Ministerului Egalității, Asociația Națională a Trainerilor

Europeni din Moldova (ANTEM) și membri ai organizațiilor etno-culturale ale minorităților naționale. Discuțiile s-au axat pe recunoașterea valorii diversității lingvistice, conservarea și promovarea acesteia în contextul specific al Republicii Moldova. De asemenea, în anul 2022, în incinta Casei Naționalităților a fost expusă o expoziție despre victimele de etnie romă din timpul Holocaustului.

77. Reprezentanții minorităților naționale s-au arătat foarte entuziasmați de practica reinnoită - după doi ani de pandemie Covid-19 - a Festivalului etno-cultural „Unitate prin diversitate”, organizat de Agenția Relații Interetnice, atât la Taraclia,

cât și la Chișinău, în perioada 17-18 septembrie 2022. Comitetul Consultativ a ajuns în capitală în ziua evenimentului respectiv și a putut observa o participare bună din partea organizațiilor minorităților și mulți membri ai publicului care au vizitat standurile și concertele minorităților.

78. În general, reprezentanții minorităților naționale salută srijinul acordat de stat pentru asociațiile și activitățile lor culturale, dar îl consideră insuficient. Unii s-au plâns de faptul că regulamentul de procedură pentru alocarea fondurilor este disponibil exclusiv în limba română, ceea ce îngreunează accesul lor la informații. Unii, cum ar fi reprezentanții minorității găgăuze, au regretat faptul că totalul fondurilor alocate minorității lor este mai mic ca procent în comparație cu ponderea lor în totalul populației. Pe de altă parte, minoritățile numeric mai mici au obiectat la acest argument subliniind că, dacă fondurile alocate s-ar baza exclusiv pe ponderea lor în populație, conform rezultatelor recensământului, nu ar putea organiza nici măcar o singură activitate.

79. Comitetul Consultativ a fost informat de mai mulți interlocutori diferiți cu privire la intenția autorităților de a ratifica Carta Europeană a Limbilor Regionale sau Minoritare (denumită în continuare „Carta lingvistică”). La momentul vizitei, urma să fie înființat un grup de lucru parlamentar pentru a discuta acest obiectiv, la care să participe parlamentari, reprezentanți ai Consiliului pentru egalitate, experți independenți și reprezentanți ai minorităților naționale. Autoritățile au explicat Comitetul Consultativ că, ele consideră oportună adoptarea unei abordări graduale, având în vedere complexitatea procesului de ratificare a Cartei lingvistice și ținând seama de implicațiile politice pe care le-ar avea acest lucru, de restricțiile bugetare actuale, de inexactitatea estimărilor anterioare privind costurile de punere în aplicare, precum și de pregătirea insuficientă a autorităților de stat și locale pentru punerea în aplicare a prevederilor Cartei lingvistice. Având în vedere evoluțiile anterioare și circumstanțele actuale, Ministerul Educației și Cercetării, responsabil de acest dosar în cadrul guvernului, consideră oportună evaluarea, înainte de ratificare, a unui proiect-pilot privind aplicabilitatea Cartei lingvistice, în șapte așezări dens populate

48 A se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), p. 36; cheltuielile relevante din bugetul Agenției s-au ridicat, în 2015, la 371.700 MDL (aproximativ 18.000 euro). Această sumă - în comparație cu 2015 - a crescut cu 8,6 %, în 2016 (403.800 MDL sau 19 630 euro); cu 142,5 %, în 2017 (901.400 MDL sau 43.820 euro) și cu 99,2 %, în 2018 (740.300 MDL sau 36.000 euro).

49 Ca exemplu, în fiecare an, la 21 februarie, Agenția Relații Interetnice organizează acțiuni dedicate „Zilei Internaționale a Limbii Materne” ca mijloc de a contribui la promovarea limbilor minorităților naționale.

de persoane aparținând minorităților naționale⁵⁰ și revizuirea și clarificarea angajamentelor care vor fi luate pentru fiecare limbă. De asemenea, este necesară o reflecție suplimentară pentru a identifica mecanismele de aplicare a prevederilor Cartei lingvistice, la nivel central și local, precum și pentru a conveni asupra unui mecanism unificat de monitorizare a punerii în aplicare a acesteia.

80. Reprezentanții minorităților naționale sunt cu toții în favoarea unui proces rapid de ratificare. Acesta este în special cazul reprezentanților minorității naționale ruse, care consideră că ratificarea Cartei lingvistice ar asigura o protecție durabilă a limbii ruse. Acesta este și cazul minorităților mai mici numeric, care constată că există puține comunicări oficiale în limbile minoritare respective, care ar putea fi în curând puse în pericol din cauza scăderii constante a numărului de vorbitori. Toate minoritățile naționale sunt de acord că un element-cheie al reflecției în jurul ratificării este statutul viitor al limbii ruse și implicațiile pe care ratificarea Cartei lingvistice le poate avea în practică, inclusiv pentru limba lor respectivă.

81. În acest sens, în timpul vizitei sale, Comitetul Consultativ a observat complexitatea situației: în timp ce limba oficială a Republicii Moldova este româna, rusa este una dintre cele trei limbi oficiale în UTA Găgăuzia⁵¹ și este principala limbă oficială în regiunea transnistreană (a se vedea și articolul 11). Toate textele adoptate și publicate în Monitorul Oficial sunt traduse, în mod sistematic, în limba rusă și făcute publice în limba rusă. În pofida progreselor înregistrate în ultima perioadă de monitorizare în ceea ce privește utilizarea limbii române în rândul persoanelor aparținând minorităților naționale, limba rusă rămâne în mare măsură o „limbă de comunicare interetnică”, cu siguranță pentru persoanele aparținând minorităților naționale și pentru persoanele în vârstă, dar este utilizată, de asemenea, în comunicarea zilnică și de 20% dintre persoanele care se aut-oafiliază la recensământ ca fiind moldoveni.⁵² Cea mai mare parte din cota de 20% pentru programele audiovizuale locale în limbile minorităților este completată cu programe în limba

rusă, iar organizațiile minoritare preferă adesea să își tipărească revistele mai degrabă în limba rusă, decât în propria lor limbă. Mulți elevi și studenți din populația majoritară și din minoritățile naționale continuă să fie pregătiți în limba rusă în învățământul primar și secundar, în timp ce rusa poate fi, de asemenea, predată ca „limbă străină” în universități. În același timp, Comitetul Consultativ a auzit din partea autorităților dorința de a îmbunătăți statutul limbii ucrainene, de exemplu prin creșterea numărului de școli cu predare în limba ucraineană, ca mijloc de instruire, deoarece minoritatea națională ucraineană este cel mai mare grup minoritar din punct de vedere numeric din Republica Moldova.

82. Comitetul Consultativ reiterează faptul că crearea unor condiții adecvate pentru ca persoanele aparținând minorităților naționale să își păstreze și să își dezvolte culturile și limbile și să își afirme identitatea respectivă este considerată esențială pentru o societate integrată.⁵³ Prin urmare, acesta consideră că ar putea fi puse la dispoziție mai multe fonduri la nivelul Agenției Relații Interetnice și al altor instituții relevante pentru păstrarea și promovarea identităților și culturilor minoritare. Regulile de procedură pentru alocarea fondurilor trebuie să fie mai clare și accesibile în limbile minorităților. Comitetul Consultativ consideră, de asemenea, că lipsa unor expresii mai contemporane ale culturilor minoritare în cadrul proiectelor finanțate contribuie la percepția culturilor minoritare ca fiind mai degrabă marginalizate decât ca părți integrante ale societății moldovenești actuale. De asemenea, Comitetul este preocupat de procesul de asimilare tot mai mare observat în rândul minorităților naționale numeric mai mici și de atenția redusă pe care acestea o primesc în toate domeniile, în comparație cu minoritățile numeric mai mari (a se vedea, de asemenea, articolele 9, 12, 14 și 15).

83. În ceea ce privește procesul de ratificare a Cartei lingvistice, Comitetul Consultativ ia act de faptul că proiectul Planului de acțiuni al Programului de implementare a Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice pentru anii 2023-2025 (în continuare „proiectul Planului de acțiuni privind

50 Municipiile Chișinău, Bălți, Ceadir-Lunga, Soroca și Taraclia, satul Ciobanovca din raionul Anenii Noi și satul Vulcănești din raionul Nisporeni. A se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), p. 22.

51 Alături de moldoveni și găgăuzi. Textul Legii privind statutul juridic special al Găgăuziei, adoptată în 1994, face referire încă la limba de stat ca fiind „moldovenească”.

52 A se vedea, „[Etnobarometrul Moldova – 2020](#)”, p. 5.

53 A se vedea [Comentariul tematic nr. 3](#), al Comitetului Consultativ Drepturile lingvistice ale persoanelor aparținând minorităților naționale în temeiul Convenției-cadru, adoptat la 24 mai 2012, alin. 25. A se vedea, de asemenea, Înaltul Comisar pentru Minorități Naționale al OSCE (2012), [Orientările de la Ljubljana privind integrarea societăților diverse](#), (2012), orientarea 10.

relațiile interetnice pentru anii 2023-2025”⁵⁴ prevede printre acțiunile sale prioritare continuarea procesului de pregătire pentru ratificarea acestei convenții.⁵⁵ Totuși, acesta regretă profund faptul că proiectul-pilot planificat anterior în șapte localități nu a fost demarat niciodată și subliniază, de asemenea, că un studiu de evaluare a costurilor de implementare a Cartei lingvistice, în Republica Moldova, a fost deja realizat, în 2016. Acesta consideră că o ratificare a Cartei lingvistice ar putea ajuta autoritățile să promoveze, în mod structurat, limbile vorbite de minoritățile naționale, inclusiv de cele mai mici numeric, și să contribuie la asigurarea condițiilor necesare pentru ca persoanele aparținând minorităților naționale să își dezvolte limba și cultura respectivă ca elemente esențiale ale identității lor, contribuind astfel la punerea în aplicare a articolului 5 din Convenția-cadru.

84. În sens mai general, deși această reflecție ar avea probabil un impact și asupra ratificării Cartei lingvistice, Comitetul Consultativ consideră că trebuie oferite clarificări suplimentare cu privire la statutul actual și la protecția viitoare a limbii ruse în cadrul societății moldovenești. Această reflecție trebuie să se desfășoare ținând seama, din motive istorice, de specificitățile limbii ruse în societatea moldovenească, cum ar fi utilizarea acesteia ca limbă co-oficială și/sau ca „limbă de comunicare interetnică” de către persoane aparținând mai multor minorități naționale, precum și de orice posibil impact asupra practicilor existente în ceea ce privește utilizarea sa actuală.

85. Comitetul Consultativ solicită autorităților să sporească sprijinul financiar disponibil pentru activitățile culturale ale persoanelor aparținând minorităților naționale, să asigure accesul la resursele disponibile pentru toate minoritățile, în special pentru cele mai mici din punct de vedere numeric și să includă mai multe expresii contemporane ale culturilor minoritare. Reprezentanții minorităților naționale trebuie să fie implicați îndeaproape în procesele decizionale relevante privind alocarea de fonduri.

86. Comitetul Consultativ încurajează cu tărie autoritățile să clarifice statutul actual și protecția

viitoare a limbii ruse, ținând cont de specificitățile sale istorice și practice în cadrul societății moldovenești.

87. Comitetul Consultativ încurajează autoritățile să continue și să finalizeze procesul de ratificare a Cartei Europene a Limbilor Regionale sau Minoritare, în strânsă consultare cu reprezentanții minorităților naționale, în vederea realizării acestui angajament de lungă durată.

Promovarea dialogului intercultural și a respectului reciproc (articolul 6)

88. În perioada de raportare au existat angajamente repetate din partea autorităților la nivel juridic și politic de a facilita dialogul intercultural și de a sprijini și promova o identitate civică împărtășită, bazată pe interese comune și pe protecția și promovarea diversității etnice, lingvistice și religioase. În ianuarie 2021 a intrat în vigoare o nouă Lege nr. 139/2020 de modificare a legii anterioare (nr. 274/2011) privind integrarea străinilor din Republica Moldova, pentru a consolida funcționalitatea mecanismului național de incluziune a migranților, de protecție a minorităților și de integrare a perspectivei de gen în elaborarea și planificarea politicilor publice. În plus, un nou Plan de acțiuni pentru anii 2023-2025 de implementare a Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice pentru anii 2017-2027, este în curs de finalizare, Ministerul Educației și Cercetării. La 23 septembrie 2022, a fost aprobată Strategia de dezvoltare a domeniului afacerilor interne pentru anii 2022-2030 (Hotărârea de Guvern nr. 658/2022) și, ulterior, Guvernul a aprobat „Programul privind gestionarea fluxului migrațional, azilului și integrării străinilor pentru anii 2022-2025” (Hotărârea nr. 808/2022).

89. La 14 iulie 2017, a fost semnat un Acord de cooperare bilaterală între Ministerul Educației, Culturii și Cercetării și Comunitatea Evreiască din Republica Moldova pentru a răspunde necesității de a stabili un parteneriat formal pentru punerea în aplicare a unor proiecte, programe și alte inițiative comune, precum și pentru dezvoltarea unor politici educaționale privind predarea Holocaustului. Acest Acord încredințează, de asemenea, acestui ministru sarcina de a elabora noi programe de formare pentru

54 În cadrul „Obiectivului specific 2.2. „Asigurarea protecției și dezvoltării limbilor minorităților naționale, precum și a promovării diversității lingvistice prin respectarea angajamentelor internaționale ale țării în domeniul limbilor minorităților naționale, astfel încât până la sfârșitul anului 2025 numărul activităților de promovare a acestora să crească cu 5%”.

55 Următoarele acțiuni sunt incluse: definirea etapelor și a responsabilităților partenerilor-cheie; schimbul de informații cu experți internaționali cu privire la practicile altor state părți; convocarea de reuniuni cu părțile interesate pentru a revizui și clarifica prevederile care vor fi aplicate pentru fiecare limbă; organizarea unei consultări publice; furnizarea de cursuri de formare pentru autoritățile publice centrale și locale și pentru organizațiile minorităților naționale, pentru profesioniștii din domeniul juridic și al aplicării legii, pentru cadre didactice și jurnaliști; precum și organizarea de evenimente de sensibilizare cu privire la oportunitățile oferite de ratificare.

cadrele didactice din instituțiile de învățământ general și universitar, în ceea ce privește predarea Holocaustului, precum și a istoriei, culturilor și tradițiilor minorităților naționale. La 27 ianuarie 2018, în cadrul Casei Naționalităților din Chișinău, a fost inaugurat Centrul-muzeu „Memoria Holocaustului și toleranța interetnică”⁵⁶. Centrul-muzeu expune documente și cărți istorice, monografii, fotografii și filme documentare. O expoziție separată dedicată memoriei persoanelor de etnie romă victime ale Holocaustului a devenit o caracteristică distinctivă a Centrului-muzeu.

90. După cum a observat Comitetul Consultativ în timpul vizitei sale, relațiile interetnice actuale din Republica Moldova pot fi caracterizate, în general, ca fiind stabile, armonioase și pașnice. Acestea rămân astfel chiar și la nivelul populației, în pofida conflictului de la frontierele țării ca urmare a agresiunii Federației Ruse împotriva Ucrainei și a afluxului, începând cu februarie 2022, a peste 800.000 de refugiați din Ucraina, dintre care aproape 109.000 au solicitat protecție temporară în Republica Moldova și au fost găzduiți în peste 100 de centre de plasament autorizate și adăposturi de urgență, în timp ce aproximativ 710.500 de persoane au fost redirectionate pe cale aeriană, terestră și feroviară către alte țări destinate. În aprilie 2023, pe teritoriul Republicii Moldova se aflau aproximativ 87.924 de străini, dintre care 81.529 de cetățeni ucraineni și 6.395 erau cetățeni ai altor țări.⁵⁷ Comitetul Consultativ constată cu satisfacție că o Linie Verde, pusă la dispoziție de autorități, a procesat aproximativ 9.000 de apeluri în timpul afluxului de refugiați și că au fost create centre sociale și de informare (inclusiv trei la Comrat, de către autoritățile UTA Găgăuzia) și o platformă de internet, pentru a colecta ajutoare și donații de la cetățeni. Comitetul Consultativ evidențiază că cetățenii moldoveni participând minorităților naționale au contribuit, în mare măsură, la acest efort de primire, după cum au

raportat interlocutorii săi din Briceni, Chișinău, Edineț și din UTA Găgăuzia.⁵⁸

91. În domeniul educației, toate informațiile necesare pentru sprijinirea copiilor refugiați din Ucraina au fost puse la dispoziție în limbile română, rusă și ucraineană, pe site-ul oficial al Ministerului Educației și Cercetării. Ministerul monitorizează, de asemenea, procesul de incluziune a copiilor și tinerilor ucraineni veniți ca refugiați din Ucraina în una dintre cele trei opțiuni de școlarizare disponibile: școlarizarea copiilor refugiați în calitate de elevi în instituțiile de învățământ; participarea copiilor la cursuri împreună cu elevii moldoveni, în calitate de audiență; și posibilitatea de a participa la lecții online organizate de instituțiile de învățământ în care au studiat în Ucraina.⁵⁹ Este de lăudat faptul că tinerii refugiați ucraineni se pot regăsi în școli în care limba de predare este rusă fără ca acest lucru să creeze tensiuni sau dificultăți.

92. Deși conviețuirea între diversele grupuri etnice și atitudinea autorităților în această privință rămân exemplare, așa cum o reflectă participarea egală a tuturor minorităților naționale la Festivalul Etno-cultural organizat la Taraclia și Chișinău, agresiunea Federației Ruse împotriva Ucrainei are, totuși, un impact indirect - deși limitat - asupra atmosferei generale. Drept exemplu în acest sens, Comitetul Consultativ a observat o anumită ezitare a unor persoane de a vizita, anul acesta, standurile minorității ruse din cadrul festivalului etno-cultural anual de la Chișinău.

93. Un alt exemplu se referă la dezbaterile aprinse dintre autoritățile de stat și autoritățile UTA Găgăuzia ca urmare a interzicerii de către Parlamentul Republicii Moldova, la 7 aprilie 2022, a utilizării, afișării și distribuirii simbolului Panglica Sfântului Gheorghe, care până atunci nu constituise o problemă.⁶⁰ Legea prevede că, în cazul încălcării acestei interdicții, persoanele fizice ar putea fi pasibile de amenzi

56 Centrul-muzeu, înființat de Agenția Relații Interetnice cu sprijinul politic și financiar al guvernului, este menit, printre altele, să servească drept centru educațional pentru profesori, studenți, reprezentanți ai cercurilor academice și orice alte persoane interesate să discute și să studieze Holocaustul.

57 Datele statistice furnizate de Ministerul Afacerilor Interne. A se vedea, de asemenea, [datele ICNUR](#).

58 Ca exemplu, timp de șase luni, comunitatea evreiască a creat o echipă anticriză și a oferit asistență socială și/sau medicală pentru 15.000 de cetățeni ucraineni care fugeau de război și a deschis și echipat 11 centre de cazare temporară.

59 Potrivit datelor colectate de instituțiile de învățământ, în anul școlar 2022-2023, au fost înscriși în școli și grădinițe 1.854 de copii/tineri refugiați din Ucraina, dintre care 1.167 au fost elevi/studenți și 687 au fost preșcolari. În ceea ce privește limba de predare, din cei 1.067 de elevi înscriși în instituțiile de învățământ general, 155 dintre aceștia au studiat în limba română și 1.012 în limba rusă (sursa: informații suplimentare furnizate de Ministerul Educației și Cercetării).

60 Se pare că această invalidare s-a datorat contextului internațional actual al agresiunii Federației Ruse împotriva Ucrainei, deoarece panglica Sfântului Gheorghe este considerată de unii drept un simbol pro-rus, în timp ce alții o consideră un simbol introdus în timpul Uniunii Sovietice pentru a comemora „Marea Victorie din 9 mai 1945” a trupelor sovietice împotriva trupelor germane ale regimului nazist. Interdicția a fost condamnată și de politicieni din opoziție și de unele organizații publice din Republica Moldova, precum și din regiunea transnistreană. De asemenea, aceasta a dus la unele demonstrații în centrul orașului Chișinău.

cuprinse între 4.500 MLD (218 euro) și 9.000 MLD (436 euro) sau de muncă neremunerată de la 30 la 60 de ore în beneficiul comunității. Simbolurile militare „Z” și „V” au fost, de asemenea, interzise. Ca răspuns la această interdicție, la 29 aprilie 2022, Adunarea Populară a Găgăuziei a adoptat în unanimitate o lege specială pentru a permite utilizarea Panglicii Sfântului Gheorghe pe teritoriul UTA Găgăuzia.⁶¹ Legea specială stipula că, pe teritoriul Găgăuziei, se autorizează fabricarea, deținerea și purtarea simbolurilor „Marii Victorii din 9 mai 1945”, care sunt Panglica Sfântului Gheorghe și Drapelul Victoriei. Conform notei explicative a acestei legi speciale, legislatorii găgăuzi au condamnat încercarea autorităților moldovenești de a denatura esența Zilei Victoriei și de a o prezenta drept „propagandă de război” în contextul agresiunii Federației Ruse împotriva Ucrainei.⁶² Aceștia au considerat că interdicția autorităților statului a încălcat dreptul la libertatea de exprimare și de opinie și a contrazis normele Declarației Universale a Drepturilor Omului, Constituția, precum și Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei. La 5 mai 2022, Curtea de Apel Comrat (CAC), la sesizarea subdiviziunii teritoriale Comrat a Oficiului Cancelariei de Stat în calitate de reprezentanță plenipotențiară a Guvernului Republicii Moldova în UTA Găgăuzia, a suspendat Hotărârea Adunării Populare a Găgăuziei. Adunarea Populară a UTA Găgăuzia a adoptat apoi o rezoluție care permitea fabricarea, deținerea și purtarea Panglicii Sfântului Gheorghe pe teritoriul său doar de Ziua Victoriei, pe 9 mai.⁶³

94. În plus, potrivit unora dintre interlocutorii Comitetului Consultativ, unele decizii ale liderilor politici din partid de guvernământ sau comunicări ale acestor lideri, care pun la îndoială loialitatea față de stat din partea anumitor minorități naționale, în general, pun în pericol tradiția de lungă durată a dialogului interetnic și a respectului reciproc în Republica Moldova. Astfel de îndoieli sunt chiar în contradicție cu răspunsurile colectate în contextul Etnobarometrului.⁶⁴ Aceștia și-au exprimat regretul că problemele minorităților și evenimentele culturale

ale minorităților au fost ocazional instrumentizate politic și că unele dintre deciziile luate au creat tensiuni inutile, fiind percepute ca măsuri de represalii împotriva circumscripțiilor electorale locuite de un număr mare de persoane aparținând minorităților naționale, care au acordat un sprijin mai mic partidului politic de guvernământ, la ultimele alegeri. Printre exemplele menționate, auzite de la interlocutori în timpul vizitei, s-au numărat încercarea de a exclude, pentru prima dată după 1994, Bașcanul (Guvernatorul) UTA Găgăuzia din cabinetul de miniștri, excluderea procurorului-șef al UTA Găgăuzia din Consiliul Superior al Procurorilor, interzicerea utilizării Panglicii Sfântului Gheorghe, intenția de a avea buletine de vot disponibile exclusiv în limba română, vacanțarea timp de doi ani a funcției de director general al Agenției Relații Interetnice și demiterea neașteptată a directorului adjunct al Agenției în ajunul Festivalului Etno-cultural de la Chișinău, precum și eliminarea sintagmei „minorități etnice” din titlulurii consilierului Primului Ministru pentru drepturile omului. Potrivit acestor interlocutori, acest lucru ar putea să alimenteze frica și resentimentele în rândul persoanelor aparținând minorităților naționale, în special în rândul persoanelor aparținând minorităților rusă și găgăuză, dar și în rândul minorităților naționale vorbitoare de limbă rusă în general, care se simt vizate în mod negativ și inutil. Aceștia au raportat că această atitudine este contraproductivă și nu conduce la relații interetnice pașnice și la o societate coerentă. Dimpotrivă, aceasta ar putea duce la o creștere a tensiunilor interetnice într-o țară care până acum și-a gestionat foarte bine diversitatea etnică. Aceștia se tem, de asemenea, că astfel de declarații ar putea duce, în practică, la excluderea minorităților naționale din anumite structuri, la înstrăinarea în continuare a persoanelor aparținând minorităților naționale din societatea majoritară, pentru a le împiedica să lucreze în serviciile publice sau pentru a le determina să nu își declare apartenența etnică la viitorul recensământ.

61 Legea Autonomiei Unității Teritoriale Găgăuzia cu privire la utilizarea simbolurilor Victoriei pe teritoriul Găgăuziei. În aceeași zi, Adunarea Populară a aprobat și o hotărâre privind organizarea și desfășurarea unei acțiuni cu privire la Panglica Sfântului Gheorghe în Găgăuzia, în pofida interdicției legale din partea autorităților centrale.

62 Conform rezumatului executiv al „Etnobarometrului Moldova – 2020”, p. 5: „Din punct de vedere cultural, majoritatea, moldovenii și minoritățile naționale sunt foarte asemănătoare: aceștia sărbătoresc aceeași sărbători, iar în calendarul lor de sărbători se regăsește un amestec de date religioase și date transmise din perioada sovietică. Ziua Victoriei este în continuare importantă pentru moldoveni și pentru aproape jumătate dintre cei care se identifică drept români, dar într-o măsură mai mică decât pentru minorități. Atât minoritățile naționale, cât și etnicii moldoveni nu consideră Ziua Europei, care coincide cu Ziua Victoriei, ca fiind o sărbătoare la fel de importantă.”

63 [Парламент молдавской автономии Гагаузии разрешил носить георгиевские ленты 9 мая](#) (în rusă).

64 A se vedea „Etnobarometrul Moldova – 2020”, p. 4: „Relația dintre afinitatea culturală a minorităților naționale față de alte state și loialitatea acestora față de statul în care locuiesc este complexă. Toate minoritățile naționale simt legături culturale strânse cu un număr de state, ceea ce ar putea fi interpretat ca o normalizare a identităților multiple. În același timp, minoritățile își mărturisesc loialitatea față de stat și, într-o proporție covârșitoare, văd Republica Moldova ca fiind singura lor casă.”

95. Comitetul Consultativ reiterează faptul că este esențial ca toate segmentele societății, majorități și minorități deopotrivă, să fie abordate, pentru ca strategiile de integrare să faciliteze, în mod eficace, formarea unor structuri societale în care diversitatea și valoarea acestora să fie recunoscute și încurajate, prin recunoaștere, respect reciproc și angajament activ din partea tuturor. În plus, se subliniază că programele de promovare a respectului și a înțelegerii interculturale, precum și a integrării societale trebuie să fie dezvoltate ca un proces global, care să implice atât persoanele aparținând minorităților, cât și majorităților deopotrivă și să includă toate sferile relevante ale vieții, pe baza recunoașterii comunităților minoritare și a persoanelor care aparțin acestora, ca parte integrantă și egală a societății. Sarcina integrării nu trebuie lăsată doar în sarcina persoanelor aparținând minorităților naționale, ci este un proces de acomodare reciprocă și de implicare activă care implică toți membrii societății ca persoane individuale sau grupuri organizate.⁶⁵

96. Comitetul Consultativ consideră că, în ansamblu, capacitatea Republicii Moldova de a gestiona cu succes diversitatea etnică, inclusiv în circumstanțe dificile, este de lăudat și ar putea servi chiar ca model. Cu atât mai regretabil este faptul că incidentele cu o dimensiune interetnică își găsesc ecou - din fericire într-o măsură limitată - chiar în Republica Moldova, ca o consecință indirectă a agresiunii Federației Ruse împotriva Ucrainei. Acest lucru denotă faptul că susținerea și promovarea unei identități civice comune rămâne o provocare în Republica Moldova și este încă un obiectiv în curs de realizare - în ciuda îmbunătățirilor considerabile observate în ultima perioadă de raportare - așa cum se vede, de exemplu, în dorința sporită a populației, inclusiv a persoanelor și funcționarilor aparținând minorităților naționale, de a considera limba română ca fiind limba oficială de stat, de a utiliza limba română în comunicările lor (oficiale) și de a solicita mai multe oportunități de învățare a acesteia. În plus, Comitetul Consultativ crede cu tărie că susținerea și promovarea unei identități civice comune este un proces cu două fețe: acesta nu trebuie să se limiteze la manifestarea loialității față de stat, ci implică, de asemenea, respectul reciproc și acceptarea diversității

etnice, precum și a diferitelor culturi, tradiții și puncte de vedere. În acest sens, partidele politice tradiționale trebuie să se abțină de la adoptarea de măsuri și de la utilizarea unui discurs care are efecte negative asupra persoanelor aparținând minorităților naționale sau care este orientat împotriva acestora.

97. Comitetul Consultativ îndeamnă autoritățile să continue, în strânsă consultare cu reprezentanții minorităților naționale și cu autoritățile locale în cauză, eforturile lor de a sprijini și promova o identitate civică comună bazată pe interese comune și de a continua să protejeze și să promoveze diversitatea etnică, lingvistică și religioasă ca parte integrantă și valoroasă a societății.

Protecția persoanelor aparținând minorităților naționale împotriva rasismului și a discursului de instigare la ură, inclusiv în mass-media, și organelor de aplicare a legii și respectarea egalității și a drepturilor omului (articolul 6)

98. În perioada de raportare, au fost adoptate noi acte legislative semnificative și au fost întreprinse acțiuni practice⁶⁶ pentru a preveni discriminarea rasială și intoleranța, pentru a combate toate formele de rasism, xenofobie și antisemitism, inclusiv în mass-media. Dispozițiile generale ale guvernului Hotărârea privind condamnarea antisemitismului și promovarea toleranței, adoptată la 18 ianuarie 2019, confirmă fără echivoc poziția guvernului în ceea ce privește condamnarea, prevenirea și combaterea oricăror manifestări de ură, xenofobie, antisemitism și alte forme de discriminare. De asemenea, în aprilie 2021, a fost introdusă în Codul penal o definiție a termenului „Holocaust”⁶⁷ În aprilie 2022, Parlamentul a adoptat Legea nr. 111/2022 de modificare a Codului penal cu privire la incriminarea discursului de instigare la ură.⁶⁸ În plus, Codul contravențional a fost completat cu articolul 701, care pedepsește acțiunile intenționate, solicitările publice, diseminarea de informații sau alte forme de informații publice care au ca scop incitarea la discriminare comisă pe baza prejudecăților.⁶⁹

65 A se vedea [Comentariul tematic nr. 4](#), alin. 53-54. Înaltul Comisar pentru Minorități Naționale al OSCE (2012), [Orientările de la Ljubljana privind integrarea societăților diverse](#), orientarea 12.

66 Pentru mai multe detalii cu privire la aceste acțiuni, a se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#) pp. 15-16.

67 A se vedea Hotărârea Parlamentului nr. 78 din 23 aprilie 2021, care definește „Holocaustul” ca fiind „persecuția, anihilarea și exterminarea sistematică, sponsorizată de stat, a unui număr mare de membri ai comunității evreiești de către Germania nazistă și aliații și colaboratorii acesteia, între anii 1933 și 1945”. Definiția a fost inspirată de definiția de lucru a „antisemitismului” adoptată de Alianța Internațională pentru Memoria Holocaustului (IHRA).

68 A se vedea articolul 346 din [Codul penal](#) și articolul 701 din [Codul contravențional](#) (ambele în limba română).

69 A se vedea articolul 701 din [Codul contravențional](#) (în limba română).

99. Codul serviciilor media audiovizuale⁷⁰, care a intrat în vigoare în ianuarie 2019, transpune prevederile Directivei UE privind serviciile media audiovizuale și prevede reglementarea posturilor de televiziune și de radio. Acesta definește și reglementează discursul de instigare la ură și stabilește sancțiuni clare pentru discursul de instigare la ură în mass-media audiovizuală. Codul interzice, în mod expres, difuzarea de programe audiovizuale care constituie un discurs de instigare la ură în spațiul audiovizual național. Codul interzice, de asemenea, discriminarea în orice program audiovizual, cum ar fi știri și dezbateri, informări privind probleme de interes public sau de natură politică, economică, socială și culturală și prevede că, în orice program audiovizual de știri și dezbateri privind probleme de interes public referitoare la minoritățile etnice și religioase, sunt prezentate opiniile acestor minorități.⁷¹ În articolul 84 din cod sunt prevăzute o gamă largă de sancțiuni, începând cu avertismente publice și amenzi de 5.000 MDL (250 EUR), până la amenzi cuprinse între 40.000 MDL (2.000 euro) și 100.000 MDL (5.000 euro) pentru încălcarea articolelor 12 și 17 privind discursul de instigare la ură.

100. Consiliul Audiovizualului recomandă furnizorilor de servicii media audiovizuale să respecte aceste principii. În plus, acesta organizează seminarii de formare pentru radiodifuzorii, jurnaliștii și redactorii șefi de la posturile de televiziune și de radio privind acoperirea diversității și nediscriminarea în mass-media. Consiliul pentru egalitate, împreună cu Oficiul Avocatului Poporului a oferit, de asemenea, o serie de sesiuni de formare în domeniul drepturilor omului, al egalității și/sau al combaterii rasismului și discriminării. Formarea a vizat funcționarii publici, mass-media, societatea civilă, asistenții judiciari, experții departamentelor raionale de asistență socială și protecție a familiei.⁷² De asemenea, au fost organizate formări și în afara capitalei, cum ar fi pentru personalul Procuraturii din Bălți, Anenii Noi și Orhei.

101. Mai recent, pentru a consolida capacitățile agenților de poliție, au fost organizate cursuri de

formare privind protecția drepturilor omului, cu un accent special pe minoritățile naționale, căile de atac împotriva infracțiunilor motivate de ură și a violenței rasiale, investigarea eficientă, sancționarea și monitorizarea tuturor plângerilor aferente. Aplicarea legislației penale și contravenționale în domeniul infracțiunilor motivate de prejudecăți, dispreț sau ură a fost inclusă ca subiect specific în programul de formare pentru 2020. Particularitățile investigației și examinării infracțiunilor motivate de prejudecăți sau ură au fost, de asemenea, incluse în Planul modular de formare continuă a judecătorilor și procurorilor, precum și a agenților de poliție. Pe parcursul anului 2019, au fost desfășurate 19 activități de formare pe această temă, cu 620 de beneficiari. De asemenea, în perioada 2019-2020, Institutul Național al Justiției a desfășurat cursul electronic HELP în domeniul antidiscriminării și cinci activități de formare în domeniul „nediscriminării și egalității”. De asemenea, în cadrul proiectului regional „Consolidarea accesului la justiție prin intermediul mecanismelor non-judiciare de compensare pentru victimele discriminării, infracțiunilor motivate de ură și discursului de instigare la ură”, în cadrul unui program comun CoE/UE al țărilor din Parteneriatul Estic, au fost organizate două cicluri de formare a formatorilor, în perioada 2019-2021, în domeniul discriminării și egalității, precum și pe dimensiunea urmării penale. Cei 21 de formatori au format ulterior 1.900 de agenți de poliție districtuali și 625 de agenți de urmărire penală.⁷³

102. În pofida acestor evoluții juridice și a acestor cursuri de formare, Comitetul Consultativ a auzit de la interlocutorii săi despre câteva cazuri de rasism și intoleranță, în principal împotriva persoanelor aparținând minorităților romă și evreiască.

Reprezentanții ambelor minorități au raportat o lipsă de condamnare și de reacție din partea poliției și a autorităților publice și au subliniat faptul că, din cauza acestei lipse de reacție, se întâmplă ca incidentele să nu fie întotdeauna documentate sau raportate. Un astfel de caz raportat a fost un atac (violență colectivă)

70 [Codul serviciilor media audiovizuale](#) interzice, în mod expres, programele audiovizuale care sunt „susceptibile de a propaga, incita, promova sau justifica ura rasială, xenofobia, antisemitismul sau alte forme de ură fondate pe intoleranță sau pe discriminarea pe criterii de sex, de „rasă”, de naționalitate, de religie, de dizabilitate sau de orientare sexuală” (art. 11 alin. 2 litera A). Codul interzice, de asemenea, comunicările audiovizuale comerciale care includ și/sau promovează orice discriminare bazată pe aceste motive. (articolul 63, alin. 4, litera D).

71 A se vedea articolul 13 alin. 6 și 10 și articolul 17, alin. 3 din [Codul serviciilor media audiovizuale](#).

72 Ca exemple concrete, Consiliul pentru egalitate a organizat un curs de formare „Mesaje care responsabilizează, unesc și promovează toleranța zero față de stigmatizare și discriminare” pentru 15 jurnaliști, precum și un curs de formare privind discriminarea, rasismul și xenofobia pentru angajații atât ai Inspectoratului Național de Patrulare, cât și ai Regimentului de Patrulare Nord al Inspectoratului Național de Patrulare, în Chișinău și, respectiv, Bălți. Pentru mai multe detalii referitoare la numele, datele, locațiile, numărul de participanți și organizațiile partenere ale acestor sesiuni de formare, a se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), pp. 28-29.

73 Pentru mai multe informații referitoare la numărul de participanți formați și proiectele aferente, consultați [Informațiile suplimentare ale autorităților din Republica Moldova privind minoritățile naționale \(iunie 2019 - august 2021\)](#), p. 9.

într-un cartier de romi din Otaci, care nu a fost condamnat cu fermitate de către autoritățile publice. Unele persoane aparținând minorității evreiești s-au plâns, de asemenea, de lipsa de reacție a poliției și a autorităților municipale din Chișinău atunci când pe un perete din apropierea unui magazin deținut de un evreu a fost pictat un graffiti reprezentând o svastică. Acesta a rămas vizibil până când proprietarul a decis să curețe, în sfârșit, el însuși peretele. În plus, interlocutorii din grupurile religioase au raportat că musulmanii sau persoanele cu o culoare mai închisă a pielii, fie că sunt resortisanți, fie străini, sunt, se pare, mai mult cercetați la controalele de frontieră sau în timpul controalelor poliției.

103. Reprezentanții romilor și-au exprimat îngrijorarea cu privire la prejudecățile care persistă în societate și în rândul funcționarilor publici și care, uneori, echivalează cu un discurs de instigare la ură. În timpul vizitei sale, Comitetul Consultativ a auzit declarații ale unor funcționari publici care erau pline de stereotipuri negative, referindu-se la romi ca fiind persoane care trăiesc din prestații sociale și nu sunt interesate să muncească, precum și ca fiind părinți care nu prețuiesc educația și nu doresc să își trimită copiii la școală, ca și cum aceasta ar fi o practică generală.

104. Comitetul Consultativ a auzit, de asemenea, dezbateri privind tratamentul diferit aplicat refugiaților romi din Ucraina. În martie 2022, Oficiul Avocatului Poporului a solicitat municipalității din Chișinău să închidă de urgență centrul temporar pentru refugiați deschis la un spațiu din Chișinău, care trata pacienții cu tuberculoză și Covid-19, argumentând că instituțiile medicale deserveșc un alt scop. Oficiul a precizat că refugiații au nevoie de locuri în care să poată beneficia de asistență socială și nu de asistență medicală și nu trebuie cazați într-un loc care poate reprezenta o amenințare pentru refugiați și poate limita accesul la serviciile medicale. În timpul unei vizite la fața locului efectuate de Oficiul Avocatului Poporului (Ombudsmanului), s-a constatat că centrul găzduia peste 600 de refugiați, majoritatea fiind de etnie romă. Într-o scrisoare adresată primarului orașului Chișinău, Primului Ministru și Ministrului Protecției Sociale, Avocatul Poporului a declarat că găzduirea refugiaților de etnie romă într-o instituție medicală necorespunzătoare

poate fi percepută ca o abordare stigmatizantă față de această categorie de refugiați. Ca răspuns la această scrisoare, Șeful Direcției de Sănătate din Chișinău a declarat, la 28 martie 2022, că acest centru de refugiați va fi închis începând cu 1 aprilie. Acesta a declarat, de asemenea, că afirmațiile potrivit cărora persoanele ar putea fi infectate cu tuberculoză sau Covid sunt înșelătoare, subliniind că refugiații au fost plasați inițial într-o clădire separată unde nu existau pacienți cu tuberculoză. Potrivit acestuia, nu existau, prin urmare, riscuri de infectare, iar spațiile au fost dezinfectate înainte de găzduirea refugiaților.

105. În urma acestei intervenții, refugiații ucraineni de etnie romă au fost plasați aproape exclusiv la Manejul de Atletică Ușoară (împreună de câțiva azeri și uzbeki). Acest lucru a fost criticat de organizațiile care apără drepturile romilor.⁷⁴ Comitetul Consultativ a fost informat că această decizie a fost luată în urma unei discuții la care au participat diverse autorități și instituții, membri ai parlamentului, reprezentanți ai Consiliului pentru egalitate și ai Oficiului Avocatului Poporului, precum și reprezentanți ai organizațiilor de romi din Republica Moldova și mediatori ai comunității rome. Toți participanții, cu excepția unuia singur, au ajuns la concluzia că ar fi de preferat ca toți refugiații de etnie romă să fie puși laolaltă pentru a facilita munca mediatorilor comunitari și a lucrătorilor umanitari și pentru a reduce costurile de transport, de documentare și de aprovizionare cu alimente.⁷⁵

106. Comitetul Consultativ observă că dreptul la educație pentru copiii din familiile de refugiați din Ucraina a fost garantat, în mod sistematic - cu excepția notabilă a copiilor de etnie romă.⁷⁷ Deși dreptul de acces la educație este asigurat de autorități tuturor refugiaților din Ucraina, inclusiv refugiaților de etnie romă, Comitetul Consultativ regretă că doar un număr mic de copii ucraineni refugiați de etnie romă au fost înscriși, în mod efectiv, în sistemul de învățământ, fie în grădinițe, fie la școală. Cu toate acestea, Comitetul Consultativ ia notă, în mod pozitiv, de faptul că, cu toate acestea, copiii refugiați de etnie romă au primit elementele de bază necesare și au conexiune la internet, iar unii dintre aceștia au beneficiat de activități instructiv-educative datorită sprijinului partenerilor instituționali și al organizațiilor neguvernamentale rome.⁷⁶

74 Pentru mai multe detalii, a se vedea Centrul European pentru Drepturile Romilor (CEDR), „[Romii ucraineni din Moldova se confruntă cu segregare, condiții precare și - fără documente - nu au unde să se ducă](#)”, publicat la 8 martie 2022.

75 Manejul de Atletică Ușoară a fost închis. Refugiații ucraineni de etnie romă au fost mutați în centrul de refugiați Testimiteanu. 77 Toți copiii din familiile de refugiați din Ucraina pot participa la procesul educațional, la cererea părinților sau a reprezentanților lor legali. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a indicat că instituțiile publice nu au reușit întotdeauna să convingă părinții romi să își trimită copiii la școală.

76 Informații și date furnizate de Ministerul Educației și Cercetării.

107. Deși Comitetul Consultativ recunoaște că plasarea refugiaților de etnie romă din Ucraina în centre separate pentru refugiați a fost - cel puțin într-o a doua etapă - rezultatul unei decizii colegiale, care a implicat și reprezentanți ai minorității naționale rome (dar nu neapărat refugiați de etnie romă vizați de măsură), Comitetul subliniază că această decizie poate echivala cu o creare de profile etnice și o discriminare bazată pe culoarea pielii și pe etnie.

108. Comitetul Consultativ observă că, în pofida formelor existente și persistente de intoleranță și prejudecăți față de romi în societatea moldovenească, antițiganismul nu este recunoscut ca o formă specifică de rasism și nici nu este considerat un factor agravant. Ar putea fi luată în considerare înființarea unui grup de lucru mixt, compus din reprezentanți ai autorităților de stat relevante, ai instituțiilor pentru egalitatea de șanse și drepturile omului, cadre universitare, profesioniști din domeniul juridic și reprezentanți ai societății civile rome, cu privire la necesitatea și fezabilitatea recunoașterii în legislație a antițiganismului (sau, în mod alternativ, a „rasismului împotriva romilor”) ca formă specifică de rasism. În plus, Comitetul Consultativ regretă faptul că definiția „Holocaustului” adoptată în Codul penal nu include nicio referire la victimele de etnie romă ale Holocaustului, ceea ce nu este în conformitate cu recomandările relevante ale Consiliului Europei către statele membre.⁷⁷

109. În plus, în ciuda diverselor măsuri de formare care promovează drepturile omului, egalitatea și lupta împotriva rasismului, Comitetul Consultativ observă că o astfel de formare nu are, în mod necesar, deocamdată ca rezultat reacții și condamnări mai urgente din partea poliției sau a autorităților publice, sau o creștere a încrederii în aceste instituții din partea persoanelor aparținând minorităților naționale. Sunt necesare mai multe eforturi de sensibilizare și formare, implicând în calitate de vorbitori și persoane aparținând minorităților naționale cele mai vulnerabile la violența rasistă și la discursul de instigare la ură, deoarece acestea și-ar putea împărtăși propriile experiențe. Recentele modificări aduse Codului penal și Codului contravențional în ceea ce privește incriminarea discursului de instigare

la ură și sancționarea informațiilor publice care au ca scop incitarea la discriminare reprezintă un pas pozitiv. Comitetul Consultativ așteaptă cu nerăbdare să primească informații cu privire la punerea în aplicare a acestei legislații modificate, inclusiv date statistice relevante pentru minoritățile naționale.

110. Comitetul Consultativ solicită autorităților să investigheze, în mod eficace, și să reacționeze, în mod adecvat, la toate cazurile presupuse, care ar putea constitui discriminare rasială și crearea de profiluri etnice pentru persoanele aparținând minorităților naționale și grupurilor religioase. Autoritățile trebuie să condamne și să sancționeze mai sistematic incidentele antiminoritare și să se abțină de la răspândirea prejudecăților și de la tratarea diferită a refugiaților ucraineni de etnie romă.

111. Comitetul Consultativ invită autoritățile să ia în considerare înființarea unui grup de lucru, care să implice, printre altele, autoritățile de stat relevante, instituțiile pentru egalitatea de șanse și drepturile omului, cadrele universitare, profesioniștii din domeniul juridic și reprezentanții societății civile rome, pentru a examina necesitatea și fezabilitatea includerii rasismului împotriva romilor ca formă specifică de rasism, în legislația relevantă.

Dreptul oricărei persoane de a-și manifesta convingerile religioase (articolul 8)

112. Conform recensământului populației din 2014, 2.611.800 de persoane și-au declarat apartenența religioasă. Din acest număr, 96,8% s-au declarat creștini ortodocși (cu 1,3 % mai mult decât în 2004).⁷⁸ Aproximativ 193.000 de persoane (6,9 % din populație) nu au răspuns și nu au specificat nicio afiliere religioasă.

113. În conformitate cu o nouă lege adoptată de Parlament în aprilie 2018, responsabilitatea de a înregistra organizațiile non-profit, inclusiv confesiunile religioase, a fost transferată de la Ministerul Justiției la Agenția pentru Servicii Publice

77 A se vedea [Recomandarea CM/Rec\(2022\)5 privind trecerea la comemorarea Holocaustului și prevenirea crimelor](#) împotriva umanității, adoptată de Comitetul de Miniștri la 17 martie 2022: „*Rememorarea Holocaustului și a crimelor comise de naștiți, de complicii și colaboratorii acestora*” este, în primul rând, comemorarea tuturor victimelor crimelor naziste, și anume evreei, care au fost țintele principale și sistematice ale regimului național-socialist, persoanele cu dizabilități, romii și sînții, slavii - în special polonezii -, homosexualii, martorii lui Iehova, opozanții politici, membrii mișcărilor de rezistență, prizonierii de război sovietici, „inadaptați sociali” și alții.”

78 Aproximativ 1% s-au declarat bapțiști creștini evanghelici, 0,7% martori ai lui Iehova, 0,4% creștini pentecostali, 0,3% adventiști de ziua a șaptea, 0,1% romano-catolici și 0,5% au indicat o altă confesiune decât cele menționate mai sus. Ponderele persoanelor care s-au identificat ca atești și nereligioși (agnostic) a fost de 0,2% (cu 1,2% mai mult decât în 2004).

(ASP) înființată în mai 2017.⁷⁹ Conform acestei legi, ASP refuză înregistrarea unei confesiuni, indicând motivele deciziei sale, „dacă documentele constitutive prezentate de confesiunea religioasă nu sunt conforme cu prevederile prezentei legi și/sau îndeplinirea unora dintre practicile și riturile sale religioase afectează interesele societății, securitatea statului, viața umană și sănătatea fizică și psihică, pune în pericol ordinea publică, contravine grav principiilor moralei și drepturilor și libertăților altor persoane”.⁸⁰ În plus, timpul de procesare pentru înregistrarea cultelor religioase a fost redus până la cel mult 15 zile.⁸¹ În urma intrării în vigoare a Legii nr. 31/2018, nu a fost refuzată înregistrarea niciunui cult religios. În prezent, în Registrul de Stat al Persoanelor Juridice din Republica Moldova sunt înregistrate 40 de confesiuni religioase.⁸²

În timpul vizitei sale, Comitetul Consultativ s-a întâlnit cu reprezentanți ai diverselor confesiuni, inclusiv din partea confesiunilor evreiască, musulmană, romano-catolică și protestantă (luterană). Aceștia au subliniat faptul că, deși dreptul de a-și manifesta convingerile religioase este respectat, în general, se chinuie să își facă auzită vocea cu privire la problemele minoritare sau religioase din cauza poziției lor minoritare în comparație cu Biserica Creștină Ortodoxă (a se vedea articolul 15). Unul dintre cele mai problematice domenii de preocupare pus în discuție de interlocutorii confesiune musulmană este absența unui cimitir musulman.

114. Comitetul Consultativ reiterează importanța ca persoanele aparținând minorităților naționale și care practică o anumită religie să aibă acces adecvat la lăcașuri de cult. Acesta salută faptul că modificarea juridică referitoare la transferul de autoritate menționat mai sus a facilitat înregistrarea organizațiilor religioase, răspunzând astfel uneia dintre recomandările sale din ultimul ciclu.⁸³

116. Comitetul Consultativ invită autoritățile să intre în dialog cu reprezentanții comunității musulmane cu privire la cererea acestora de a avea propriul cimitir.

Mijloacele de radiodifuziune și presa scrisă în limbile minorităților (articolul 9)

117. Dreptul de a produce și de a difuza programe de radio și televiziune în limbile minorităților naționale este garantat în temeiul Codului serviciilor media audiovizuale.⁸⁴ Codul conține dispoziții privind principiile comunicării audiovizuale, de care sunt obligați toți furnizorii de servicii media.⁸⁵ Diferitele sale capite se referă la limbile de difuzare, care includ limbile minorităților naționale, la echilibrul programelor audiovizuale și la respectarea normelor ortografice, de pronunție, morfologice și sintactice ale limbilor. În conformitate cu articolul 4 alin. (7) din acest cod, furnizorii de servicii mass-media trebuie să difuzeze programe audiovizuale locale în proporție de cel puțin 80% în limba română, în timp ce 20% pot fi în alte limbi. În regiunile din Republica Moldova în care persoanele aparținând minorităților naționale constituie majoritatea populației, furnizorii de servicii media audiovizuale sunt obligați, în conformitate cu articolul 4 alin. (8) din prezentul cod, să difuzeze programe audiovizuale locale în limba minorității respective în proporție de cel mult 75% și cel puțin 25% în limba română (în ciclul de monitorizare anterior era de cel puțin 20%). Cu toate acestea, în practică, producția regională și locală de televiziune și radio constă, în cea mai mare parte, în programe în limba rusă, adesea prin redifuzare de emisiuni produse în afara Republicii Moldova.⁸⁶

118. Opt posturi de radio și opt posturi de televiziune difuzează programe în limbile minorităților naționale, și anume bulgară, găgăuză, romani și rusă. Unele dintre aceste posturi de televiziune retransmit, de asemenea, canale de

79 A se vedea Legea Parlamentului nr. 31 din 16 aprilie 2018 privind modificarea și completarea unor acte legislative. ASP a fost înființată prin Hotărârea Guvernului nr. 314 din 22 mai 2017.

80 În conformitate cu articolul 19 alin. (7) din Legea nr. 125 din 11 mai 2007 privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie.

81 În temeiul articolului 19 alin. (4), astfel cum a fost modificat prin [Legea nr. 31/2018](#) (în limba română).

82 Pentru o listă completă a confesiunilor religioase înregistrate, a se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), p. 37.

83 A se vedea [cel de-al patrulea Aviz al Comitetului Consultativ privind Republica Moldova](#), alin. 51.

84 [Codul serviciilor media audiovizuale](#) (Legea nr. 174 din 8 noiembrie 2018) a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2019. La data intrării în vigoare a prezentului cod, Codul audiovizualului nr. 260/2006 a fost abrogat.

85 Aceste principii includ libertatea de exprimare, independența editorială, acuratețea relatărilor, protecția minorilor și a persoanelor cu dizabilități, echilibrul de gen, protecția spațiului audiovizual național, transparența răspunderii, accesul la evenimentele importante și protecția jurnaliștilor.

86 Se pare că există emisiuni bisăptămânale de 30 de minute în limba ucraineană și emisiuni lunare de câte 30 de minute fiecare, în limbile bulgară, găgăuză și romani.

televiziune din Bulgaria sau din Turcia.⁸⁷ Pe lângă aceste posturi private de radio și televiziune, Instituția Publică națională Compania „Teleradio-Moldova” oferă mai multe programe audiovizuale în limbile minorităților naționale pe canalele de televiziune „Moldova-1” și „Moldova-2” și pe „Radio Moldova”. Spre exemplu, în 2020, „Moldova-1” a produs și difuzat 77 de programe în limbile minorităților naționale, cum ar fi „Svitanok” (în limba ucraineană), „Unda Bugeacului” (în limba bulgară) și „Russkii Mir” (în limba rusă), cu un volum total de 38 de ore și 30 de minute. În plus, compania publică regională de radiodifuziune „Teleradio Găgăuzia” oferă servicii de televiziune și radio destinate populației găgăuze care locuiește înUTA Găgăuzia.

119. În ceea ce privește presa scrisă, există un număr foarte limitat de ziare, reviste sau resurse de internet în limbile bulgară, găgăuză, romani sau ucraineană. În timpul vizitei sale la Briceni, Comitetul Consultativ a observat că un jurnalist de la o asociație a minorității ucrainene a preferat să publice revistele și buletinele informative ale asociației în limba rusă și parțial în limba română, în loc de ucraineană, considerând că astfel acestea ar ajunge la mai mulți cititori. Lipsa unei selecții atractive, care să includă știri regulate și divertisment de calitate pe teme contemporane de interes pentru minoritățile naționale, contribuie, după cum se pare, la un sentiment de marginalizare în rândul acestora și determină consumul de mass-media străine. Reprezentanții minorităților naționale consideră, de asemenea, că oferta de programe de televiziune și de radio este puțin atractivă pentru comunitățile lor, deoarece acestea prezintă, în principal, programe de cultură și muzică tradițională, fără a le oferi reprezentanților minorităților naționale posibilitatea de a influența conținutul acestor programe.

120. Comitetul Consultativ a fost informat că, din ianuarie 2022, programul „Sub un singur cer” de la postul public de televiziune „Moldova 1”, care a prezentat timp de mai mulți ani activitățile mai

multor minorități, inclusiv a celei evreiești, a fost închis. Reprezentanții minorităților naționale au regretat această decizie. Autoritățile au comunicat că această decizie a Companiei Naționale a Audiovizualului Public „Teleradio-Moldova” a fost motivată de necesitatea de a optimiza resursele disponibile, de a revizui grilele de emisie și de a moderniza produsele audiovizuale. Cu toate acestea, ele au subliniat că mai multe programe audiovizuale în limbile minorităților, în special în bulgară, găgăuză, romani, rusă și ucraineană,⁸⁸ sunt încă difuzate de canalul de televiziune de stat și că, în 2023, timpul de difuzare rezervat pentru astfel de programe include 748 de ore și 15 minute, ceea ce reprezintă o ușoară creștere în comparație cu timpul de difuzare din 2022. De asemenea, Comitetul Consultativ a fost informat că, în perioada 1 ianuarie 2018 - 10 aprilie 2019, Consiliul Audiovizualului a efectuat o monitorizare tematică a timpului și spațiului de emisie dedicat comunității rome de către furnizorii de servicii media. În această perioadă, din cei 57 de furnizori de servicii de televiziune activi în țară, 21 au dedicat timp și spațiu de emisie comunității rome. Dintre cei 55 de furnizori de servicii de radio activi, doar cinci au oferit timp de antenă comunității rome. Cei 21 de furnizori de servicii media de televiziune au dedicat 27 de ore de emisie pentru a prezenta problemele romilor, în timp ce furnizorii de servicii radio au dedicat doar 25 de minute.⁸⁹

121. Lipsa de capacitate tehnică la nivel local, precum și lipsa gravă de finanțare pentru a produce programe de calitate în limbile minorităților, în special în timpul procesului de digitalizare, identificate de Comitetul Consultativ în cel de-al patrulea aviz al său, rămân o problemă.⁹⁰ Comitetul Consultativ consideră, de asemenea, că este vital ca profesioniștii din domeniul mass-media și jurnaliștii să obțină o formare adecvată pentru a crește gradul de conștientizare și sensibilitate față de nevoile și preocupările specifice și contemporane ale diverselor comunități din societate și pentru a se asigura că

87 Două posturi de televiziune (NTS și STV) și un post de radio (Albena) emit în limba bulgară; cinci posturi de televiziune (TV- Găgăuzia, ATV Coguk, ATV, TV Bizim Dalgamiz și ENI Ai) și șase posturi de radio (GRT FM, Bugeac FM, Bizim Dalgamiz FM, PRO 100 Radio, Autonomia Noastră și Radio Sud) emit în limba găgăuză; un post de televiziune (NOAH TV) și un post de radio (Romano Patrin FM) emit în limba romani. Postul de televiziune NTS emite în limbile bulgară și română, precum și în limba rusă, și retransmite postul de televiziune BNT din Bulgaria. Postul de televiziune TV-Găgăuzia retransmite canalul de televiziune în limba turcă TV TRT din Turcia. Alte canale de televiziune transmit în limbile bulgară, găgăuză, română și rusă.

88 Cum ar fi emisiunile bilunare „Unda Bugeacului” în limba bulgară și „Gagauz Occa” în limba găgăuză, emisiunea „Petalo Romano” în limba romani, emisiunea în limba rusă „Casa noastră comună” difuzată de două ori pe lună și emisiunea săptămânală „Щотомужевук” („Săptămânalul”), în limba ucraineană, lansată în 2022, pentru a satisface interesele refugiaților care au solicitat azil în Republica Moldova.

89 Rapoartele periodice combinate de la al doisprezecelea la al paisprezecelea, prezentate de Republica Moldova în temeiul articolului 9 din Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială către Comitetul pentru eliminarea discriminării rasiale (CEDR), la 18 iunie 2020, alin. 204.

90 A se vedea [cel de-al patrulea Aviz al Comitetului Consultativ privind Republica Moldova](#), alin. 53.

sunt capabili să prezinte comunitățile minoritare ca parte integrantă a societății (a se vedea articolul 6), inclusiv prin implicarea activă a jurnaliștilor și a profesioniștilor din domeniul mass-media din rândul minorităților în pregătirea, prezentarea și producția de programe atât în limba de masă, cât și în limbile minoritare.

122. De asemenea, Comitetul Consultativ constată că, în conformitate cu noul Cod, cota minimă de difuzare în limba română în regiunile din Republica Moldova în care persoanele aparținând minorităților naționale constituie majoritatea populației, a crescut de la 20% la 25%. Deși, din principiu, orice reducere a cotei de difuzare în limbile minorităților ar putea fi considerată un pas înapoi în ceea ce privește drepturile minorităților, Comitetul Consultativ recunoaște că un procent mai mare de programe TV și radio difuzate în limba română ar putea contribui la creșterea nivelului de cunoaștere a limbii române, solicitare auzită din partea tuturor reprezentanților minorităților naționale întâlniți în timpul vizitei, cu condiția ca aceste programe să fie concepute astfel încât să abordeze, de asemenea, și interesele și preocupările minorităților naționale și să fie pregătite, de asemenea, de specialiști în domeniul mass-media aparținând minorităților naționale. Acesta ia act de faptul că proiectul de Plan de acțiuni privind relațiile interetnice 2023-2025 prevede, printre acțiunile sale prioritare, abordarea accesului limitat la programe audiovizuale în limbile minorităților și promovarea insuficienței a diversității, în mass-media. În acest sens, Comitetul Consultativ ia act de faptul că nu există măsuri pozitive în cadrul Consiliului Audiovizualului pentru a recruta persoane aparținând minorităților naționale, deși câțiva membri ai personalului ar aparține unor astfel de grupuri. Faptul că nu a fost primită nicio cerere din partea persoanelor aparținând minorităților naționale pentru cele 49 de posturi vacante anunțate de Consiliul Audiovizualului, în 2022, reflectă dificultatea persoanelor aparținând minorităților naționale de a îndeplini criteriile de recrutare. Având în vedere că o parte din activitatea Consiliului Audiovizualului este de a monitoriza utilizarea limbilor minorităților naționale de către furnizorii de servicii mass-media, Comitetul Consultativ este de părere că activitatea acestui consiliu ar beneficia de

o politică mai proactivă de recrutare a persoanelor aparținând minorităților naționale. Comitetul Consultativ consideră că ar putea fi introduse măsuri pozitive, cum ar fi promovarea și valorizarea competențelor lingvistice ale minorităților și a cunoștințelor despre culturile minoritare, în cadrul procedurilor de recrutare.

123. Comitetul Consultativ încurajează autoritățile să sporească numărul programelor de televiziune publică pentru/pe tema minorităților naționale, la ore de difuzare atractive și să sporească disponibilitatea presei scrise în limbile minorităților. Autoritățile trebuie să ia toate măsurile necesare, inclusiv în procesul de digitalizare, pentru promovarea unui mediu mediatic pluralist în care diversitatea este prezentată ca parte integrantă și valoroasă a societății, inclusiv prin formarea și recrutarea de persoane aparținând minorităților naționale în cadrul serviciului public de radiodifuziune, precum și în cadrul Consiliului Audiovizualului.

Utilizarea limbilor minoritare în viața publică la nivel central și local și în instanțe (articolul 10)

124. Aproximativ jumătate dintre respondenții aparținând minorităților naționale care au participat la sondajul Etnobarometru 2020 au întâmpinat dificultăți lingvistice în relațiile cu serviciile publice și cu instanțele de judecată. Aproximativ o treime dintre aceștia nu au putut citi acte juridice și informații oficiale. Doar una din patru persoane aparținând minorităților naționale rusă, ucraineană și bulgară vorbește și înțelege bine limba română, în timp ce proporția este și mai mică în rândul minorității găgăuze - una din 10. Fiecare a treia persoană aparținând minorităților naționale rusă, ucraineană și româ și fiecare a doua persoană aparținând minorităților naționale bulgară și găgăuză abia dacă înțelege limba română.⁹¹

125. În 2018, Curtea Constituțională a constatat ca fiind caducă Legea nr. 3465/1989 cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești.⁹² Potrivit Curtii, mai multe evoluții legislative⁹³ au dezvoltat sau chiar

91 A se vedea „Etnobarometru Moldova – 2020”, p. 7.

92 A se vedea Decizia nr. 17 din 4 iunie 2018 privind controlul constituționalității unor prevederi referitoare la utilizarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova și a articolului 4 alin. (2) din Codul Jurisdicției constituționale (Legea nr. 502 din 16 iunie 1995).

93 Cum ar fi Legea nr. 382 din 19 iulie 2001 cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor, care conține anumite garanții cu privire la limbile minoritare, Legea nr. 344 din 23 decembrie 1994 privind statutul juridic special al Găgăuziei și Legea nr. 173 din 22 iulie 2005 cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului.

au schimbat radical prevederile Legii nr. 3465/1989. În plus, legile de procedură civilă și penală stabilesc o abordare diferită de cea a Legii nr. 3465/1989 în ceea ce privește limba cererilor și a procedurilor judiciare.⁹⁴ Totuși, în conformitate cu articolul 12 din Legea nr. 382/2001, „(1) persoanele aparținând minorităților naționale au dreptul să se adreseze instituțiilor publice oral și în scris, în limba moldovenească sau în limba rusă, și să primească un răspuns în limba în care au formulat adresa; (2) în localitățile cărora li s-a acordat un statut special de autonomie, una dintre limbile oficiale stabilite prin legile respective poate servi drept limbă de comunicare în relațiile cu autoritățile publice; (3) în teritoriile în care persoanele aparținând unei minorități naționale constituie o parte considerabilă a populației, limba acestei minorități poate servi, de asemenea, drept limbă de comunicare cu autoritățile publice.”

126. Ca urmare a Deciziei nr. 172 din 10 februarie 2021 a Comisiei drepturile omului și relații interetnice a Parlamentului Republicii Moldova cu privire la Raportul general privind situația în domeniul prevenirii și combaterii discriminării în Republica Moldova pentru anul 2020, Inspectoratul General al Poliției este implicat în identificarea soluțiilor viabile pentru asigurarea respectării drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale și exercitarea efectivă a dreptului de a primi un răspuns în limba în care au formulat adresa. În prezent, au fost create 18 posturi de traducători în cadrul a 18 subdiviziuni ale Inspectoratului General al Poliției și au fost angajate 474 de persoane aparținând minorităților naționale.⁹⁵

127. Comitetul Consultativ constată că limba este cel mai frecvent motiv de discriminare invocat în ceea ce privește accesul la justiție. Plângerile examinate de Consiliul pentru egalitate au evidențiat eșecuri în ceea ce privește asigurarea unei adaptări rezonabile a nevoilor lingvistice în sistemul judiciar și înregistrarea unei acțiuni în justiție depuse în instanțele de judecată exclusiv pe baza faptului că cererea a fost depusă în limba rusă.⁹⁶

128. În timpul vizitei, mai mulți interlocutori aparținând minorităților naționale au indicat faptul că insuficiența cunoașterea a limbii române a reprezentat pentru ei un obstacol în găsirea unui loc de muncă,

în special în serviciul public, unde aceasta este o cerință clară pentru posturile vacante publicate. Generația mai în vârstă care vorbește acasă limbi ale minorităților naționale care utilizează alfabetul chirilic, deși și-a îmbunătățit în timp comunicarea orală în limba română, întâmpină încă dificultăți cu alfabetul latin.

129. Comitetul Consultativ salută abordarea pragmatică urmată de mai multe instituții de stat și locale în comunicarea lor: de exemplu, primarii comunelor situate în partea de nord a țării, în care locuitorii aparținând minorităților naționale nu au încă un nivel suficient de cunoaștere a limbii române, încep întâlnirile oficiale sau evenimentele de comemorare în limba română, iar apoi trec la limba rusă sau ucraineană, de exemplu. Personalul Agenției Relații Interetnice, deși și-a sporit considerabil, în perioada de raportare, comunicarea regulată în limba română cu reprezentanții organizațiilor minorităților naționale (la fel ca și reprezentanții minorităților naționale), a acceptat, de asemenea, utilizarea limbilor minoritare (în principal rusa, deoarece este încă, în practică, o „limbă de comunicare interetnică”), dacă acești reprezentanți au dificultăți în a-și exprima opiniile în limba română. Comitetul Consultativ salută, de asemenea, traducerea Constituției Republicii Moldova în cinci limbi ale minorităților naționale: bulgară, găgăuză, romani, rusă și ucraineană.⁹⁷

130. Reamintind drepturile cuprinse în articolul 10 alin. (2) din Convenția-cadru care solicită statelor părți să se asigure că utilizarea limbilor minoritare în contactele oficiale cu autoritățile locale este facilitată, în mod activ, în efortul de a se adapta la diversitatea lingvistică din țară prin promovarea efectivă a multilingvismului, Comitetul Consultativ este de părere că trebuie dezvoltate mai multe acțiuni și instrumente de comunicare în alte limbi minoritare decât bulgara, găgăuza, româna, rusa și ucraineană. În timp ce autoritățile au raportat că au tradus diverse documente oficiale sau de informare în aceste cinci limbi (a se vedea, de asemenea, articolele 3, 5 și 15), Comitetul Consultativ observă că nu este aproape niciodată promovată comunicarea oficială în alte limbi minoritare vorbite de minoritățile naționale mai mici numeric.

94 Pentru mai multe detalii, a se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), pp. 42-43, care se referă la motivele care susțin Decizia Curții Constituționale nr. 17 din 4 iunie 2018, Secțiunea „În drept. A. Admisibilitatea”, alin. 30-35.

95 [Informații suplimentare ale autorităților din Republica Moldova cu privire la minoritățile naționale \(iunie 2019 - august 2021\)](#), p. 3.

96 A se vedea [Raportul Consiliului pentru egalitate privind discriminarea în Republica Moldova-2021](#), p. 15.

97 Aceste noi versiuni lingvistice au fost lansate la 21 februarie 2017, cu ocazia sărbătoririi „Zilei internaționale a limbii materne”, organizate de Agenția Relații Interetnice. Acestea au fost editate de Curtea Constituțională cu sprijinul financiar al PNUD Moldova în cadrul proiectului „Consolidarea statului de drept și protecția drepturilor omului în Republica Moldova” și al Proiectului UE „Suport pentru Curtea Constituțională a Moldovei”.

131. Comitetul Consultativ încurajează autoritățile să implementeze pe deplin Legea existentă privind minoritățile naționale în ceea ce privește utilizarea limbii ruse și, în cazul UTA Găgăuzia, și a limbii găgăuze, în relația cu funcționarii publici. De asemenea, autoritățile trebuie să continue să furnizeze informații publice în limbile minorităților rusă, ucraineană, găgăuză, bulgară și romani, invitându-le, în același timp, să acorde mai multă atenție limbilor vorbite de minoritățile mai mici din punct de vedere numeric. Autoritățile trebuie să valorizeze competențele lingvistice în limbile minoritare pentru recrutarea funcționarilor publici la toate nivelurile administrației publice și în sistemul judiciar și să găsească modalități de a răspunde cererilor persoanelor aparținând minorităților naționale, de a utiliza „limba de comunicare interetnică” în contactele lor cu sistemul judiciar.

■ Numele personale (articolul 11)

132. Autoritățile au indicat că a fost elaborat un mecanism de transcriere sau transliterare a numelor sau a prenumelor persoanelor aparținând minorităților naționale, în scopul facilitării ortografierii numelor și a prenumelor în documentele oficiale, în special, în documentele de stare civilă și în cărțile de identitate.⁹⁸

133. Ca urmare a identificării problemelor cu care se confruntă serviciile de stare civilă în asigurarea ortografierii corecte a numelor și prenumelor de origine străină și a numelor persoanelor aparținând altor grupuri etnice, au fost elaborate reguli generale și procedura de modificare a actelor de stare civilă, care ulterior au fost transpuse în Regulile de ortografiere a numelor de familie și a prenumelor, în actele de stare civilă, ca urmare a modificării, rectificării sau transliterării acestora, aprobate prin Hotărârea Ministerului Justiției nr. 566 din 26 mai 2016. Conform punctului 13 din aceste norme,

la transliterarea numelor proprii de străini sau a numelor de origine străină, sunt permise unele excepții de la regulile gramaticale ale onomasticii naționale⁹⁹ pentru a asigura transcrierea fonetică corectă a numelor.¹⁰⁰

134. Autoritățile au subliniat, în ceea ce privește obiecțiile referitoare la o modificare considerabilă a ortografiei numelor minorităților naționale în procesul de adaptare la normele gramaticale ale limbii române, ceea ce duce în cele din urmă la schimbarea ortografiei acestora, cum ar fi transcrierea lui „Serghei” sau „Serhii” în „Sergiu”, că normele de transliterare adoptate nu impun în niciun caz modificarea numelui în conformitate cu onomastica limbii române. Transcrierea (ex. Сергей în Serghei) și modificarea numelor de persoane (ex. Сергей în Sergiu) sunt considerate de autorități ca fiind două procese distincte, cea din urmă fiind făcută doar la cererea unei persoane fizice. Cu toate acestea, se pare că se utilizează doar diacriticele limbii române, schimbându-se astfel numele găgăuze „Güüllü” în „Ghiuliu” sau „Kürkcü” în „Chirciu”, de exemplu.

135. În prezent, certificatele de stare civilă eliberate nu includ patronimicul titularului. Numele personale din documentele de identitate sunt introduse, în mod exclusiv, după o convenție de denumire binară, adică una care nu mai permite posibilitatea de a introduce patronime, prenume intermediare sau alte nume suplimentare.¹⁰¹ Sunt utilizate doar prenumele și numele de familie. Autoritățile consideră nerezonabilă includerea patronimului persoanei în documentul de identitate al cetățeanului Republicii Moldova (eliberat doar în limba română, din 7 martie 2013). Acestea își justifică poziția plecând de la faptul că patronimul nu este caracteristic tuturor sistemelor onomastice ale diferitelor etnii prezente în Republica Moldova, iar dacă este, acesta poate avea semnificații diferite. De asemenea, se spune că sistemul actual „are drept scop evitarea introducerii de informații confuze/distorsionate în

98 A se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), pp. 43-46.

99 Potrivit Comisiei republicane pentru reglementarea și ocrotirea onomasticii naționale și a Institutului de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei, formula onomastică națională a poporului moldovenesc urmează modelul romanic: prenume + nume de familie (de ex. Dorin Marcu). Pe teritoriul romanic, patronimul înseamnă „nume pe care îl poartă toți membrii unei familii (numele de familie pe filieră paternă) care este un nume de familie” (de ex. Niculescu, Turcanu, Stere etc.). Din punct de vedere etimologic, patronim înseamnă exact „numele tatălui (de familie)”. Cu toate acestea, pentru unele națiuni, patronimul înseamnă „numele dat membrilor familiei, care cuprinde numele tatălui completat de un sufix patronimic (de ex. Петров-ич, Иванов – ич, etc.)”.

100 Prin utilizarea caracterelor tipice doar pentru aceste nume (de ex., *Spivakov*); prin permiterea dublării literelor (de ex., *Anna*) sau prin utilizarea genului feminin (de ex., *Kuznețova*).

101 În conformitate cu articolul 3 alin. (5.g) și (5.h) și articolul 3 alin. (6) din Legea nr. 187/2012 din 11 iulie 2012, prenumele și numele de familie ale titularului actului de identitate sunt indicate numai în limba română. Articolul 3 alin. (6) din această lege prevede că „actele de identitate și permisele de ședere se completează în limba de stat”, iar articolul 3 alin. (7) prevede că „titlurile câmpurilor de informații din documentul de identitate al cetățeanului Republicii Moldova se scriu în limba de stat și în limba rusă”.

documentele de identitate de generația a II-a (format ID-I)¹⁰². În continuare, pentru a-și justifica poziția, autoritățile se referă la necesitatea de a armoniza legislația națională cu legislația Uniunii Europene ca urmare a statutului de țară candidată la aderarea la Uniunea Europeană acordat Republicii Moldova de către Consiliul European, la 23 iunie 2022, precum și la Regulamentul UE 2019/1157 al Parlamentului European și al Consiliului European privind consolidarea securității cărților de identitate ale cetățenilor UE și a documentelor de ședere eliberate cetățenilor UE și membrilor de familie ai acestora, care își exercită dreptul la liberă circulație, precum și la specificațiile din documentul 9303 al OACI, pentru a-și justifica poziția.

136. Prin urmare, autoritățile sunt de părere că introducerea unui câmp suplimentar (element opțional) „Patronim/Отчество” în cărțile de identitate ale cetățenilor Republicii Moldova va genera situația în care patronimele persoanelor de etnie rusă și moldovenească sunt scrise diferit, cauzând interpretări și plângeri confuze din partea deținătorilor de documente. Aceștia au mai declarat că „revenirea la modelul în care datele personale au fost introduse în cărțile de identitate, printre altele, în limba rusă (care este doar una dintre multele limbi minoritare vorbite în Republica Moldova), având drept scop indicarea corectă a patronimelor persoanelor aparținând minorității naționale ruse, poate afecta drepturile altor reprezentanți ai minorităților naționale de a utiliza numele și prenumele (patronimul) în forma acceptată în limba lor de bază, ceea ce contravine principiilor de asigurare a drepturilor minorităților naționale, precum și principiului egalității tuturor cetățenilor în fața legii, consacrat în articolele 10 și 16 din Constituție.”¹⁰³

137. Reprezentanții minorității naționale ruse, printre alte minorități naționale în cauză, au regretat faptul că recomandarea Comitetului Consultativ din cadrul ciclului de monitorizare precedent¹⁰⁴ nu a fost pusă în aplicare. Ei consideră că aceasta reprezintă o încălcare a articolului 11 din Convenția-cadru. Aceștia și-au reiterat solicitarea de a le fi recunoscute oficial numele personale, inclusiv patronimele, în limbile lor minoritare și de a fi utilizate în documentele lor de identitate și administrative. În ceea ce privește alfabetul, reprezentanții minorității naționale ruse cu

care s-a întâlnit Comitetul Consultativ în timpul vizitei sale au indicat că ar prefera ca numele, prenumele și patronimele din documentele oficiale să fie scrise și în chirilică; totuși, aceștia au dat dovadă de flexibilitate și ar fi dispuși să facă un compromis cu privire la acest aspect.

138. Deși, în conformitate cu articolul 11 din Convenția-cadru, autoritățile pot impune ca documentele de identitate personale să conțină o transcriere fonetică a numelui personal în limba oficială, Comitetul Consultativ ia act cu îngrijorare de rapoartele privind practica de adaptare a numelui personal în conformitate cu normele lingvistice ale statului, ceea ce duce uneori la modificări substanțiale. Comitetul Consultativ consideră că practica actuală ridică probleme serioase în ceea ce privește dreptul de a utiliza numele personal într-o limbă minoritară și de a obține recunoașterea oficială a acestuia, care este considerat pe scară largă ca fiind un drept lingvistic fundamental, strâns legat de identitatea și demnitatea personală.¹⁰⁵

139. De asemenea, acesta subliniază faptul că imposibilitatea de a-și vedea patronimul recunoscut, în mod oficial, în documentele oficiale, reprezintă un motiv de profundă îngrijorare nu numai pentru persoanele aparținând minorității naționale ruse, ci și pentru persoanele aparținând minorităților bulgară, ucraineană și altor minorități naționale, care utilizează tradiții lingvistice slave, precum și pentru găgăuzi și romi care, de-a lungul deceniilor de ședere în regiunile vorbitoare de limbă rusă, au adoptat tradiția de a purta numele tatălui ca element integrant al numelui lor personal. Deși Comitetul Consultativ ia act de faptul că unii reprezentanți ai minorității naționale ruse ar fi dispuși să facă un compromis în ceea ce privește alfabetul, dorește să sublinieze că alfabetul chirilic este, de asemenea, un marker al identității lingvistice a mai multor minorități naționale. De asemenea, Comitetul subliniază faptul că mai multe state membre ale Uniunii Europene întocmesc documente naționale de identitate cu informații personale în mai multe limbi și în diverse grafii, inclusiv patronimele, în acele țări în care utilizarea patronimelor face parte din identitatea unei persoane. Accesul la drepturile protejate în temeiul instrumentelor privind drepturile omului, cum ar fi Convenția-cadru, nu trebuie să fie împiedicat de standarde tehnice. În plus, având în vedere că

102 Introdus prin Hotărârea Guvernului nr. 53 din 17 ianuarie 2013, „cu privire la aprobarea modelelor și aplicarea noului tip de acte de identitate”.

103 A se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), p. 46.

104 A se vedea [cel de-al patrulea Aviz al Comitetului Consultativ privind Republica Moldova](#), alin. 66.

105 A se vedea [Comentariul tematic nr. 3](#), alin. 61.

documentele oficiale sunt publicate atât în limba română, cât și în rusă (în special în Monitorul Oficial), că rusa rămâne o limbă de comunicare și nu numai între persoanele aparținând minorităților naționale, și că rusa este o limbă co-oficială în UTA Găgăuzia și în regiunea transnistreană (aceasta din urmă utilizând alfabetul chirilic), Comitetul Consultativ este de părere că documentele de identitate bilingve în limbile română și rusă, cu utilizarea, eventual, și a alfabetul chirilic, ar contribui la reflectarea societății moldovenești diverse și multiculturale.

140. Comitetul Consultativ își reiterează apelul adresat autorităților de a lua toate măsurile necesare pentru a se asigura că persoanele aparținând minorităților naționale pot avea, la cerere, numele lor personal complet, inclusiv patronimele, utilizate în documentele lor de identitate și administrative, în grafie latină. În acest sens, standardele internaționale privind transliterarea și transcrierea numelor, a numelor de familie și a patronimelor trebuie să fie pe deplin respectate.. De asemenea, autoritățile trebuie să ia în considerare posibilitatea de a introduce documente de identitate bilingve, în limbile română și rusă, utilizând atât alfabetul latin, cât și cel chirilic.

Semnele și indicațiile topografice (articolul 11)

141. În conformitate cu articolul 10 din Legea nr. 382/2001, modificată în 2006¹⁰⁶, „denumirile localităților și străzilor se indică în limba moldovenească, dar, după caz, la decizia autorităților administrației publice locale, în altă limbă, în conformitate cu legislația în vigoare. Denumirile instituțiilor și localurilor publice sunt indicate în limbile moldovenească și rusă. În localitățile cărora li s-a acordat un statut special de autonomie, denumirile nominalizate sunt indicate, de asemenea, și în alte limbi oficiale, stabilite prin legile respective.”¹⁰⁷ Potrivit articolului 11 alin. (1), „informațiile publice care se referă direct la protecția sănătății, asigurarea ordinii publice și a securității cetățenilor, precum și informațiile vizuale în instituțiile Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Justiției, Procuraturii, în instituțiile medicale din municipii și orașe, în mijloacele de transport, în stațiile auto, feroviare și fluviale, în aeroporturi, pe autostrăzi se afișează în limba moldovenească, dar, după caz, în altă limbă, la decizia autorităților administrației publice locale și în

conformitate cu legislația în vigoare.” Articolul 11 alin. (2) prevede că „în localitățile cărora li s-a acordat un statut special de autonomie informațiile prevăzute la alineatul (1) pot fi completate și în alte limbi oficiale stabilite prin legile respective, iar articolul 11 alin. (3) prevede că „în teritoriile în care persoanele aparținând unei minorități naționale constituie o parte considerabilă a populației, informațiile prevăzute la alineatul (1) se publică, după caz, în limba acestei minorități.”

142. Cu toate acestea, nu există o aplicare consecventă a normelor privind semnalizarea bilingvă sau trilingvă. În practică, limba găgăuză apare pe anumite clădiri și indicatoare topografice din UTA Găgăuzia, iar limba ucraineană ar fi vizibilă la denumirile satelor, străzilor și clădirilor administrative din partea de nord a țării, de exemplu în Nihoreni (raionul Rîșcani), Danu (raionul Glodeni) și Unguri (raionul Ocnița). Comitetul Consultativ observă, de asemenea, că convențiile stricte de denumire, care se bazează exclusiv pe limba română, se aplică și topografiei, ceea ce este regretabil, deoarece transformarea denumirilor tradiționale poate fi interpretată ca o lipsă de respect și de apreciere față de identitatea specifică și istoria comună a unei localități. Deși recunoaște necesitatea menținerii unor liste oficiale de toponime în scopuri administrative, Comitetul Consultativ constată că utilizarea exclusivă a limbii române în aceste liste a dus la o situație în care este împiedicată utilizarea acceptată a limbilor minoritare.

143. Comitetul Consultativ constată că persoanele aparținând minorităților naționale par să nu cunoască legislația și nici mecanismele disponibile prin care ar putea adresa cereri pentru a avea semne topografice în limbile lor minoritare. Unii reprezentanți ai minorităților naționale au raportat că puținele panouri disponibile în limbile minoritare în localitățile lor sunt adesea acolo de mulți ani și uneori prezintă greșeli de ortografie.

144. Comitetul Consultativ regretă această aparentă lipsă de apreciere a rolului important pe care utilizarea limbilor minoritare în toponimie îl poate avea pentru dezvoltarea unui sentiment de incluziune în rândul populației și pentru a demonstra că natura diversă a unei anumite regiuni, în mod tradițional și în prezent, este recunoscută și apreciată. Ar fi binevenită o evaluare a practicii actuale, în strânsă consultare cu reprezentanții minorităților naționale, pentru a

106 A se vedea [Legea nr. 382/2001 astfel cum a fost modificată](#) (în limba română).

107 De exemplu, în conformitate cu articolul 3 alin. (1) din [Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei](#), „limbile oficiale în Găgăuzia sunt limbile moldovenească, găgăuză și rusă”.

identifica dacă sistemul de utilizare a toponimiei în limbile minorităților este în conformitate cu articolul 10 din Legea privind minoritățile naționale și cu articolul 11 din Convenția-cadru.

145. Comitetul Consultativ încurajează autoritățile să crească gradul de conștientizare cu privire la cadrul legislativ în vigoare, referitor la utilizarea limbilor minoritare în topografie și să promoveze consultări strânse între autoritățile locale și reprezentanții populației în ceea ce privește afișarea de indicatoare multilingve ca o demonstrație semnificativă a prezenței diversității și a aprecierii acesteia și ca mijloc de a demonstra istoria comună a unei localități. Autoritățile trebuie să evalueze, în strânsă consultare cu reprezentanții minorităților naționale, dacă modul de utilizare a toponimiei în limbile minorităților este în conformitate cu articolul 10 din Legea privind minoritățile naționale și cu articolul 11 din Convenția-cadru.

Materiale educaționale, formarea profesorilor și educația interculturală (articolul 12)

146. În cadrul Planului național de acțiuni pentru romi 2016-2020, Ministerul Educației și Cercetării a oferit cadrelor didactice și personalului de conducere din instituțiile de învățământ o formare continuă în domeniul educației interculturale. De asemenea, au fost organizate sesiuni de formare privind diferențele culturale în cadrul programelor de educație preșcolară și generală, în parteneriat cu organizațiile de romi. Ca rezultat al proiectului „Promovarea și dezvoltarea educației interculturale în formarea inițială a cadrelor didactice”, implementat de Centrul Educațional „Pro Didactica” cu sprijinul Fundației „Pestalozzi” pentru Copii, începând cu anul universitar 2020- 2021, instituțiile de învățământ superior cu profil pedagogic trebuiau să elaboreze și să organizeze un curs de „Educație interculturală” pentru studenții din Ciclul I - Licență în Științe ale Educației, ca o componentă obligatorie în formarea inițială a cadrelor didactice din învățământul superior. Alte universități au dezvoltat un curs opțional de „educație interculturală” în cadrul departamentului socio-umanist. Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea de Stat din Comrat și Universitatea de

Stat „A. Russo” din Bălți au elaborat o nouă programă la specialitatea „Educație interculturală”, susținută de „Centrul Educațional Pro Didactica”, care a fost aprobat de Ministerul Educației și Cercetării și propus altor universități în calitate de proiect-pilot¹⁰⁸. De asemenea, Agenția Relații Interetnice a promovat inițiativele tinerilor activiști aparținând minorităților naționale în cadrul Consiliului de Coordonare și a sprijinit proiecte de tineret menite să dezvolte dialogul și educația interculturală.¹⁰⁹

147. În 2017-2018, Centrul de Etnologie (a se vedea articolul 5) a elaborat o serie de manuale pentru următoarele discipline școlare: literatură și limbă bulgară (clasele IV-VII) și literatură și limbă ucraineană (clasele I-II, IV, VI-VII). În 2018, în premieră, a fost editată o publicație cu titlul „Istoria, cultura și tradițiile persoanelor de etnie romă din Republica Moldova” și a fost elaborată și editată o programă pentru învățământul primar (clasele I-IV) și un ghid de predare a acestei discipline. În programa pentru elevii ruși, ucraineni și bulgari din școlile cu predare în limba rusă, ucraineni și bulgari din școlile cu predare în limba rusă este inclus un curs intitulat „Istoria, cultura și tradițiile popoarelor rus, ucrainean, găgăuz, bulgar, rom și a altor popoare”, care se predă în „limba maternă” respectivă.

148. Comitetul Consultativ subliniază faptul că se așteaptă ca statele părți la Convenția-cadru să revizuiască, în strânsă consultare cu reprezentanții minorităților, programele școlare și materialele educaționale la discipline precum istoria, religia și literatura, în mod regulat, pentru a se asigura că diversitatea culturilor și identităților este reflectată și că respectul și comunicarea interculturală sunt promovate în rândul tuturor elevilor și studenților.¹¹⁰

149. Comitetul Consultativ salută diversele inițiative întreprinse pentru a promova educația interculturală și ar considera oportună extinderea proiectelor pilot la alte instituții de învățământ, în cazul în care proiectele pilot sunt evaluate pozitiv. Acesta apreciază, în mod deosebit, implicarea reprezentanților tineretului minoritar în astfel de proiecte, precum și noua publicație „Istoria, cultura și tradițiile romilor din Republica Moldova”, care răspunde recomandării Consiliului European privind includerea istoriei romilor în programele

108 A se vedea [Informațiile suplimentare ale autorităților moldovenești cu privire la minoritățile naționale](#), p. 12.

109 De exemplu, proiectele realizate de Asociația Tinerilor Ucraineni din Republica Moldova „Zlagoda”, Asociația Obștească „Prioritatea”, Centrul Cultural Studențesc Evreiesc „Hillel”, Platforma de Tineret a Solidarității Interetnice etc. (pentru mai multe informații, a se vedea [Informațiile suplimentare ale autorităților moldovenești cu privire la minoritățile naționale](#), p. 5).

110 A se vedea [Comentariul tematic nr. 3 al CCCC](#), alin. 34. A se vedea, de asemenea, înaltul Comisar pentru Minorități Naționale al OSCE (2012), [Orientările de la Ljubljana privind integrarea societăților diverse](#), (2012), orientarea 56.

școlare și în materialele didactice adresate tuturor statelor sale membre.¹¹¹ Comitetul Consultativ ia act de faptul că proiectul Planului de acțiuni privind relațiile interetnice pentru anii 2023-2025 prevede printre acțiunile sale prioritare abordarea problemei cunoașterii insuficiente a diversității culturale și lingvistice, a istoriei și tradițiilor minorităților naționale, în toate părțile societății.

150. Comitetul Consultativ încurajează cu fermitate autoritățile să se asigure că programele școlare și materialele didactice reflectă, în mod adecvat, diversitatea etnică, lingvistică și religioasă a societății moldovenești și sprijină obiectivul mai larg de susținere și promovare a unei identități civice comune, precum și că profesorii din toate școlile sunt pregătiți, în mod eficient, în domeniile educației interculturale și inclusive, pentru a răspunde diversității în clasă și a fi capabili să predea despre culturile și istoria minorităților naționale. Trebuie create mecanisme financiare specifice pentru a sprijini predarea istoriei minorităților naționale, inclusiv cu privire la victimele evreiești și rome ale Holocaustului, în toate școlile.

Accesul egal al romilor la educație, inclusiv în timpul pandemiei Covid-19 (articolul 12)

151. Un nivel mai scăzut de înscriere a copiilor romi în sistemul de învățământ, absentismul școlar și abandonul școlar timpuriu rămân o problemă de îngrijorare în Republica Moldova. Au fost identificate mai multe cauze, inclusiv condițiile materiale precare, lipsa de adăpost, reînstalările și reticența unor părinți.

152. Pentru a aborda aceste probleme, Ministerul Educației și Cercetării cooperează, în mod activ, cu autoritățile publice locale și cu organizațiile neguvernamentale care promovează incluziunea romilor. Acest minister, în parteneriat cu o serie de părți interesate, inclusiv reprezentanți ai societății civile, organizează, în mod regulat, campanii de informare și de sensibilizare a părinților cu privire la necesitatea de a-și înregistra și înscrie copiii în sistemul de învățământ și la importanța învățământului primar și secundar obligatoriu.¹¹² În plus, o rețea largă de instituții de învățământ preuniversitar oferă acces

gratuit la educație pentru toți elevii, inclusiv pentru cei de etnie romă.

153. În cadrul Planului național de acțiuni pentru romi pentru anii 2016-2020, Ministerul Educației și Cercetării a luat următoarele măsuri pozitive: transport gratuit pentru copiii din localitățile locuite în principal de romi, către cea mai apropiată instituție de învățământ, dacă aceasta se află la o distanță de cel puțin trei kilometri; programe after-school pentru a-i ajuta pe copiii romi să își facă temele și să se implice în activități extracurriculare, precum și asigurarea de cazare pentru elevii romi în căminele studentești ale instituțiilor de învățământ tehnic și superior.

154. Comitetul Consultativ a fost informat, de asemenea, că pandemia Covid-19 a avut un efect negativ asupra accesului copiilor romi la educație.

Potrivit unui sondaj realizat de OICDO, în timpul pandemiei, 76,4% dintre respondenții romi au indicat faptul că toți copiii din familie mergeau la școală, în timp ce 18,1% dintre respondenți au indicat că niciunul dintre copii nu era înscris la școală.¹¹³

155. În timpul stării de urgență Covid-19, nicio instituție de învățământ nu și-a întrerupt activitatea. Ministerul Educației și Cercetării a întreprins mai multe acțiuni pentru a asigura dreptul egal la educație pentru toți copiii. Ministerul a recomandat instituțiilor de învățământ mai multe modele de organizare a procesului educațional în anii universitari 2020-2021, respectiv 2021-2022, fapt care a creat oportunități de a combina formarea cu prezența fizică a elevilor la cursuri și în cadrul formării online. A fost achiziționat sau donat hardware digital de către partenerii de dezvoltare și alte organizații pentru a asigura accesul elevilor la studii online. Totodată, în cadrul proiectului Educație online realizat de minister și municipalitatea din Chișinău, au fost filmate peste 7.000 de lecții video pentru elevii din toate clasele, la toate disciplinele școlare, în limbile română și rusă.¹¹⁴ De asemenea, pentru a oferi acces la resurse elevilor care nu aveau acces la internet sau nu dispuneau de dispozitive digitale, au fost plasate și transmise resurse educaționale în format video în rețeaua națională de televiziune (13 canale TV).

156. Ministerul Educației și Cercetării a precizat că a tras învățăminte din această experiență, cum ar fi

111 A se vedea [Recomandarea CM/Rec\(2020\)2](#) a Consiliului Europei privind includerea istoriei romilor și/sau a nomazilor în programele școlare și în materialele didactice, adoptată de Comitetul de Miniștri, la 1 iulie 2020.

112 În 2017, au fost organizate 35 de astfel de campanii de informare și sensibilizare pentru 876 de părinți. În 2018, au fost organizate 21 de campanii de informare și sensibilizare pentru 567 de părinți, în toate districtele țării.

113 A se vedea OICDO (2 august 2021), [Impactul COVID-19 asupra drepturilor omului în Republica Moldova](#), p. 36.

114 Acestea au fost plasate pe o [platformă](#) și pe canalul YouTube, oferind astfel acces gratuit la aceste resurse digitale.

necesitatea de a asigura accesul la informații prin diferite canale de comunicare, inclusiv în limbile minorităților naționale; necesitatea de a spori capacitatea personalului din domeniul comunicării în ceea ce privește accesibilitatea informațiilor și implicarea persoanelor cu diferite tipuri de dizabilități în testarea accesibilității informațiilor furnizate publicului larg; necesitatea implicării mai active a mediatorilor comunitari și a organizațiilor etnoculturale în campaniile de informare privind prevenirea și vaccinarea împotriva Covid-19 și necesitatea de a solicita consiliere medicală sau servicii de asistență socială, în special în zonele rurale (a se vedea, de asemenea, și articolul 15); necesitatea de a spori accesul la echipamente digitale și de a crește gradul de alfabetizare digitală, inclusiv în rândul persoanelor în vârstă, al persoanelor cu dizabilități, al romilor și al altor grupuri vulnerabile; necesitatea de a identifica, împreună cu mediatorii comunitari, măsuri eficiente pentru a preveni abandonul școlar sau pentru a facilita întoarcerea copiilor romi la școală, precum și de a sensibiliza părinții cu privire la importanța asigurării continuității procesului educațional.

157. Comitetul Consultativ ia notă, în mod pozitiv, de eforturile autorităților statului de a îmbunătăți accesul copiilor romi la educație și de lecțiile învățate în urma unei evaluări a situației educaționale, în timpul pandemiei Covid-19. De asemenea, acesta ia act de adoptarea planurilor de acțiuni municipale și salută mai multe inițiative pozitive luate de municipalitățile Bălți¹¹⁵ și Chișinău¹¹⁶ pentru a îmbunătăți înscrierea școlară a copiilor romi și accesul acestora la educație, regretând totodată lipsa de informații privind măsurile luate de alte municipalități, în acest domeniu. Cu toate acestea, Comitetul Consultativ rămâne profund îngrijorat de faptul că prea puțini copii romi frecventează școlile, inclusiv în rândul refugiaților din Ucraina (a se vedea articolul 6) sau abandonează școala înainte de a finaliza învățământul obligatoriu. Această situație trebuie remediată cu promptitudine. În timp ce mediatorii romi sunt de ajutor în stabilirea de contacte între familiile rome și profesioniștii din școli,

aceștia nu au dreptul să fie prezenți fizic în sălile de clasă, spre deosebire de ceea ce fac „asistenții școlari romi” în alte state. Prin urmare, asistența lor pentru elevii romi este limitată la reducerea, în cele din urmă, a absenteismului școlar, dar are un efect redus asupra performanțelor școlare ale elevilor romi și asupra abandonului școlar timpuriu. Ar putea fi luată în considerare introducerea practicii „asistenților școlari romi” în Republica Moldova.

158. Comitetul Consultativ îndeamnă autoritățile să abordeze în continuare obstacolele în calea accesului egal la educație cu care se confruntă copiii romi, în cooperare cu ministerele și autoritățile locale relevante și în strânsă consultare cu reprezentanții minorităților, părinții și administrația școlară. De asemenea, autoritățile trebuie să ia în considerare înființarea postului de „asistenți școlari de etnie romă” pentru a-i ajuta pe elevii romi în vederea creșterii performanțelor școlare și a diminuării abandonului școlar.

Predarea în și a limbilor minoritare (articolul 14)

159. A doua limbă dominantă în Republica Moldova este rusa: aproape toată populația rusă, jumătate din populația ucraineană și o treime din populația găgăuză și bulgară, care au răspuns la sondajul Etnobarometru 2020 au identificat rusa ca fiind prima lor limbă, în timp ce restul au considerat că limba grupului lor etnic este prima lor limbă. Bilingvismul sau multilingvismul în rândul minorităților naționale din Republica Moldova înseamnă că aceștia vorbesc atât „limba lor maternă”, cât și rusa, nu româna. Un procent înfirm de persoane aparținând minorităților naționale care au participat la sondaj au identificat limba română (sau moldovenească) ca fiind prima lor limbă, cu excepția notabilă a 20% dintre respondenții romi. Majoritatea covârșitoare a respondenților aparținând minorităților naționale au studiat în școli cu predare în limba rusă. Respondenții romi au frecventat școli cu predare în limba rusă și școli cu predare în limba română, în proporții aproape egale. Educația bilingvă și multilingvă pare să ofere o cale

115 Pentru a asigura înscrierea școlară a tuturor copiilor din municipiul Bălți, managerii instituțiilor de învățământ efectuează vizite la toate familiile cu copii cu vârste cuprinse între 6 și 16 ani, de două ori pe an (în lunile aprilie și august), adică la aproximativ 10.000 de familii, dintre care peste 50 sunt familii de romi. De asemenea, mediatorul comunitar angajat în cadrul Direcției Generale Asistență Socială și Protecția Familiei a Primăriei municipiului Bălți sensibilizează familiile rome cu privire la necesitatea de a trimite copiii la școală. Aproximativ 80% dintre copiii romi din Bălți frecventează Școala Gimnazială nr. 4, care oferă instruire în limba rusă; ceilalți merg la diferite instituții de învățământ. A se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), p. 54.

116 A fost adoptat un Plan municipal de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă din municipiul Chișinău pentru anii 2016-2020 (Dispoziția primarului nr. 878-d din 1 august 2016). Printre realizările concrete ale Planului municipal de acțiuni pentru anii 2016-2017 se numără 304 sesiuni informative la care au participat 182 de părinți de etnie romă pentru a-i încuraja să înscrie copiii romi în cadrul învățământului obligatoriu; 72 de copii au fost implicați în sesiuni de consiliere; 75 de copii au beneficiat de manuale gratuite și 44 au beneficiat de alimente gratuite. A se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), p. 58.

de ieșire din această „segregare lingvistică”. Toate comunitățile etnice susțin, în mod covârșitor, această opțiune. În timp ce peste 95% dintre minoritățile naționale au avut ca limbă de predare la școală limba rusă, această cifră scade la aproximativ 50% atunci când respondenții sunt întrebați cu privire la propria preferință în materie de educație sau de educație pentru copiii lor. Cu excepția notabilă a persoanelor aparținând minorității găgăuze, care încă tind să prefere limba rusă ca limbă de predare în școli (70%), aproximativ o treime dintre respondenții aparținând altor minorități naționale optează pentru limba română. Această tendință devine și mai remarcabilă atunci când părinții optează pentru triada română-rusă-engleză cu o ierarhizare variabilă a limbilor, în școlile bilingve. Aproximativ o cincime din totalul respondenților doresc ca limba rusă să fie a doua limbă școlară. Se pare că toată lumea dorește ca copiii lor să trăiască și să studieze într-un mediu lingvistic mai divers decât cel actual.¹¹⁷

160. Sprijinul pentru educația în limbile minorităților în școlile din Moldova continuă să fie aplicat în conformitate cu articolul 6 din Legea privind minoritățile naționale. Statutul special al limbii ruse este ancorat în sistemul de învățământ, în care este garantată instruirea în limba rusă, de la nivelul preșcolar până la universitate.¹¹⁸ În anul academic 2021/2022, 19,3 % din toți studenții au beneficiat de educație în limba rusă (80,6% au beneficiat de aceasta în limba română și 0,1% în alte limbi).¹¹⁹ În întreaga țară există 260 de școli publice și private care predau în limba rusă ca limbă principală de predare. Niciuna dintre aceste școli nu are ca limbă principală de predare o altă limbă minoritară, cu excepția Liceului „Levschi / Levski” din Chișinău, unde unele materii de la nivelul primar sunt predate în limba bulgară. Limba ucraineană este predată ca materie în 37 de școli din 14 localități diferite; limba găgăuză, în 42 de școli, toate situate în UTA Găgăuzia; limba bulgară, în 28 de școli din Taraclia, Cahul, Chișinău, Leova, Căușeni, Cantemir și în UTA Găgăuzia; iar limba

ebraică, în două școli, ambele din Chișinău. Poloneza și germana se predau, de asemenea, într-o singură școală din capitală.¹²⁰

161. Trei modele de predare a limbilor minoritare continuă să fie aplicate: școli cu predare în limba rusă, în care sunt înscriși majoritatea elevilor și studenților din minoritățile naționale; școli cu predare în limba rusă în care se studiază limbile ucraineană, găgăuză, bulgară și alte limbi, ca materie, de trei ore pe săptămână și în care se studiază o oră pe săptămână disciplina „Istoria, cultura și tradițiile minorităților ruse, ucraineană, găgăuză, bulgară, romă și a altor minorități”; și instituții de învățământ în care, în clase separate, învățământul primar se desfășoară în limba minorității naționale.¹²¹

162. Cu toate acestea, în ansamblu, sistemul de învățământ oferă prea puține oportunități pentru persoanele aparținând minorităților naționale de a învăța limbile lor, la un nivel satisfăcător. Bălți oferă un exemplu rar de municipalitate care promovează predarea unei varietăți de limbi minoritare, inclusiv a limbilor minorităților numeric mai mici.¹²² Un alt exemplu pozitiv există în UTA Găgăuzia, unde autoritățile găgăuze au aprobat un Program regional de învățare simultană a limbilor română și găgăuză, în instituțiile de educație timpurie. În prezent, 56 de astfel de instituții implementează acest program de învățare simultană a limbilor găgăuză și română.¹²³ Mai mult, faptul că o astfel de predare opțională a limbii și literaturii minoritare este încă disponibilă doar în școlile de limbă rusă limitează alegerea minorităților naționale în ceea ce privește oportunitățile ulterioare de educație și de angajare. Având în vedere deficiențele continue în ceea ce privește predarea limbii române în școlile cu predare în limbile minorităților, multe persoane aparținând minorităților naționale se simt obligate să aleagă, fie între a renunța la dreptul lor garantat la educație în limba minorităților prin înscrierea la o școală cu predare în limba română, fie a frecventa o școală cu predare în limbile minorităților, știind că viitorul lor

117 A se vedea, „Etnobarometru Moldova – 2020”, pp. 4-5 și 7.

118 La universitate, peste 12% dintre studenți studiază în limba rusă (a se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), p. 52).

119 [Publicația Educația în Republica Moldova](#), BNS, 2022 (în limba română).

120 Informații suplimentare furnizate de Ministerul Educației și Cercetării în ianuarie 2023.

121 Informații suplimentare furnizate de Agenția Relații Interetnice, în ianuarie 2023.

122 În municipiul Bălți, funcționează următoarele instituții de învățământ: un gimnaziu bilingv cu predare în limbile română și rusă; șapte licee și opt gimnazii cu predare în limba rusă, inclusiv un gimnaziu cu predarea disciplinelor „Limba și literatura ucraineană” și „Istoria, tradițiile și cultura poporului ucrainean”. Din 2017, limba poloneză se învață în clasele primare într-un gimnaziu și un liceu și se predă, de asemenea, și la „Casa Poloneză” din cadrul Societății de Cultură Poloneză. În plus, din 2016, Asociația Obștească „Comunitatea maghiară din Republica Moldova” desfășoară cursuri gratuite de limba maghiară. Un Centru de caritate evreiesc asigură predarea limbii ebraice și idiș.

123 Aceasta este o extindere a programului bilingv implementat de Asociația Națională a Trainerilor Europeni din Moldova, care fusese sprijinit de Biroul Înaltului Comisar al OSCE pentru Minorități Naționale.

profesional în Republica Moldova va fi compromis de nivelul scăzut de cunoaștere a limbii române (a se vedea, de asemenea, articolele 10 și 15).

163. De asemenea, Comitetul Consultativ constată cu îngrijorare că persoanele aparținând minorităților naționale se confruntă, în plus, cu scăderea nivelului de calitate în ceea ce privește educația în limbile lor minoritare, precum și în limba rusă. Deficiențele persistente din școlile cu predare în limbile minorităților în ceea ce privește furnizarea adecvată de materiale educaționale și oportunitățile de formare a cadrelor didactice au dus la o reducere a numărului de elevi, în aceste școli, în ultimii ani. Temerile privind întreținerea școlilor sunt acum agravate de Codul Educației și de normele mai stricte privind numărul minim de elevi necesar pentru a menține un liceu, introduse de Ministerul Educației și Cercetării.¹²⁴ Deși, potrivit rapoartelor, s-au depus eforturi pentru a se evita închiderea școlilor cu predare în limbile minoritare, în special atunci când acestea constituie singura opțiune de studiu în limbile minoritare într-o anumită localitate, lipsa siguranței juridice în ceea ce privește continuitatea acestor școli a condus la îngrijorări semnificative în rândul părinților.

164. Comitetul Consultativ salută eforturile continue de a recruta specialiști pentru diferitele limbi pentru a se asigura că standardele de educație în școlile în limbile minorităților sunt monitorizate, în mod eficient, și că se acordă atenția cuvenită unei educații de înaltă calitate. De asemenea, Comitetul este încântat să ia act de creșterea substanțială a sprijinului acordat educației în limba găgăuză și a cercetării limbii găgăuze, precum și de planurile de a deschide grădinițe cu limbile găgăuză și bulgară ca limbi de predare în Comrat, respectiv, Taraclia. Totuși, acesta își reiterează îngrijorarea cu privire la faptul că studiul limbii romani nu este inclus în nicio școală, deoarece nu se pare că s-au depus eforturi pentru a dezvolta o programă corespunzătoare sau pentru a pregăti profesori și asistenți educaționali pentru studiul limbii romani și în limba romani, în ciuda creării unei programe în limba romani. În plus, Comitetul Consultativ subliniază necesitatea ca autoritățile să asigure securitatea juridică în ceea ce privește accesul la învățarea limbii minoritare și la educația în limba minoritară, la toate nivelurile de învățământ. De asemenea, acesta reiterează faptul

că persoanele aparținând minorităților naționale au dreptul de a învăța atât limba oficială, cât și limba minorității respective, pentru a le permite integrarea în societate.¹²⁵

165. Comitetul Consultativ invită autoritățile să intre într-un dialog strâns cu reprezentanții minorităților, părinții și administrațiile școlare pentru a spori oportunitățile disponibile de a studia în limbile minorităților, asigurând învățarea de înaltă calitate a diferitelor limbi, în medii educaționale integrate. De asemenea, autoritățile trebuie să își intensifice eforturile pentru a elabora o programă corespunzătoare sau pentru a pregăti profesorii și asistenții educaționali pentru studiul limbii romani și în limba romani.

Învățarea limbii de stat (articolul 14)

166. S-au înregistrat unele progrese în cadrul „Programului național privind îmbunătățirea calității învățării limbii române în instituțiile de învățământ general cu instruire în limbile minorităților naționale pentru anii 2016-2020”, inclusiv prin extinderea proiectului educațional „Integrarea sociolingvistică a elevilor alolingvi prin extinderea numărului de discipline școlare studiate în limba română”. În cadrul acestui proiect, pilotat în 45 de instituții de învățământ preuniversitar din țară, inclusiv în școlile din Comrat, Ceadrîr Lunga și Taraclia, au fost predate în limba română următoarele discipline: „Educație moral-spirituală”, „Educație tehnologică”, „Educație muzicală”, „Educație fizică” și „Educație civică”.¹²⁶

167. Una dintre prioritățile strategice ale Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice pentru anii 2017-2027 este îmbunătățirea competențelor lingvistice în limba română și a învățării limbii române în rândul persoanelor aparținând minorităților naționale. De asemenea, Programul Național privind învățarea limbii române de către minoritățile naționale, inclusiv populația adultă, pentru anii 2023-2025, a fost adoptat de guvern în urma unor consultări publice desfășurate în perioada mai-iunie 2022.¹²⁷ Ministerul Educației și Cercetării finalizează, în prezent, Planul de acțiuni pentru anii 2023-2025 pentru prima etapă de implementare. Acest program prevede următoarele măsuri avute în vedere: dezvoltarea cadrului legal, normativ și de politică lingvistică

124 Potrivit interlocutorilor, noile reglementări prevăd că liceele din mediul urban trebuie să fie capabile să completeze două clase de 25 de elevi pe an pentru a rămâne deschise. În zonele rurale, numărul este redus la 20 de elevi pe clasă.

125 A se vedea [cel de-al patrulea Aviz al Comitetului Consultativ privind Republica Moldova](#), alin. 88, precum și [Comentariul tematic nr. 3](#), al Comitetului Consultativ alin. 53.

126 Pentru mai multe detalii privind numărul de elevi, profesori și școli, a se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), pp. 50-52.

127 A se vedea [site-ul guvernului](#) (în limba română).

privind învățarea limbii române de către persoanele aparținând minorităților naționale; creșterea calității învățării limbii române în instituțiile de învățământ general; asigurarea didactică a procesului de predare-învățare a limbii române în instituțiile de învățământ general combinată cu predarea în limbile minorităților naționale, în instituțiile de învățământ superior; precum și consolidarea capacității cadrelor didactice în vederea implementării modelelor de educație multilingvă. În ceea ce privește acest din urmă aspect, în octombrie 2022, printr-un ordin al Ministrului educației și cercetării, a fost creat un grup de lucru responsabil de elaborarea conceptului de educație multilingvă în învățământul primar și secundar și de metodologia de implementare a modelelor de educație multilingvă în instituțiile de învățământ general.¹²⁸

168. În 2021, a fost organizată o masă rotundă virtuală pentru persoanele aparținând minorităților naționale pentru a le informa despre Programul de învățare la distanță a limbii române implementat de Asociația Națională a Trainerilor Europeni din Moldova (ANTEM).¹²⁹ În 2021-2022, ANTEM a oferit cursuri de formare în limba română pentru persoanele aparținând minorităților naționale, iar Agenția Relații Interetnice a susținut financiar formarea ANTEM pentru două grupuri de adulți care doresc să studieze limba română. La 23 septembrie 2022, a fost lansat un nou proiect comun, care oferă cursuri de pregătire la distanță în limba română pentru tinerii aparținând minorităților naționale din Bălți, Comrat și Taraclia, precum și pentru tinerii refugiați din Chișinău.¹³⁰

169. Toți reprezentanții, funcționarii și persoanele aparținând minorităților naționale cu care s-a întâlnit Comitetul Consultativ în timpul vizitei sale au exprimat în unanimitate necesitatea de a avea mai multe oportunități de învățare a limbii române atât pentru copii/tineri, cât și pentru adulți. În timp ce vârștii care obișnuiau să comunice în rusă sau într-o altă limbă slavă utilizând alfabetul chirilic se adaptează și mai greu la limba română și la alfabetul latin, nici chiar generația tânără nu stăpânește, în mod necesar, limba română la un nivel care să o facă să se simtă confortabil să urmeze studii superioare sau în calitate de funcționari publici, în cazul în care aceasta este o cerință obligatorie.

170. Deși, în general, s-au înregistrat progrese notabile în perioada de monitorizare, nevoile și interesele în rândul persoanelor aparținând minorităților naționale trebuie abordate în continuare, iar capacitatea de a face acest lucru este insuficientă, fie în ceea ce privește orele de predare a limbii române în școlile în care aceasta este asigurată, fie în ceea ce privește numărul suficient de profesori. Unele autorități locale, cum ar fi primarul din Ceadr Lunga, au indicat că cererea depășește cu mult oferta, în ciuda unei situații mai bune decât în urmă cu câțiva ani. De asemenea, acesta întâmpină mari dificultăți în a convinge profesorii români să vină, în fiecare zi, de la Chișinău sau chiar de la Comrat, pentru a preda lecții. O altă problemă identificată este lipsa profesorilor care să predea nu doar limba română, ci și alte discipline în limba română. Atât persoanele aparținând minorităților naționale, cât și autoritățile locale ar aprecia resurse umane și financiare suplimentare pentru a răspunde nevoilor existente. Pentru a umple golul imediat, mai multe autorități municipale, inclusiv din UTA Găgăuzia, au declarat că ar fi binevenit un acord de parteneriat bilateral între Republica Moldova și România vecină pentru a sprijini profesorii suplimentari de limba română și profesorii care predau alte materii în limba română.

171. Deși Comitetul Consultativ a auzit mesaje pozitive din partea autorităților, în special a Ministerului Educației și Cercetării, în ceea ce privește prioritatea politică acordată implementării „Programului național privind îmbunătățirea calității învățării limbii române în instituțiile de învățământ general cu instruire în limbile minorităților naționale”, acesta observă, de asemenea, că finanțarea disponibilă pentru acest program a scăzut între 2016 și 2018.¹³¹ Pentru a atinge obiectivele programului, Comitetul Consultativ consideră că sunt necesare resurse financiare și umane mai durabile. În acest sens, Comitetul Consultativ reiterează importanța ca persoanele aparținând minorităților naționale să aibă acces la dreptul de a învăța limba de stat și de a dobândi competențe lingvistice adecvate.¹³² În plus, Comitetul Consultativ este de părere că ar putea fi luată în considerare extinderea bunei practici a Programului ANTEM de învățare la distanță a limbii române, la predarea online a limbilor minoritare și punerea unei astfel de predări online la dispoziția întregii populații.

128 Informații suplimentare furnizate de Ministerul Educației și Cercetării.

129 A se vedea [platforma](#) gratuită de formare la distanță în limba română (la nivelurile A1-A2 și B1) Au fost înscrși aproximativ 350 de cursanți, în principal persoane angajate sau care intenționează să lucreze în cadrul organelor administrative ale statului.

130 Proiectul este susținut financiar de USAID.

131 A se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), p. 50.

132 A se vedea [Comentariul tematic nr. 3](#), alin. 31.

172. Comitetul Consultativ îndeamnă autoritățile să adopte, ca răspuns la solicitarea reprezentanților minorităților naționale, măsuri cuprinzătoare și pe termen lung pentru a spori substanțial disponibilitatea și calitatea predării în și a limbii române în învățământul public, de la învățământul preșcolar la cel superior, inclusiv prin metodologii de predare bi- și trilingve, pentru persoanele aparținând tuturor minorităților naționale, cu scopul mai larg de a sprijini și promova o identitate civică comună și de a asigura egalitatea de șanse. Aceste măsuri trebuie să fie completate simultan cu alte măsuri menite să consolideze predarea și utilizarea limbilor minorităților naționale.

173. Comitetul Consultativ încurajează cu tărie autoritățile să ia măsuri pentru a face mai atractive condițiile pentru profesori în zonele din Republica Moldova în care locuiesc minorități naționale și, între timp, să dezvolte parteneriate și acorduri de cooperare bilaterală în vederea furnizării de profesori calificați de limba română și de profesori care predau alte materii în limba română, astfel încât să compenseze lipsa actuală a acestor profesori în diferite părți ale Republicii Moldova locuite de minorități naționale.

Consultarea și participarea la procesele decizionale și reprezentarea în organisme alese și în administrația publică (articolul 15)

174. Agenția Relații Interetnice supravezează activitățile Consiliului Coordonator al organizațiilor etnoculturale (denumit în continuare „Consiliul Coordonator”), un organism public consultativ, care acționează ca o platformă de dialog între autoritățile de stat și minoritățile naționale.¹³³ Liderii organizațiilor etnoculturale (a se vedea, de asemenea,

articolul 3) sunt consultați prin intermediul acestui Consiliu Coordonator și sunt implicați în procesul de luare a deciziilor privind problemele care afectează minoritățile naționale. Aceștia pot, de asemenea, să pledeze pentru drepturile minorităților.

175. În perioada de raportare, numărul organizațiilor etnoculturale acreditate la Agenția Relații Interetnice a crescut ușor, ajungând la 74 de organizații, probabil ca urmare a reformei juridice,¹³⁴ reprezentând acum aproape 40 de minorități naționale diferite.¹³⁵ Rolul acestora este de a păstra, menține și exprima identitățile minoritare etnice, culturale și lingvistice, precum și tradițiile și obiceiurile minorităților naționale respective. Tinerii aparținând minorităților naționale au manifestat un interes și o dorință mai mare de a se alătura procesului de înființare a asociațiilor obștești: 12 organizații publice ale tinerilor aparținând minorităților naționale belarusă, bulgară, găgăuză, greacă, evreiască, poloneză, romă, rusă și ucraineană sunt acreditate, în prezent, în cadrul Agenției Relații Interetnice.¹³⁶

176. La 20 noiembrie 2020, a fost lansat un „Studiu privind participarea efectivă a minorităților naționale în viața publică a Republicii Moldova” pentru a determina nivelul de reprezentare și participare a minorităților naționale în viața publică.¹³⁷ Potrivit rezultatelor, în 2020, în 30 de niveluri ale administrației publice erau angajați 100 de reprezentanți ai minorităților naționale. Numărul reprezentanților minorităților naționale implicați în Consiliul Coordonator al organizațiilor etnoculturale era de 103, dintre care 26 erau femei. În general, reprezentanții minorităților naționale consideră că sunt mai puțin capabili să influențeze politica decât populația majoritară. Dintre minoritățile naționale, găgăuzii sunt cei mai încrezători că pot influența politica datorită unui grad mai ridicat de autogovernare. Interesul de a candida la funcții

133 Consiliul Coordonator al organizațiilor etnoculturale este compus din directorul general, directorul general adjunct și șefii de departamente ai agenției, precum și din liderii asociațiilor minorităților naționale.

134 Legea nr. 86/2020 privind organizațiile non-profit, aprobată în 2020 de către Parlament, simplifică procedura de înregistrare a organizațiilor non-profit, oferă garanții suplimentare pentru protejarea libertății de asociere și elimină restricțiile teritoriale privind activitatea organizațiilor non-profit.

135 Rușii sunt reprezentați cu 12 asociații, ucrainenii cu 11, romii cu șapte, bulgarii cu șase, evreii cu cinci, armenii cu patru, azerii, bielorșii și polonezii cu câte trei fiecare, găgăuzii, germanii și lituanienii cu câte două, iar estonienii, georgienii, grecii și osetinii cu câte unul fiecare. Lista completă a organizațiilor acreditate este disponibilă pe [site-ul Agenției Relații Interetnice](#) (în limbile română și rusă). Alte minorități rezidente, cum ar fi ciuvașii, coreenii, letonii, tătarii și uzbekii, nu au asociații acreditate.

136 În plus, aproximativ 120 de organizații etnoculturale publice locale au fost înregistrate și desfășoară activități în municipiile Chișinău, Bălți, Soroca și Comrat, în raioanele Taraclia, Edineț, Cahul, Drochia, Criuleni, Glodeni, Ungheni, Rîșcani, Orhei, Călărași, Strășeni și Florești.

137 Acest studiu a fost realizat de către experții Biroului Înaltului Comisar al OSCE pentru Minorități Naționale, în parteneriat cu Agenția Relații Interetnice și Ministerul Educației și Cercetării. Acesta a identificat numărul de reprezentanți ai minorităților naționale angajați la diferite niveluri ale administrației publice și numărul de persoane aparținând minorităților naționale implicate în programe de formare pentru recrutarea acestora la diferite niveluri ale administrației publice. De asemenea, a colectat date dezagregate în funcție de vârstă și sex și a inclus o evaluare a politicilor în domeniul asigurării reprezentării minorităților naționale la toate nivelurile funcției publice.

publice este cel mai ridicat în rândul romilor¹³⁸ (se presupune că acest lucru se datorează faptului că jumătate din populația romă este educată în limba română și are competențele lingvistice necesare, spre deosebire de multe persoane aparținând altor minorități).

177. Pentru a acorda prioritate recrutării de funcționari publici cu competențe lingvistice în limbile minorităților, la nivel local, noul Plan de acțiuni pentru punerea în aplicare a Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice prevede activități de încurajare a participării egale a tuturor cetățenilor în cadrul administrației de stat și al serviciilor publice. Acest obiectiv trebuie atins prin mai multe măsuri, cum ar fi programe de formare la locul de muncă, stagii de practică în ministere, agenții guvernamentale și în Parlament pentru persoanele aparținând minorităților naționale, în special pentru tinerii absolvenți, precum și abilitarea și îndrumarea persoanelor aparținând minorităților naționale pentru a încuraja participarea acestora la viața publică. S-au depus eforturi specifice de comunicare cu tinerii aparținând minorităților naționale prin elaborarea, editarea și distribuirea de ghiduri de informare în limbile minorităților, bulgară, găgăuză, romani, rusă și ucraineană cu privire la funcția publică și la statutul funcționarilor publici. De asemenea, se oferă cursuri gratuite de limba română pentru persoanele aparținând minorităților naționale, în special pentru tineri, în vederea recrutării acestora la toate nivelurile administrației publice și în cadrul sistemului judiciar.

178. La 26 septembrie 2018, au fost lansate materiale de educație electorală adaptate diferitelor grupuri de alegători pentru a asigura un proces electoral corect și accesibil la alegerile parlamentare din februarie 2019. În afară de Ghidul Vocea, un ghid ușor de citit și de înțeles, tipărit în limbile română, rusă și engleză, broșura „Democrația contează - Participă!” și un poster explicativ privind sistemul electoral mixt,

au fost diseminate materiale informative în limbile română, rusă și găgăuză. Aceasta a fost o inovație atât pentru Comisia Electorală Centrală a Republicii Moldova, cât și pentru Comisia Electorală a UTA Găgăuzia și a făcut parte din Proiectul „Consolidarea democrației în Moldova prin alegeri inclusive și transparente”.¹³⁹

179. Oficialii UTA Găgăuzia s-au plâns de revizuirea Codului Electoral, prin care limba română ar urma să fie singura limbă utilizată pentru buletinele de vot pe întreg teritoriul țării.¹⁴⁰ Ei consideră că această prevedere ar încălca Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei, precum și recomandările internaționale în această privință.¹⁴¹ De asemenea, aceștia s-au plâns de schimbarea statutului procurorilor din UTA Găgăuzia preconizată de guvern și de decizia de a exclude procurorul-șef al UTA Găgăuzia dintre noii membri aleși ai Consiliului Superior al Procurorilor.¹⁴² Acest lucru a fost perceput în rândul minorității în cauză ca un pas înapoi în drepturile lor ca minoritate națională și ca o măsură de represalii pentru sprijinul scăzut acordat de aceștia partidului de guvernământ la ultimele alegeri (a se vedea articolul 6).

180. Comitetul Consultativ reiterează faptul că nu este suficient ca statele părți să prevadă, în mod formal, participarea persoanelor aparținând minorităților naționale. Acestea trebuie să se asigure, de asemenea, că participarea lor are o influență substanțială asupra deciziilor luate și că există, pe cât posibil, o asumare comună a deciziilor luate. De asemenea, este important să se asigure că obligația de a consulta astfel de organisme este consacrată prin lege și că activitatea acestora reflectă, în mod corespunzător, nevoile reale ale minorităților naționale și are o influență substanțială asupra procesului decizional. Activitatea organismelor consultative trebuie să aibă un caracter regulat și permanent, iar reuniunile acestora trebuie să fie frecvent convocate. În plus, Comitetul Consultativ

138 A se vedea, „Etnobarometrul Moldova – 2020”, p. 5.

139 Acest proiect a fost implementat de PNUD Moldova cu sprijinul financiar al Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională, al Ambasadei Marii Britanii la Chișinău prin intermediul „Fondului pentru Buna Guvernare” și al Ambasadei Olandei prin intermediul „Programului Matra”.

140 Articolul 73 alin. (7) din proiectul Codului Electoral prevede că buletinele de vot se tipăresc exclusiv în limba română. Celelalte documente electorale ar putea fi disponibile în alte limbi în diferite localități, la cerere.

141 Comentariul general al Comitetului pentru Drepturile Omului al Organizației Națiunilor Unite la articolul 25 din PIDCP recomandă ca „informațiile și materialele despre vot să fie disponibile în limbile minorităților” (alin. 12). Acest punct de vedere a fost susținut, în mod constant, și de Comisia de la Veneția și de OSCE-OIDD. A se vedea, de asemenea, [Comentariul tematic nr. 2 al Comitetului Consultativ](#) alin. 77.

142 [Consiliul Superior al Procurorilor din Republica Moldova](#) este „o instituție guvernamentală independentă care activează în cadrul puterii judecătorești, responsabilă de urmărirea penală a cauzelor penale investigate de poliție și de alte organe de anchetă, pe întreg teritoriul Republicii Moldova.” Proiectul de lege prezentat în Parlament stipulează că Procuratura UTA Găgăuzia urmează să fie transformată din procuratură teritorială, așa cum este în prezent, în procuratură generală cu subdiviziuni teritoriale. Aceasta ar putea fi condusă de către un Procuror al Găgăuziei, care va fi, de asemenea, membru al Consiliului Superior al Procurorilor.

reiterează faptul că reprezentarea și participarea persoanelor aparținând minorităților naționale în organele alese, administrația publică, sistemul judiciar și organele de aplicare a legii reprezintă o condiție esențială, dar nu suficientă, pentru o participare efectivă.¹⁴³

181. Comitetul Consultativ a salutat numirea unui consilier al Primului Ministru pe probleme de drepturile omului care aparține minorității naționale române. Cu toate acestea, Comitetul subliniază regretele exprimate de reprezentanții minorităților naționale cu privire la faptul că termenul „relații interetnice” a fost recent eliminat din titlul său, ceea ce a ridicat suspiciuni cu privire la întrebarea dacă acest mandat mai acoperă minoritățile naționale. Comitetul Consultativ a fost informat că acest post este vacant din februarie 2023. De asemenea, Comitetul salută existența unor structuri consultative pentru minoritățile naționale, deși regretă faptul că această consultare rămâne, în mare măsură, limitată la planificarea și finanțarea activităților culturale și că mecanismele de consultare nu sunt întotdeauna eficiente, la nivel local. În acest sens, Comitetul Consultativ ia act de informațiile furnizate de autorități potrivit cărora proiectul Planului de acțiuni privind relațiile interetnice pentru anii 2023-2025 prevede printre acțiunile sale prioritare abordarea participării insuficiente a minorităților naționale la viața publică și a eficienței deficitare a organismelor consultative, la nivel local. Comitetul Consultativ reiterează faptul că reprezentanții minorităților naționale trebuie să aibă un cuvânt de spus și în ceea ce privește chestiunile care nu îi privesc, în mod exclusiv, dar care îi afectează în calitate de membri ai societății în ansamblul ei.¹⁴⁴ De asemenea, Comitetul este de părere că astfel de structuri consultative ar putea include în viitor reprezentanți ai grupurilor religioase (a se vedea articolul 3).

182. Comitetul Consultativ ia act, în mod pozitiv, de eforturile concrete ale autorităților din Republica Moldova de a încuraja și facilita recrutarea la toate nivelurile administrației publice a persoanelor aparținând minorităților naționale. Accentul pus pe tânără generație este de laudat. Pe de altă parte, Comitetul Consultativ consideră că ar putea fi depuse eforturi suplimentare, de exemplu, prin implementarea cu flexibilitate a cerinței privind limba

română, până când marea majoritate a persoanelor aparținând minorităților naționale vor stăpâni limba română, pentru a nu crea obstacole inutile în procesul actual de recrutare a acestora, în calitate de funcționari publici. De asemenea, Comitetul Consultativ ia act de faptul că la 15 martie 2023 a fost adoptată „Strategie de reformă a Administrației Publice din Republica Moldova pentru anii 2023-2030” (Decizia nr. 126/2023). Potrivit autorităților, elaborarea acestei strategii a fost însoțită de ample consultări publice cu toate părțile interesate, atât la nivel central, cât și la nivel local, inclusiv cu minoritățile naționale, iar propunerile prezentate au fost luate în considerare în versiunea finală a strategiei.

183. În ceea ce privește revizuirea Codului electoral, Comitetul Consultativ împărtășește pe deplin preocupările OSCE/BIDDO și ale Comisiei de la Veneția, exprimate în avizul lor comun publicat în octombrie 2022, potrivit cărora tipărirea buletinelor de vot doar în limba română „amenință să afecteze, în mod negativ, participarea electorală a minorităților naționale prin reducerea posibilității de a face o alegere în cunoștință de cauză, în special în cazul referendumurilor, atunci când pot exista mai multe întrebări. Standardele internaționale în această privință impun luarea de măsuri pozitive pentru a depăși dificultățile specifice, cum ar fi barierele lingvistice. În localitățile în care există astfel de bariere specifice, trebuie să se furnizeze informații și materiale ușor accesibile cu privire la vot în limbile minorităților.”¹⁴⁵ Comitetul Consultativ împărtășește, de asemenea, opinia acestora că, pentru a facilita exercitarea, în mod efectiv, a dreptului de vot în localitățile în care minoritățile reprezintă un anumit procent din populație, buletinele de vot și informațiile relevante pentru alegători trebuie să fie furnizate atât în limba română, cât și în limbile vorbite de minoritățile naționale. În acest sens, Comitetul Consultativ observă că noul Cod electoral votat la 8 decembrie 2022 de către Parlamentul Republicii Moldova¹⁴⁶ indică în articolul 73 alin. (7) că „buletinele de vot se întocmesc în limba română. Pentru a facilita participarea la vot a minorităților etnice, buletinele de vot se întocmesc în altă limbă, la solicitarea organelor electorale din circumscripția respectivă”. Deși constată o îmbunătățire față de propunerea inițială, Comitetul Consultativ regretă faptul că

143 A se vedea [Comentariul tematic nr. 2](#), alin. 19, 72, 107 și 117.

144 A se vedea [Comentariul tematic nr. 2](#), alin. 17.

145 A se vedea Avizul comun al OSCE/BIDDO și al Comisiei de la Veneția privind proiectul de Cod electoral, adoptat de Comisia de la Veneția în cadrul celei de-a 132-a sesiuni plenare din 21-22 octombrie 2022, alin. 111.

146 [Noul Cod electoral](#) (în limba română) a fost publicat în Monitorul Oficial la 23 decembrie 2022.

posibilitatea de a avea buletine de vot redactate în limbile minorităților este permisă doar la cererea organelor electorale, nu și a alegătorilor aparținând minorităților naționale.

184. De asemenea, Comitetul Consultativ regretă faptul că guvernul nu a susținut propunerea legislativă a Adunării Populare a UTA Găgăuzia privind schimbarea statutului procurorilor din UTA Găgăuzia. În plus, acesta consideră că decizia de a exclude procurorul-șef al UTA Găgăuzia dintre membrii nou aleși ai Consiliului Superior al Procurorilor este un pas înapoi, având în vedere statutul juridic special al acestor unități administrativ-teritoriale și practica de lungă durată de participare a procurorului-șef al UTA Găgăuzia în acest Consiliu.

185. Comitetul Consultativ solicită autorităților să se asigure că persoanele aparținând minorităților naționale sunt consultate, în mod sistematic, și participă, în mod efectiv, la toate procesele de luare a deciziilor, nu numai în ceea ce privește aspectele culturale, ci și în ceea ce privește alte politici și legislații cu relevanță imediată pentru accesul lor la drepturile minorităților, inclusiv în ceea ce privește orice reformă preconizată a administrației publice.

186. Comitetul Consultativ solicită autorităților să se asigure că buletinele de vot și informațiile relevante pentru alegători sunt furnizate atât în limba română, cât și în limbile vorbite de persoanele aparținând minorităților naționale, în special cele care au un statut de co-oficialitate în unitățile administrativ teritoriale.

Participarea efectivă la viața socio-economică - Accesul romilor la asistență medicală, locuri de muncă și servicii sociale, inclusiv în timpul pandemiei Covid-19 (articolul 15)

187. În cadrul minorității rome persistă o serie de probleme, cum ar fi lipsa asigurării de sănătate¹⁴⁷ (din cauza neînregistrării reședinței și a lipsei documentelor de identitate), dificultatea de a avea acces la servicii chirurgicale costisitoare și prevalența copiilor și adulților cu dizabilități. Pentru a aborda aceste probleme, agențiile teritoriale

ale Companiei Naționale de Asigurări în Medicină (CNAM) organizează, în mod regulat, reuniuni de informare, în zonele rurale, inclusiv în satele și așezările locuite de romi. CNAM organizează, de asemenea, seminarii, ateliere de lucru și alte activități de sensibilizare pentru a aduce un număr mai mare de persoane, inclusiv romi, în sistemul de asigurare medicală obligatorie. De asemenea, aceasta dezvoltă și diseminează, inclusiv prin intermediul mass-media naționale și locale și al posturilor de radio și televiziune, informații și materiale educaționale pentru a sensibiliza publicul în domeniul promovării sănătății și al prevenirii bolilor. Personalul medical susține prelegeri și poartă discuții individuale.

188. Un studiu privind impactul Covid-19 asupra drepturilor omului, publicat în 2020, a arătat că, în contextul pandemiei, bariera lingvistică a afectat accesul persoanelor aparținând minorităților naționale la întregul spectru de informații referitoare la măsurile adoptate pentru atenuarea efectelor pandemiei, precum și la informațiile referitoare la vaccinurile Covid-19 și procesul de vaccinare. Persoanele aparținând minorității rome au fost afectate, în mod disproporționat, atât din punct de vedere economic, cât și social, situație determinată, în principal, de nivelul de trai scăzut și de nivelul accentuat de marginalizare socială a numeroase familii de romi. Majoritatea romilor (81,7% față de 32,5% non-romi) au avut nevoie de alocații de asistență socială în timpul pandemiei, în timp ce 68% dintre romii care le-au solicitat, nu le-au primit. Motivul principal a fost neeligibilitatea acestora și lipsa de informații privind procedura de gestionare a unei astfel de cereri.¹⁴⁸

189. Având în vedere recomandările organizațiilor internaționale privind drepturile omului în contextul pandemiei Covid-19, autoritățile au cooperat cu societatea civilă și cu partenerii internaționali¹⁴⁹ pentru a pune în aplicare o serie de măsuri de sensibilizare cu privire la pandemie, inclusiv în rândul persoanelor aparținând minorităților naționale, în special prin facilitarea accesului la informațiile relevante în limbile minorităților naționale. Începând cu 16 aprilie 2020, o versiune în limba rusă a unei platforme online oferă cele mai recente informații privind cazurile de Covid-19, regulile de conduită în timpul unei pandemii și măsurile preventive. În

147 [Cel de-al cincilea raport de stat](#) (p. 54-55) oferă acest exemplu: conform datelor din ianuarie 2018 ale Serviciului de Sănătate al Primăriei Bălți, 261 de romi erau înscrși în registrul medicilor de familie, dintre care 154 erau asigurați și 107 nu erau.

148 A se vedea OICDO (2 august 2021), [Impactul COVID-19 asupra drepturilor omului în Republica Moldova](#), pp. 26-27.

149 Au fost implicați Ministerul Sănătății, Ministerul Educației și Cercetării, Oficiul Fondului Națiunilor Unite pentru Populație în Republica Moldova, Platforma Tinerilor pentru Solidaritate Interetică, Consiliul Național al Tineretului din Moldova, Oficiul Avocatului Poporului și Agenția Relații Interetice.

plus, au fost publicate și distribuite ghiduri privind pandemia Covid-19 în patru limbi minoritare: găgăuză, romani, rusă și ucraineană. Reprezentanții ai societății civile, jurnaliști și personalități publice au colaborat, de asemenea, pentru a crea o pagină de Facebook, care conține traduceri în limba rusă ale documentelor oficiale adoptate de Comisia pentru Situații de Urgență și de alte organisme guvernamentale cu privire la starea de urgență introdusă în țară din cauza răspândirii Covid-19. Începând cu februarie 2020, hotărârile Comisiei Naționale Extraordinare de Sănătate Publică și hotărârile Comisiei pentru Situații Excepționale sunt publicate în mod regulat, atât în limba română, cât și în limba rusă, pe site-ul guvernului.

190. Potrivit datelor Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM) pentru anii 2020-2021, 4,5% din numărul total de șomeri sunt persoane aparținând minorității rome. ANOFM a identificat nivelul scăzut de calificare al șomerilor romi ca fiind unul dintre principalele obstacole și, împreună cu structurile sale teritoriale, a luat o serie de măsuri pentru a elimina barierele care împiedică accesul romilor la un loc de muncă. Ca urmare, creează bariere pentru a include această categorie de șomeri în programele de formare profesională. Pentru a contracara acest obstacol, ANOFM consiliază persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă, inclusiv romii, cu privire la serviciile și măsurile active de ocupare a forței de muncă, precum și cu privire la posturile vacante înregistrate în baza sa de date. Persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă aparținând minorității rome înregistrate ca șomeri pot fi beneficiari ai diferitelor măsuri și servicii ale agențiilor locale pentru ocuparea forței de muncă¹⁵⁰ pentru a facilita includerea acestora pe piața muncii, cum ar fi informații practice gratuite cu privire la baza de date a agenției de ocupare a forței de muncă, ce listează serviciile și locurile de muncă vacante, care sunt accesibile prin intermediul unui Centru de apeluri pentru ocuparea forței de muncă, a site-urilor web sau a unei platforme de târguri online.¹⁵¹ Printre alte servicii, ANOFM a oferit servicii de intermediere a forței de muncă, cursuri de orientare profesională, informații referitoare la oportunitățile

de angajare în lucrări publice remunerate, precum și servicii personalizate de orientare și de consiliere profesională. În 2017-2018, ANOFM împreună cu echipele mobile, a efectuat vizite la fața locului, în sute de localități din țară, inclusiv în așezările populate preponderent de romi, pentru a oferi asistență celor aflați în căutarea unui loc de muncă.¹⁵²

191. În august 2018, trei persoane de la Inspectoratul General al Poliției din cadrul Ministerului Afacerilor Interne au fost desemnate responsabile de desfășurarea campaniilor de informare a comunității rome privind oportunitățile de angajare în cadrul serviciilor de ordine publică. De asemenea, municipalitatea din Chișinău a întreprins mai multe inițiative pentru a îmbunătăți accesul romilor la serviciile de ocupare a forței de muncă și sociale.¹⁵³

192. Consultativul ia notă, în mod pozitiv, de eforturile depuse de CNAM, ANOFM, Inspectoratul General al Poliției și alte instituții publice pentru a îmbunătăți accesul romilor la serviciile de sănătate, serviciile de ocupare a forței de muncă și sociale. De asemenea, acesta salută mai multe inițiative pozitive luate de municipalitatea din Chișinău, regretând în același timp lipsa de informații privind măsuri similare luate de alte municipalități. Deși autoritățile au identificat o serie de obstacole în ceea ce privește accesul romilor la ocuparea forței de muncă, asistență medicală și servicii sociale, Comitetul Consultativ este de părere că prejudecățile și discriminarea din partea funcționarilor publici nu trebuie subestimată (a se vedea articolul 4), ceea ce necesită în continuare activități cuprinzătoare de formare și de sensibilizare.

193. Comitetul Consultativ ia notă cu satisfacție de faptul că informațiile privind pandemia Covid-19 au fost traduse și distribuite în patru limbi minoritare; cu toate acestea, având în vedere faptul că studiile internaționale privind impactul măsurilor privind Covid-19 asupra minorităților naționale arată rezultate atenuate, Comitetul consideră că ar fi necesară o evaluare a gradului de sensibilizare, a eficacității și a impactului măsurilor luate pentru persoanele aparținând minorităților naționale, în vederea învățării unor lecții pentru viitor.

150 A se vedea p. 19, tabelul nr. 1, din [cel de-al cincilea raport de stat](#) pentru măsurile care implică romii înregistrați la ANOFM și numărul de beneficiari pentru perioada 2014-2018.

151 A se vedea site-urile web [angajat](#) și [anofm](#), precum și [platforma târgului online](#).

152 În 2017 și 2018, au fost efectuate 170 și 154 de astfel de vizite pe teren în 173, respectiv, 164 de localități. De remarcat, de asemenea, că tendința de a migra temporar din motive economice și apoi de a reveni în Republica Moldova este foarte ridicată în rândul minorității rome.

153 În cadrul Planului municipal de acțiuni pentru anii 2016-2020 pentru susținerea populației de etnie romă din municipiul Chișinău, 32 de familii de romi au beneficiat de servicii de asistență socială sau consultanță; cinci familii au beneficiat de compensații pentru serviciile de transport; opt familii au beneficiat de prânz gratuit; și 20 de familii de romi au fost înregistrate și monitorizate în cadrul direcțiilor teritoriale de asistență socială (a se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), p. 58).

194. Comitetul Consultativ observă că mediatorii comunitari contribuie parțial la îmbunătățirea situației sănătății în cadrul comunității rome. Cu toate acestea, consideră că domeniul de activitate al acestora este destul de extins și ar sugera autorităților să ia în considerare crearea unor posturi specifice de „mediatori de sănătate pentru romi”, inclusiv pentru femei, făcând uz de experiența îndelungată a unor astfel de mediatori din alte state membre.

195. Comitetul Consultativ încurajează autoritățile de la toate nivelurile să urmărească măsuri menite să îmbunătățească accesul persoanelor aparținând minorităților naționale, și în special al persoanelor aparținând minorității rome, la servicii medicale, de ocupare a forței de muncă și sociale. Autoritățile trebuie să aibă în vedere, de asemenea, evaluarea gradului de acoperire, a eficacității și a impactului măsurilor luate cu privire la pandemia Covid-19 în ceea ce privește persoanele aparținând minorităților naționale și crearea unei poziții specifice de „mediatori de sănătate pentru romi”, ținând cont de echilibrul de gen.

Participarea efectivă la viața socio-economică - accesul la locuințe și la infrastructură (articolul 15)

196. Situația generală a familiilor de romi în ceea ce privește locuințele rămâne precară. Cu toate acestea, mai multe municipalități au luat măsuri în cadrul planului lor municipal de acțiuni pentru a sprijini populația romă să beneficieze de condiții de trai adecvate.¹⁵⁴

197. Oficialii găgăuzi au regretat marginalizarea UTA Găgăuzia în ceea ce privește proiectele de dezvoltare a infrastructurii. Aceștia au considerat, totuși, că situația s-a îmbunătățit recent datorită finanțării primite de la Uniunea Europeană, ca urmare a evoluțiilor recente în procesul de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană. Din cele 28 de proiecte depuse de UTA Găgăuzia, 19 au fost selectate și au primit finanțare.¹⁵⁵ După cum a putut observa Comitetul Consultativ, UTA Găgăuzia beneficiază, de asemenea, de investiții și sprijin economic din partea țarilor cu populație turcă, cum ar fi Turcia și Azerbaidjan.

198. În pofida eforturilor de investiții ale statului și ale unor municipalități în dezvoltarea infrastructurii și a proiectelor de relocare pentru minoritatea romă, Comitetul Consultativ regretă lipsa unor progrese vizibile și tangibile în ceea ce privește îmbunătățirea condițiilor de locuit precare cu care se confruntă prea multe familii de romi. Acesta ar saluta o mai mare atenție politică și sprijin financiar pentru îmbunătățirea condițiilor de locuit ale populației rome în cadrul noului „Program național pentru susținerea integrării populației de etnie romă” și a planurilor de acțiuni naționale și locale respective, pentru a remedia condițiile precare de locuit și accesul la serviciile de bază și la infrastructură al multor romi care trăiesc în Republica Moldova. Deși subliniază faptul că respectarea și protecția drepturilor minorităților este responsabilitatea primară a statului în care locuiește minoritatea, Comitetul Consultativ salută utilizarea fondurilor din partea Uniunii Europene și a investițiilor străine care sprijină dezvoltarea infrastructurii și a condițiilor economice în UTA Găgăuzia. De asemenea, Comitetul a auzit că satele din zonele rurale și municipalități precum Bălți, ar saluta, de asemenea, o creștere a finanțării din partea Uniunii Europene și a investițiilor străine.

199. Comitetul Consultativ invită autoritățile să acorde în continuare prioritate revitalizării economice și modernizării infrastructurii din zonele în care locuiesc persoane aparținând minorităților naționale, în strânsă consultare cu acestea. Autoritățile trebuie să asigure accesul la locuințe adecvate pentru persoanele aparținând minorității rome, pentru a depăși tiparele existente de marginalizare și sărăcie extremă. De asemenea, acestea trebuie să își continue eforturile de atragere a finanțării din partea Uniunii Europene, precum și a sprijinului economic financiar și a investițiilor străine pentru îmbunătățirea condițiilor de viață și a infrastructurii în unitățile administrative teritoriale, comunele și satele locuite de minorități naționale, în strânsă consultare cu persoanele aparținând minorităților naționale.

¹⁵⁴ Ca exemplu, Consiliul municipal Bălți, prin Decizia nr. 12/3 din 8 decembrie 2016, a făcut un inventar al condițiilor de trai ale romilor și al locuințelor nerezidențiale ale romilor, ca parte a Planului său municipal de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă pentru anii 2017-2020 (a se vedea [cel de-al cincilea raport de stat](#), p. 55).

¹⁵⁵ A se vedea [Programul Național „Satul European”, informațiile guvernamentale](#), și [lista proiectelor acordate](#).

Comitetul Consultativ privind Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale este un organism independent care asistă Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei în evaluarea caracterului adecvat al măsurilor luate de părțile la Convenția-cadru pentru a pune în aplicare principiile stabilite în aceasta.

Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale, adoptată de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei la 10 noiembrie 1994 și intrată în vigoare la 1 februarie 1998, stabilește principiile care trebuie respectate, precum și obiectivele care trebuie atinse de către state, pentru a asigura protecția minorităților naționale. Textul Convenției-cadru este disponibil în limbile engleză și franceză, precum și în limbile română, armeană, azeră, bulgară, estonă, georgiană, germană, greacă, lituaniană, poloneză, romani, rusă și ucraineană, printre altele.

Prezentul Aviz conține evaluarea Comitetului Consultativ în urma celei de-a cincea vizite de țară în Republica Moldova.

ROM

www.coe.int/minorities

Consiliul Europei este cea mai importantă organizație privind drepturile omului de pe continent. Acesta cuprinde 46 de state membre, inclusiv toți membrii Uniunii Europene. Toate statele membre ale Consiliului Europei sunt semnatare ale Convenției Europene a Drepturilor Omului, un tratat menit să protejeze drepturile omului, democrația și statul de drept. Curtea Europeană a Drepturilor Omului supraveghează punerea în aplicare a Convenției în statele membre.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

П'ЯТИЙ ВИСНОВОК ЩОДО РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВИ

КОНСУЛЬТАТИВНИЙ
КОМІТЕТ
З РАМКОВОЇ КОНВЕНЦІЇ
ПРО ЗАХИСТ
НАЦІОНАЛЬНИХ
МЕНШИН

Ухвалено 7 червня 2023 року

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

ACFC/OP/V(2023)3

Оприлюднено 18 жовтня 2023 року

Секретаріат Рамкової конвенції про захист
національних меншин
Рада Європи

Страсбург Седекс F-67075, Франція
(F-67075 Strasbourg Cedex, France)

www.coe.int/minorities

ЗМІСТ

РЕЗЮМЕ РЕЗУЛЬТАТІВ	4
РЕКОМЕНДАЦІЇ	6
Рекомендовані невідкладні дії	6
Додаткові рекомендації	7
Наступні заходи відповідно до цих рекомендацій	7
ПРОЦЕДУРА МОНІТОРИНГУ	8
Наступні заходи, пов'язані з рекомендаціями, що викладені у четвертому висновку Консультативного комітету	8
Підготовка звіту держави щодо п'ятого циклу	8
Візит до країни та прийняття п'ятого Висновку	8
ВИСНОВКИ ЗА СТАТТЯМИ	9
Сфера застосування за колом осіб (стаття 3)	9
Збір даних та перепис населення та житла (стаття 3)	10
Правова, відомча та політична база боротьби з дискримінацією та забезпечення рівного доступу осіб з числа національних меншин до прав людини (стаття 4)	12
Інституційна та політична база щодо захисту національних меншин (стаття 4)	15
Національна стратегія та плани дій щодо включення ромів (стаття 4)	17
Підтримка збереження та розвитку ідентичності та культури меншин (стаття 5)	19
Сприяння міжкультурному діалогу та взаємній повазі (стаття 6)	21
Захист осіб, що належать до національних меншин, від расизму та мови ворожнечі, зокрема у засобах масової інформації, а також правозастосування та повага до рівності та прав людини (стаття 6)	24
Право сповідувати свої релігійні переконання (стаття 8)	27
Мовлення та друковані засоби масової інформації мовами меншин (стаття 9)	28
Використання мов меншин у суспільному житті на центральному та місцевому рівнях та в судах (стаття 10)	30
Особисті імена (стаття 11)	31
Топографічні назви та покажчики (стаття 11)	33
Навчальні матеріали, підготовка вчителів та міжкультурна освіта (стаття 12)	34
Рівний доступ ромів до освіти, в тому числі під час пандемії Covid-19 (стаття 12)	35
Викладання мовами меншин та їх вивчення (стаття 14)	37
Вивчення державної мови (стаття 14)	39
Консультації та участь у процесах прийняття рішень; представництво у виборних органах та державному управлінні (стаття 15)	41
Ефективна участь у соціально-економічному житті — Доступ ромів до охорони здоров'я, зайнятості та соціальних послуг, у тому числі під час пандемії Covid-19 (стаття 15)	44
Ефективна участь у соціально-економічному житті — доступ до житла та інфраструктури (стаття 15)	45

РЕЗЮМЕ РЕЗУЛЬТАТІВ

1. Республіка Молдова є багатонаціональною країною, а етнічне різноманіття становить частину її історії та культури. У країні проживає понад 150 різних етнічних груп, які живуть у злагоді та взаєморозумінні. Міжетнічні взаємини у Республіці Молдові загалом незмінно характеризуються як стабільні, гармонійні та мирні.

2. На рівні населення вони залишаються такими попри конфлікт поблизу кордонів країни, що став наслідком агресії Російської Федерації проти України та приплив декількох сотень тисяч біженців. 3 лютого 2022 року понад сто тисяч з них звернулися за тимчасовим захистом. Слід схвально відзначити те, з яким успіхом Республікою Молдова контролює своє етнічне різноманіття, в тому числі в складних умовах. Той факт, що українські школярі та студенти з числа біженців можуть продовжувати здобувати освіту в школах з російською мовою без напруженості чи труднощів, є ще одним прикладом такого успіху. Беручи до уваги виняткову ситуацію поблизу кордонів, заслугове схвалення також той факт, що п'ятий цикл моніторингу все ж зміг відбутися у вересні 2022 року за відмінної співпраці з молдавською владою протягом усього процесу моніторингу.

3. Усе це свідчить про потенціал молдавського суспільства до розвитку спільної громадянської ідентичності, робота над яким ще триває. Тому викликає жаль той факт, що непрямым наслідком агресії Російської Федерації проти України є інциденти та палкі дебати, які знаходять у Республіці Молдови відгук, хоч і, на щастя, обмежений, переважно на політичному рівні.

Сфера застосування

4. Органи влади продовжують застосовувати усеохопний прагматичний підхід до застосування Рамкової конвенції. Для отримання доступу до прав меншин не потрібні жодні підтвердження чи свідоцтва про народження, що дуже добре. Організації, що представляють релігійні групи, можуть запрошуватися до участі в Координаційній раді етнокультурних організацій, щоб мати можливість висловити конкретні інтереси своїх відповідних громад.

Збір даних та перепис населення

5. Зважаючи на етнічну різноманітність населення Молдови, можна лише вітати намір органів влади надати респондентам, які беруть участь у переписі населення 2024 року, можливість заявити про свою етнічну та мовну належність, а

також залучити осіб, які належать до національних меншин, як інтерв'юєрів. Результати перепису повинні містити окремі дані про різні варіанти етнічної та мовної належності. Слід продовжувати розвиток передової практики Етнобарометра та складання мап ромського населення.

Правова, відомча та політична база боротьби з дискримінацією

6. Правові бази боротьби з дискримінацією та забезпечення рівності є всеосяжними. Було прийнято поправки до Кримінального кодексу та Кодексу про правопорушення, що стосуються мови ворожнечі та підбурювання до дискримінації. У звітний період влада неодноразово здійснювала ініціативи щодо зміцнення політичної бази у цьому напрямку через розробку нового Національного плану дій в галузі прав людини. Створення посади радника прем'єр-міністра з питань прав людини для особи, яка належить до національної меншини, стало ще однією ефективною практикою, якою варто користуватися. Як Рада з питань рівності, так і Народний адвокат активно борються з дискримінацією, і нещодавно їм було надано додаткові людські ресурси для ефективного виконання своїх повноважень, особливо в частині надання допомоги особам, які належать до національних меншин та релігійних громад, що перебувають у найбільш вразливішому становищі. Але у них виникають труднощі під час заповнення вакансій, що може бути зумовлено занадто низькою заробітною платою. Очікується, що влада більш послідовно виконуватиме вимоги законодавства та рішення Ради з питань рівності, коли йтиметься про «мову» як засіб захисту від дискримінації.

Відомча та політична база захисту національних меншин та включення ромів

7. За період моніторингу у політиці відбулося декілька змін. Нещодавно відбувся перерозподіл ролей та компетенцій, що впливають на розробку, фінансування, реалізацію та моніторинг політики включення національних меншин та ромів, зокрема між Міністерством освіти та наукових досліджень, Міністерством культури та Агентством з питань міжетнічних взаємин. Необхідно терміново роз'яснити новий порядок для представників національних меншин та місцевих органів влади. Агентство з питань міжетнічних взаємин має отримати достатні людські та фінансові ресурси для ефективного виконання своїх повноважень. Інститут культурної спадщини та його Етнологічний центр також мають отримувати достатнє та стале фінансування, а також наукову свободу

для продовження своєї діяльності. Попри те, що була позитивно відзначена активна підтримка програми посередників з числа ромських громад, в тому числі через забезпечення державного фінансування для найму цих посередників, у них, зазвичай, занадто багато обов'язків, які важко виконати. Слід також вжити інші заходи, передбачені в «національній програмі підтримки інтеграції ромів», та плани дій. Слід розглянути питання запровадження практики «шкільних помічників ромів», «юридично-правових клінік», що надають безоплатну юридично-правову допомогу та консультації, а також створити робочу групу для обговорення необхідності та доцільності визнання антициганського расизму в законодавстві як особливої форми расизму.

Підтримка збереження та розвитку ідентичності, культури та засобів масової інформації меншин

8. Хоча влада продовжує фінансово підтримувати етнокультурні організації та їх діяльність, загалом таке фінансування залишається обмеженим у порівнянні з потребами. Представники національних меншин високо цінують підтримку у формі етнокультурних фестивалів, але так само слід заохочувати до розвитку сучасніших форм вираження культур меншин. У контексті передбачуваної ратифікації Європейської хартії регіональних мов або мов меншин слід враховувати специфіку російської мови, яка довгий час вважалася «мовою міжетнічного спілкування» серед національних меншин, дедалі більшу кількість україномовних людей, а також необхідність більш ефективного просування та захисту мов, якими розмовляють меншини, чисельність яких зменшується. Слід сприяти розширенню доступності друкованих засобів масової інформації мовами меншин та плюралістичне інформаційне середовище.

9. На жаль, попри попередні рекомендації Консультативного комітету з цього приводу, не було досягнуто прогресу в тому, щоб повні особисті імена, в тому числі по батькові, були офіційно визнані та використовувалися у посвідченнях особи та адміністративних документах. Цей розрив створює умови, за яких не забезпечується повага до етнічної, культурної, мовної чи релігійної ідентичності осіб, що належать до кількох національних меншин у Республіці Молдові.

Взаємна повага та міжкультурний діалог

10. Попри значний прогрес, який був відзначений у ході циклу моніторингу, особливо

в частині підтримки вивчення румунської мови та її визнання владою й особами, що належать до національних меншин, як державної мови, загальна громадянська ідентичність залишається серйозним викликом у Республіці Молдові. Активніше заохочення до загального культурного та мовного різноманіття країни, яке охоплювало б багато малочисельних меншин, могло б зробити істотний внесок у розвиток почуття спільної громадянської ідентичності у всіх громадян як невід'ємних елементів суспільства. Це двосторонній процес, який не має обмежуватися проявом лояльності до держави, а має передбачати повагу до етнічної різноманітності, мов, культур, традицій та релігійних вірувань. Спостерігався елемент підозри нелояльності та неприязні до деяких громад національних меншин з боку влади через слабку підтримку на виборах, які виявили себе у недоліках давньої практики представництва меншин у відомчих структурах та у захисті прав меншин.

Расова дискримінація та нетерпимість

11. Молдавське суспільство залишається загалом толерантним, і повідомлень про расистські напади надходить небагато. Проте повідомлялося про деякі випадки етнічного расового профілювання у пунктах прикордонного контролю, про декілька нападів на ромів, антисемітські графіті та інше схоже поведіння з біженцями-ромом, і такому поведінню необхідно більш систематично запобігати, засуджувати його та карати. Стигматизація та стереотипи досі широко поширені в суспільстві та серед державних службовців, підживлюючи дискримінаційне ставлення до ромів та інших меншин. Роми досі стикаються з серйозними перешкодами для рівного доступу до прав та основних послуг, особливо в галузі освіти, зайнятості та житла.

Освіта

12. Протягом багатьох років робилися зусилля для підвищення рівня володіння румунською мовою серед осіб, що належать до національних меншин. Проте загалом мовні бар'єри досі існують, особливо для старшого покоління, що ускладнює доступ до прав та участі у державній службі. Наприклад, мови меншин досі переважно викладаються в російськомовних школах. Тому особам, які належать до національних меншин, важко повністю опанувати румунську мову. Щоб задовольнити всі потреби та запити у вивченні румунської мови можна передбачити двостороннє співробітництво з сусідньою Румунією, а також запровадити стимули для вчителів Республіки Молдови для роботи в адміністративно-територіальних одиницях та

сільських місцевостях, населених особами, які належать до національних меншин.

Участь у прийнятті рішень та соціально-економічному житті

13. Молдавська влада демонструє незмінне прагнення захисту прав осіб, що належать до національних меншин, а також сприяє їх ефективному житті громадськості. Втім представництво національних меншин має гарантуватися не лише у питаннях культури, а й в інших стратегіях та законодавстві, що безпосередньо стосуються їхніх інтересів. Необхідно й надалі підтримувати відновлення економіки та модернізацію інфраструктури, в тому числі за рахунок фінансування Європейським Союзом та іноземних інвестицій.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

14. Консультативний комітет вважає, що ці заключні зауваження та рекомендації можуть стати основою для резолюції, яка буде прийнята Комітетом міністрів щодо імплементації Рамкової конвенції Республікою Молдовою.

15. Органам влади пропонується взяти до уваги докладні зауваження та рекомендації, що викладені у цьому Висновку Консультативного комітету. Зокрема, їм слід вживати перелічені далі заходи для подальшого вдосконалення процесів імплементації Рамкової конвенції:

Рекомендовані невідкладні дії

16. Консультативний комітет наполегливо закликає органи влади продовжувати, в тісній консультації з представниками національних меншин та відповідними місцевими органами влади, докласти зусилля для підтримки та захисту спільної громадянської ідентичності, заснованої на спільних інтересах, і продовжувати захищати й розвивати етнічне, мовне й релігійне різноманіття як невід'ємну та цінну складову суспільства.

17. Консультативний комітет наполегливо закликає органи влади вживати, у відповідь на запит представників національних меншин, усеохопні та довгострокові заходи істотного підвищення доступності та якості викладання румунської мови в державних навчальних закладах, від дошкільного до вищого рівня освіти, в тому числі з використанням методик викладання двома й трьома мовами для осіб, що належать до національних меншин, з загальною метою підтримки та захисту спільної громадянської ідентичності й забезпечення рівних можливостей. Ці заходи необхідно водночас доповнювати подальшими заходами, спрямованими на поліпшення викладання й використання мов національних меншин.

18. Консультативний комітет закликає органи влади й надалі усувати перешкоди для забезпечення рівного доступу до освіти, з якими стикаються ромські діти, у співпраці з відповідними міністерствами та місцевими органами влади, а також у тісній консультації з представниками меншин, батьками та адміністрацією шкіл. Органи влади також мають розглянути можливість створення посади «шкільного помічника ромів», який допомагатиме ромським учням, з метою підвищення рівня їх успішності в школі та зменшення кількості дітей, які залишають школу.

Додаткові рекомендації¹

19. Консультативний комітет закликає органи влади вживати відповідні інформаційно-роз'яснювальні заходи, зокрема у сільській місцевості, щоб забезпечити широку видимість діючого антидискримінаційного законодавства, інституційної бази та доступних засобів захисту від дискримінації для громадянської, особливо для людей, які належать до національних меншин та релігійних груп, що найбільше можуть зазнавати такої дискримінації.

20. Консультативний комітет закликає органи влади усіх рівнів забезпечувати стає фінансування та всебічне життя заходів, передбачених Національною програмою підтримки включення ромів на 2022–2025 роки та її національними й місцевими планами дій, а також забезпечувати регулярне оцінювання ходу реалізації цих планів дій, у тому числі з урахуванням гендерних аспектів, за участі представників ромів, та забезпечувати ефективне координування дій у всіх відповідних галузевих міністерствах, державних установах та місцевих органах влади.

21. Консультативний комітет закликає органи влади посилювати наявну фінансову підтримку культурної діяльності осіб, що належать до національних меншин, забезпечувати доступ до ресурсів, які є у розпорядженні всіх меншин, зокрема, менших за чисельністю представників, та застосовувати більш сучасні форми вираження культури меншин. Представники національних меншин мають брати активну участь у відповідних процесах прийняття рішень про виділення коштів.

22. Консультативний комітет повторно закликає органи влади вживати усі необхідні заходи для того, щоб особи, які належать до національних меншин, могли за запитом зазначити свої повні особисті імена, в тому числі по батькові, у своїх посвідченнях особи й адміністративних документах латиницею. Тут мають повністю дотримуватися міжнародні стандарти транслітерування та транскрибування імен, прізвищ та по батькові. Органи влади мають також розглянути можливість введення двомовних документів, що посвідчують особу, румунською та російською мовами, з використанням і латиниці, і кирилиці.

23. Консультативний комітет закликає органи влади вести тісний діалог з представниками меншин, батьками та адміністрацією шкіл, щоб розширити існуючі можливості для навчання мовами меншин, забезпечуючи якісне вивчення різних мов в інтегрованому освітньому середовищі.

Органи влади мають також активізувати свої зусилля щодо розробки відповідної навчальної програми або підготовки вчителів та помічників у галузі освіти для вивчення циганської мови та викладання цією мовою.

24. Консультативний комітет закликає владу забезпечувати систематичні консультації з особами з числа національних меншин та їх ефективну участь у всіх процесах прийняття рішень не лише у питаннях культури, а й у питаннях політики та законодавства, що безпосередньо стосуються їх доступу до прав меншин, зокрема у планованих реформах державного управління.

25. Консультативний комітет закликає органи влади й надалі приділяти пріоритетну увагу економічному відродженню та модернізації інфраструктури місцевостей проживання національних меншин, яке має здійснюватися у тісній співпраці з ними. Влада має забезпечувати доступ до належного житла для осіб з числа ромської меншини, щоб подолати наявну тенденцію маргіналізації та крайньої бідності. Вони також мають і надалі докладати зусилля щодо залучення фінансування з боку Європейського Союзу, а також фінансово-економічної підтримки та іноземних інвестицій для поліпшення умов життя та інфраструктури в територіальних адміністративних одиницях, муніципалітетах та селах, у яких мешкають національні меншини, у тісній консультації з особами з числа національних меншин.

Наступні заходи відповідно до цих рекомендацій

26. Консультативний комітет рекомендує органам влади організувати вжиття наступних заходів після публікації цього Висновку за п'ятим циклом. Він вважає, що буде корисно провести подальший діалог, щоб розглянути викладені у цьому Висновку зауваження та рекомендації. Також Консультативний комітет готовий підтримати органи влади під час визначення ними найбільш ефективних способів виконання рекомендацій, які містяться в цьому Висновку.

¹ Наведені нижче рекомендації перелічені відповідно до послідовності викладу статей Рамкової конвенції.

ПРОЦЕДУРА МОНІТОРИНГУ

Наступні заходи, пов'язані з рекомендаціями, що викладені у четвертому висновку Консультативного комітету

27. Четвертий висновок був перекладений румунською та російською мовами, опублікований на вебсайті Агентства з питань міжетнічних взаємин та розповсюджений серед галузевих міністерств, відповідних державних органів та членів Координаційної ради етнокультурних організацій національних меншин. Він обговорювався на Національній конференції, організованій 22 грудня 2016 року з нагоди 15-ї річниці прийняття Закону № 382-XV про права осіб, що належать до національних меншин, та про правовий статус їхніх організацій. Прийнята Комітетом міністрів 7 липня 2021 року Резолюція CM/ResCMN(2021)16 про імплементацію Рамкової конвенції Республікою Молдовою також була перекладена румунською та російською мовами й обговорювалася під час круглого столу «Толерантність — невід'ємна частина поваги до основоположних прав людини та свобод», який організувало Агентство з питань міжетнічних взаємин 16 листопада 2021 року з нагоди Міжнародного дня толерантності.

Підготовка звіту держави щодо п'ятого циклу

28. Звіт держави мав бути представлений 1 лютого 2019 року. Його було отримано 22 травня 2019 року. Звіт був доповнений додатковою інформацією, отриманою від органів влади 22 грудня 2021 року. Проект п'ятого звіту держави обговорювався на круглому столі, організованому 6 грудня 2018 року, у якому взяли участь члени міжгалузевої робочої групи та члени Координаційної ради етнокультурних організацій. Звіт держави був опублікований на урядовому вебсайті² для публічного обговорення з громадянським суспільством. У звіті держави розглядалися деякі гендерні аспекти прав меншин.³

Візит до країни та прийняття п'ятого Висновку

29. Цей Висновок за п'ятим циклом про імплементацію Республікою Молдовою Рамкової конвенції про захист національних меншин (далі — «Рамкова конвенція») було прийнято відповідно до статті 26(1) Рамкової конвенції та правила 25 Резолюції (2019)49 Комітету Міністрів. Висновки базуються на інформації, яка міститься у п'ятому звіті держави, та додатковій інформації, представленій органами влади, іншими письмовими джерелами, а також на інформації, отриманій Консультативним комітетом з урядових та неурядових джерел під час його візиту до Кишинєва, Бричан, Єдинців, Комрата та Чадир-Лунги з 19 по 23 вересня 2022 року. Консультативний комітет висловлює свою подяку органам влади за чудову співпрацю, яку вони забезпечили до, під час та після візиту, а також іншим співрозмовникам, з якими Комітет зустрічався під час візиту, за їхній цінний внесок. Проект висновку був схвалений Консультативним комітетом 17 лютого 2023 року та переданий органам влади Республіки Молдови 21 лютого 2023 року для отримання зауважень відповідно до правила 37 Резолюції (2019)49. Консультативний комітет схвально прийняв зауваження, надані молдавськими органами влади 2 травня 2023 року.

* * *

30. Цей Висновок не охоплює низку статей Рамкової конвенції. На підставі наявної у нього на поточний момент інформації Консультативний комітет вважає, що імплементація цих статей не викликає конкретних зауважень. Це не слід розуміти як сигнал про те, що належні заходи уже вжиті, та що зусилля в цьому напрямку можна зменшити чи навіть припинити. Навпаки, Консультативний комітет вважає, що виконання зобов'язань за Рамковою конвенцією вимагає постійних зусиль з боку органів влади. До того ж, певний стан речей, який може вважатися прийнятним на цьому етапі, може не бути таким у наступних циклах моніторингу. Зрештою, може статися так, що проблеми, які на цьому етапі здаються досить незначними, з часом виявляться недооціненими.

31. У зв'язку з тим, що Придністровський регіон залишається поза ефективним контролем молдавської влади, Консультативний комітет не може давати їм рекомендації щодо більш

² Див. [вебсайт Уряду](#).

³ У п'ятому звіті держави йдеться про законодавство та національну стратегію в сфері гендерної рівності (стор. 26–28), гендерний баланс (стор. 37), виставку українських жіночих народних костюмів (стор. 30) та успішні історії ромських жінок у засобах масової інформації (стор. 41).

ефективної імплементації Рамкової конвенції у цьому регіоні. Але він наголошує на тому, що його непокоїть доступ до прав, викладених у Рамковій конвенції, для осіб з числа національних меншин, які проживають у Придністровському регіоні, та звертатиме увагу на конкретні питання, що стосуються відповідних статей. Консультативний комітет вкотре закликає усі зацікавлені сторони зайняти конструктивну позицію щодо забезпечення доступу до прав меншин як невід'ємної складової універсально застосовних прав людини на всій території Молдови.

ВИСНОВКИ ЗА СТАТТЯМИ

Сфера застосування за колом осіб (стаття 3)

32. Після четвертого циклу моніторингу в законодавчій базі щодо сфери застосування Рамкової конвенції не відбулися жодні зміни. Відповідно до Закону № 382 від 19 червня 2001 року про права осіб, що належать до національних меншин, та правовий статус їхніх організацій, захист, що передбачений Рамковою конвенцією, формально поширюється лише на громадян Республіки Молдови.⁴ Але на практиці це обмеження досі ігнорується, оскільки в повсякденному житті для отримання доступу до прав меншин не потрібні докази громадянства.

33. Згідно з Державним реєстром населення на території Республіки Молдови проживає понад 150 етнічних груп. Згідно з останніми даними перепису населення та житла 2014 року, етнічна більшість становить трохи більше 80% від загальної кількості населення.⁵ Найбільш численними національними меншинами є українці (6,6% від загальної чисельності населення), гагаузи (4,6%), росіяни (4,1%), болгари (1,9%) та цигани (0,3%).⁶ Організації, що захищають інтереси національних меншин українців, росіян, гагаузів, болгар, євреїв, циган, поляків, білорусів, німців, вірменів, азербайджанців, грузинів, осетинців, литовців, естонців та греків продовжують входити до складу Координаційної ради етнокультурних організацій, створеної при Агентстві з питань міжетнічних взаємин відповідно до статті 25 Закону № 382/2001. До того ж, низка організацій, які не є суто культурними, етнічними чи мовними об'єднаннями меншин, також були акредитовані Агентством з питань міжетнічних взаємин та беруть участь у роботі цієї Координаційної ради.⁷

4 У статті 1 Закону № 382/2001 зазначається таке: «У цьому Законі до осіб, що належать до національних меншин, належать особи, які проживають на території Республіки Молдови, мають молдавське громадянство, мають етнічні, культурні та мовні особливості, які відрізняються від особливостей, притаманних більшості населення (молдаван), та вважають себе людьми іншого етнічного походження».

5 Відповідно до [результатів перепису населення та житла 2014 року, опублікованих Національним бюро статистики](#) у серпні 2017 року, 73,7% респондентів ідентифікували себе як молдавани та 6,9% — як румуни. У своєму аналізі результатів Національне бюро статистики розглядає як «молдаван», так і «румунів» як одну етнічну групу. Виходячи з цього, «більшість населення» можна оцінити у 80,6% від загальної чисельності населення.

6 Втім дані щодо ромів можуть бути неточними, оскільки багато осіб, які належать до ромської меншини, не ідентифікують себе як такі, а місцеві оцінки відрізняються. Наприклад, число осіб ромської меншини, які зареєстрували Статистична служба Бельці, не збігається з числом, зареєстрованим Службою охорони здоров'я при мерії Бельців (див. [п'ятий звіт держави](#), стор. 54–55). Згідно з даними про чисельність ромського населення за 2021 рік у Республіці Молдови проживає 27 074 ромів.

7 Список з 74 етнокультурних об'єднань, акредитованих Агентством з питань міжетнічних взаємин, містить також дві асоціації, які представляють афро-азіатські громади, одну асоціацію, що представляє біженців, дві асоціації, що представляють інтереси дітей-іноземців та одна асоціація-представник жінок-іноземок.

34. Хоча єврейська громада вважається в Республіці Молдові національною меншиною, представники мусульманських, лютеранських та римо-католицьких релігійних груп зазначали, що через те, що вони становлять чисельну меншість щодо православної більшості, вони мають обмежені можливості впливати на процеси прийняття рішень, що стосуються їхніх інтересів, або піднімати питання, що становлять інтерес для осіб, які належать до цих громад (див. також статтю 8). Вони хотіли б вважатися національними меншинами та зрештою увійти до діючих консультативних структур.

35. Консультативний комітет вітає інклюзивний та прагматичний підхід органів влади до застосування Рамкової конвенції і те, що вони не вимагають доказів громадянства для отримання доступу до прав меншин. На його думку, такий підхід заслуговує ще вищої оцінки, оскільки в Республіці Молдові так само проживає декілька тисяч осіб, які де-факто є особами без громадянства, в тому осіб, які належать до ромської меншини, через відсутність дійсних документів, які посвідчують особу, або свідочть про народження, чи з невизначеним громадянством.⁸

36. Консультативний комітет наголошує, що в Європі існує практика розгляду осіб, які належать до релігійних груп, що становлять чисельну меншість у порівнянні з релігійною вірою більшості, як «національних меншин», і зазначає тут, що єврейська спільнота в Республіці Молдові вже розглядається як релігійна група та національна меншина. Також, зважаючи на те, що органи влади Республіки Молдови дотримуються відкритого та гнучкого підходу до сфери застосування Рамкової конвенції та, зазначаючи, що Агентство з питань міжетнічних взаємин вже акредитувало організації, які не є асоціаціями суворо культурних, етнічних чи мовних меншин, Консультативний комітет вважає, що Координаційна рада етнокультурних організацій могла б розглянути цей запит, залучивши до своєї роботи представників релігійних груп.

37. Консультативний комітет закликає органи влади й надалі застосовувати прагматичний та гнучкий підхід до кожного конкретного випадку, коли розглядаються запити здійснення прав меншин, та застосовувати положення Рамкової конвенції до осіб з числа релігійних груп на основі постатейного підходу.

Збір даних та перепис населення та житла (стаття 3)

38. Наступний перепис населення та житла відбудеться у 2024 році. Він регулюватиметься постійною нормативною базою, на відміну від минулої практики, коли для кожного перепису розроблялися нові правила. Впроваджуватимуться нові методи збору даних, такі як використання методу особистого інтерв'ю за допомогою мобільного електронного пристрою, планшетів з GPS для моніторингу та відстежування осіб, які проводять опитування, а також використання адміністративних даних з баз даних державних та приватних юридичних осіб для проведення перепису. Щоб уникнути повторення недостатньої участі в переписі населення 2014 року⁹ та покращити збір якісних та кількісних даних про осіб, які ідентифікують себе як такі, що належать до національних меншин, необхідно провести заходи підвищення обізнаності, спрямовані, зокрема, на інформування асоціації національних меншин про те, як проводитиметься перепис населення та житла, а необхідність участі в переписі осіб, які належать до національних меншин, також передбачена Національним бюро статистики.¹⁰ Це бюро також заявило, що опитувальник для перепису буде підготовлений румунською та російською мовами й перекладений болгарською, гагаузькою, циганською та українською мовами.

39. Представник Національного бюро статистики поінформував Консультативний комітет про те, що опитувальник для перепису вже підготовлений та буде аналогічний опитувальнику 2014 року і міститиме запитання про «етнічну належність», «рідну мову» й «основну мову спілкування».

8 За даними УВКБ ООН, «ґрунтуючись на даних Уряду, на кінець 2021 року в Республіці Молдові проживало 1909 осіб без громадянства та 1434 особи з невизначеним громадянством». Кількість дорослих ромів без громадянства залишається малою. Проте за останні роки проблема відсутності громадянства загострилася у зв'язку з міграцією та поверненням ромських сімей із західноєвропейських країн. Процедура реєстрації ромських дітей без дійсних свідочть про народження, які народилися в інших країнах або прибули як біженців з України, є складною, стислою за часом та дорогою вартістю. Доступ до реєстрації народжень та отримання свідочтва про народження на практиці ускладнюється також і через вимогу до батьків мати документи для реєстрації народження. У зв'язку з цим роми дуже ризикують залишатися незареєстрованими.

9 Лише в столиці понад 145 000 осіб не були зареєстровані (див. [четвертий Висновок Консультативного комітету щодо Республіки Молдови](#), прийнятий 25 травня 2016 року й опублікований 7 лютого 2017 року, вивісок 7).

10 [Додаткова інформація молдавських органів влади щодо національних меншин \(червень 2019 р. – серпень 2021 р.\)](#), що була надана у грудні 2021 року, стор. 6. Однією з цілей Стратегії комунікації та просування перепису 2024 року є розширення участі етнічних меншин у переписі. У цьому контексті було розроблено план комунікації, щоб мобілізувати осіб, які належать до національних меншин, у всій країні для участі в переписі. Цей план реалізуватиметься за допомогою інформаційних та рекламних матеріалів, складених мовами меншин.

У відповідь на минулу критику щодо того, що під час останнього перепису респонденти не були поінформовані про можливість вказувати множинну належність, внаслідок чого мало хто це робив, і що, як повідомляється, деякі інтерв'юери заповнювали бланки самостійно, ґрунтуючись на своїх припущеннях щодо імені або зовнішності респондента,¹¹ Національне бюро статистики зазначає, що респонденти матимуть можливість зазначити свою етнічну та мовну належність. Воно зазначало, що інтерв'юери пройдуть навчання щодо того, як уникати минулих інцидентів, а особи, що належать до національних меншин, зокрема посередники з ромської громади, найматимуться на тимчасовій основі як інтерв'юери.

40. Консультативний комітет наголошує, що дуже важливо уникати значних затримок¹² аналізу та публікування даних перепису 2024 року, а також, що важливо заслуговувати відгуки представників меншин про проведення перепису, зокрема, що стосуються змінних складових перепису, опитувальників та плану складання таблиць (очікуваних показників результатів), до проведення аналізу даних перепису, зокрема, коли такі дані становлять основу для доступу до прав меншин. Він також вкотре зазначає, що не можна покладатися винятково на дані перепису; та що вони мають доповнюватися інформацією, зібраною в ході незалежних досліджень.¹³ Консультативний комітет вважає особливо актуальним збір дезагрегованих даних про умови життя й ефективне здійснення прав меншин особами, які належать до ромської національної меншини, які, зазвичай, утримуються від заяви про свою етнічну належність під час перепису,

через проведення незалежних якісних та кількісних досліджень або опитувань за участю представників ромів та, за можливості, посередників ромів на рівні громад. Тут Консультативний комітет схвально відгукується про складання мап ромського населення, яке було проведено у 2021 році за запитом Міністерства освіти та наукових досліджень та Агентства з питань міжетнічних взаємин та за фінансової підтримки донорів.¹⁴

41. У зв'язку з цим Консультативний комітет схвально відгукується про ініціативу «Етнобарометр Молдови–2020», яка стартувала у 2019–2020 роках за участі Агентства з питань міжетнічних взаємин та за фінансової підтримки міжнародних партнерів¹⁵ з метою надати дані про поточну ситуацію в сфері захисту меншин та виявлення викликів і потенційних ризиків. У цьому дослідженні вивчалися різні аспекти життя різних етнічних груп, функціонування багатонаціонального молдавського суспільства та роль держави як регулятора різноманітності. Консультативний комітет позитивно оцінює намір повторити це дослідження у 2024 році.¹⁶

42. Законодавчі норми передбачають, що графу «національність та/або етнічне походження» можна внести до свідоцтва про народження за бажанням батьків.¹⁷ У зв'язку з цим Консультативний комітет схвально відмічає той факт, що термін «рома» було занесено до класифікації етнічної належності в Державному реєстрі народонаселення, що дає змогу особам, які належать до ромської національної меншини ідентифікувати себе як «роми» та реєструвати свою етнічну належність у документах цивільного стану, якщо вони

11 Див. [Четвертий Висновок Консультативного комітету щодо Республіки Молдови](#), пункт 16.

12 Згідно з національним законодавством крайній термін публікації остаточних результатів не має перевищувати 27 місяців з моменту проведення перепису. Результати перепису 2014 року були опубліковані через вісім місяців після зазначеного терміну через недостатність та несвочасність надання фінансових ресурсів для обробки даних.

13 Див. [Тематичний коментар Консультативного комітету № 3](#) – «Мовні права осіб з числа національних меншин згідно з Рамковою конвенцією», прийнятий 24 травня 2012 року, пункт 21.

14 Звіт [2021 року про реєстрацію густонаселених ромських міст у Республіці Молдови](#) був підготовлений на замовлення Міністерства освіти та наукових досліджень та Агентства з питань міжетнічних взаємин за сприяння проєкту «Консультавання Уряду Республіки Молдова з питань економічної політики», реалізованого асоціацією GIZ Moldova за фінансової підтримки урядів Німеччини та Швейцарії.

15 Ініціатива «[Етнобарометр Молдови – 2020](#)» була розроблена за фінансової підтримки Управління Верховного комісара ОБСЄ у справах національних меншин, щоб посприяти Уряду Республіки Молдови в реалізації стратегії зміцнення міжетнічних взаємин та відповідного Плану дій на 2017–2020 роки. Основною метою цього дослідження була оцінка, моніторинг та аналіз сприйняття, ставлення та врівнює більших за чисельністю етнічних груп (наприклад, молдаван / румунів, росіян, українців, гагаузів, болгар та циган) щодо: (1) власної самоідентифікації; (2) зв'язку з Республікою Молдовою; (3) зв'язку зі «спорідненими державами»; (4) зв'язку з іншими етнічними групами; (5) «інтеграції в молдавське суспільство», зокрема щодо використання мов, та (6) зв'язку з засобами масової інформації. Загалом було опитано 2622 особи, за винятком Придністров'я.

16 Згідно з інформацією, отриманою від Міністерства освіти та наукових досліджень, у проєкті плану дій на 2023–2025 роки Програми імплементації стратегії зміцнення міжетнічних взаємин на 2017–2027 роки на 2024 рік заплановано ще один етнобарометр.

17 Див. Закон № 248 від 24 жовтня 2013 року про внесення змін та доповнень до Закону № 100-XV від 26 квітня 2001 року про акти цивільного стану. Відповідно до законодавчих норм щодо права на етнічну самоідентифікацію особа, яка досягла 16-річного віку, має право вимагати, щоб у свідоцтві про народження була зазначена її національність, після заяви під присягою, якщо це не було зроблено батьками цієї особи при народженні.

цього захочуть. Оскільки термін «цигани» (țigan) також було збережено в Державному реєстрі народонаселення на позначення тих осіб, які, можливо, вважають за краще так себе ідентифікувати, Консультативному комітету незрозуміло, як це використовуватиметься для збору статистичних даних або для реалізації прав меншин. Для розробки політики та заходів, спрямованих на підтримку включення ромів та її фінансових наслідків, а також для охоплення на практиці якомога ширшого кола цільових груп, влада має розглядати самоідентифікацію «ромами» чи «циганами» як одну й ту саму етнічну належність (як це робилися щодо «молдаван» та «румунів» в аналізі даних перепису, див. вище).

43. Консультативний комітет вітає намір органів влади продовжити практику надання респондентам, які беруть участь у переписі, можливості зазначити більше ніж одну етнічну належність, оскільки це, серед іншого, заохочує осіб, які належать до національних меншин, найбільш схильних до упереджень та дискримінації щодо них, зазначити свою відповідну етнічну належність у поєднанні з іншою. Консультативний комітет також схвалює намір органів влади надавати респондентам, які беруть участь у переписі, можливість заявляти про свою множинну мовну належність. Він підкреслює, що заяви про множинну належність, не лише етнічну, а й мовну, за належного обліку та публікації можуть стати потенційним засобом поглиблення міжетнічного діалогу й доведення факту різноманіття у суспільстві. Тому він вважає, що важливо представляти дані про таку множинну належність в опублікованих результатах перепису. Консультативний комітет також вкотре підкреслює, що інтерв'юерам важливо проходити належну підготовку, щоб уникнути віднесення тієї чи іншої особи до певної групи на основі презумпції видимих або мовних особливостей, і що осіб з числа національних меншин важливо залучати до процесу в ролі інтерв'юерів. Консультативний комітет також схвально відзначає наміри влади виконати ці дві вимоги.

44. Консультативний комітет просить органи влади підраховувати й публікувати результати перепису населення, що стосуються як етнічної, так і мовної належності, а також проводити кампанії підвищення обізнаності про актуальність перепису для осіб з числа національних меншин. Органи влади мають також забезпечити, як і планувалося, щоб електронний опитувальник для перепису був доступний мовами меншин, щоб

інтерв'юери були належно підготовлені для забезпечення права респондентів на вільну самоідентифікацію, щоб особи з числа національних меншин залучалися до процесу як інтерв'юери, і щоб інформація про можливість декларувати множинну етнічну та мовну належність вчасно доводилася до відома усіх респондентів перепису.

45. Консультативний комітет наполегливо рекомендує органам влади проводити регулярні етнобарометричні опитування сприйняття, ставлення та переконань осіб, які належать до етнічних спільнот. Органам влади слід також регулярно збирати дезагреговані дані про умови життя та ефективне здійснення прав меншин особами з числа ромської національної меншини через проведення незалежних якісних та кількісних досліджень, які можуть доповнити дані перепису, із залученням представників цієї меншини і, де це можливо, посередників з числа представників ромської громади.

Правова, відомча та політична база боротьби з дискримінацією та забезпечення рівного доступу осіб з числа національних меншин до прав людини (стаття 4)

46. Антидискримінаційні закони забороняють дискримінацію, зокрема, за ознакою «раси», кольору шкіри, національності та релігії. У статті 1 Закону № 121/2012 про забезпечення рівності, у редакції 2023 року, «мова» також конкретно згадується як підстава для захисту від дискримінації.¹⁸ За звітний період принципи недискримінації та рівного ставлення до національних меншин і їх залучення до різних сфер громадського життя були зміцнені завдяки різним правовим, інституційним та політичним ініціативам.

47. У 2018 році Парламент затвердив Національний план дій у галузі прав людини на 2018–2022 роки (далі — НПДПЛ на 2018–2022 роки).¹⁹ НПДПЛ на 2018–2022 роки був розроблений на основі рекомендацій, адресованих Республіці Молдова міжнародними органами з моніторингу прав людини. Він охоплює 16 напрямків ужиття заходів, зокрема права осіб, що належать до національних меншин. Загалом, у НПДПЛ на 2018–2022 роки високо цінуються етнічне, культурне, мовне та релігійне різноманіття молдавського суспільства, а також

18 [Закон № 121/2012](#) про забезпечення рівності у редакції 2023 року.

19 Рішення Парламенту № 89 від 24 травня 2018 року.

визнається, що окремі люди можуть мати не одну ідентичність.

48. Після прийняття НПДПЛ на 2018–2022 роки та для досягнення цілей, викладених у Національному плані дій щодо виконання Угоди про асоціацію між Республікою Молдовою та Європейським Союзом на 2017–2019 роки, Уряд створив Національну раду з прав людини (НРПЛ), Постійний секретаріат НРПЛ, місцеві структури НРПЛ та координаторів з прав людини на центральному та місцевому рівнях для забезпечення ефективного механізму розробки й оцінки директивних документів у галузі прав людини, ефективного здійснення міжнародних норм в галузі прав людини та контролю за дотриманням міжнародних стандартів та зобов'язань. До мандату та компетенції НРПЛ належить, серед іншого, координація та реалізація єдиної державної політики у галузі прав людини, а також розгляд та затвердження піврічних звітів про виконання НПДПЛ на 2018–2022 роки, який містить розширену главу, присвячену заходам, що стосуються національних меншин.²⁰ Постійний секретаріат НРПЛ відповідає за щорічний моніторинг виконання НПДПЛ. Звіти про хід його виконання подаються Парламенту й публікуються на офіційному вебсайті Державної канцелярії. Також відповідно до Плану дій Уряду на 2023 рік було затверджено новий директивний документ у галузі прав людини.

49. У 2020 році також була заснована посада «радника прем'єр-міністра з прав людини та міжетнічних взаємин», яку на момент візиту займав представник ромської меншини. Пізніше, у 2022 році, назву посади було змінено на «радник прем'єр-міністра з питань прав людини». Низка представників національних меншин, з якими проводив зустрічі Консультативний комітет, висловили жаль з приводу цієї зміни; вони сприйняли це як сигнал про зниження пріоритетності питань меншин з боку влади (див. також статтю 6). З лютого 2023 року ця посада була вакантною.

50. Рада з питань попередження та ліквідації дискримінації та забезпечення рівності (далі — «Рада з питань рівності») є незалежним центральним державним органом, підзвітним

Парламенту.²¹ Його повноваження поширюються на фізичних та юридичних осіб з громадського та приватного секторів. Рада з питань рівності відповідає за розгляд скарг на передбачувану дискримінацію за всіма підставами, які передбачають захист, та за винесення рішень, які мають обов'язкову юридичну силу, якщо вони не оскаржуються в судах; за оцінку діючої правової бази та розробку законів з точки зору стандартів рівності та недискримінації; а також за підвищення обізнаності про рівні можливості. Третя спроба занести до законодавства положення про можливість для Ради з питань рівності ініціювати розгляд у Конституційному суді (на кшталт Народного адвоката) була відхилена як Урядом, так і Парламентом Республіки Молдови у 2022 році. Прийняття Закону № 2/2023 про внесення змін до деяких нормативних актів посилило функціональні можливості Ради з питань рівності та збільшило чисельність її персоналу з 20 до 33 одиниць. До того ж, відповідно до нових положень, Голові Ради з питань рівності можуть допомагати співробітники, які діють відповідно до Закону № 80/2010 про статус державних посадових осіб. Було створено посаду Генерального секретаря Ради з питань рівності та запроваджено додаткові правові гарантії для членів Ради з питань рівності, щоб убезпечити їх від переслідувань або юридичної відповідальності за висловлені ними думки та повноваження, які вони здійснюють відповідно до закону.

51. У 2021 році до Ради з питань рівності надійшло 310 скарг²² (82% румунською та 18% російською мовами), було вирішено 282 справи, ініційовано два офіційні розслідування та винесено 255 рішень.²³ Дискримінація була виявлена у 49 випадках (19%), а основні сфери, в яких вона була виявлена, — це порушення права на людську гідність (25%), дискримінація на роботі (25%), у доступі до загальнодоступних товарів та послуг (18%) та у доступі до правосуддя (14%). Лише 4% рішень стосувалися дискримінації у сфері освіти. Рада з питань рівності зазначає, що негативне ставлення людей найсильніше виявляється до «мусульман», «ромів» та «осіб африканського походження». Натомість «росіяни»

20 Докладніше див. в матеріалі [Додаткова інформація молдавських органів влади про національні меншини](#), стор. 6.

21 Рада з питань рівності складається з п'яти членів, яких призначає Парламент строком на п'ять років.

22 Скарги також можуть подаватися представником або в інтересах іншої особи чи групи осіб. Більшість скарг (90%) були врегульовані у формі винесених рішень (4% були врегульовані дружньо; 5% мали результатом винесення консультативного висновку; 1% був відкликаний). 73% рішень стосувалися дискримінації у громадській сфері. Див. [Звіт Ради з питань рівності про дискримінацію в Республіці Молдові–2021](#), стор. 7 та 9.

23 Вона також надала 100 рекомендацій, розглянула 12 нормативних актів, винесла 20 консультативних висновків щодо законопроектів та провела навчання для 1511 осіб (див. [Звіт Ради з питань рівності про дискримінацію в Республіці Молдові–2021](#), стор. 3).

та «люди, які не розмовляють румунською»²⁴ є найприйнятнішими.²⁵

52. У 2017 році розділ II Конституції Республіки Молдови було доповнено главою IIII під назвою «Народний адвокат».²⁶ Його мандат полягає у забезпеченні захисту прав та свобод людини через запобігання їх порушенню державними органами, організаціями та компаніями, а також некомерційними організаціями та особами, які приймають рішення на всіх рівнях. Він приймає та розглядає скарги й надає органам влади та/чи особам, які займають ключові посади, рекомендації щодо поновлення прав осіб, чії права людини та свободи було порушено. Народний адвокат може порушувати справи в Конституційному суді та судах загальної юрисдикції,²⁷ представляти висновок за запитом Конституційного суду й ініціювати офіційні розслідування. У лютому 2023 року до Закону № 52/2014 про Народного адвоката були внесені зміни: разом зі збільшенням числа співробітників в Офісі Народного адвоката з 65 до 72 осіб,²⁸ Народний адвокат з прав дитини, з яким Консультативний комітет зустрівся під час свого візиту, забезпечує захист прав та свобод дітей центральними та місцевими державними органами та посадовими особами, які приймають рішення на всіх рівнях, відповідно до положень Конвенції Організації Об'єднаних Націй про права дитини.

53. За даними «Етнобарометру Молдови — 2020»²⁹ за помітним винятком ромів, відсоток сприйняття дискримінації серед респондентів є низьким. Особи, що належать до російської меншини, зазнають найбільшої дискримінації на ринку праці, а особи, що належать до гагаузької меншини, зазнають більшої дискримінації в сфері охорони здоров'я. Але особи, що належать до ромської меншини, зазнають дискримінації у всіх сферах життя, а особливо при контакті з державними службовцями або в галузі охорони здоров'я та зайнятості. Передбачувані потерпілі можуть повідомити про свій випадок поліцію, але обтяжлива бюрократія не дає їм змогу вживати

подальші дії. Особливо це стосується ромів, яким до того ж бракує знань про правові та інституційні засади боротьби з дискримінацією, щоб повідомляти про свої випадки. Кілька представників цієї меншини повідомляли про необхідність мати доступ до професійних юридичних радників — та зрештою, до правової допомоги — для продовження розгляду їхньої справи. Також Консультативному комітету було повідомлено, що у Придністровському регіоні може траплятися дискримінація за ознакою статі (яка може бути рівносильна множинній дискримінації стосовно жінок та дівчат з числа національних меншин).³⁰

54. Консультативний комітет зазначає, що як Рада з питань рівності, так і Народний адвокат відіграють важливу роль у забезпеченні рівності та прав людини для представників національних меншин.

Але він висловлює жаль з приводу того, що розширення повноважень Ради з питань рівності було відкинута як Урядом, так і Парламентом Республіки Молдови, й наголошує, що представникам національних меншин дуже допомогли б активніші зусилля щодо роз'яснення їхньої ролі та мандату в сільських місцевостях та частіші офіційні розслідування з їхнього боку питань, пов'язаних з національними меншинами. Обидві установи вочевидь отримують достатнє фінансування для виконання свого мандату, проте їхнім головним завданням залишається заповнення вакансій. Консультативний комітет схвально відгукнувся про запровадження у лютому 2023 року додаткових робочих місць у відповідних підрозділах Ради з питань рівності та Офісу Народного захисника й очікує, що ці вакансії незабаром будуть заповнені. Тут Консультативний комітет був проінформований, що загалом до обох установ надходить дуже мало кандидатів, що ймовірно зумовлено низькою пропонованою заробітковою платою. На додачу до заходів підвищення обізнаності, що їх вживає Рада з питань

24 Відповідно до запиту молдавської влади, у якому міститься посилання на Рішення № 36 Конституційного суду від 5 грудня 2013 року, де зазначається, що «державною мовою у Республіці Молдові є румунська мова» (ця позиція була підтверджена в [Рішенні № 4 Конституційного суду від 21 січня 2021 року](#)), у цьому Висновку термін «румунська» мова позначає офіційну мову Республіки Молдови.

25 Див. [Звіт Ради з питань рівності про дискримінацію в Республіці Молдові—2021](#), стор. 2.

26 Див. Закон № 70 від 13 квітня 2017 року.

27 Див. статті 11, 16, 25 та 26 [Закону про Народного адвоката](#) (румунською мовою).

28 Поправки також передбачали імунітет, що надавався Народному адвокату, а також привілеї для посадових осіб, які діють від імені Народного адвоката під час виконання встановлених завдань, особливу процедуру обрання Народного адвоката та зміни у процедурі призначення його заступників, а також встановлення додаткових гарантій у процедурі відсторонення від посади Народного адвоката.

29 Див. [Етнобарометр Молдови — 2020](#), стор. 6.

30 У Придністровському регіоні «закони» про трудову сегрегацію забороняють жінкам займати більше ніж на 300 посад. Заборонені професії охоплюють широкий спектр професій, які вважаються для жінок «занадто небезпечними або вимагають великих зусиль» від них, зокрема у сфері зварювання, бетонних робіт, керування транспортом, прибирання снігу, видобутку газу й альпінізму. Див. [Звіт Молдови про права людини — 2021](#), стор. 59.

рівності та Народний адвокат, Консультативний комітет вважає, що допомоги представникам меншин, особливо ромських меншин, розширити свої знання про правові та інституційні бази боротьби з дискримінацією та отримати підтримку в ході розгляду їхніх справ можуть проекти, що передбачають надання недорогих та безоплатних юридичних консультацій та правової допомоги.³¹

55. Схвально відзначаючи той факт, що «мова» є підставою для захисту в національному законодавстві про рівність, Консультативний комітет стурбований непослідовним застосуванням діючих правових положень та небажанням влади виконувати рішення Ради з питань рівності у цьому напрямку (див. статтю 10).

56. Консультативний комітет закликає органи влади вживати відповідні інформаційно-роз'яснювальні заходи, зокрема у сільській місцевості, щоб забезпечити широку видимість діючого антидискримінаційного законодавства, інституційної бази та доступних засобів захисту від дискримінації для громадськості, особливо для людей, які належать до національних меншин та релігійних груп, що найбільше можуть зазнавати такої дискримінації.

57. Консультативний комітет просить органи влади вжити заходи, які могли б посприяти заповненню вакансій у Раді з питань рівності та в Офісі Народного адвоката, зробивши ці посади більш привабливими з фінансової точки зору. Органи влади мають також приділяти увагу рішенням, звітам та запитам, що стосуються національних меншин, з боку Ради з питань рівності та Народного адвоката та своєчасно вживати подальші заходи за ними.

58. Консультативний комітет закликає органи влади повністю виконувати вимоги чинного законодавства та рішення Ради з питань рівності, коли йдеться про «мову» як про підставу для захисту від дискримінації.

59. Консультативний комітет пропонує органам влади розглянути можливість підтримки проєктів, які передбачають надання недорогих та безоплатних юридичних консультацій та допомоги особам, що належать до національних меншин, зокрема особам, що належать до ромської меншини, у формі легкодоступних «юридично-правових клінік».

Інституційна та політична база щодо захисту національних меншин (стаття 4)

60. На інституційному рівні відбулася низка, було прийнято нові політичні бази, які мають важливе значення для вирішення проблем національних меншин. У 2022 році Національна стратегія розвитку «Європейська Молдова–2030» була схвалена Парламентом та отримала бюджетні й інституційні ресурси. Для досягнення цілей, поставлених за чотирма основними напрямками до 2030 року,³² Уряд встановив 10 цілей сталого розвитку на національному рівні, куди увійшли забезпечення якісної освіти, ефективне врядування, розширення доступу людей до інфраструктури та поліпшення умов праці.

61. Представники гагаузької меншини, Народних зборів Гагаузії та Офісу башкана (губернатора), з якими було проведено зустрічі у межах візиту, скаржилися на недостатньо ефективне застосування Закону про особливий правовий статус Гагаузії (Закон № 344 від 23 грудня 1994 року). Вони вважають, що державні органи та органи судової влади Кишинєва мають обмежене уявлення про те, що таке територіальна автономія, внаслідок чого закони чи рішення, прийняті народними зборами, регулярно оскаржуються Урядом та Парламентом Республіки Молдови чи Апеляційним судом Комрата (див. недавній приклад цьому у статті 6).

62. Органи влади також створили 14 міжгалузевих робочих груп між Кишинєвом та Тирасполем.³³ Але молдавська влада висловлює жаль з приводу того, що Тирасполь не відкритий до обговорення проблем меншин попри їх неодноразові заклики до цього. Консультативний комітет позитивно оцінює намір центральної влади розширити співпрацю між двома берегами Дністра, зокрема, з питань, що стосуються етнічних меншин, і схвально відмічає створення міжгалузевої робочої групи, яка працює суто з проблемами меншин, або, як варіант, введення її до складу вже діючої робочої групи з питань прав людини.

63. Консультативний комітет також був повідомлений про перерозподіл функцій, що стосуються питань меншин, з одного боку, між Агентством з питань міжетнічних взаємин та

31 Такі консультативні послуги та правову допомогу можуть надавати професійні юристи та/чи студенти юридичних факультетів. Посередники з числа ромських громад можуть відігравати певну роль, допомагаючи ромам взаємодіяти з такими «юридично-правовими клініками» (докладніше див. у спільній програмі Ради Європи / Європейської комісії [JUSTROM](#)).

32 Ці чотири напрямки: а) стала й інклюзивна економіка; б) потужний людський та соціальний капітал; в) чесні й ефективні інститути; г) здорове довкілля.

33 Див. [п'ятий звіт держави](#), стор. 7.

Міністерством освіти та наукових досліджень, а з іншого — між Міністерством освіти та наукових досліджень і Міністерством культури. Хоча органи влади зазначили, що не бачить жодних труднощів або непорозумінь щодо своїх відповідних обов'язків, співрозмовники Консультативного комітету були дещо збентежені новим розподілом ролей та компетенцій. Органи влади підтвердили, що розробка політики щодо національних меншин, мов меншин та включення ромів і координування її реалізації на міжвідомчому рівні зараз належать до компетенції Міністерства освіти та наукових досліджень. Агентство з питань міжетнічних взаємин так само відповідає за забезпечення реалізації державної політики щодо міжетнічних взаємин, таких як «Стратегія зміцнення міжетнічних взаємин у Республіці Молдові на 2017–2027 роки», «Національна програма підтримки включення ромів» та відповідні плани дій, а також за нагляд за певними структурами та керування ними.³⁴ Проте Консультативний комітет глибоко стурбований постійною нестачею кадрових та фінансових можливостей Агентства з питань міжетнічних взаємин для ефективного виконання свого мандата щодо реалізації цієї політики та нагляду за цими структурами.

64. До того ж, дослідники питань національних меншин та міжетнічних проблем плутаються в ролі та компетенціях, у тому числі в фінансових компетенціях, Міністерства культури. У 2018 році Інститут культурної спадщини, яким тоді керувала Академія наук Молдови, був переданий у підпорядкування Міністерству освіти, культури та наукових досліджень і був занесений до переліку громадських організацій у галузі досліджень та інновацій.³⁵ У 2021 році Уряд прийняв рішення створити окреме Міністерство культури, яке, на думку влади, не володітиме компетенцією в галузі міжетнічних взаємин.³⁶ Але, відповідно до постанови Уряду № 485/2022 про реорганізацію через злиття (поглинання) деяких установ у галузі освіти, наукових досліджень та інновацій,³⁷ Інститут культурної спадщини,³⁸ до якого входив, зокрема, Центр

етнології, був переданий у підпорядкування Міністерству культури. Окрім плутанини, вчені висловили певну стурбованість щодо поточного та майбутнього статусу досліджень, пов'язаних з міжетнічними взаєминами та національними меншинами у Республіці Молдові. Вони стурбовані тим, що Інститут культурної спадщини та його Центр етнології можуть перебувати тепер у різних умовах з точки зору фінансових можливостей та автономії у порівнянні з науково-дослідними інститутами в інших наукових галузях, які продовжують контролюватися університетами. Тут Консультативний комітет вважає за необхідне забезпечити довгострокове фінансування з державного бюджету на користь Інституту культурної спадщини та його відповідних центрів, а також заохочувати та сприяти цим науково-дослідним інститутам та науковцям у галузі етнології у розробці проектів з партнерськими науково-дослідними інститутами за кордоном.

65. З огляду на зазначене Консультативний Комітет вважає, що необхідно поліпшувати взаємодію з представниками й організаціями національних меншин, а також з місцевими органами влади щодо розподілу ролей та компетенції зазначених установ, їхніх пріоритетів та можливостей фінансування. Консультативний комітет також вважає надзвичайно важливим забезпечити, щоб Агентство з питань міжетнічних взаємин та Міністерство освіти та наукових досліджень мали достатньо фінансових та людських ресурсів, а також політичні важелі впливу, які даватимуть їм змогу ефективно виконувати свій мандат.

66. Консультативний комітет просить органи влади роз'яснити роль та компетенції відповідних державних установ, зокрема Агентства з питань міжетнічних взаємин, Міністерства освіти та наукових досліджень і Міністерства культури, й відповідно підвищити обізнаність представників національних меншин та місцевих органів влади. Органи влади також мають забезпечити, щоб Агентство

34 Відповідно до Постанови Уряду № 593 від 25 червня 2018 року «Про організацію та функціонування Агентства з питань міжетнічних взаємин», Агентство скерує та контролює діяльність Будинку національностей (що діє як культурний та документальний центр етнокультурних організацій), організації «Пам'ять про Голокост та міжетнічну толерантність» та Координаційної ради етнокультурних організацій.

35 Відповідно до Постанови Уряду № 50 від 16 січня 2018 року про реформу державного управління.

36 Постанова Уряду № 147/2021 про організацію та діяльність Міністерства культури.

37 [Постанова Уряду № 485 від 13 липня 2022 р.](#) (румунською мовою). З точки зору органів влади реформа спрямована на консолідацію та модернізацію університетів і має сприяти підвищенню їх конкурентоспроможності та привабливості. Реформа також передбачає спрямування коштів, що виділяються на адміністративні цілі, на освіту та наукові дослідження, щоб зміцнити систему наукових досліджень та взаємозв'язки між наукою та освітою. Уряд очікує, що завдяки цій реформі університети як навчальні та дослідницькі центри приділятимуть більше уваги передачі знань та технологій, а також співпраці з бізнес-середовищем, забезпечуючи актуальність наукових досліджень для економіки та суспільства загалом.

38 Докладніше див. на [вебсайті Інституту культурної спадщини](#) (румунською мовою).

з питань міжетнічних взаємин, а також Інститут культурної спадщини та його Центр етнології отримали достатні сталі фінансові ресурси для ефективного виконання свого мандату.

Національна стратегія та плани дій щодо включення ромів (стаття 4)

67. З 2011 року у Республіці Молдові реалізується спеціальна національна програма та плани дій зі включення ромського населення. Як органи влади визнають самі,³⁹ Національний план дій щодо ромів на 2011–2015 роки погано виконувався через реформу децентралізації, яка переклала відповідальність за велику кількість заходів на місцеві органи державної влади. Хоча одним з позитивних результатів цього плану дій стало створення посади «посередника з числа представників ромської громади» (далі — «посередник з числа ромів» або «посередник від громади»),⁴⁰ у 40 населених пунктах, густонаселених особами, що належать до ромської меншини, ситуація з заповненням вакансії посередника з числа ромів почала погіршуватися після того, як у 2015 році набрали чинності нові положення про децентралізоване фінансування. Передбачалося, що місцеві державні органи виділятимуть кошти зі своїх власних бюджетів на низку місцевих служб, зокрема на діяльність посередників з числа ромів, але у них не було необхідного для цього бюджету. Як наслідок, процес заповнення вакансії посередника з числа ромів місцевою владою був припинений. Щоб виправити ситуацію, Уряд, внісши поправки до відповідного законодавства, у травні 2018 року прийняв рішення про виділення державного фінансування посередникам з числа ромів з державного бюджету. Водночас Агентство з міжетнічних взаємин узяло на себе повноваження розробити пропозиції щодо кількості посередників з числа ромів, що їх наймають

місцеві державні органи, та розрахувати грошові кошти, необхідних для їх функціонування.⁴¹

68. У Національному плані дій щодо підтримки ромського населення в Республіці Молдові на 2016–2020 роки⁴² визначено п'ять пріоритетних завдань.⁴³ Він ще більше розширив функціональні можливості посередників з числа рома, збільшивши число населених пунктів до 48 та забезпечивши взаємодію між ними.⁴⁴ Агентство з питань міжетнічних взаємин отримало мандат на виділення державної фінансової підтримки, а також на моніторинг та координування місцевих потреб. Цей План дій спонукав також місцеву владу розробляти місцеві плани дій для підтримки ромського населення, яке проживає на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці, та поклав на місцеву владу відповідальність за їх виконання. Такі місцеві Плани дій для ромів були розроблені, затверджені та впроваджені, наприклад, у муніципалітетах Кишинєва та Бельців.

69. На момент візиту Міністерство освіти та наукових досліджень у консультації з відповідними державними установами, представниками та організаціями ромської меншини розробило нову Національну програму підтримки включення ромів на 2022–2025 роки та План дій щодо її реалізації. Програма була прийнята 3 серпня 2022 року та визначала вісім пріоритетних напрямків,⁴⁵ а 17 жовтня 2022 року Міністерство освіти та наукових досліджень провело перше засідання міжвідомчої робочої групи, відповідальної за координування та моніторинг реалізації цієї програми. Основними пріоритетними напрямками, визначеними на зустрічі, були ефективність співпраці та активізація діалогу між центральними та місцевими органами державної влади, а також зміцнення потенціалу посередників з числа ромів з метою успішної

39 Див. виноску 28 у п'ятому звіті держави, стор. 13.

40 Постанова Уряду № 557 від 17 липня 2013 року «Про затвердження рамкового положення про організацію діяльності посередників з числа ромських громад».

41 Відповідно до Закону № 289 від 15 грудня 2017 року про державний бюджет на 2018 рік на оплату праці посередників з числа ромів було виділено 2 239 600 лейв (108 000 євро). Ця сума була розрахована на основі вартості послуг одного посередника — 46 600 молдавських лейв або 2200 євро, та загальної кількості населених пунктів-бенефіціарів (48).

42 Постанова Уряду № 734 від 9 червня 2016 року.

43 Основні цілі були такими: створити інклюзивну та ефективну систему освіти, засновану на принципах рівності, недискримінації та поваги до різноманіття; підвищити рівень зайнятості ромів на ринку праці, а також значно підвищити їхній економічний добробут; поліпшити стан їхнього здоров'я та забезпечити їм недискримінаційний доступ до медичних послуг; забезпечити гідні умови життя для ромів та поліпшити якість їхнього життя; а також розширити участь ромів та зменшити дискримінацію.

44 У грудні 2017 та 2018 років відповідно у Кишинєві були проведені перший та другий Форуми посередників з числа ромів, у яких також узяли участь керівники ромських етнокультурних організацій, мери муніципалітетів з високою часткою ромського населення, представники місцевої державної адміністрації та міжнародних організацій.

45 Постанова Уряду № 576 від 3 серпня 2022 року. До восьми пріоритетних напрямків належать: освіта; охорона здоров'я; розвиток сфери праці та підприємництва; соціальний захист та забезпечення житлом; участь ромів у громадському житті; боротьба з дискримінацією; культура та засоби масової інформації; а також діяльність посередників з числа ромських громад.

реалізації заходів Плану дій.⁴⁶ Також мету захисту прав ромської національної меншини було викладено в главі 15 Національного плану дій з прав людини на 2018–2022 роки під назвою «Етнічні Роми повною мірою та без дискримінації користуються своїми правами».

70. Під час свого візиту Консультативний комітет зустрівся з кількома громадськими посередниками, як чоловіками, так і жінками, причому не всі вони були ромами. Мери муніципалітетів, які відвідав Консультативний комітет (Бричани, Єдинці, ЧаDIR-Лунга), висловили задоволеність роботою громадських посередників та наголосили на позитивному ефекті їхньої діяльності у посиленні співпраці з місцевими органами влади, а також з установами освіти й охорони здоров'я, що сприяє більшій згуртованості суспільства загалом. Хоча посередники з числа ромів допомагають встановлювати контакти між ромськими сім'ями та шкільними працівниками, вони не мають права бути фізично присутніми у класах, на відміну від «шкільних помічників ромів» у деяких інших державах.⁴⁷ Тож допомога, що її надають ромським учням посередники з числа ромської громади, обмежується тим, що зрештою зменшується кількість пропусків занять у школі, але чиниться замалий вплив на успішність ромських учнів у школі та на раннє залишення ними школи. Це обмеження зумовлюється тим, що на посередників покладено багато тематичних обов'язків. У Єдинцях і мер, і посередники з числа ромів скаржилися на брак громадських посередників, зазначаючи, що через велику кількість місцевих ромів нинішня кількість громадських посередників (два) була недостатньою. Це було тим дивніше, враховуючи, що Агентство з питань міжетнічних взаємин повідомляло Консультативний комітет, що не всі посади в громаді були зайняті, і що щорічне фінансування посередників з числа ромів у вересні 2022 року ще було доступне.⁴⁸ В останній день візиту Консультативний комітет дізнався, що мер Єдинців уже зв'язався з Агентством з запитом додаткових громадських посередників, та що Агентство розгляне це питання.

71. Хоч Консультативний комітет і високо оцінює політичну волю органів влади й фінансові заходи, спрямовані на зміцнення позицій посередників з числа ромів та збільшення їх числа, а також на оперативне вжиття заходів щодо усунення негативних наслідків процесу децентралізації при наймі таких посередників, проте він стурбований відсутністю загального огляду потреб Агентства

з питань міжетнічних взаємин у громадських посередниках на місцевому рівні. Співробітники Агентства іноді відвідують певні муніципалітети, щоб поспостерігати за ситуацією, уникнути недостатньо людських та фінансових ресурсів для того, щоб робити це більш систематично. Консультативний комітет також вважає, що розподіл громадських посередників між муніципалітетами не має бути фіксованим та обмеженим за кількістю, але муніципалітети з більшими ромськими громадами або муніципалітети, які вже працюють у напрямку покращення становища місцевого ромського населення, мають забезпечувати більшу фінансову підтримку з державного бюджету для найму громадських посередників. Водночас слід заохочувати усі муніципалітети, у яких існує така потреба, до найму громадських посередників.

72. Також Консультативний комітет вважає, що в межах Національної програми підтримки включення ромів на 2022–2025 роки та Плану дій щодо її реалізації можна провести аналіз доцільності впровадження у Республіці Молдові практики «шкільних помічників ромів» та «юридично-правових центрів» (див. відповідні рекомендації в статтях 12 та 4 відповідно).

73. Консультативний комітет закликає органи влади усіх рівнів забезпечувати стале фінансування та всебічне вжиття заходів, передбачених Національною програмою підтримки включення ромів на 2022–2025 роки та її національними й місцевими планами дій, а також забезпечувати регулярне оцінювання ходу реалізації цих планів дій, у тому числі з урахуванням гендерних аспектів, за участі представників ромів, та забезпечувати ефективне координування дій у всіх відповідних галузевих міністерствах, державних установах та місцевих органах влади.

74. Консультативний комітет наполегливо рекомендує органам влади продовжувати набирати й фінансувати посередників з числа ромських громад, водночас забезпечуючи географічний розподіл таких посад відповідно до кількості місцевого ромського населення та потреб муніципалітетів. Органам влади також слід активізувати свої зусилля щодо підвищення обізнаності муніципалітетів про наявні можливості фінансування посередників з числа ромських громад.

46 Див. [новини](#), опубліковані (румунською мовою) на вебсайті Міністерства освіти та наукових досліджень 18 жовтня 2022 року.

47 Щодо різниці між «шкільними посередниками з числа ромів» та «шкільними помічниками ромів» див. у матеріалі Ради Європи «[Освіта ромських дітей у Європі: підготовка шкільних посередників та помічників ромів](#)» (2004 р.), стор. 7–8.

48 У 2018 році було найнято 31 громадського посередника. Див. [п'ятий звіт держави](#), стор. 17.

Підтримка збереження та розвитку ідентичності та культури меншин (стаття 5)

75. Фінансова підтримка організацій національних меншин, що надається через Будинки національностей, який діє при Агентстві з питань міжетнічних взаємин, подвоїлася за період з 2015 по 2018 року.⁴⁹ Втім бюджет Агентства з питань міжетнічних взаємин залишається обмеженим у порівнянні з потребами, внаслідок чого багато проєктів та заходів (понад 1000) фінансуються з мінімальними витратами на кожен з них. Таке мізерне фінансування переважно спрямоване на збереження традиційної музики чи фольклору, проведення фестивалів, концертів та виставок, переклад, друк та презентацію книг, влаштування конференцій, а також на заходи, присвячені вшануванню пам'яті чи святкуванню особливих днів національних меншин та їхніх мов.⁵⁰

76. Відомо також про деякі інші інноваційні заходи: у 2021 році був організований віртуальний круглий стіл, присвячений сприянню мовному та культурному різноманіттю, у якому взяли участь представники Державної канцелярії, Міністерства освіти та наукових досліджень, Ради з питань рівності, Національної асоціації європейських тренерів Молдови (ANTEM) та члени етнокультурних організацій національних меншин. Дискусії зосереджувалися на визнанні цінності мовного різноманіття, його збереженні та просуванні в конкретному контексті Республіки Молдови. У 2022 році у Будинку національностей також була відкрита виставка, присвячена ромам-жертвам Голокосту.

77. Представники національних меншин з великим ентузіазмом сприйняли відновлення (після двох років пандемії Covid-19) практики проведення етнокультурного фестивалю «Єдність через різноманіття», організованого Агентством з питань міжетнічних взаємин у Тараклії та Кишиневі 17–18 вересня 2022 року. Члени Консультативного комітету прибули до столиці в день проведення цього заходу й могли спостерігати активну участь організацій меншин та багатьох представників громадськості, які відвідували стени та концерти представників меншин.

78. Загалом представники національних меншин схвально відгукуються про підтримку, яку надає держава їхнім культурним об'єднанням та заходам, але вважають її недостатньою. Дехто з них скаржився на те, що правила процедури розподілу коштів доступні винятково румунською мовою, що ускладнює їм доступ до інформації. Дехто, наприклад представники гагаузької меншини, висловили жаль з приводу того, що загальний обсяг коштів, виділених їхній меншині, був нижчий у відсотковому вираженні у порівнянні з їх часткою в загальній чисельності населення. З іншого боку, меншини з меншою чисельністю заперечували проти цього аргументу, підкреслюючи, що якби кошти виділялися винятково з огляду на їх частку у населенні відповідно до результатів перепису, вони не змогли б організувати жодної події.

79. Багато співрозмовників нагадували Консультативному комітету про намір органів влади ратифікувати Європейську хартію регіональних мов або мов меншин (далі — Хартія мов). Під час візиту планувалося створити парламентську робочу групу для обговорення цього завдання за участю парламентарів, представників Ради з питань рівності, незалежних експертів та представників національних меншин. Органи влади пояснили Консультативному комітету, що вони вважають за доцільне застосовувати поступовий підхід, враховуючи складність процесу ратифікації Хартії мов та зважаючи на політичні наслідки, які це може мати, поточні бюджетні обмеження, неточність минулих оцінок витрат на впровадження, а також нинішню недостатню підготовку державних та місцевих органів влади до виконання положень Хартії мов. З огляду на попередні події та поточні обставини Міністерство освіти та наукових досліджень, яке відповідає за цю справу в Уряді, вважає за доцільне до ратифікації оцінити пілотний проєкт щодо застосування Хартії мов у семи населених пунктах, які густо населені представниками національних меншин,⁵¹ а також переглянути та уточнити зобов'язання, що були взяті щодо кожної мови. Необхідно також провести додатковий аналіз для визначення механізмів застосування положень Хартії мов на центральному та місцевому рівнях, а також для погодження єдиного механізму контролю її виконання.

49 Див. [п'ятий звіт держави](#), стор. 36: відповідні витрати з бюджету Агентства за 2015 рік склали 371 700 лейв (близько 18 000 евро). У порівнянні з 2015 роком ця сума збільшилася на 8,6% у 2016 році (403 800 лейв або 19 630 евро); на 142,5% у 2017 році (901 400 лейв або 43 820 евро) та на 99,2% у 2018 році (740 300 лейв або 36 000 евро).

50 Наприклад, кожного 21 лютого Агентство з питань міжетнічних взаємин проводить заходи, присвячені Міжнародному дню рідної мови, щоб зробити свій внесок у популяризацію мов національних меншин.

51 Муніципалітети Кишинєва, Бельців, Чадир-Лунги, Сороки та Тараклії, село Чобановка в Аненій-Нойському районі та село Вулканешти у Ніспоренському районі. Див. [п'ятий звіт держави](#), стор. 22.

80. Усі представники національних меншин виступають за якнайшвидшу ратифікацію. Особливо це стосується представників російської національної меншини, які вважають, що ратифікація Хартії мов забезпечить сталий захист російської мови. Це також стосується малих за чисельністю представників меншин, мовами яких практично не спілкуються офіційно, внаслідок чого ці мови незабаром можуть опинитися під загрозою зникнення через постійне зменшення кількості носіїв. Усі національні меншини згодні з тим, що ключовим елементом обговорення питання про ратифікацію є майбутній статус російської мови та наслідки, які ратифікація Хартії мов може мати на практиці, в тому числі для їхньої відповідної мови.

81. У зв'язку з цим Консультативний комітет під час свого візиту відзначив складність ситуації: хоча офіційною мовою Республіки Молдови є румунська, російська мова є однією з трьох офіційних мов в АТУ Гагаузія⁵² і є основною офіційною мовою в Придністровському регіоні (див. також статтю 11). Усі прийняті тексти в Офіційному віснику систематично перекладаються та публікуються в ньому російською мовою. Попри прогрес, досягнутий за останній період моніторингу у використанні румунської мови національними меншинами, російська мова переважно залишається «мовою міжетнічного спілкування», особливо для національних меншин та літніх людей, але вона також використовується й у повсякденному спілкуванні 20% осіб, які самі зазначали себе під час перепису молдаванами.⁵³ Велика частина з 20%-ої квоти для місцевих аудіовізуальних програм мовами меншин публікуються російською мовою, а організації меншин часто віддають перевагу тому, щоб друкувати свої журнали російською, а не рідною мовою. Багато здобувачів освіти, які представляють більшість населення та національні меншини, продовжують навчатися російською мовою в початковій та середній школі. Натомість російську мову також

можуть викладати як «іноземну» в університетах. Водночас Консультативний комітет почув від органів влади побажання підвищити статус української мови, наприклад, через збільшення кількості шкіл з викладанням українською мовою, оскільки українська національна меншина є найчисленнішою меншиною в Республіці Молдові.

82. Консультативний комітет вкотре зазначає, що створення відповідних умов для осіб, які належать до національних меншин, для збереження та розвитку їхньої культури та мов, а також для ствердження їхньої ідентичності, вважається необхідною передумовою створення інтегрованого суспільства.⁵⁴ У зв'язку з цим він вважає, що на рівні Агентства з питань міжетнічних взаємин та інших організацій могли б виділятися додаткові фінансові ресурси для збереження та захисту ідентичності й культури меншин. Правила процедури виділення фінансових ресурсів мають бути більш чіткими та мають бути доступні мовами меншин. Консультативний комітет також притримується думки, що відсутність більш сучасних способів вираження культури меншин серед фінансованих проєктів сприяє сприйняттю культур меншин як маргіналізованих, а не як невід'ємної частини сучасного молдавського суспільства. Його також турбує розширення процесів асиміляції, які спостерігаються серед нечисленних національних меншин, і тим, що їм приділяється мало уваги у всіх сферах у порівнянні з чисельно більшими меншинами (див. також статті 9, 12, 14 та 15).

83. Щодо процесу ратифікації Хартії мов Консультативний комітет вважає на те, що проєкт Плану дій Програми імплементації стратегії зміцнення міжетнічних взаємин на 2023–2025 роки (далі — проєкт Плану дій щодо міжетнічних взаємин на 2023–2025 роки)⁵⁵ передбачає в числі пріоритетних дій подальший процес підготовки до ратифікації цієї конвенції.⁵⁶ Проте він дуже шкодує з приводу того, що запланований раніше пілотний проєкт у семи населених пунктах так і не розпочався, а також підкреслює, що у 2016 році

52 Поряд з молдавською та гагаузькою мовами. У тексті Закону про особливий правовий статус Гагаузії від 1994 році державною мовою так само зазначена «молдавська» мова.

53 Див. [Етнобарометр Молдови — 2020](#), стор. 5.

54 Див. [Тематичний коментар № 3](#) Консультативного комітету, «Мовні права осіб з числа національних меншин згідно з Рамковою конвенцією», прийнятий 24 травня 2012 року, пункт 25. Див. також документ Управління Верховного комісара ОБСЄ у справах національних меншин (2012 р.) [«Люблянські настанови щодо інтеграції різних громад»](#), настанова 10.

55 У розділі «Спеціальна мета 2.2. Забезпечення захисту та розвитку мов національних меншин, а також сприяння мовному різноманіттю через дотримання міжнародних зобов'язань країни щодо мов національних меншин, щоб до кінця 2025 року кількість заходів, що їх пропагують, зросла на 5%».

56 Передбачено такі дії: визначення кроків та обов'язків ключових партнерів; обмін думками з міжнародними експертами щодо практики інших держав-учасниць; скликання нарад із зацікавленими сторонами для розгляду та уточнення положень, які застосовуватимуться для кожної мови; організування консультацій з громадськістю; проведення навчання для центральних та місцевих органів державної влади та організацій національних меншин, юристів та правохоронців, викладачів та журналістів; а також проведення заходів підвищення обізнаності щодо можливостей, які відкриває ратифікація.

вже проводилося оцінювальне дослідження фінансової оцінки витрат на впровадження Хартії мов у Республіці Молдові. Комітет вважає, що ратифікація Хартії мов може допомогти органам влади структуровано підтримувати мови, якими розмовляють національні меншини, в тому числі нечисленні, та сприяти створенню умов, необхідних особам, що належать до національних меншин, для розвитку їхньої відповідної мови та культури як найважливіших елементів їх самобутності, сприяючи у такий спосіб імплементації статті 5 Рамкової конвенції.

84. Хоча загалом цей аналіз також може вплинути на ратифікацію Хартії мов, Консультативний комітет вважає, що необхідно надати додаткові роз'яснення щодо поточного статусу та майбутнього захисту російської мови в молдавському суспільстві. Цей аналіз має проводитися з належним урахуванням, через історичні причини, особливостей російської мови у молдавському суспільстві, таких як її використання як офіційної мови та/або «мови міжетнічного спілкування» людьми, які належать до кількох національних меншин, а також з урахуванням можливого впливу на діючу практику її використання на сьогоднішній день.

85. Консультативний комітет закликає органи влади посилювати наявну фінансову підтримку культурної діяльності осіб, що належать до національних меншин, забезпечувати доступ до ресурсів, які є у розпорядженні всіх меншин, зокрема, менших за чисельністю представників, та застосовувати більш сучасні форми вираження культури меншин. Представники національних меншин мають брати активну участь у відповідних процесах прийняття рішень про виділення коштів.

86. Консультативний комітет наполегливо закликає органи влади з'ясувати поточний статус та майбутній захист російської мови з урахуванням її історичних та практичних особливостей у молдавському суспільстві.

87. Консультативний комітет закликає органи влади продовжити та фіналізувати процес ратифікації Європейської хартії регіональних мов або мов меншин у тісній консультації з представниками національних меншин, щоб це довгострокове зобов'язання було виконане.

Сприяння міжкультурному діалогу та взаємній повазі (стаття 6)

88. У звітний період органи влади на законодавчому та політичному рівнях неодноразово брали на себе зобов'язання сприяти міжкультурному діалогу, підтримувати та розвивати спільну громадянську ідентичність, яка буде заснована на спільних інтересах, а також захищати й підтримувати етнічне, мовне та релігійне різноманіття. У січні 2021 року набрав чинності новий Закон № 139/2020, яким вносяться зміни до попереднього Закону (№ 274/2011) про інтеграцію іноземців у Республіці Молдові з метою посилення функціональності національного механізму щодо включення мігрантів, захисту меншин та врахування гендерної проблематики під час розробки та планування державної політики. Також Міністерство освіти та наукових досліджень завершує розробку нового Плану дій на 2023–2025 роки щодо реалізації стратегії зміцнення міжетнічних взаємин на 2017–2027 роки. 23 вересня 2022 року була затверджена Стратегія розвитку в галузі внутрішніх справ на 2022–2030 роки (Постанова Уряду № 658/2022), а потім уряд затвердив «Програму щодо керування міграційними потоками, наданням притулків та інтеграцією іноземців на 2022–2025 роки» (Постанова № 808/2022).

89. 14 липня 2017 року було підписано двосторонню Угоду про співпрацю між Міністерством освіти, культури та наукових досліджень і єврейською громадою Республіки Молдови, спрямовану на задоволення потреби у встановленні офіційного партнерства для реалізації спільних проєктів, програм та інших ініціатив, а також для розробки освітньої політики, зокрема щодо викладання теми Голокосту. За цією Угодою міністерству також доручається розробити нові навчальні програми для викладачів загальноосвітніх та вищих навчальних закладів у частині викладання теми Голокосту, а також історії, культур й традицій національних меншин. 27 січня 2018 року в Будинку національностей у Кишиневі відбулося урочисте відкриття музейного центру «Пам'ять про Голокост та міжетнічна толерантність».⁵⁷ У музейному центрі представлені історичні документи та книги, монографії, фотографії та документальні фільми. Окрема виставка, присвячена пам'яті жертв Голокосту з числа ромів, стала відмінною рисою музейного центру.

90. Як відзначав Консультативний комітет під час свого візиту, поточні міжетнічні

57 Музейний центр, що був створений Агентством з питань міжетнічних взаємин за політичної та фінансової підтримки Уряду, покликаний, зокрема, стати освітнім центром для викладачів, студентів, представників академічних кіл, а також для інших зацікавлених осіб, призначеним для обговорення та вивчення Голокосту.

взаємини в Республіці Молдові загалом можна охарактеризувати як стабільні, гармонійні та мирні. На рівні населення вони залишаються такими попри конфлікт на кордонах країни, що став наслідком агресії Російської Федерації проти України, та попри приплив з лютого 2022 року понад 800 000 біженців з України, з яких майже 109 000 звернулися до Республіки Молдови за тимчасовим захистом та були розміщені у понад 100 центрах розміщення та екстрених притулках, а близько 710 500 людей були перенаправлені повітряним, наземним та залізничним транспортом до інших країн. У квітні 2023 року на території Республіки Молдови перебувало приблизно 87 924 іноземця, з яких 81 529 були громадянами України та 6395 — громадянами інших країн.⁵⁸ Консультативний комітет задоволено зазначає, що забезпечена органами влади «Зелена лінія» опрацювала близько 9000 дзвінків під час припливу біженців, і що були створені соціальні та інформаційні центри (у тому числі три в Комраті від органів влади АТУ Гагаузія) та інтернет-платформа для збору допомоги й пожертв від громадян. Консультативний комітет підкреслює, що громадяни Молдови, які належать до національних меншин, зробили значний внесок у ці позитивні заходи, про що повідомляли його співрозмовники у Бричанах, Кишиневі, Єдинцях та АТУ Гагаузія.⁵⁹

91. У галузі освіти вся необхідна інформація для підтримки дітей-біженців з України була розміщена румунською, російською та українською мовами на офіційному вебсайті Міністерства освіти та наукових досліджень. Міністерство також стежить за процесом залучення українських дітей та молодих людей, які прибувають як біженці з України, до одного з трьох доступних варіантів шкільного навчання: навчання дітей-біженців як студентів навчальних закладів, відвідування дитьми курсів разом з молдавськими студентами за аудиторним принципом, а також можливість відвідувати онлайн-заняття, організовані навчальними закладами, в яких вони навчалися

в Україні.⁶⁰ Схвальним є той факт, що молоді українські біженці можуть навчатися у школах, де викладання здійснюється російською мовою, і при цьому відсутня напруженість і не виникають труднощі.

92. Хоча співіснування різних етнічних груп та позиція влади у цій частині залишаються зразковими, про що свідчила рівна участь усіх національних меншин в етнокультурному фестивалі, який проходив в Тараклії та Кишиневі, агресія Російської Федерації проти України все одно чинить непрямий, хоч і обмежений, вплив на загальну атмосферу в країні. Наприклад Консультативний комітет відзначив певну нерішучість деяких осіб щодо відвідування цього року стендів російської меншини на щорічному етнокультурному фестивалі в Кишиневі.

93. Іншим прикладом є гострі суперечки між державними органами й органами влади АТУ Гагаузія, що виникли внаслідок того, що Парламент Республіки Молдови 7 квітня 2022 року заборонив використовувати, демонструвати й поширювати символ георгіївської стрічки, що до цього часу проблеми не становило.⁶¹ Закон передбачає, що в разі порушення цієї заборони фізичним особам можуть зарожувати штрафи в розмірі від 4500 лейв (218 євро) до 9000 лейв (436 євро) або неоплатні громадські роботи тривалістю від 30 до 60 годин. Військові символи «Z» та «V» також були заборонені. У відповідь на цю заборону, 29 квітня 2022 року Народні збори Гагаузії одностайно прийняли спеціальний закон, який дозволяє використання георгіївської стрічки на території АТУ Гагаузія.⁶² Спеціальний закон передбачає, що на території Гагаузії виготовлення, зберігання та носіння символіки Великої «Перемоги 9 травня 1945 року», якими є георгіївські стрічки та прапори Перемоги, дозволяються. Відповідно до пояснювальної записки до цього спеціального закону гагаузької законодавці засудили спробу молдавської влади спотворити суть Дня Перемоги та представити його як «військову пропаганду»

58 Статистичні дані, що були надані Міністерством внутрішніх справ. Див. також [дані УВКБ ООН](#).

59 Наприклад, протягом шести місяців єврейська громада створила антикризову команду й надала соціальну та/або медичну допомогу 15 000 громадян України, які рятуються від війни, а також відкрила й обдарила 11 пунктів тимчасового розміщення.

60 Згідно з даними, які були зібрані навчальними закладами, у 2022–2023 навчальному році в школах та дитячих садках навчалося 1854 дитини/підлітка з числа біженців з України, з яких 1167 були учнями/студентами, а 687 — дошкільнятами. Щодо мови навчання, то з 1067 учнів у загальноосвітніх закладах 155 навчалися румунською мовою та 1012 — російською (джерело: додаткова інформація, надана Міністерством освіти та наукових досліджень).

61 Повідомляється, що ця заборона була спричинена нинішнім міжнародним контекстом агресії Російської Федерації проти України, оскільки деякі люди вважають георгіївську стрічку проросійським символом, натомість інші вважають її символом, введеним за часів Радянського Союзу на знак «Великої Перемоги 9 травня 1945 року» радянських військ проти німецьких військ нацистського режиму. Заборону засудили також опозиційні політики та деякі молдавські громадські організації, а також у Придністровському регіоні. Це також призвело до кількох демонстрацій у центрі Кишинева.

62 Закон територіальної автономної одиниці Гагаузії про використання символів Великої Перемоги на території Гагаузії. Того ж дня Народні збори також ухвалили рішення про організацію та проведення акції «Георгіївська стрічка» в Гагаузії попри законну заборону з боку центральної влади.

в контексті агресії Російської Федерації проти України.⁶³ Вони вважали, що введена державною владою заборона порушує право на свободу вираження поглядів та суперечить нормам Загальної декларації прав людини, Конституції, а також Закону про особливий правовий статус Гагаузії. 5 травня 2022 року Апеляційний суд Комрата (АСК) на прохання територіального підрозділу Державної канцелярії в Комраті, що діє як повноважне представництво Уряду Республіки Молдови в АТУ Гагаузія, зупинив дію резолюції Народних зборів Гагаузії. Далі Народні збори АТУ Гагаузія прийняли резолюцію, за якою дозволялося виготовлення, зберігання та носіння георгіївської стрічки на своїй території лише в День Перемоги 9 травня.⁶⁴

94. Також за словами деяких співрозмовників Консультативного комітету деякі рішення політичних лідерів правлячої партії або повідомлення таких лідерів, що ставлять під сумнів лояльність певних національних меншин до держави загалом, ставлять під загрозу давні традиції міжетнічного діалогу та взаємної поваги у Республіці Молдові. Такі сумніви навіть суперечать відповідям, зібраним у контексті Етнобарометра.⁶⁵ Вони висловлювали шкодування з приводу того, що питання меншин та культурні заходи меншин іноді використовувались з політичними цілями, і що деякі прийняті рішення створювали непотрібну напруженість, оскільки сприймалися як помста щодо виборчих округів, населених більшою кількістю національних меншин, які продемонстрували меншу підтримку правлячої політичної партії на останніх виборах. До згаданих прикладів, що були почуті від співрозмовників під час візиту, належали спроба вивести, вперше з 1994 року, башкана (губернатора) АТУ Гагаузія зі складу Кабінету Міністрів, вивід головного прокурора АТУ Гагаузія з Вищої Ради прокурорів, заборона на використання георгіївської стрічки, намір забезпечити доступність виборчих бюлетенів винятково румунською мовою, дворічний строк для посади генерального директора Агентства з питань міжетнічних взаємин та несподіване звільнення заступника директора Агентства напередодні етнокультурного

фестивалю в Кишиневі, а також вилучення терміна «етнічні меншини» з назви посади радника прем'єр-міністра з прав людини. За словами цих співрозмовників, це може породжувати страх і обурення серед осіб, що належать до національних меншин, особливо серед осіб, що належать до російської та гагаузької меншин, а також серед російськомовних національних меншин загалом, які відчувають щодо себе негатив та упередження. Вони зазначали, що таке ставлення є контрпродуктивним і не сприяє мирним міжетнічним взаєминам та згуртованості суспільства. Навпаки, це може призвести до зростання етнічної напруженості в країні, яка до цього часу дуже добре контролювала своє етнічне різноманіття. Вони також побоюються, що схожі заяви можуть на практиці призвести до виведення національних меншин з певних структур, подальшого відчуження осіб, що належать до національних меншин, від суспільства більшості, перешкоджати їм працювати на державній службі чи змушувати їх не зазначати свою етнічну належність під час майбутнього перепису населення.

95. Консультативний комітет укотре зазначає, що вкрай важливо, щоб усі верстви суспільства, як більшості, так і меншин, охоплювалися інтеграційними стратегіями, які ефективно сприяють формуванню громадських структур, в яких різноманіття та його цінність визнаються та заохочуються через визнання, взаємоповагу й активну участь усіх і кожного. Також він підкреслює, що програми, які сприяють повазі, міжкультурному взаєморозумінню та соціальній інтеграції, мають розроблятися як усеосяжний процес, який охоплює як осіб, що належать до меншин, так осіб з числа більшості, й охоплює усі відповідні сфери життя, на основі визнання громад меншин та осіб, що до них належать, як рівноправної та невід'ємної частини суспільства. Завдання інтеграції не має покладатися лише на осіб, які належать до національних меншин; це процес взаємної адаптації та активної участі, в якому беруть участь всі члени суспільства, як окремі особи, так і організовані групи.⁶⁶

63 Відповідно до стислого резюме [Етнобарометр Молдови – 2020](#), стор. 5: «У культурному контексті більшість, молдаване та національні меншини дуже схожі: вони святкують одні й ті самі свята, у їхніх святах можна знайти поєднання релігійних свят та свят, успадкованих з радянських часів. День Перемоги досі важливий для молдаван та майже половини тих, хто ідентифікує себе як румуни, але меншою мірою, ніж для меншин. Як національні меншини, так і етнічні молдаване не вважають День Європи, який збігається з Днем Перемоги, таким самим важливим святом».

64 [Парламент молдавської автономії Гагаузії дозволив носити георгіївські стрічки 9 травня](#) (російською мовою).

65 Див. [Етнобарометр Молдови — 2020](#), стор. 4. «Взаємозв'язок між культурною близькістю національних меншин до інших держав та їхньою лояльністю до держави, у якій вони проживають, є складним. Усі національні меншини відчувають тісні культурні зв'язки з низкою держав, що можна інтерпретувати як нормалізацію множинної ідентичності. Водночас меншини заявляють про свою лояльність до держав та у переважній своїй більшості вважають Молдову своїм єдиним домом».

66 Див. [Тематичний коментар № 4](#) Консультативного комітету, пункти 53-54. Документ Управління Верховного комісара ОБСЄ у справах національних меншин (2012 р.) [«Люблянські настанови щодо інтеграції різних громад»](#), настанова 12.

96. Консультативний комітет вважає, що загалом здатність Республіки Молдови з успіхом керувати своїм етнічним різноманіттям, у тому числі в складних умовах, заслуговує високої оцінки та навіть може бути прикладом для наслідування. Тим більше прикро, що як непрямий наслідок агресії Російської Федерації проти України інциденти міжетнічного характеру знаходять відгук – на щастя, в обмеженій кількості – власне у Республіці Молдові. Це означає, що підтримка та захист спільної громадянської ідентичності залишається викликом для Республіки Молдови й залишається метою, яку ще треба досягти, попри значні вдосконалення, які було відзначено за останній звітний період, про що свідчить, наприклад, підвищена готовність населення, зокрема громадян та посадових осіб, що належать до національних меншин, розглядати румунську мову як офіційну державну мову, використовувати румунську у своєму (офіційному) спілкуванні та просити надавати більше можливостей для її вивчення. Консультативний комітет також твердо переконаний, що підтримка та захист спільної громадянської ідентичності є двостороннім процесом: він не має обмежуватися проявом лояльності до держави; він також передбачає взаємну повагу та прийняття етнічного різноманіття, а також різних культур, традицій та точок зору. У зв'язку з цим правлячі політичні партії мають утримуватися від вживання заходів та використання дискурсів, які чинять негативний вплив на осіб, що належать до національних меншин, або які спрямовані проти них.

97. Консультативний комітет наполегливо закликає органи влади продовжувати, в тісній консультації з представниками національних меншин та відповідними місцевими органами влади, докладати зусилля для підтримки та захисту спільної громадянської ідентичності, заснованої на спільних інтересах, і продовжувати захищати й розвивати етнічне, мовне й релігійне різноманіття як невід'ємну та цінну складову суспільства.

Захист осіб, що належать до національних меншин, від расизму та мови ворожнечі, зокрема у засобах масової інформації, а також правозастосування та повага до рівності та прав людини (стаття 8)

98. Протягом звітного періоду були прийняті важливі нові закони та розроблені практичні заходи⁶⁷ запобігання расовій дискримінації та нетерпимості, боротьби з усіма формами расизму, ксенофобії та антисемітизму, зокрема в засобах масової інформації. Загальні положення Постанови Уряду про засудження антисемітизму та заохочення до толерантності, яку було прийнято 18 січня 2019 року, недвозначно підтверджує позицію Уряду щодо засудження будь-яких проявів ненависті, ксенофобії, антисемітизму й інших форм дискримінації, а також запобігання їм та боротьби з ними. У квітні 2021 року до Кримінального кодексу було також внесено визначення терміна «Голокост».⁶⁸ У квітні 2022 року Парламент ухвалив Закон № 111/2022 про внесення змін до Кримінального кодексу, якими передбачалася кримінальна відповідальність за мову ворожнечі.⁶⁹ Також було доповнено Кодекс про правопорушення, статтею 701, яка передбачає покарання за навмисні дії, публічне підбурювання, поширення інформації або інші форми публічного інформування, спрямовані на підбурювання до дискримінації через упередженість.⁷⁰

99. Кодекс аудіовізуальних медіапослуг,⁷¹ який набрав чинності у січні 2019 року, містить положення Директиви ЄС про аудіовізуальні медіапослуги та передбачає регулювання діяльності теле- та радіостанцій. Він визначає та регулює мову ворожнечі та встановлює чітке покарання за мову ворожнечі у аудіовізуальних засобах масової інформації. Кодекс прямо забороняє транслявання аудіовізуальних програм, у яких може застосовуватися мова ворожнечі, у національному аудіовізуальному просторі. Кодекс також забороняє дискримінацію у будь-яких аудіовізуальних програмах, таких як

67 Докладніше про ці дії див. у [п'ятому звіті держави](#), стор. 15–16.

68 Див. Постанову Парламенту № 78 від 23 квітня 2021 року, яка визначає Голокост як «систематичне переслідування, знищення великої кількості членів єврейської громади нацистською Німеччиною, її союзниками та колабораціоністами між 1933 та 1945 роками». Це визначення ґрунтувалося на робочому визначенні терміна «антисемітизм», прийнятому Міжнародним альянсом Пам'яті жертв Голокосту (IHRA).

69 Див. статтю 346 [Кримінального кодексу](#) та статтю 701 [Кодексу про правопорушення](#) (обидва румунською мовою).

70 Див. статтю 701 [Кодексу про правопорушення](#) (румунською мовою).

71 [Кодекс про аудіовізуальні медіапослуги](#) прямо забороняє аудіовізуальні програми, які «можуть пропагувати або виправдовувати расову ненависть, ксенофобію, антисемітизм або інші форми ненависті, засновані на нетерпимості чи дискримінації за ознакою статі, «раси», національності, релігії або переконань, інвалідності чи сексуальної орієнтації, а також підбурювати й заохочувати до них» (пункт 2 статті 11 підпункт А). Кодекс також забороняє комерційні аудіовізуальні засоби масової інформації, які містять будь-яку дискримінацію за цими ознаками та/або заохочують до неї. (Стаття 63, пункт 4, підпункт D).

новини та дебати, програми, у яких розглядаються питання, що становлять суспільний інтерес, або політичні, економічні, соціальні та культурні програми, та передбачає, що у будь-якій аудіовізуальній програмі новин та дебатів щодо питань, які становлять суспільний інтерес та стосуються етнічних та релігійних меншин, так само мають бути представлені й думки цих меншин.⁷² Стаття 84 Кодексу передбачає широкий спектр санкцій, починаючи від публічних попереджень та штрафів у розмірі 5000 лейв (250 євро) та закінчуючи штрафами від 40 000 лейв (2000 євро) до 100 000 лейв (5000 євро) за порушення статей 12 та 17, що стосуються мови ворожнечі.

100. Рада з питань аудіовізуальних послуг рекомендує постачальникам аудіовізуальних медіапослуг дотримуватися цих принципів. Також вона організовує навчальні семінари для мовників, журналістів та редакторів теле- та радіостанцій з питань висвітлення різноманіття та недискримінації у засобах масової інформації. Рада з питань рівності спільно з Народним адвокатом також провели низку занять для навчання правам людини, рівності та/чи боротьбі з расизмом та дискримінацією. Навчання було орієнтоване на державних службовців, засоби масової інформації, громадянське суспільство, помічників суддів, фахівців районних відділів соціальної допомоги та захисту сім'ї.⁷³ Навчання також було організоване за межами столиці, наприклад, для співробітників прокуратури в Бельцях, Аненій-Ної та Оргіїви.

101. Нещодавно, з метою зміцнення потенціалу співробітників поліції, були організовані навчальні курси з питань захисту прав людини, під час яких особливу увагу було приділено національним меншинам, засобам правового захисту від злочинів на ґрунті ненависті та расового насильства, питанням ефективного розслідування, покарання та моніторингу всіх пов'язаних з цим скарг. Застосування кримінального законодавства та законодавства у сфері правопорушень на ґрунті упередження, презирства чи ненависті було виведено окремою темою у навчальній програмі на 2020 рік. Особливості розслідування злочинів на ґрунті упередження чи ненависті також увійшли до модульного плану безперервної підготовки суддів, прокурорів та поліцейських. Протягом 2019 року було проведено 19 навчальних заходів, присвячених цій темі, у яких узяли участь

620 бенефіціарів. Також у період 2019–2020 років Національний інститут юстиції провів курс електронного навчання HELP у сфері боротьби з дискримінацією та п'ять навчальних заходів, присвячених темі «недискримінації та рівності». У межах регіонального проекту «Розширення доступу до правосуддя за допомогою позасудових механізмів компенсації жертвам дискримінації, злочинів на ґрунті ненависті та мови ворожнечі» за спільною програмою Ради Європи та ЄС для країн Східного партнерства у період з 2019 по 2021 рік були також організовані два цикли навчання для тренерів з питань дискримінації та рівності, а також з аспектів кримінального переслідування. Пізніше 21 тренер підготував 1900 дільничних поліцейських та 625 співробітників прокуратури.⁷⁴

102. Попри ці зміни в законодавстві та підготовку Консультативний комітет дізнався від своїх співрозмовників про кілька випадків прояву расизму та нетерпимості, переважно щодо осіб, які належать до ромських та єврейських меншин. Представники обох меншин повідомили, що поліція та державні органи не засуджують та майже не реагують на це та наголосили, що через таку відсутність реакції інциденти не завжди фіксуються, або про них не завжди повідомляють. Одним з таких зареєстрованих випадків був напад (масове насильство) в ромському районі в місті Отач, який не отримав рішучого засудження з боку державних органів. Дехто з єврейської меншини також скаржився на відсутність реакції з боку поліції та муніципальної влади Кишинєва, коли на стіні поруч із магазином, власником якого був єврей, хтось намалював графіті із зображенням свастики. Це зображення залишалося там до тих пір, поки власник магазину не вирішив зрештою сам помити стіну. Також співрозмовники з релігійних груп зазначали, що мусульмани або особи з темнішим кольором шкіри, як громадяни країни, так і іноземці, зазнають більш ретельного контролю на міждержавному кордоні або під час поліцейських перевірок.

103. Представники ромів висловлювали занепокоєння з приводу постійних упереджень у суспільстві та серед державних службовців, які іноді можуть призводити до застосування мови ворожнечі. Під час свого візиту Консультативний комітет вислухав сповнені негативних стереотипів заяви деяких державних службовців, які

72 Див. статтю 13, пункти 6 та 10; статтю 17, пункт 3 [Кодексу про аудіовізуальні медіапослуги](#).

73 Для прикладу Рада з питань рівності організувала навчальний курс «Повідомлення, які розширюють можливості, об'єднують і виховують нетерпимість до стигматизації та дискримінації» для 15 журналістів, а також тренінг з питань дискримінації, расизму та ксенофобії для співробітників Національної патрульної інспекції та Північного патрульного полку Національної патрульної інспекції, в Кишинєві та Бельцях відповідно. Імена, дати, місця проведення, кількість учасників та організації-партнери цих навчальних заходів див. у [п'ятому звіті держави](#), стор. 28–29.

74 Докладніше про кількість учасників навчальних заходів та про пов'язані проекти див. в документі [Додаткова інформація молдавської влади щодо національних меншин \(червень 2019 – серпень 2021 року\)](#), стор. 9.

висловлювалися про ромів як про людей, які живуть на соціальні виплати та не зацікавлені в роботі, а також як про батьків, які не цінують освіту і не хочуть віддавати своїх дітей до школи, ніби це було звичайною практикою.

104. Консультативний комітет також заслухав дискусію щодо відмінностей у поведінці з ромськими біженцями з України. У березні 2022 року Офіс Народного адвоката попросив муніципалітет Кишинєва невідкладно закрити центр тимчасового розміщення біженців, відкритий при лікарні в Кишинєві, в якому лікували пацієнтів з туберкульозом та Covid-19, стверджуючи, що медичні установи призначені для інших цілей. Офіс заявив, що біженцям потрібні місця, де вони можуть скористатися соціальною, а не медичною допомогою, і їх не слід розміщувати в місцях, які можуть становити загрозу для біженців та обмежувати доступ до медичних послуг. Під час виїзного візиту Офісу Уповноваженого з прав людини було встановлено, що в центрі було розміщено понад 600 біженців, більшість з яких були ромами. У листі, адресованому меру Кишинєва, прем'єр-міністру та міністру соціального захисту, Народний адвокат заявив, що розміщення ромських біженців у невідповідному медичному закладі може сприяти стигматизації цієї категорії біженців. У відповідь на цей лист керівник Департаменту охорони здоров'я Кишинєва 28 березня 2022 року заявив, що цей центр для біженців буде закритий з 1 квітня. Він також зазначив, що твердження про те, що ці люди можуть захворіти у такий спосіб на туберкульоз або Covid-19, не відповідають дійсності, підкресливши, що спочатку біженців розміщували в окремій будівлі, де не було хворих на туберкульоз. За його словами, будь-який ризик зараження був відсутній, а приміщення перед розміщенням у них біженців дезинфікувалися.

105. Після цих заходів ромських біженців з України розміщували переважно лише на території спортивної арени «Манеж» (разом з кількома азербайджанцями та узбеками). Це викликало критику з боку організацій, які захищають права ромів.⁷⁵ Консультативний комітет був повідомлений, що це рішення було прийняте після обговорення за участю різних органів влади та установ, членів парламенту,

представників Ради з питань рівності та Офісу Народного адвоката, а також представників ромських організацій Молдови та посередників з числа ромської громади. Усі учасники, крім одного, дійшли висновку, що було б краще зібрати усіх ромських біженців разом, щоб полегшити роботу громадських посередників та гуманітарних працівників і знизити витрати на транспорт, оформлення документів та харчовими продуктами.⁷⁶

106. Консультативний комітет зазначає, що право на освіту для дітей із сімей біженців з України систематично гарантувалося, з чого помітний виняток становили ромські діти.⁷⁷ Хоча органи влади надають доступ до освіти усім біженцям з України, в тому числі ромським біженцям, Консультативний комітет висловлює жаль з приводу того, що лише невелика кількість ромських дітей з числа біженців з України фактично записалися для відвідування закладів, як дитячих садків, так і шкіл. Втім Консультативний комітет задоволено зазначає, що ромські діти-біженці все ж були забезпечені усім необхідним та мали доступ до інтернету, а деякі з них взяли участь у навчально-виховних заходах завдяки підтримці інституційних партнерів та неурядових організацій ромів.⁷⁸

107. Хоча Консультативний комітет визнає, що розміщення ромських біженців з України в окремих центрах для біженців було (щонайменше на другому етапі) результатом колегіального рішення, в якому взяли участь також представники ромської національної меншини (але не обов'язково ромські біженці, яких цей захід безпосередньо стосувався), він підкреслює, що це рішення може порівнюватися до етнічного профілювання та дискримінації за ознакою кольору шкіри й етнічної належності.

108. Консультативний комітет зазначає, що попри поточні та постійні форми нетерпимості та упереджень щодо ромів, які існують у молдавському суспільстві, антициганізм не визнається як особлива форма расизму й не розглядається як обтяжувальний фактор. Можна розглянути варіант створення змішаної робочої групи, яка складатиметься з представників відповідних державних органів, установ з питань рівності та прав людини, вчених, юристів та

75 Докладніше див. у документі Європейського центру захисту прав ромів (ERRC), «Українські роми в Молдові стикаються з сегрегацією, поганими умовами та, не маючи документів, не мають куди йти», опублікованому 8 березня 2022 року.

76 Спортивна арена «Манеж» була закрита. Ромських біженців з України перевели до центру для біженців Тестеміцану.

77 Усі діти з сімей біженців з України можуть узяти участь в освітньому процесі на прохання своїх батьків або законних представників. Народний адвокат захисту прав дитини зазначив, що державним установам не завжди вдавалося переконати ромських батьків віддавати своїх дітей до школи.

78 Інформація та дані, надані Міністерством освіти та наукових досліджень.

представників ромської громади, та вивчатиме питання необхідності та доцільності визнання антициганізму (або, як варіант, «антициганського расизму») особливою формою дискримінації у законодавстві. Також Консультативному комітету дуже шкода, що визначення «Голокосту», яке було прийняте в Кримінальному кодексі, не містить жодних згадок про жертв Голокосту з числа ромів, що не відповідає рекомендаціям Ради Європи для держав-членів.⁷⁹

109. Також попри різні навчальні заходи, спрямовані на захист прав людини, рівність та боротьбу з расизмом, Консультативний комітет зазначає, що така підготовка поки що не завжди має результатом більш оперативну реакцію та засудження з боку поліції або державних органів або ж до підвищення довіри до цих установ з боку осіб, що належать до національних меншин. Необхідні додаткові зусилля для підвищення обізнаності та підготовки для залученням у ролі доповідачів також осіб, які належать до національних меншин, найбільш уразливих до насильства за ознакою раси та мови ворожнечі, оскільки вони можуть поділитися своїм досвідом. Позитивним кроком є нещодавні поправки до Кримінального кодексу та Кодексу про правопорушення щодо криміналізації ненависті та покарання за розповсюдження публічної інформації, спрямованої на підбурювання до дискримінації. Консультативний комітет з нетерпінням чекає інформацію про застосування цього зміненого законодавства, включно зі статистичними даними, які стосуються національних меншин.

110. Консультативний комітет просить органи влади ефективно розслідувати й належно реагувати на всі передбачувані випадки, які можуть привертатися до расової дискримінації та етнічного профілювання осіб, що належать до національних меншин та релігійних груп. Органи влади мають більш систематично засуджувати та карати за інциденти, спрямовані проти меншин, і утримуватися від поширення забобонів та

іншого негативного ставлення до ромських біженців з України.

111. Консультативний комітет пропонує органам влади розглянути питання про створення робочої групи за участю, зокрема, відповідних державних органів, установ з питань рівності та прав людини, наукових кіл, юристів та представників ромського громадянського суспільства для вивчення необхідності та доцільності визначення антициганізму як особливої форми расизму у відповідному законодавстві.

Право сповідувати свої релігійні переконання (стаття 8)

112. За даними перепису населення 2014 року про свою релігійну належність оголосили 2 611 800 осіб. З цього числа 96,8 % назвали себе православними християнами (на 1,3 % більше, ніж у 2004 році).⁸⁰ Близько 193 000 осіб (6,9 % населення) не відповіли і не зазначили свою релігійну належність.

113. Згідно з новим законом, що був прийнятий Парламентом у квітні 2018 року, відповідальність за реєстрацію некомерційних організацій, включно з релігійними конфесіями, була передана від Міністерства юстиції Агентству державних служб (АДС), створеному в травні 2017 року.⁸¹ Згідно з цим Законом АДС має відмовляти в реєстрації конфесії, зазначивши причини свого рішення, «якщо установчі документи, що представлені релігійною конфесією, не відповідають положенням цього закону, та/або здійснення деяких з її релігійних практик і обрядів порушує інтереси суспільства, державну безпеку, життя людини, фізичне і психічне здоров'я, створює загрозу громадському порядку, серйозно суперечить принципам моралі, а також правам і свободам інших людей».⁸² До того ж, час обробки документів для реєстрації релігійних конфесій був скорочений до максимуму 15 днів.⁸³ Після набрання чинності Законом № 31/2018 жодній релігійній конфесії не було відмовлено в реєстрації. Зараз у

79 Див. Рекомендацію CM/Rec(2022)5 щодо збереження пам'яті про Голокост та запобігання злочинам проти людяності, прийняту Комітетом міністрів 17 березня 2022 року: «Пам'ять про Голокост та злочини, скоєні нацистами, їхніми пособниками та колабораціоністами» — це передусім пам'ять про всіх жертв нацистських злочинів, а саме про євреїв, які були головними та систематичними мішенями націонал-соціалістичного режиму, інвалідів, циган та синті, слов'ян (зокрема, поляків), гомосексуалістів, Свідків Єгови, політичних опонентів, членів руху опору, радянських військовополонених, «соціальних маргіналів» тощо».

80 Близько 1% назвали себе євангельськими християнами-баптистами, 0,7% — Свідками Єгови, 0,4% — християнами-п'ятидесятниками, 0,3% — Адвентистами Сьомого дня, 0,1% — римо-католиками та 0,5% зазначили віросповідання, відмінне від згаданих вище. Частка осіб, які назвали себе атеїстами та нерелігійними (агностиками), склала 0,2% (на 1,2% більше, ніж у 2004 році).

81 Див. Парламентський Закон № 31 від 16 квітня 2018 року про внесення змін та доповнень до деяких законодавчих актів. АДС було створене Постановою Уряду № 314 від 22 травня 2017 року.

82 Відповідно до пункту 7 статті 19 Закону № 125 від 11 травня 2007 року про свободу совісті, думки та віросповідання.

83 Відповідно до статті 19(4) з поправками, внесеними Законом № 31/2018 (румунською мовою).

Державному реєстрі юридичних осіб Республіки Молдови зареєстровано 40 релігійних конфесій.⁸⁴

114. Під час свого візиту Консультaтивний комітет зустрівся з представниками різних конфесій, в тому числі з представниками єврейської, мусульманської, римо-католицької та протестантської (лютеранської) конфесій. Вони підкреслили, що, хоча їхнє право сповідувати свої релігійні переконання загалом дотримується, вони борються за те, щоб їхній голос був почутий з питань, що стосуються меншин або релігії, через їхнє положення меншості в порівнянні з християнською православною церквою (див. статтю 15). Одним з найбільш проблемних питань, що порушувалися співрозмовниками з мусульманської конфесії, була відсутність мусульманського кладовища.

115. Консультaтивний комітет вкотре наголошує на тому, наскільки важливо забезпечувати належний доступ до місць відправлення культу для представників національних меншин, які сповідують певну релігію. Він схвально відзначає той факт, що законодавча поправка, яка стосується зазначеної передачі повноважень, полегшила реєстрацію релігійних організацій, чим було виконано одну з рекомендацій останнього циклу.⁸⁵

116. Консультaтивний комітет пропонує органам влади провести діалог з представниками мусульманської громади щодо їхнього прохання про створення власного кладовища.

Мовлення та друковані засоби масової інформації мовами меншин (стаття 9)

117. Право виготовляти та транслювати радіо- та телепрограми мовами національних меншин гарантується Кодексом про аудіовізуальні медіапослуги.⁸⁶ Кодекс містить положення про принципи аудіовізуальної комунікації, якими зобов'язані керуватися усі постачальники

медіапослуг.⁸⁷ У різних його розділах йдеться про мови, якими має здійснюватися мовлення, зокрема про мови національних меншин, збалансованість аудіовізуальних програм та дотримання орфографічних, фонетичних, морфологічних та синтаксичних правил мов. Відповідно до статті 4(7) цього Кодексу постачальники медіапослуг мають транслювати місцеві аудіовізуальні програми щонайменше на 80% румунською мовою, а 20% можуть транслюватися іншими мовами. У регіонах Республіки Молдови, де представники національних меншин становлять більшість населення, постачальники аудіовізуальних медіапослуг зобов'язані, відповідно до статті 4(8) цього Кодексу, транслювати місцеві аудіовізуальні програми мовою цієї меншини в обсязі не більше 75% та не менше 25% румунською мовою (під час попереднього циклу моніторингу цей показник становив не менше 20%). Але на практиці регіональні та місцеві телевізійні та радіопередачі переважно складаються з російськомовних програм, а саме з програм, створених за межами Республіки Молдови.⁸⁸

118. Вісім радіостанцій та вісім телевізійних станцій транслюють програми мовами національних меншин, а саме болгарською, гагаузькою, циганською та російською мовами. Деякі з цих телеканалів також ретранслюють телеканали з Болгарії чи Туреччини.⁸⁹ На додачу до цих приватних радіо- та телевізійних станцій Національна суспільна телерадіокомпанія «Teleradio-Moldova» пропонує кілька аудіовізуальних програм мовами національних меншин на телеканалах «Moldova-1» та «Moldova-2», а також на «Radio Moldova». Наприклад, у 2020 році телеканал «Moldova-1» підготував та транслював 77 програм мовами національних меншин, таких як «Світанок» (українською мовою), «Unda Bugeacului» (болгарською) та «Русский мир» (російською), загальною тривалістю 38 годин 30 хвилин. Також регіональна суспільна телерадіокомпанія «Teleradio Găgăuzia» надає

84 Повний перелік зареєстрованих релігійних конфесій див. у п'ятому звіті держави, стор. 37.

85 Див. Четвертий Висновок Консультaтивного комітету щодо Республіки Молдови, пункт 51.

86 Кодекс про аудіовізуальні медіапослуги (Закон № 174 від 8 листопада 2018 року) набрав чинності 1 січня 2019 року. 3 дати набрання чинності цим Кодексом Аудіовізуальний кодекс № 260/2006 був скасований.

87 Ці принципи охоплюють свободу вираження поглядів, редакційну незалежність, точність звітування, захист неповнолітніх та людей з інвалідністю, гендерний баланс, захист національного аудіовізуального простору, прозорість структури власності, доступ до важливих подій та захист журналістів.

88 Відомо, що раз на два тижні виходять 30-хвилинні передачі українською мовою та щомісячні передачі тривалістю по 30 хвилин кожна болгарською, гагаузькою та циганською мовами.

89 Дві телевізійні станції (NTS та STV) та одна радіостанція (Albena) здійснюють трансляції болгарською мовою; п'ять телевізійних станцій (TV-Găgăuzia, ATV Coguk, ATV, TV Bizim Dalgamiz та ENI Ai) та шість радіостанцій (GRT FM, Bugeac FM, Bizim Dalgamiz FM, PRO 100 Radio, Autonomia Noastră та Radio Sud) — гагаузькою мовою; одна телевізійна станція (NOAH TV) та одна радіостанція (Romano PATRIN FM) — циганською мовою. Телеканал NTS провадить трансляції болгарською та румунською мовами, а також російською мовою і ретранслює телеканал BNT з Болгарії. Телевізійний канал TV-Găgăuzia ретранслює телеканал TV TRT турецькою мовою з Туреччини. Інші телевізійні канали здійснюють трансляції болгарською, гагаузькою, румунською та російською мовами.

послуги теле- та радіомовлення, орієнтовані на гагаузьке населення, яке проживає в АТУ Гагаузія.

119. Щодо друкованих засобів масової інформації, то кількість газет, журналів або інтернет-ресурсів болгарською, гагаузькою, циганською або українською мовами дуже обмежена. Під час свого візиту в Бричани Консультативний комітет звернув увагу на той факт, що журналіст з асоціації української меншини віддає перевагу тому, щоб видавати журнали та інформаційні бюлетені асоціації російською та частково румунською мовами, а не українською, вважаючи, що це дасть змогу охопити більшу аудиторію. Відсутність привабливого вибору, зокрема регулярних новин та якісних розважальних програм з актуальних питань, які становлять інтерес для національних меншин, посилює почуття маргіналізації серед них та призводить до споживання ними іноземних засобів масової інформації. Представники національних меншин також вважають, що пропонувані теле- та радіопрограми мало приваблюють їхні громади, оскільки в них представлені переважно програми про традиційну культуру та музику, а представники національних меншин не мають можливості впливати на зміст таких програм.

120. Консультативний комітет дізнався, що з січня 2022 року програма «Під одним небом» (Under One Sky) на суспільному телеканалі «Moldova 1», яка протягом багатьох років висвітлювала діяльність кількох меншин, зокрема єврейської, була закрита. Представники національних меншин дуже шкодували з приводу цього рішення. Органи влади зазначали, що це рішення Національної суспільної телерадіокомпанії «Teleradio-Moldova» було продиктоване необхідністю оптимізувати наявні ресурси, переглянути сітку мовлення та модернізувати аудіовізуальну продукцію. Втім вони підкреслили, що державний телеканал так само транслює кілька аудіовізуальних програм мовами меншин, зокрема болгарською, гагаузькою, циганською, російською та українською,⁹⁰ і що у 2023 році ефірний час, відведений для таких програм, складе 748 годин 15 хвилин, що дещо більше, ніж у 2022 році. Консультативний комітет також був повідомлений про те, що в період з 1 січня 2018 року по 10 квітня 2019 року Рада з питань аудіовізуальних послуг проводила тематичний моніторинг ефірного часу та простору,

виділених постачальниками медіапослуг для ромської громади. Протягом цього періоду з 57 діючих у країні постачальників телевізійних послуг 21 постачальник виділяв ефірний час та простір для ромської громади. З 55 діючих постачальників радіомовлення ромській громаді ефірний час виділяли лише п'ять. 21 постачальник телевізійних медіапослуг присвятив 27 годин ефірного часу висвітленню питань ромів, а постачальники послуг радіомовлення виділили на це всього 25 хвилин.⁹¹

121. Залишаються проблемою визначені Консультативним комітетом у його Четвертому висновку відсутність технічного потенціалу на місцевому рівні, а також серйозна нестача фінансових коштів для підготовки якісних програм мовами меншин, зокрема в процесі переходу на цифрові технології.⁹² Консультативний комітет також вважає вкрай важливим, щоб працівники засобів масової інформації та журналісти проходили належну підготовку для підвищення обізнаності щодо конкретних сучасних потреб та проблем різних громад у суспільстві та щоб мати змогу представляти громади меншин як невід'ємну частину суспільства (див. статтю 6), зокрема через активне залучення журналістів та медіафахівців з громад меншин до підготовки, представлення та випуску програм як мовами більшості, так і мовами меншин.

122. Консультативний комітет також відзначає, що згідно з новим Кодексом встановлена мінімальна квота на мовлення румунською мовою в регіонах Республіки Молдови, в яких представники національних меншин становлять більшість населення, збільшилася з 20% до 25%. Хоча загалом будь-яке скорочення частки мовлення мовами меншин може розглядатися як обмеження прав меншин, Консультативний комітет визнає, що збільшення частки теле- та радіопрограм, що транслюються румунською мовою, може посприяти підвищенню рівня володіння румунською мовою, про що просили під час візиту усі представники національних меншин, за умови, що такі програми розробляються з урахуванням інтересів та проблем національних меншин та створюються медіафахівцями, які належать до національних меншин. Він також бере до уваги, що проєкт Плану дій щодо міжетнічних взаємин на 2023–2025 роки передбачає в числі

90 Наприклад, програми, що виходять раз на два місяці «Unda Bugeacului» болгарською мовою та «Gagauz Ossa» гагаузькою мовою, програма «Petalo Romano» циганською мовою, програма російською мовою «Наш общий дом», що виходить два рази на місяць, та щотижнева програма «Щотижневик» українською мовою, яку було засновано у 2022 році для задоволення інтересів біженців, що тимчасово оселилися або попросили притулку в Республіці Молдови.

91 Об'єднані періодичні доповіді №№ 12-14, представлені Республікою Молдова відповідно до статті 9 Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації Комітету з ліквідації расової дискримінації (КЛРД) 18 червня 2020 року, п. 204.

92 Див. [Четвертий висновок Консультативного комітету щодо Республіки Молдови](#), пункт 53.

пріоритетних заходів вирішення проблеми обмеженого доступу до аудіовізуальних програм мовами меншин та недостатнього сприяння різноманіттю в засобах масової інформації. У зв'язку з цим Консультативний комітет зазначає, що Рада з питань аудіовізуальних послуг не вживає позитивні заходи щодо набору осіб з числа національних меншин, хоча, як стверджується, декілька співробітників належать до цих груп. Той факт, що від осіб з числа національних меншин, не надійшло жодної заявки на 49 вакантних посад, оголошених у 2022 році Радою з питань аудіовізуальних послуг, свідчить про труднощі, з якими стикаються представники національних меншин у частині відповідності критеріям найму. Враховуючи, що частину роботи Ради з питань аудіовізуальних послуг становить моніторинг використання мов національних меншин постачальниками медіапослуг, Консультативний комітет вважає, що більш активна політика найму осіб, які належать до національних меншин, посприяла б Раді у її роботі. Консультативний комітет вважає, що під час найму можна вживати такі позитивні заходи, таких як заохочення та оцінка рівня володіння мовами меншин і знання культури меншин.

123. Консультативний комітет закликає органи влади збільшувати кількість суспільних телепрограм для національних меншин/про них у зручний для них ефірний час та розширювати доступність друкованих засобів масової інформації мовами меншин. Органи влади мають вживати всі необхідні заходи, у тому числі в процесі цифровізації, для просування плюралістичного медіасередовища, в якому різноманіття є невід'ємною та цінною частиною суспільства, в тому числі за допомогою навчання та залучення осіб, які належать до національних меншин, до сфери мовлення, а також до роботи у Раді з питань аудіовізуальних послуг.

Використання мов меншин у суспільному житті на центральному та місцевому рівнях та в судах (стаття 10)

124. Близько половини респондентів з числа національних меншин, які брали участь в опитуванні Етнобарометр-2020, відчували мовні

труднощі під час спілкування з державними службами та судами. Близько третини не могли ознайомитися з правовими актами та офіційною інформацією. Лише кожен четвертий представник російської, української та болгарської національних меншин добре володіє румунською мовою, а серед гагаузької меншини цей показник ще нижчий — один з 10. Кожен третій представник російської, української та ромської національних меншин і кожен другий представник болгарської та гагаузької національних меншин взагалі ледве розуміють румунську мову.⁹³

125. У 2018 році Конституційний суд визнав застарілим Закон № 3465/1989 про використання мов, якими розмовляють на території Молдавської радянської соціалістичної республіки.⁹⁴ На думку суду, ряд законодавчих ініціатив⁹⁵ розвинули або навіть радикально змінили положення Закону № 3465/1989. До того ж, цивільне та кримінально-процесуальне законодавство встановлює інший підхід, ніж у Законі № 3465/1989, щодо мови подання заяв та здійснення судових процедур.⁹⁶ Проте, згідно зі статтею 12 Закону № 382/2001, «(1) особи, що належать до національних меншин, мають право звертатися до державних установ усно і в письмовій формі молдавською або російською мовою й отримати відповідь тією мовою, якою вони сформулювали своє звернення; (2) у населених пунктах, яким надано особливий статус автономії, мовою спілкування у взаєминах з органами державної влади може слугувати одна з офіційних мов, встановлених відповідними законами; (3) на територіях, де особи, що належать до національної меншини, становлять значну частку населення, мова цієї меншини також може бути мовою спілкування з державними органами».

126. Відповідно до рішення № 172 від 10 лютого 2021 року Комісії з прав людини та міжетнічних взаємин Парламенту Республіки Молдови щодо Загального звіту про ситуацію в частині попередження дискримінації та боротьби

з нею в Республіці Молдові за 2020 рік, Генеральна інспекція поліції бере участь у пошуку життєздатних рішень для забезпечення дотримання прав осіб, що належать до національних меншин, та ефективного здійснення права на отримання відповіді тією мовою, якою вони сформулювали

93 Див. [Етнобарометр Молдови — 2020](#), стор. 7.

94 Див. рішення № 17 від 4 червня 2018 року про перегляд конституційності деяких положень щодо використання мов, якими розмовляють на території Республіки Молдови, та статті 4(2) Кодексу конституційної юрисдикції (Закон № 502 від 16 червня 1995 року).

95 Для прикладу, Закон № 382 від 19 липня 2001 року про права осіб, що належать до національних меншин, та про правовий статус їхніх організацій, який містить певні гарантії щодо мов меншин, Закон № 344 від 23 грудня 1994 року про особливий правовий статус Гагаузії та Закон № 173 від 22 липня 2005 року про основні положення особливого правового статусу регіону лівого берега річки Дністер.

96 Більше див. в [п'ятому звіті держави](#), стор. 42–43, де йдеться про підстави для прийняття Рішення Конституційного суду № 17 від 4 червня 2018 року, розділ «У законодавстві. А. Прийнятність», pp. 30–35.

своє звернення. Зараз у 18 підрозділах Генеральної інспекції поліції створено 18 посад перекладачів та працевлаштовано 474 особи з числа національних меншин.⁹⁷

127. Консультативний комітет зазначає, що мова є найпоширенішою передбачуваною підставою для дискримінації під час взаємодії з органами правосуддя. Розглянуті Радою з питань рівноправності скарги свідчили про нездатність забезпечити обґрунтовано необхідне задоволення мовних потреб у судовій системі та зареєструвати позов до судів загальної юрисдикції винятково на підставі того факту, що заяву було подано російською мовою.⁹⁸

128. Під час візиту кілька співрозмовників з числа представників національних меншин зазначили, що недостатнє володіння ними румунською мовою є перешкодою для пошуку роботи, особливо на державній службі, де однозначно вимагається володіння румунською. Старше покоління, яке розмовляє вдома мовами національних меншин з використанням кирилиці, хоч з часом і поліпшило своє усне спілкування румунською, досі відчуває труднощі з латиницею.

129. Консультативний комітет вітає прагматичний підхід, якого дотримуються деякі державні та місцеві установи у своїй комунікації: наприклад, мери муніципалітетів, розташованих у північній частині країни, де мешканці, що належать до національних меншин, ще не володіють румунською мовою на достатньому рівні, проводять офіційні зустрічі або пам'ятні заходи румунською мовою, а також потім переходять на російську чи українську мови. Попри те, що за звітний період співробітники Агентства з питань міжетнічних взаємин значно розширили своє регулярне спілкування румунською мовою з представниками організації національних меншин (як і представники національних меншин), вони також згодні з використанням мов меншин (переважно російської, яка досі на практиці є «мовою міжетнічного спілкування»), якщо ці представники відчувають труднощі з вираженням своїх поглядів румунською мовою. Консультативний комітет також схвально відзначає переклад Конституції Республіки Молдови п'ятьма мовами національних меншин: болгарською, гагаузькою, ромською, російською та українською.⁹⁹

130. Посилаючись на права, закріплені в статті 10(2) Рамкової конвенції, де державам-учасницям пропонується забезпечити активне сприяння використанню мов меншин в офіційних контактах з місцевими органами влади з метою врахування мовного різноманіття в країні за рахунок ефективного заохочення до багатомовності, Консультативний комітет вважає, що слід розробити більше заходів та засобів комунікації мовами меншин, на додачу до болгарської, гагаузької, ромської, російської та української. Хоча органи влади звітували про переклад різних офіційних або інформаційних документів цими п'ятьма мовами (див. також статті 3, 5 та 15), Консультативний комітет зазначає, що офіційне спілкування іншими мовами меншин, якими розмовляють нечисленні національні меншини, майже ніяк не заохочується.

131. Консультативний комітет закликає владу повністю дотримуватися чинного закону про національні меншини щодо використання російської мови, а у випадку АТУ Гагаузія — також гагаузької мови, у взаєминах з державними посадовими особами. Органи влади також мають продовжувати надавати суспільну інформацію російською, українською, гагаузькою, болгарською та ромською мовами меншин, водночас пропонуючи їм приділяти більше уваги мовам, якими розмовляють нечисленні меншини. Органам влади слід оцінювати володіння мовами меншин під час прийому на роботу державних службовців на всіх рівнях державного управління і в судовій системі та шукати способи задовольнити потребу осіб з числа національних меншин користуватися «мовою міжетнічного спілкування» у своїх контактах з судовими органами.

Особисті імена (стаття 11)

132. Органи влади зазначили, що для полегшення написання імен та прізвищ в офіційних документах, зокрема в документах про цивільний стан та посвідченнях особи, був розроблений механізм транскрибування чи транслітерування імен та прізвищ осіб, що належать до національних меншин.¹⁰⁰

133. Після виявлення проблемних питань, з якими стикаються служби реєстрації актів цивільного

97 Додаткова інформація молдавських органів влади щодо національних меншин (червень 2019 – серпень 2021 року), стор. 3.

98 Див. Звіт Ради з питань рівності про дискримінацію в Республіці Молдові–2021, стор. 15.

99 Ці нові лінгвістичні зміни були введені 21 лютого 2017 року з нагоди святкування Міжнародного дня рідної мови, організованого Агентством з питань міжетнічних взаємин. Конституційний суд відрегулював їх за фінансової підтримки ПРООН у Молдові в межах проекту «Зміцнення верховенства права та захист прав людини в Молдові» та Проекту ЄС «Підтримка Конституційного суду Молдови».

100 Див. п'ятий звіт держави, стор. 43–46.

стану у забезпеченні правильного написання імен та прізвищ іноземного походження та імен осіб, що належать до інших етнічних груп, були розроблені загальні правила та процедура внесення змін до документів цивільного стану, які згодом були перенесені в Правила написання прізвищ та по батькові в документах цивільного стану після їх зміни, виправлення або транслітерування, що були затверджені Постановою № 566 Міністерства юстиції від 26 травня 2016 року. Згідно з пунктом 13 цих правил під час транслітерування власних імен іноземців або імен іноземного походження допускаються певні винятки з граматичних правил національної ономастики,¹⁰¹ щоб забезпечити правильну фонетичну транскрипцію імен.¹⁰²

134. Щодо заперечень стосовно значної зміни написання імен представників національних меншин у процесі адаптації до граматичних правил румунської мови, що зрештою призводить до зміни їх написання, наприклад, до заміни імені «Сергей» або «Сергій» на «Sergiu», органи влади підкреслювали, що прийняті правила транслітерування у жоден спосіб не вимагають зміни імені відповідно до правил ономастики румунської мови. Транскрипція (наприклад «Сергей» як «Serghei») та зміна особистих імен (наприклад «Сергей» на «Sergiu») є, на думку влади, двома різними процесами, причому останній здійснюється лише на прохання фізичної особи. Проте, як повідомляється, використовуються лише діакритичні знаки румунської мови, що дає змогу, наприклад, замінити гагаузькі імена «Güüllü» на «Ghiuliu» або «Kürkücü» на «Chiuiciu».

135. Зараз у виданих свідоцтвах цивільного стану не зазначається по батькові власника. У документах, що посвідчують особу, особисті імена зазначаються лише відповідно до угоди про привласнення бінарних імен, тобто більше не дозволяється зазначати по батькові, середні імена чи інші додаткові імена.¹⁰³ Використовуються лише імена та прізвища. Органи влади вважають недоцільним зазначати по батькові фізичної особи в документі, що посвідчує особу

громадянина Республіки Молдова (який з 7 березня 2013 року видається тільки румунською мовою). Вони обґрунтовують свою позицію тим, що ім'я по батькові характерне не для всіх ономастичних систем різних національностей, які проживають у Республіці Молдові, а тому може мати різні значення. Поточна система також «спрямована на те, щоб уникнути введення в особових документах покоління II (формат ID-I) інформації, яка може вестися в оману чи спотворити дійсність».¹⁰⁴ Для обґрунтування своєї позиції органи влади також посилаються на необхідність гармонізування свого національного законодавства з законодавством Європейського Союзу у зв'язку зі статусом країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу, наданим Республіці Молдові Європейською Радою 23 червня 2022 року, а також на Регламент 2019/1157 Європейського Парламенту та Ради про посилення безпеки посвідчень особи громадян ЄС та документів про резидентство, що видаються громадянам ЄС та членам їхніх сімей, які здійснюють своє право на вільне пересування, а також зі специфікаціями документа 9303 ІКАО.

136. Тому органи влади вважають, що введення додаткового поля (необов'язкового елемента) «по батькові» в посвідчення особи громадян Республіки Молдови спричинить ситуації, коли по батькові осіб російської та молдавської національності записуватимуться по-різному, що призведе до плутанини в тлумаченні та до скарг з боку власників документів. Вони також заявили, що «повернення до моделі, за якої персональні дані вносилися в посвідчення особи, зокрема, російською мовою (яка є лише однією з багатьох мов меншин, якими розмовляють у Республіці Молдові), з метою правильного зазначення по батькові осіб, що належать до російської національної меншини, може вплинути на права представників інших національних меншин на використання імен та прізвищ (по батькові) у формі, прийнятій у їхніх рідних мовах, що суперечить принципам забезпечення прав національних меншин, а також принципу рівності

101 За інформацією Республіканської комісії з питань регулювання та захисту національної ономастики та Інституту філології Академії наук Молдови, національна ономастична формула молдавського народу відповідає романському зразку: ім'я + прізвище (наприклад Dorin Marcus). На території Румунії термін «по батькові» означає «ім'я, яке носять всі члени сім'ї (батьківське прізвище) і яке є сімейним іменем» (наприклад, Niculescu, Turcanu, Stere тощо). З етимологічної точки зору, термін «по батькові» точно означає «ім'я батька (сім'ї)». Проте у деяких народів термін «по батькові» означає «ім'я, дане членам сім'ї, яке складається з імені батька, доповненого відповідним суфіксом (наприклад, Петров-ич, Іванов-ич тощо)».

102 Використовуючи символи, характерні лише для цих імен (наприклад, *Сніваков*); допускаючи подвоєння літер (наприклад Анна) або використовуючи жіночий рід (наприклад *Кузнцова*).

103 Відповідно до статей 3(5.g) та (5.h) та статті 3(6) Закону № 187/2012 від 11 липня 2012 року ім'я та прізвище власника документа, що посвідчує особу, зазначаються лише румунською мовою. Статтею 3(6) цього Закону передбачено, що «документи, які посвідчують особу, та посвідки на проживання заповнюються державною мовою», а статтею 3(7) — що «назви інформаційних полів у документі, що посвідчує особу громадянина Республіки Молдови, пишуться державною та російською мовами».

104 Запроваджено Постановою Уряду № 53 від 17 січня 2013 року про затвердження зразків та застосування нового виду особових документів.

всіх громадян перед законом, які закріплені у статтях 10 та 16 Конституції».¹⁰⁵

137. Представники російської національної меншини, в числі інших зацікавлених національних меншин, висловили шкодування з приводу того, що рекомендація Консультативного комітету з попереднього циклу моніторингу¹⁰⁶ не була виконана. Вони розглядають це як порушення статті 11 Рамкової конвенції. Вони вкотре попросили, щоб їхні особисті імена, в тому числі по батькові, були офіційно визнані мовами їх меншин та використовувалися в їхніх посвідченнях особи й адміністративних документах. Щодо написання представники російської національної меншини, з якими Консультативний комітет зустрівся під час свого візиту, зазначали, що вони вважають за краще, щоб імена, прізвища та по батькові в офіційних документах також писалися кирилицею; але вони виявили гнучкість і були готові до компромісу в цьому питанні.

138. Хоча відповідно до статті 11 Рамкової конвенції органи влади можуть вимагати, щоб документи на посвідчення особи містили фонетичну транскрипцію особистого імені офіційною мовою, Консультативний комітет із занепокоєнням відзначає повідомлення про практику гармонізування особистих імен з нормами державної мови, що часом призводить до істотних змін. Консультативний комітет вважає, що поточна практика піднімає серйозні питання щодо права використовувати своє особисте ім'я мовою меншини та вимагати його офіційного визнання, яке широко розглядається як основне мовне право, що тісно пов'язане з ідентичністю та гідністю особи.¹⁰⁷

139. Він також підкреслює, що відсутність офіційного визнання свого імені по батькові в офіційних документах викликає глибоку стурбованість не лише у осіб, що належать до російської національної меншини, а й у осіб, що належать до болгарської, української та інших національних меншин, що використовують слов'янські мовні традиції, а також у гагаузів та ромів, які за десятиліття проживання в російськомовних регіонах прийняли традицію носити імена своїх батьків як невід'ємний елемент своїх особистих імен. Хоча Консультативний комітет зазначає, що деякі представники російської національної меншини готові піти на компроміс щодо написання, він хотів би підкреслити, що кирилиця також є ознакою

мовної ідентичності кількох національних меншин. Він також підкреслює, що деякі держави-члени Європейського Союзу видають національні документи на посвідчення особи з особою інформацією кількома мовами та різним написанням, у тому числі з іменами по батькові, у тих країнах, де використання імені по батькові є частиною ідентичності особи. Доступу до прав, які користуються захистом відповідно до таких документів про права людини, як Рамкова конвенція, не мають перешкоджати технічні стандарти. Також, враховуючи, що офіційні документи публікуються як румунською, так і російською мовами (зокрема, в Офіційному віснику), російська мова залишається мовою спілкування не лише серед осіб, що належать до національних меншин, і що російська мова є офіційною мовою в АТУ Гагаузія та в Придністровському регіоні (в останньому використовується кирилиця), Консультативний комітет вважає, що двомовні румунські та російські документи посвідчення особи, в яких застосовуватиметься також і кирилиця, сприятимуть особистісній різноманітності та мультикультурності молдавського суспільства.

140. Консультативний комітет повторно закликає органи влади вживати усі необхідні заходи для того, щоб особи, які належать до національних меншин, могли за запитом зазначати свої повні особисті імена, в тому числі по батькові, у своїх посвідченнях особи й адміністративних документах латиницею. Тут мають повністю дотримуватися міжнародні стандарти транслітерування та транскрибування імен, прізвищ та по батькові. Органи влади мають також розглянути можливість введення двомовних документів, що посвідчують особу, румунською та російською мовами, з використанням і латиниці, і кирилиці.

Топографічні назви та покажчики (стаття 11)

141. Відповідно до статті 10 Закону № 382/2001 у редакції від 2006 року¹⁰⁸ «назви населених пунктів та вулиць зазначаються молдавською мовою, але, залежно від обставин, за рішенням місцевих органів державної влади, іншою мовою відповідно до чинного законодавства. Назви державних установ та приміщень зазначаються молдавською та російською мовами. У населених пунктах, яким було надано особливий статус

¹⁰⁵ Див. [п'ятий звіт держави](#), стор. 46.

¹⁰⁶ Див. [Четвертий Висновок Консультативного комітету щодо Республіки Молдови](#), пункт 66.

¹⁰⁷ Див. [Тематичний коментар № 3 Консультативного комітету](#), пункти 61.

¹⁰⁸ Див. [Закон № 382/2001 у новій редакції](#) (румунською мовою).

автономії, їх назви теж зазначаються іншими офіційними мовами, встановленими відповідними законами».¹⁰⁹ Відповідно до статті 11(1) Закону «офіційна інформація, яка безпосередньо стосується охорони здоров'я, забезпечення громадського порядку та безпеки громадян, а також візуальна інформація в установах Міністерства внутрішніх справ, Міністерства юстиції, прокуратури, в медичних установах муніципалітетів та міст, на транспортних засобах, на авто-, залізничних та річкових вокзалах, в аеропортах, на автомагістралях зазначається молдавською мовою, але залежно від обставин може бути перекладена іншою мовою за рішенням органів місцевої влади та відповідно до чинного законодавства». Стаття 11(2) передбачає, що «в населених пунктах, яким було надано особливий статус автономії, інформація, що зазначена в пункті (1), також може доповнюватися іншими офіційними мовами, які встановлено відповідними законами та статтею 11(3), згідно з якою «на територіях, де представники національної меншини становлять значну частину населення, інформація, що зазначена в пункті (1), публікується мовою цієї меншини».

142. Втім послідовного застосування правил, що стосуються двомовних або тримовних позначень, не існує. На практиці гагаузька мова зустрічається на деяких будівлях та топографічних покажчиках в АТУ Гагаузія, а українська, як відомо, також присутня в назвах сіл, вулиць та адміністративних будівель у північній частині країни, наприклад, в селах Нігорень (Ришканський район), Дану (Глоденський район) та Унгри (Окницький район). Консультативний комітет зазначає, що до топографії також застосовуються суворі правила присвоєння назв, засновані винятково румунською мовою, що дуже шкода, оскільки зміна традиційних назв може трактуватися як неповага та недостатнє цінування специфіки та спільної історії місцевості. Визначивши необхідність ведення офіційних переліків топонімів для адміністративних цілей, Консультативний комітет зазначає, що винятково використання румунської мови в цих переліках призвело до ситуації, коли ускладнюється загальноприйняте використання мов меншин.

143. Консультативний комітет зазначає, що особи, які належать до національних меншин, можуть не знати про законодавство та наявні механізми, за допомогою яких вони могли б подавати запити розміщення топографічних покажчиків мовами своїх меншин. Деякі представники національних меншин зазначали, що ті нечисленні покажчики,

які наведені мовами меншин у їхніх населених пунктах, часто існують вже багато років та іноді містять орфографічні помилки.

144. Консультативний комітет шкодує з приводу очевидної недооцінки тієї важливої ролі, яку може відігравати використання мов меншин у назвах місць для розвитку почуття причетності у населення та для того, щоб показати, що різноманіття у певному регіоні визнається та цінується зараз так само, як і колись. Він схвально відзначає оцінку поточної практики, яка провадиться в тісній консультації з представниками національних меншин, щоб визначити, чи відповідає система використання географічних назв мовами меншин статті 10 Закону про національні меншини та статті 11 Рамкової конвенції.

145. Консультативний комітет закликає органи влади підвищувати обізнаність щодо законодавчої бази використання мов меншин у топографії та сприяти тісній взаємодії між місцевою владою та представниками населення щодо розміщення багатомовних покажчиків для того, щоб вагомо продемонструвати наявність різноманіття та його визнання, а також щоб показати спільну історію місцевості. Органи влади мають у тісній консультації з представниками національних меншин оцінювати, чи відповідає спосіб використання географічних назв мовами меншин статті 10 Закону про національні меншини та статті 11 Рамкової конвенції.

Навчальні матеріали, підготовка вчителів та міжкультурна освіта (стаття 12)

146. У межах Національного плану дій щодо ромів на 2016–2020 роки Міністерство освіти та наукових досліджень організувало для викладацького та управлінського персоналу навчальних закладів безперервну підготовку з питань міжкультурної освіти. Спільно з ромськими організаціями було також організоване навчання культурним відмінностям у дошкільних та загальноосвітніх програмах. За результатами проекту під назвою «Промоція та розвиток міжкультурної освіти в початковій підготовці викладачів», який реалізується освітнім центром «Pro Didactica» за підтримки дитячого фонду «Pestalozzi», починаючи з 2020–2021 навчального року, вищі навчальні заклади педагогічного профілю повинні були розробити й проводити курс «Міжкультурна освіта» для студентів I циклу,

¹⁰⁹ Наприклад, відповідно до статті 3(1) [Закону про особливий правовий статус Гагаузії](#), «офіційними мовами в Гагаузії є молдавська, гагаузька та російська мова».

бакалаврів педагогічних наук, як обов'язковий компонент початкової підготовки викладачів вищих навчальних закладів. Інші університети розробили факультативний курс «міжкультурна освіта» для соціально-гуманітарних факультетів. Державний університет Молдови, Комратський державний університет та Державний університет імені А. Руссо з Бельців розробили нову навчальну програму за спеціальністю «Міжкультурна освіта» за підтримки освітнього центру «Pro Didactica», яка була схвалена Міністерством освіти та наукових досліджень і пропонується іншим університетам як пілотний проєкт.¹¹⁰ Агентство з питань міжетнічних взаємин також підтримало ініціативи молодих активістів з національних меншин у Координаційній раді та підтримало молодіжні проєкти, спрямовані на розвиток міжкультурного діалогу й освіти.¹¹¹

147. У 2017–2018 роках Центр етнології (див. статтю 5) розробив серію підручників з таких шкільних предметів: «болгарська література та мова» (4–7 класи) та «українська література та мова» (1–2, 4, 6–7 класи). У 2018 році вперше було відредаговано публікацію під назвою «Історія, культура та традиції ромів у Республіці Молдові», а також були розроблені та відредаговані навчальна програма початкової освіти (1–4 класи) та керівництво з викладання цієї дисципліни. Курс під назвою «Історія, культура та традиції російського, українського, гагаузького, болгарського, ромського та інших народів» входить до навчальної програми для російських, українських та болгарських учнів у школах з російською мовою викладання і викладається їхньою відповідною «рідною мовою».

148. Консультативний комітет зазначає, що очікується, що держави-учасниці Рамкової конвенції регулярно, у тісній консультації з представниками меншин, переглядатимуть навчальні програми та матеріали з таких предметів, як історія, релігія та література, щоб у них було представлено різноманіття культур та ідентичності, а також щоб посприяти взаємоповазі та міжкультурній комунікації серед усіх школярів та студентів.¹¹²

149. Консультативний комітет вітає різні ініціативи, спрямовані на розвиток міжкультурної

освіти, та вважає за доцільне поширити пілотні проєкти на інші навчальні заклади, якщо вони отримають позитивну оцінку. Він особливо цінує участь представників молоді меншин у таких проєктах, а також окремо відзначає нову публікацію «Історія, культура та традиції ромів у Республіці Молдові», яку було розроблено у відповідь на рекомендацію Ради Європи щодо внесення історії ромів до шкільних програм та навчальних матеріалів, призначених для усіх її держав-членів.¹¹³ Консультативний комітет бере до відома, що проєкт Плану дій з міжетнічних взаємин на 2023–2025 роки передбачає в числі пріоритетних заходів вирішення проблеми недостатньої обізнаності про культурне та мовне розмаїття, історії та традиції національних меншин у всіх шарах суспільства.

150. Консультативний комітет закликає органи влади забезпечити, щоб шкільні програми та навчальні матеріали достатньо відповідали етнічному, мовному та релігійному різноманіттю молдавського суспільства та сприяли досягненню загальної мети — підтримці та сприянню спільній громадянській ідентичності, а також щоб учителі у всіх школах були ефективно підготовлені у сфері міжкультурної та інклюзивної освіти, щоб могли враховувати різноманітність у класі та викладати культуру та історію національних меншин. Слід створити спеціальні фінансові механізми для підтримки викладання у всіх школах історії національних меншин, в тому числі євреїв та ромів, які стали жертвами Голокосту.

Рівний доступ ромів до освіти, в тому числі під час пандемії Covid-19 (стаття 12)

151. У Республіці Молдові як і раніше викликає занепокоєння низький рівень охоплення ромських дітей системою освіти, пропуски занять у школі та передчасне залишення школи. Було визначено кілька причин, зокрема погані матеріальні умови, безпритульність, переселення та небажання деяких батьків переїжджати.

152. Для вирішення цих проблем Міністерство освіти та наукових досліджень активно

¹¹⁰ Див. [Додаткову інформацію молдавських органів влади про національні меншини](#), стор. 12.

¹¹¹ Наприклад, проєкти, що реалізуються Асоціацією української молоді в Республіці Молдові «Злагода», громадською організацією «Пріоритет», єврейським студентським культурним центром «Гілеф», Молодіжною платформою міжнародної солідарності тощо (докладніше див. в [Додатковій інформації молдавських органів влади про національні меншини](#), стор. 5).

¹¹² Див. Тематичний коментар № 3 ККРК, пункт 34. Див. також документ Управління Верховного комісара ОБСЄ у справах національних меншин (2012 р.) «Люблянські настанови щодо інтеграції різних громад», стор. 56.

¹¹³ Див. [Рекомендацію Ради Європи CM/Rec\(2020\)2](#) про внесення історії ромів та/чи мандрівників до шкільних програм та навчальних матеріалів, прийнятих Комітетом міністрів 1 липня 2020 року.

співпрацює з місцевими державними органами та громадськими організаціями, які провадять діяльність у сфері включення ромів. Це Міністерство спільно з низкою зацікавлених сторін, зокрема з представниками громадянського суспільства, регулярно організовує інформаційно-роз'яснювальні кампанії для батьків про необхідність реєстрації та зарахування їхніх дітей до системи освіти та про важливість обов'язкової початкової та середньої освіти.¹¹⁴ Велика мережа довузівських навчальних закладів також забезпечує безоплатний доступ до освіти для всіх її здобувачів, у тому числі для ромів.

153. У межах Національного плану дій щодо ромів на 2016–2020 роки Міністерство освіти та наукових досліджень вжило такі позитивні заходи: безоплатний транспорт для дітей з населених пунктів, де переважно проживають роми, до найближчого навчального закладу, якщо воно розташоване на відстані не менше трьох кілометрів; позашкільні програми, що допомагають ромським дітям виконувати домашні завдання та брати участь у позакласних заходах, а також надання житла ромським учням у студентських гуртожитках професійно-технічних та вищих навчальних закладів.

154. Консультативний комітет також дізнався, що на доступ ромських дітей до освіти негативно вплинула пандемія Covid-19. Згідно з опитуванням, проведеним УВКПЛ, під час пандемії 76,4% ромських респондентів зазначали, що всі діти в сім'ї ходили до школи, а 18,1% респондентів зазначали, що ніхто з дітей школу не відвідував.¹¹⁵

155. Під час надзвичайного стану, пов'язаного з пандемією Covid-19, жоден навчальний заклад не перервав свою діяльність. Міністерство освіти та наукових досліджень вжило низку заходів для забезпечення рівного права на освіту для всіх дітей. Міністерство рекомендувало навчальним закладам кілька моделей організації навчального процесу на 2020–2021 та 2021–2022 навчальні роки, які створили можливість для поєднання навчання з фізичною присутністю учнів на заняттях та в онлайн-овому форматі. Партнери з розвитку й інші організації придбали чи подарували

цифрове обладнання, щоб забезпечити учням доступ до онлайн-навчання. Водночас, у межах проєкту «Онлайн-освіта», який реалізовувало міністерство та мерія міста Кишинів, було знято понад 7000 відеоуроків для учнів усіх класів з усіх шкільних предметів румунською та російською мовами.¹¹⁶ Також для забезпечення доступу до ресурсів студентам, які не мали доступу до інтернету чи не мали цифрових пристроїв, освітні ресурси у відеоформаті розміщувались та транслювались національною телевізійною мережею (13 телеканалів).

156. Міністерство освіти та наукових досліджень зазначило, що воно засвоїло цей досвід, наприклад, необхідність забезпечення доступу до інформації через різні канали зв'язку, зокрема мовами національних меншин; необхідність підвищення кваліфікації співробітників у галузі комунікації щодо доступності інформації та залучення людей з різними видами інвалідності при перевірці доступності інформації, що надається широкій громадськості; необхідність активнішого залучення громадських посередників та етнокультурних організацій до інформаційних кампаній з профілактики та вакцинації проти Covid-19 та необхідність звернення за медичною консультацією або послугами соціальної допомоги, особливо в сільській місцевості (див. також статтю 15); необхідність розширення доступу до цифрового обладнання та підвищення рівня цифрової грамотності, в тому числі серед літніх людей, людей з інвалідністю, ромів та інших вразливих груп; необхідність визначення, спільно з громадськими посередниками, ефективних заходів запобігання випадкам залишення школи або заходів сприяння повернення ромських дітей до школи, а також підвищення обізнаності батьків щодо того, як важливо забезпечувати безперервність освітнього процесу.

157. Консультативний комітет позитивно оцінює зусилля державних органів щодо покращення доступу ромських дітей до освіти та досвід, отриманий з оцінки освітньої ситуації під час пандемії Covid-19. Він також відзначає прийняття муніципальних планів дій та вітає низку позитивних

114 У 2017 році було організовано 35 таких інформаційно-роз'яснювальних кампаній для 876 батьків. У 2018 році було проведено 21 інформаційно-роз'яснювальну кампанію для 567 батьків у всіх районах країни.

115 Див. матеріал УВКПЛ (2 серпня 2021 р.) [Вплив пандемії COVID-19 на права людини у Республіці Молдові](#), стор. 36.

116 Їх було розміщено на [платформі](#) та на YouTube-каналі, чим було забезпечено вільний доступ до цих цифрових ресурсів.

ініціатив, які були здійснені муніципалітетами Бельців¹¹⁷ та Кишинева¹¹⁸ для поліпшення охоплення ромських дітей шкільною освітою та їх доступу до освіти, водночас висловлюючи шкодування з приводу відсутності інформації про заходи, які були вжиті іншими муніципалітетами у цьому напрямку. Але Консультативний комітет досі глибоко турбує той факт, що занадто мало ромських дітей відвідують школи, в тому числі з числа ромських біженців з України (див. статтю б), або те, що ромські діти залишають школу до завершення своєї обов'язкової освіти. Цю ситуацію необхідно невідкладно виправити. Хоча посередники з числа ромів допомагають встановлювати контакти між ромськими сім'ями та шкільними працівниками, вони не мають права бути фізично присутніми у класах, на відміну від «шкільних помічників ромів» у деяких інших державах. Тож їхня допомога ромським учням обмежується тим, що зрештою зменшується кількість пропусків у школі, але вона мало впливає на успішність ромських учнів та на число випадків раннього залишення школи. Можна розглянути питання введення практики «шкільних помічників ромів» у Республіці Молдові.

158. Консультативний комітет закликає органи влади й надалі усувати перешкоди для забезпечення рівного доступу до освіти, з якими стикаються ромські діти, у співпраці з відповідними міністерствами та місцевими органами влади, а також у тісній консультації з представниками меншин, батьками та адміністрацією шкіл. Органи влади також мають розглянути можливість створення посади «шкільного помічника ромів», який допомагатиме ромським учням, з метою підвищення рівня їх успішності в школі та зменшення кількості дітей, які залишають школу.

Викладання мовами меншин та їх вивчення (стаття 14)

159. Другою домінуючою мовою в Республіці Молдові є російська: майже всі російські,

половина українських та третина гагаузьких та болгарський респондентів Етнобарометра–2020 назвали російську своєю рідною мовою, а інші респонденти зазначили своєю рідною мовою своєї етнічної групи. Двомовність або багатомовність національних меншин у Республіці Молдові означає, що вони розмовляють своєю «рідною мовою» та російською (а не румунською) мовою. Незначна частка осіб, що належать до національних меншин, які взяли участь в опитуванні, назвали румунську (або молдавську) своєю рідною мовою, за помітним винятком 20% респондентів з числа ромів. Переважна більшість респондентів з числа національних меншин навчалися у школах, де мовою викладання була російська. Респонденти з числа ромів відвідували російськомовні та румунськомовні школи майже в рівній пропорції. Двомовна та багатомовна освіта може запропонувати вихід з цієї «мовної сегрегації». Усі етнічні громади у переважній більшості підтримують цей варіант. Хоча понад 95% національних меншин вивчали російську мову у школі, ця кількість зменшується приблизно до 50%, коли респондентів запитують про власні уподобання в освіті чи про освіту для їхніх дітей. За винятком осіб, що належать до гагаузької меншини, які досі віддають перевагу російській мові як мові навчання у школі (70%), близько третини респондентів, які належать до інших національних меншин, обирають румунську мову. Ця тенденція стає ще помітнішою, коли батьки обирають «румунсько-російсько-англійську» мовну триаду з різною ієрархією мов у двомовних школах. Близько п'ятої частини усіх респондентів хочуть, щоб російська мова була другою мовою викладання у школі. Схоже, що всі хочуть, щоб їхні діти жили та вчилися у більш різноманітному мовному середовищі, ніж нинішнє.¹¹⁹

160. Відповідно до статті 6 Закону про національні меншини у молдавських школах так само підтримується навчання мовами меншин. Особливий статус російської мови закріплений в системі освіти, де гарантується навчання російською мовою з дошкільного віку до вступу до університету.¹²⁰ У 2021/2022 навчальному році

117 Щоб забезпечити зарахування до школи усіх дітей у муніципалітеті Бельці, керівники навчальних закладів двічі на рік (у квітні та серпні) відвідують усі сім'ї з дітьми віком від 6 до 16 років, тобто приблизно 10 000 сімей, з яких понад 50 — це ромські сім'ї. Громадський посередник, який працює у відділі соціальної допомоги та захисту сім'ї мерії Бельців, також підвищує обізнаність ромських сімей про необхідність відправляти дітей до школи. Близько 80% ромських дітей у Бельцях відвідують гімназію № 4, де викладають російською мовою; інші відвідують інші навчальні заклади. Див. [п'ятий звіт держави](#), стор. 54.

118 Було прийнято Муніципальний план дій щодо підтримки ромського населення в муніципалітеті Кишинева на 2016–2020 роки (Розпорядження Мера № 878-d від 1 серпня 2016 року). До конкретних досягнень Муніципального плану дій на 2016–2017 роки належать 304 інформаційно-роз'яснювальні заняття за участю 182 ромських батьків. Ці заняття мали на меті спонукати їх залучати своїх дітей до системи обов'язкової освіти; 72 дитини взяли участь в консультаціях; 75 дітей отримали безоплатні підручники та 44 дитини — безоплатне харчування. Див. [п'ятий звіт держави](#), стор. 58.

119 Див. [Етнобарометр Молдови — 2020](#), стор. 4–5 та 7.

120 В університетах понад 12% студентів навчаються російською мовою (див. [п'ятий звіт держави](#), стор. 52).

19,3% усіх учнів здобували освіту російською мовою (80,6% — румунською та 0,1% - іншими мовами).¹²¹ У всій країні налічується 260 державних та приватних шкіл, у яких викладання здійснюється російською мовою як основною. Жодна з цих шкіл не використовує мову будь-якої іншої меншини як основну мову викладання, за винятком середньої школи «Levschi / Levski» у Кишиневі, де деякі предмети на початковому рівні викладаються болгарською мовою. Українська мова викладається як навчальний предмет у 37 школах у 14 різних населених пунктах; гагаузька мова — у 42 школах, розташованих в АТУ Гагаузія; болгарська мова — у 28 школах в Тараклії, Кагулі, Кишиневі, Леова, Каушанах, Кантемірі та в АТУ Гагаузія; іврит — у двох школах, обидві в Кишиневі. Польська та німецька мови також викладаються в одній із шкіл столиці.¹²²

161. Продовжують застосовуватися три моделі викладання мов меншин: школи з викладанням російською мовою, в яких навчається більшість учнів та студентів з числа національних меншин; школи з викладанням російською мовою, де українська, гагаузька, болгарська та інші мови вивчаються як дисципліна протягом трьох годин на тиждень, і де предмет «історія, культура та традиції російської, української, гагаузької, болгарської, ромської та інших меншин» вивчається одну годину на тиждень; та навчальні заклади, де в окремих класах початкову освіту здобувають мовою національної меншини.¹²³

162. Але загалом система освіти надає особам, які належать до національних меншин, занадто мало можливостей для вивчення своїх мов на задовільному рівні. Бельці є рідкісним прикладом муніципалітету, який заохочує до вивчення різних мов меншин, зокрема мов малих за чисельністю представників меншин.¹²⁴ Іншим позитивним прикладом є АТУ Гагаузія, де влада Гагаузії затвердила Регіональну двомовну програму вивчення гагаузької та румунської мов у закладах початкової освіти. Зараз у 56 таких установах реалізується програма одночасного вивчення

гагаузької та румунської мов.¹²⁵ Також той факт, що факультативне вивчення мови та літератури меншини досі доступне лише у російськомовних школах, обмежує вибір національних меншин щодо подальшої освіти та можливостей працевлаштування. Враховуючи постійні недоліки у викладанні румунської мови у школі мовами меншин багато осіб, які належать до національних меншин, почуваються зобов'язаними обирати між відмовою від гарантованого права на освіту мовою меншини, вступаючи до школи з викладанням румунською мовою, або відвідуючи школу, де викладається мовою меншини, знаючи, що їхнє професійне майбутнє в Республіці Молдові перебуватиме під загрозою через низький рівень володіння ними румунською мовою (див. також статті 10 та 15).

163. Консультативний комітет також стурбовано зазначає, що особи, які належать до національних меншин, додатково стикаються зі зниженням якості освіти, де викладання провадиться мовами їх меншин, а також російською мовою. У школах, де викладання здійснюється мовами меншин, зберігаються недоліки забезпечення належними навчальними матеріалами, а малі можливості підготовки вчителів призвели за останні роки до скорочення числа здобувачів освіти у таких школах. Зараз побоювання щодо утримання шкіл ще більше посилилися через Освітній кодекс та суворіші правила щодо мінімальної кількості учнів, необхідних для утримання ліцею, які були запроваджені Міністерством освіти та наукових досліджень.¹²⁶ Хоча, як повідомляється, вживалися заходи для того, щоб уникнути закриття шкіл з викладанням мовами меншин, особливо, якщо вони є єдиним варіантом навчання мовами меншин у певному населеному пункті, відсутність правової визначеності щодо безперервності роботи цих шкіл викликала серйозну стурбованість у батьків.

164. Консультативний комітет схвально відзначає постійні зусилля з набору фахівців з різних мов для забезпечення ефективного контролю за дотриманням стандартів навчання в школах з

121 [Publicația Educația în Republica Moldova](#), BNS, 2022 рік (румунською мовою).

122 Додаткова інформація, надана Міністерством освіти та наукових досліджень у січні 2023 року.

123 Додаткова інформація, надана Агентством з питань міжетнічних взаємин у січні 2023 року.

124 У муніципалітеті Бельці функціонують такі навчальні заклади: одна двомовна гімназія з викладанням румунською та російською мовами; сім середніх шкіл та вісім гімназій з викладанням російською мовою, у тому числі в одній гімназії викладаються предмети «українська мова та література» та «історія, традиції та культура українського народу». З 2017 року польська мова вивчається в початкових класах гімназії та ліцею, а також у «Польському домі» при Товаристві польської культури. Також з 2016 року громадське об'єднання «Угорська громада в Республіці Молдові» проводить безоплатні курси угорської мови. У Єврейському благодійному центрі викладається іврит та ідиш.

125 Це продовження двомовної програми, що реалізується Національною асоціацією європейських тренерів Молдови, яка отримує підтримку від Управління Верховного комісара ОБСЄ у справах національних меншин.

126 Співрозмовники зазначили, що згідно з новими правилами ліцеїв в містах продовжуватимуть працювати за умови заповнення двох класів по 25 учнів на рік. Для сільських місцевостей ця цифра є меншою і становить 20 учнів на клас.

викладання мовами меншин та вітає той факт, що високоякісній освіті приділяється належна увага. Він також схвально відзначає значне збільшення підтримки освіти та досліджень гагаузької мови, а також плани щодо відкриття дошкільних закладів з гагаузькою та болгарською мовами викладання в Комраті та Тараклії відповідно. Разом з тим комітет стурбований тим, що вивчення циганської мови не передбачене в жодній школі, оскільки не вживалися жодні помітні заходи для розробки відповідної навчальної програми або підготовки вчителів та помічників у галузі освіти для вивчення циганської мови та викладання цієї мовою попри те, що були створені навчальні програми циганською мовою. Також Консультативний комітет наголошує на тому, що органи влади мають забезпечити правову визначеність у доступі до вивчення мов меншин та здобування освіти мовами меншин на всіх її рівнях. Він також укотре зазначає, що особи, які належать до національних меншин, мають право вивчати як офіційну мову, так і мову своєї відповідної меншини, щоб забезпечити їх інтеграцію в суспільство.¹²⁷

165. Консультативний комітет закликає органи влади вести тісний діалог з представниками меншин, батьками та адміністрацією шкіл, щоб розширити існуючі можливості для навчання мовами меншин, забезпечуючи якісне вивчення різних мов в інтегрованому освітньому середовищі. Органи влади мають також активізувати свої зусилля щодо розробки відповідної навчальної програми або підготовки вчителів та помічників у галузі освіти для вивчення циганської мови та викладання цієї мовою.

Вивчення державної мови (стаття 14)

166. Певний прогрес був досягнутий у межах «Національної програми підвищення якості викладання державної мови в навчальних закладах з викладанням мовами національних меншин на 2016–2020 роки», у тому числі завдяки розширенню освітнього проєкту «Соціолінгвістична інтеграція учнів, що належать до національних меншин, через збільшення кількості шкільних предметів, що вивчаються румунською мовою». У межах цього проєкту, який був випробуваний у 45 закладах середньої та

середньої спеціальної освіти у всій країні, в тому числі у школах Комрата, Чадир-Лунги та Тараклії, румунською мовою викладалися такі предмети: «морально-духовне виховання», «технологічне виховання», «музичне виховання», «фізичне виховання» та «громадянське виховання».¹²⁸

167. Одним із стратегічних пріоритетів стратегії зміцнення міжетнічних взаємин на 2017–2027 роки є підвищення мовних компетенцій та вивчення румунської мови особами, що належать до національних меншин. До того ж, Уряд прийняв Національну програму вивчення румунської мови на 2023–2025 роки особами, які належать до національних меншин, зокрема дорослим населенням, на період 2023–2025 років, для чого у травні–червні 2022 року проводилися попередні консультації з громадськістю.¹²⁹ Зараз Міністерство освіти та наукових досліджень завершує розробку Плану дій на 2023–2025 роки для першого етапу реалізації. Ця програма передбачає такі заходи: розробка правових, нормативних та лінгвістичних засад політики щодо вивчення румунської мови особами, що належать до національних меншин; підвищення якості вивчення румунської мови в загальноосвітніх закладах; дидактичне забезпечення процесу викладання румунської мови в системі загальної освіти у поєднанні з викладанням мовами національних меншин у вищих навчальних закладах; а також зміцнення потенціалу викладацького складу з метою впровадження моделей багатомовної освіти. Щодо останнього, то у жовтні 2022 року за наказом міністра освіти та наукових досліджень було створено робочу групу, яка мала відповідати за розробку концепції багатомовної освіти у початковій та середній школі та за методичку впровадження моделей багатомовної освіти у загальноосвітніх закладах.¹³⁰

168. У 2021 році був організований віртуальний круглий стіл для представників національних меншин, щоб проінформувати їх про Програму дистанційного вивчення румунської мови, що реалізується Національною асоціацією європейських тренерів Молдови (ANTEM).¹³¹ У 2021–2022 роках ANTEM та Агентство з питань етнічних взаємин профінансували навчальні активності ANTEM для двох груп дорослих осіб, які бажали вивчати румунську мову. 23 вересня

127 Див. [Четвертий Висновок Консультативного комітету щодо Республіки Молдови](#), пункт 88, а також [Тематичний коментар № 3 Консультативного комітету](#), пункт 53.

128 Докладніше про кількість учнів, учителів та шкіл див. у [п'ятому звіті держави](#), стор. 50–52.

129 Див. [вебсайт Уряду](#) (румунською мовою).

130 Додаткова інформація, надана Міністерством освіти та наукових досліджень.

131 Див. безоплатну [платформу](#) дистанційного вивчення румунської мови (рівні А1–А2 та B1). Було зараховано близько 350 студентів; це переважно особи, які працюють або мають намір працювати в органах державного управління.

2022 року стартував новий спільний проєкт, який пропонував дистанційне навчання румунській мові для молодих людей з числа національних меншин у Бельцях, Комраті та Тараклії, а також для молодих людей з числа біженців у Кишиневі.¹³²

169. Усі представники, чиновники та особи, що належать до національних меншин, з якими Консультативний комітет зустрівся під час свого візиту, одногослоно заявляли, що необхідно надавати більше можливостей для вивчення румунської мови як дітьми / молоддю, так і дорослими. Хоча саме літнім людям, які звикли спілкуватися російською або іншою слов'янською мовою з використанням кирилиці, це важче адаптуватися до румунської мови й латиниці, але навіть молоде покоління не завжди володіє румунською мовою на такому рівні, який давав би їм змогу комфортно здобувати вищу освіту чи обіймати державні службові посади, якщо володіння румунською мовою у цих напрямках є обов'язковою вимогою.

170. Попри помітний прогрес, який було відзначено за період моніторингу, необхідно й надалі вживати заходи для задоволення потреб та інтересів осіб, що належать до національних меншин, а можливості для цього недостатні як з огляду на кількість годин викладання румунської мови в школах, де це передбачено, так і в частині достатньої кількості вчителів. Деякі представники місцевих органів влади, наприклад міський голова Чадир-Лунги, зазначили, що попит значно перевищує пропозицію, хоча ситуація краща, ніж кілька років тому. Також дуже важко переконати румунських вчителів приїжджати щодня з Кишинева або навіть Комрата для проведення уроків. Ще однією проблемою, яку було виявлено, є нестача вчителів, які викладали б не лише румунську мову, а й інші предмети румунською мовою. Як представники національних меншин, так і місцеві органи влади дуже хотіли б, щоб з'явилися додаткові та фінансові ресурси для задоволення поточних потреб. Щоб заповнити цю прогалину, кілька муніципальних органів влади, в тому числі в АТУ Гагаузія, зазначили, що схиляються до підписання двосторонньої угоди про партнерство між Республікою Молдовою та сусідньою Румунією для залучення додаткових вчителів румунської мови та вчителів, які викладали б інші предмети румунською мовою.

171. Хоча Консультативний комітет почув позитивні відгуки органів влади, й зокрема Міністерства освіти та наукових досліджень,

щодо політичного пріоритету, який надається реалізації «Національної програми підвищення якості викладання державної мови в навчальних закладах з викладанням мовами національних меншин», він також зазначає, що доступне фінансування цієї програми у період з 2016 по 2018 рік скоротилося.¹³³ Консультативний комітет вважає, що для досягнення цілей програми потрібні більш сталі фінансові та людські ресурси. У зв'язку з цим Консультативний комітет знову наголошує, що представникам національних меншин надзвичайно важливо мати право вивчати державну мову й набувати достатніх мовних компетенцій.¹³⁴ Також Консультативний комітет вважає, що можна розглянути можливість поширення передової практики Програми дистанційного вивчення румунської мови ANTEM на вивчення мов меншин у форматі онлайн та забезпечення доступності такого онлайн-навчання всьому населенню.

172. Консультативний комітет наполегливо закликає органи влади вживати, у відповідь на запит представників національних меншин, усеохопні та довгострокові заходи істотного підвищення доступності та якості викладання румунської мови в державних навчальних закладах, від дошкільного до вищого рівня освіти, в тому числі з використанням методик викладання двома й трьома мовами для осіб, що належать до національних меншин, з загальною метою підтримки та захисту спільної громадянської ідентичності й забезпечення рівних можливостей. Ці заходи необхідно водночас доповнювати подальшими заходами, спрямованими на поліпшення викладання й використання мов національних меншин.

173. Консультативний комітет наполегливо закликає органи влади вживати заходи щодо створення більш привабливих умов для вчителів у тих районах Республіки Молдови, де проживають національні меншини, і водночас розвивати партнерські взаємини та укласти двосторонні угоди про співпрацю для залучення кваліфікованих вчителів румунської мови та вчителів, які викладають інші предмети румунською мовою, щоб компенсувати нинішню нестачу таких вчителів у різних частинах Республіки Молдови, населених представниками національних меншин.

¹³² Проєкт отримує фінансову підтримку від USAID.

¹³³ Див. [п'ятий звіт держави](#), стор. 50.

¹³⁴ Див. [Тематичний коментар № 3 Консультативного комітету](#), пункт 31.

Консультації та участь у процесах прийняття рішень; представництво у виборних органах та державному управлінні (стаття 15)

174. Агентство з питань міжетнічних взаємин здійснює нагляд за діяльністю Координаційної ради етнокультурних організацій (далі — Координаційна рада), громадського консультативного органу, який виступає як платформа для діалогу між державними органами й національними меншинами.¹³⁵ Координаційна рада проводить консультації з лідерами етнокультурних організацій (див. також статтю 3) та залучає їх до процесу прийняття рішень з питань, що стосуються національних меншин. Вони також можуть виступати на захист прав меншин.

175. За звітний період число етнокультурних організацій, акредитованих Агентством з питань міжетнічних взаємин, трохи збільшилася та склало 74 організації, що може бути результатом правової реформи,¹³⁶ і зараз вони представляють майже 40 різних національних меншин.¹³⁷ Їх роль полягає у збереженні, підтримці та вираженні етнічної, культурної та мовної ідентичності меншин, а також традицій та звичаїв відповідних національних меншин. Молоді люди, що належать до національних меншин, виявляли більшу зацікавленість та готовність долучатися до процесу створення громадських об'єднань: зараз Агентством з питань міжетнічних взаємин акредитовано 12 громадських організацій молодих людей, що належать до білоруської, болгарської, гагаузької, грецької, єврейської, польської, ромської, російської та української національних меншин.¹³⁸

176. 20 листопада 2020 року стартувало «Дослідження ефективної участі національних меншин у суспільному житті Республіки Молдови», яке мало на меті визначити рівень представництва та залученості національних меншин у суспільне життя.¹³⁹ Згідно з його результатами, у 2020 році 100 представників національних меншин були зайняті на державних посадах 30 років. Число представників національних меншин, що входять до Координаційної ради етнокультурних організацій, склало 103 особи, з них 26 жінок. Загалом представники національних меншин вважають, що мають менше можливостей впливати на політику, ніж більшість населення. Серед представників національних меншин гагаузи найбільше впевнені, що можуть впливати на політику завдяки більшим можливостям самоврядування. Роми найбільше зацікавлені висувати свої кандидатури на державні посади¹⁴⁰ (ймовірно, через те, що половина ромського населення здобуває освіту румунською мовою та має необхідні мовні навички на відміну від багатьох осіб, які належать до інших меншин).

177. Для надання пріоритету наборові державних службовців, які володіють мовами меншин на місцевому рівні, у новому план дій щодо реалізації стратегії зміцнення міжетнічних взаємин передбачено заходи, спрямовані на сприяння рівній участі усіх громадян у державному управлінні та на державній службі. Ця

мета досягатиметься за допомогою низки заходів, таких як програми професійної підготовки без відриву від виробництва, стажування при міністерствах, урядових установах та Парламенті для осіб, що належать до національних меншин, особливо молодих випускників, а також розширення прав і можливостей представників національних меншин і наставництво, спрямоване

135 До складу Координаційної ради етнокультурних організацій входять генеральний директор Агентства, заступник генерального директора та керівники департаментів, а також лідери об'єднань національних меншин.

136 Закон № 86/2020 про неприбуткові організації, який був прийнятий Парламентом у 2020 році, спрощує процедуру реєстрації неприбуткових організацій, надає додаткові гарантії захисту свободи об'єднань та усуває територіальні обмеження на діяльність неприбуткових організацій.

137 Росіяни представлені 12 об'єднаннями, українці — 11, роми — 7, болгары — 6, євреї — 5, вірмени — 4, азербайджанці, білоруси та поляки — по 3 об'єднання кожна, гагаузи, німці та литовці — по 2 об'єднання кожна, а естонці, грузини, греки та осетини — по 1 об'єднанню кожна меншина. Повний перелік акредитованих організацій див. на [вебсайті Агентства з питань міжетнічних взаємин](#) (румунською та російською мовами). Інші меншини, які проживають у Молдові, а саме чуваші, корейці, латиші, татари та узбеки, не мають акредитованих об'єднань.

138 Також було зареєстровано близько 120 місцевих громадських етнокультурних організацій, які здійснюють свою діяльність в муніципалітетах Кишинєва, Бельців, Сороки та Комрата, в Тараклійському, Єдинецькому, Кагульському, Дрокійському, Кіриулянському, Глоденському, Унгенському, Ришканському, Оргіївському, Калараському, Страшенському та Флорештському районах.

139 Це дослідження проводили експерти Управління Верховного комісара ОБСЄ у справах національних меншин у партнерстві з Агентством з питань міжетнічних взаємин та Міністерством освіти та наукових досліджень. У ньому було визначено кількість представників національних меншин, зайнятих на різних рівнях державного управління, та кількість осіб з числа національних меншин, які беруть участь у навчальних програмах, що мають на меті їх найм на посади на різних рівнях державного управління. У процесі дослідження було також зібрано дезагреговані за віком та статтю дані та було оцінено політику забезпечення представництва національних меншин на всіх рівнях державної служби.

140 Див. [Етнобарометр Молдови — 2020](#), стор. 5.

на заохочення їх до участі в громадському житті. Були зроблені конкретні зусилля щодо інформування молодих людей, які належать до національних меншин, за допомогою складання, редагування та розповсюдження інформаційних посібників болгарською, гагаузькою, циганською, російською та українською мовами меншин, про державну службу та статус державних службовців. Також для осіб, які належать до національних меншин, особливо для молодих людей, організуються безоплатні курси румунської мови, для залучення їх на всіх рівнях державного управління та судової системи.

178. 26 вересня 2018 року вийшли навчальні матеріали з питань виборів, адаптовані для різних груп виборців, щоб забезпечити справедливий та доступний виборчий процес на парламентських виборах у лютому 2019 року. Окрім Посібника з голосування був поширений простий для прочитання та розуміння посібник румунською, російською та англійською мовами, брошура «Демократія має значення: бери участь!» та плакат з поясненнями до інформаційних матеріалів про змішану виборчу систему румунською, російською та гагаузькою мовами. Це стало нововведенням як для Центральної виборчої комісії Республіки Молдови, так і для виборчої комісії АТУ Гагаузія та було частиною проекту «Зміцнення демократії в Молдові за допомогою інклюзивних та прозорих виборів».¹⁴¹

179. Посадові особи в АТУ Гагаузія скаржилися на перегляд Виборчого кодексу, згідно з яким румунська мова буде єдиною мовою, яка використовуватиметься для складання виборчих бюлетенів у всій країні.¹⁴² Вони вважають, що це положення порушуватиме Закон про особливий правовий статус Гагаузії, а також міжнародні рекомендації з цього питання.¹⁴³ Вони також скаржилися на передбачену Урядом зміну статусу прокурорів в АТУ Гагаузія та на рішення вилучити головного прокурора АТУ Гагаузія з числа новообраних членів Вищої Ради прокурорів.¹⁴⁴ Меншина сприйняла це як крок назад у їхніх правах як національної меншини та помстою

за слабку підтримку ними правлячої партії на останніх виборах (див. статтю 6).

180. Консультативний комітет вкотре зазначає, що державам-учасницям недостатньо офіційно забезпечувати участь осіб з числа національних меншин. Вони також мають забезпечувати, щоб їхня участь мала значний вплив на прийняті рішення, і щоб вони несли спільну відповідальність за прийняті рішення, наскільки це можливо. Важливо також забезпечити, щоб зобов'язання консультуватися з такими органами було закріплено в законі, і щоб їхня робота достатньо відповідала реальним потребам національних меншин і чинила істотний вплив на процес прийняття рішень. Робота консультативних органів має бути регулярною та постійною, а засідання цих органів мають проводитися часто. Також Консультативний комітет укотре зазначає, що представництво та участь осіб, які належать до національних меншин, у виборних органах, органах державного врядування, у судовій системі та правоохоронних органах є важливою, але недостатньою умовою ефективної участі.¹⁴⁵

181. Консультативний комітет схвально відгукнувся про призначення радника прем'єр-міністра з питань прав людини, який належить до ромської національної меншини. Проте він підкреслив той факт, що представники національних меншин висловлюють шкодування у зв'язку з тим, що термін «міжетнічні взаємини» був нещодавно вилучений з назви посади, внаслідок чого постало питання, чи продовжує цей мандат поширюватися на національні меншини. Консультативний комітет дізнався, що ця посада залишається вакантною з лютого 2023 року. Він також схвально відзначив існування консультативних структур з питань національних меншин, хоча шкодує з приводу того, що такі консультації досі переважно обмежуються плануванням та фінансуванням культурних заходів, і що механізми консультування не завжди ефективні на місцевому рівні. У зв'язку з цим Консультативний комітет відзначає надану органами влади інформацію про те, що проект

141 Цей проект реалізовувався ПРООН у Молдові за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку, Посольства Великобританії в Кишиневі через «Фонд належного врядування» та Посольства Нідерландів через «Програму Matra».

142 У статті 73(7) проекту Виборчого кодексу зазначено, що виборчі бюлетені друкуються винятково румунською мовою. Інші виборчі документи можуть надаватися іншими мовами в різних населених пунктах за запитом.

143 У Загальному коментарі Комітету Організації Об'єднаних Націй з прав людини до статті 25 МПГПП рекомендується, щоб «інформація та матеріали про голосування були доступні мовами меншин» (пункт 12). Цієї думки також послідовно дотримуються Венеціанська комісія та БДПЛ ОБСЄ. Див. також [Тематичний коментар № 2 Консультативного комітету](#), пункт 77.

144 [Вища Рада прокурорів Республіки Молдови](#) є «незалежною урядовою установою в межах судової влади, яка відповідає за судове переслідування у кримінальних справах, що розслідуються поліцією та іншими слідчими органами у всій Молдові». Представлений до Парламенту законопроект передбачає, що прокуратура АТУ Гагаузія має бути перетворена з територіальної прокуратури, якою вона є зараз, на генеральну прокуратуру з територіальними підрозділами. Її може очолювати прокурор Гагаузія, який також буде членом Вищої Ради прокурорів.

145 Див. [Тематичний коментар № 2 Консультативного комітету](#), пункти 19, 72, 107 та 117.

Плану дій з міжнетнічних взаємин на 2023–2025 роки передбачає в числі пріоритетних заходів вирішення проблеми недостатньої участі національних меншин у громадському житті та низької ефективності консультативних органів на місцевому рівні. Консультативний комітет вкотре зазначає, що представники національних меншин також повинні мати право голосу з питань, які стосуються не лише їх самих, а й впливають на них як на членів суспільства загалом.¹⁴⁶ Він також вважає, що в майбутньому до складу таких консультативних структур можуть увійти представники релігійних груп (див. статтю 3).

182. Консультативний комітет позитивно відзначає конкретні зусилля молдавської влади полегшити та посприяти прийому на роботу осіб, що належать до національних меншин, на всіх рівнях державного управління. Заслуговує відзнаки також увага, яка приділяється молодому поколінню. З іншого боку, Консультативний комітет вважає, що можна докласти ще більше зусиль, наприклад, гнучко застосовуючи вимоги щодо володіння румунською мовою, поки переважна більшість осіб з числа національних меншин не оволодіють румунською мовою, щоб не створювати непотрібних перешкод для їх прийому на роботу державними службовцями вже зараз. Консультативний комітет також зазначає, що 15 березня 2023 року була прийнята «Стратегія реформи державного управління Республіки Молдови на 2023–2030 роки» (рішення № 126/2023). Органи влади зазначають, що розробка цієї стратегії супроводжувалася розширеними громадськими консультаціями з усіма зацікавленими сторонами, як на центральному, так і на місцевому рівнях, в тому числі з національними меншинами, а представлені пропозиції були враховані в остаточному варіанті стратегії.

183. Щодо перегляду Виборчого кодексу Консультативний комітет повністю поділяє стурбованість БДПЛ ОБСЄ та Венеціанської комісії, яку вони висловили у своєму спільному висновку, опублікованому в жовтні 2022 року, про те, що друк виборчих бюлетенів лише румунською мовою «може негативно вплинути на участь національних меншин у виборах, зменшуючи можливість прийняття обґрунтованого рішення», особливо у випадку референдумів, коли може виникати кілька питань. Тут міжнародні стандарти вимагають вжиття позитивних заходів для подолання конкретних труднощів, таких як мовні бар'єри. У населених пунктах, де існують особливі такі

бар'єри, слід надавати легкодоступну інформацію та матеріали про голосування мовами меншин».¹⁴⁷ Консультативний комітет також поділяє їхню думку про те, що для сприяння ефективному здійсненню виборчих прав у населених пунктах, де меншини становлять певний відсоток населення, виборчі бюлетені та відповідна інформація для виборців мають надаватися як румунською мовою, так і мовами, якими розмовляють національні меншини. У зв'язку з цим Консультативний комітет зазначає, що новий Виборчий кодекс, який був прийнятий Парламентом Молдови 8 грудня 2022 року,¹⁴⁸ передбачає у своїй статті 73(7), що «виборчі бюлетені складаються румунською мовою. Для сприяння участі етнічних меншин у голосуванні виборчі бюлетені на прохання виборчих органів відповідного виборчого округу складаються іншою мовою». Хоча Консультативний комітет відзначає поліпшення у порівнянні з початковою пропозицією, йому все ж шкода, що можливість складання виборчих бюлетенів мовами меншин надається лише на прохання виборчих органів, а не виборців, які належать до національних меншин.

184. Консультативному комітету також шкода, що Уряд не підтримав законодавчу пропозицію Народних зборів Гагаузії про зміну статусу прокурорів в АТУ Гагаузія. Він також вважає, що рішення вилучити головного прокурора АТУ Гагаузія з числа новообраних членів Вищої Ради прокурорів є кроком назад, зважаючи на особливий правовий спеціальний статус цих територіально-адміністративних одиниць і давню практику, за якою головний прокурор АТУ Гагаузія входить до складу цієї Ради.

185. Консультативний комітет закликає владу забезпечувати систематичні консультації з особами з числа національних меншин та їх ефективну участь у всіх процесах прийняття рішень не лише у питаннях культури, а й у питаннях політики та законодавства, що безпосередньо стосуються їх доступу до прав меншин, зокрема у планованих реформах державного управління.

186. Консультативний комітет просить органи влади забезпечити, щоб виборчі бюлетені та відповідна інформація для виборців публікувалися як румунською мовою, так і мовами, якими розмовляють особи з числа національних меншин, особливо ті, хто має офіційний статус у територіально-адміністративних одиницях.

146 Див. [Тематичний коментар № 2 Консультативного комітету](#), пункт 17.

147 Див. Спільний висновок ОБСЄ/БДПЛ та Венеціанської комісії щодо проекту Виборчого кодексу, прийнятого Венеціанською комісією на її 132-й пленарній сесії 21–22 жовтня 2022 року, пункт 111.

148 [Новий Виборчий кодекс](#) (румунською мовою) був опублікований в Офіційному віснику 23 грудня 2022 року.

Ефективна участь у соціально-економічному житті — Доступ ромів до охорони здоров'я, зайнятості та соціальних послуг, у тому числі під час пандемії Covid-19 (стаття 15)

187. У ромській меншині так само є низка проблем, таких як відсутність медичного страхування¹⁴⁹ (через відсутність реєстрації резидентства та документів, що посвідчують особу), труднощі з доступом до вартісних послуг хірургії та значна кількість дітей та дорослих з інвалідністю. Для вирішення цих проблем територіальні органи Національної компанії медичного страхування (NHIC) регулярно організовують інформаційно-роз'яснювальні зустрічі в сільській місцевості, зокрема у селах та селищах, у яких живуть роми. NHIC також організовує семінари, практикуми й інші заходи підвищення обізнаності, спрямовані на залучення більшої кількості людей, зокрема ромів, до системи обов'язкового медичного страхування. Вона також розробляє та розповсюджує, в тому числі через національні та місцеві засоби масової інформації, телерадіостанції, інформаційні та освітні матеріали для підвищення обізнаності громадськості щодо зміцнення здоров'я та профілактики захворювань. Медичний персонал проводить лекції та індивідуальні бесіди.

188. Дослідження про вплив пандемії Covid-19 на права людини, яке було оприлюднене у 2020 році, показало, що в умовах пандемії мовний бар'єр вплинув на доступ осіб, що належать до національних меншин, до всього спектру інформації про заходи, які вживаються для пом'якшення наслідків пандемії, а також до інформації, пов'язаної з вакцинами проти Covid-19 та з процесом вакцинації. Люди, що належать до ромської меншини, непропорційно постраждали, як економічно, так і соціально, і ця ситуація переважно визначається низьким рівнем життя та підкресленим рівнем соціальної ізоляваності численних ромських сімей. Більшість ромів (81,7% порівняно з 32,5% інших меншин) потребували соціальної допомоги під час пандемії, і 68% ромів, які по такій допомозі звернулися, її не отримали. Основною причиною такого показника була невідповідність критеріям та відсутність у них інформації про процедуру подання такого запиту.¹⁵⁰

189. З огляду на рекомендації міжнародних організацій щодо дотримання прав людини у контексті пандемії Covid-19 органи влади спільно з громадянським суспільством та міжнародними партнерами¹⁵¹ працюють у напрямку життя низки заходів підвищення обізнаності про пандемію, у тому числі серед осіб, які належать до національних меншин, зокрема, через поширення відповідної інформації, яка доступна мовами національних меншин. З 16 квітня 2020 року російськомовна версія онлайн-платформи надає найсвіжішу інформацію про випадки зараження Covid-19, правила поведінки під час пандемії та заходи профілактики. Також було опубліковано та поширено настанови щодо боротьби з пандемією Covid-19 чотирма мовами меншин: гагаузькою, циганською, російською та українською. Представники громадянського суспільства, журналісти та громадські діячі також спільно створили сторінку у Facebook, на якій розміщені переклади російською мовою офіційних документів, прийнятих Комісією з надзвичайних ситуацій та іншими урядовими органами у зв'язку з надзвичайним станом, що був введений в країні через поширення Covid-19. З лютого 2020 року рішення Національної комісії з надзвичайних ситуацій у галузі охорони здоров'я та рішення Комісії з надзвичайних ситуацій регулярно публікуються румунською та російською мовами на вебсайті Уряду.

190. Згідно з даними Національного агентства з питань зайнятості (NEA) за 2020–2021 роки 4,5% від загальної кількості безробітних становлять роми. Агентство визначило низький рівень кваліфікації безробітних ромів як одну з головних перешкод і спільно зі своїми територіальними структурами зробило певні кроки для усунення бар'єрів, що перешкоджають доступу ромів до працевлаштування. Як наслідок, це створює перешкоди для участі цієї категорії безробітних у програмах професійної підготовки. Щоб подолати цю перешкоду, NEA консулює людей, які шукають роботу, в тому числі ромів, щодо активних послуг та заходів у сфері зайнятості, а також про вакансії, що зареєстровані в його базі даних. Шукачі роботи з числа ромської меншини, які зареєстровані як безробітні, можуть скористатися різними заходами та послугами місцевих агентств з працевлаштування,¹⁵² які мають на меті посприяти участі цих людей на ринку праці,

149 У п'ятому звіті держави (стор. 54–55) наводиться такий приклад: за даними Служби охорони здоров'я меріє Бельців за січень 2018 року, у реєстрі сімейних лікарів було 261 представник ромської меншини, з яких 154 були застраховані, а 107 — ні.

150 Див. матеріал УВКПЛ (2 серпня 2021 р.) [Вплив пандемії COVID-19 на права людини у Республіці Молдові](#), стор. 26–27.

151 Це були Міністерство охорони здоров'я, Міністерство освіти та наукових досліджень, Представництво Фонду народонаселення ООН у Республіці Молдові, Молодіжна платформа етнічної солідарності, Національна Рада молоді Молдови, Офіс Народного адвоката та Агентство з питань міжетнічних взаємин.

152 Див. табл. № 1 на стор. 19 [п'ятого звіту держави](#) про заходи щодо ромів, зареєстрованих в NEA, та кількості бенефіціарів за період 2014–2018 років.

такими як безоплатна практична інформація про послуги працевлаштування та вакансії з бази даних Агентства, яку можна отримати через контакт-центр з питань працевлаштування, вебсайти або онлайн-платформу для проведення ярмарків.¹⁵³ Серед інших послуг NEA пропонувала послуги посередництва у працевлаштуванні, професійно-орієнтовані курси, інформацію про можливості участі в оплатних громадських роботах, а також індивідуальне керівництво та послуги професійного консультування. У 2017–2018 роках NEA спільно з мобільними групами організувала виїзди на місця в сотні населених пунктів у всій країні, в тому числі в населені пункти, в яких живуть переважно роми, щоб надати допомогу тим, хто шукає роботу.¹⁵⁴

191. У серпні 2018 року три співробітники Генеральної інспекції поліції Міністерства внутрішніх справ були призначені відповідальними за проведення інформаційних кампаній для ромської громади про можливості працевлаштування в службах громадського порядку. Муніципалітет Кишинєва також започаткував низку ініціатив щодо поліпшення доступу ромів до працевлаштування та соціальних послуг.¹⁵⁵

192. Консультативний комітет позитивно відзначає зусилля ННІС, NEA та Генеральної інспекції поліції й інших державних установ щодо поліпшення доступу ромів до охорони здоров'я, зайнятості та соціальних послуг. Він також схвально сприйняв низку позитивних ініціатив, що були здійснені муніципалітетом Кишинєва, та висловлює шкодування з приводу відсутності інформації про такі заходи з боку інших муніципалітетів. Попри те, що органи влади виявили низку перешкод для доступу ромів до зайнятості, охорони здоров'я та соціальних послуг, Консультативний комітет вважає, що не слід недооцінювати упередження та дискримінацію з боку державних службовців (див. статтю 4), що вимагає подальшої всебічної підготовки та заходів підвищення обізнаності.

193. Консультативний комітет позитивно оцінює той факт, що інформація про пандемію Covid-19 була перекладена та розповсюджена чотирма мовами меншин; але, враховуючи, що міжнародні

дослідження щодо впливу заходів, пов'язаних з пандемією Covid-19, на національні меншини показують нижчі результати, він вважає, що знадобиться оцінка охоплення, ефективності та впливу заходів щодо осіб з числа національних меншин, щоб отримати досвід на майбутнє.

194. Консультативний комітет зазначає, що громадські посередники частково сприяють поліпшенню ситуації зі здоров'ям у ромській громаді. Проте він вважає, що сфера їх діяльності досить широка, і пропонує органам влади розглянути можливість створення спеціальних посад «посередників з охорони здоров'я ромів», у тому числі для жінок, використовуючи багаторічний досвід залучення таких посередників в інших державах-членах.

195. Консультативний комітет закликає органи влади всіх рівнів вживати заходи, спрямовані на поліпшення доступу осіб з числа національних меншин, і зокрема осіб з числа ромської меншин, до охорони здоров'я, зайнятості та соціальних послуг. Органам влади слід також розглянути можливість оцінки охоплення, ефективності та результативності заходів, що вживаються у зв'язку з пандемією Covid-19, щодо осіб, які належать до національних меншин, і можливість створення спеціальної посади «посередника з охорони здоров'я ромів» з урахуванням гендерного балансу.

Ефективна участь у соціально-економічному житті — доступ до житла та інфраструктури (стаття 15)

196. Загальна житлова ситуація ромських сімей залишається нестабільною. Проте кілька муніципалітетів вжили заходи у межах свого муніципального плану дій щодо підтримки ромського населення у забезпеченні належних умов життя.¹⁵⁶

197. Гагаузькі чиновники висловили шкодування з приводу ізолювання АТУ Гагаузія у частині проєктів розвитку інфраструктури. Але вони вважали, що ситуація останнім часом покращилася завдяки фінансуванню Європейського Союзу, отриманому

153 Див. вебсайти [angajat](#) та [anofm](#), а також [онлайн-платформу для проведення ярмарків](#).

154 У 2017 та 2018 роках було здійснено 170 та 154 такі виїзди до 173 та 164 населених пунктів відповідно. Слід також зазначити, що серед ромської меншини дуже поширена тенденція до тимчасової міграції з економічних міркувань, а потім до повернення в Республіку Молдову.

155 У межах Муніципального плану дій щодо підтримки ромського населення в муніципалітеті Кишинєва на 2016–2020 роки 32 ромські сім'ї скористалися послугами соціальної допомоги або консультаціями; п'ять сімей отримали компенсацію на транспортні послуги; вісім сімей отримали безоплатні обіди; та 20 ромських сімей були зареєстровані й пройшли моніторинг в межах територіальних напрямків соціальної допомоги (див. [п'ятий звіт держави](#), стор. 58).

156 Наприклад, Муніципальна рада Бельців своїм рішенням № 12/3 від 8 грудня 2016 року провела інвентаризацію умов життя ромів та їх нежитлових приміщень в межах свого Муніципального плану дій щодо підтримки ромського населення на 2017–2020 роки (див. [п'ятий звіт держави](#), стор. 55).

внaслідок нeдaвніх пoдій у пpoцeсі пpиєднaння Рeспубліки Молдови до Євpoпeйськoгo Союзу. З 28 пpoєктів, які пpeдстaвилo АТУ Гагaузія, були відібрaні 19, які отримaли фінaнсувaння.¹⁵⁷ Як мiг пoмітити Кoнсультативний кoмітет, АТУ Гагaузія тaкoж кoристуєтьсa інвeстиціями тa eкoнoмічнoю підтpимкoю з бoкy кpаїн з тюркським нaселeнням, тaких як Турeччинa тa Азeрбaйджaн.

198. Пoпpи зусиллa дepжaви тa дeяких муніципaлітeтiв інвeстувaти в рoзвитoк інфpaстpуктури тa пpoєкти пeрeселeння пpeдстaвникiв рoмських мeншин Кoнсультативний кoмітет вислoвлює шкoдувaння з пpивoду відсутнoсті видимoгo тa відчутнoгo пpoгpeсу у пoліпшeнні житлoвих умoв, з якими стикaeтьсa зaнaдтo бaгaтo рoмських сімeй. Бaжaнo пpивepнути бiльшe пoлітичнoї увaги тa фінaнcoвoї підтpимки дo пoліпшeння житлoвих умoв рoмськoгo нaселeння в мeжax нoвoї «Нaціoнaльнoї пpoгpaми підтpимки інтeгрaції рoмiв» тa відпoвідних нaціoнaльних і мiсцeвих плaнів дiй щoдo пoліпшeння пoгaних житлoвих умoв тa зaбeзпeчeння дoступу дo бaзoвих пoслуг тa інфpaстpуктури для бaгaтьoх рoмiв, які пpoживaють у Рeспубліці Молдoві. Нaгoлoшуючи, щo пoвaгa тa зaxист пpав мeншин є гoлoвним oбoв'язкoм дepжaви, у якій пpoживae мeншинa, Кoнсультативний кoмітет схвaльнo відзнaчae викopистaння фінaнсувaння від Євpoпeйськoгo Союзу тa iнoземних інвeстицій для спpияння рoзвитку інфpaстpуктури й eкoнoмічнoї ситuaції в АТУ Гагaузія. Він тaкoж дiзнaвся, щo сeлa тa муніципaлітeти, тaкі як Бeльці, тaкoж хoтіли б збiльшeння фінaнсувaння з бoкy Євpoпeйськoгo Союзу тa iнoземних інвeстицій.

199. Кoнсультативний кoмітет зaкликae oргaни влaди й нaдaлі пpиділяти пpіoритeтну увaгу eкoнoмічнoму відрoджeнню тa мoдeрнізaції інфpaстpуктури мiсцeвoстей пpoживaння нaціoнaльних мeншин, якe мae здiйснювaтися у тiсній співпpaci з ними. Влaдa мae зaбeзпeчувaти дoступ дo нaлeжнoгo житлa для oсіб з числa рoмськoї мeншини, щoб пoдoлaти нaявні тeндeнції мaргiнaлізaції тa кpайнoї бiднoсті. Вони тaкoж мaють і нaдaлі дoклaдaти зусиллa щoдo зaлучeння фінaнсувaння з бoкy Євpoпeйськoгo Союзу, a тaкoж фінaнcoвo-eкoнoмічнoї підтpимки тa iнoземних інвeстицій для пoліпшeння умoв життa тa інфpaстpуктури в тepитopіaльних адмiнiстpaтивних oдиницях, муніципaлітeтaх тa сeлax, у яких мeшкaють нaціoнaльні мeншини, у тiсній кoнсультaції з oсoбaми з числa нaціoнaльних мeншин.

Консультативний комітет з Рамкової конвенції про захист національних меншин є незалежним органом, який допомагає Комітету міністрів Ради Європи оцінювати достатність заходів, що вживаються Сторонами Рамкової конвенції для втілення в життя викладених у ній принципів.

У Рамковій конвенції про захист національних меншин, що була прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 10 листопада 1994 року та набрала чинності 1 лютого 1998 року, викладено принципи, яких необхідно дотримуватися, а також цілі, яких мають досягти держави для забезпечення захисту національних меншин. Текст Рамкової конвенції доступний англійською та французькою мовами, а також румунською, вірменською, азербайджанською, болгарською, естонською, грузинською, німецькою, грецькою, литовською, польською, циганською, російською, українською та іншими мовами.

Цей Висновок містить оцінку Консультативного комітету за підсумками його п'ятого візиту до Республіки Молдови.

UKR

www.coe.int/minorities

Рада Європи — це провідна правозахисна організація континенту. До її складу входять 46 держав-учасниць, включаючи всіх членів Європейського Союзу. Усі держави-учасниці Ради Європи підписали Європейську конвенцію з прав людини — угоду щодо захисту прав людини, демократії та верховенства права. Європейський суд з прав людини здійснює нагляд за реалізацією положень Конвенції в державах-членах.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE